

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

СБОРНИК

Анализ и добри практики за насърчаване на активен живот на възрастните хора в България 2016 - 2030 г.

Мненията, изразени в текста са на авторите и не е задължително да отразяват позицията на Европейската комисия и на Министерство на труда и социалната политика.

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

ISBN 978-954-92441-8-2

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора“
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Сборникът „Анализ и добри практики за насърчаване на активен живот на възрастните хора в България“ е резултат от изпълнението на дейностите по проект „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора“ в съответствие с Грантово споразумение между Европейската комисия и Министерството на труда и социалната политика с референтен №VS/2014/0026.

Анализът представя специфичните национални и регионални предизвикателства и възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в различни сфери на социалния живот, с преглед на основните теми по трите стълба на активния живот на възрастните хора от „Ръководните принципи за активен живот на възрастните хора и солидарност между поколенията“ на Европейския съюз.

Анализът, базиран върху идеята за прилагане на Индекса на активния живот на възрастните хора (AAI) на национално и на регионално ниво и визията за необходимост от цялостна стратегия за мобилизиране капацитета на институциите за посрещане на демографските предизвикателства, свързани с намаляването и застаряването на населението и на работната сила в България, беше обсъден по време на шест регионални кръгли маси в шестте статистически района на ниво NUTS 2 в България. В тях взеха участие представители на областни и общински администрации, местния бизнес и синдикални структури, неправителствени организации и изследователи, читалища и медии.

Анализът се превърна в основа за разработването на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора в България.

Част от добрите практики за насърчаване на активен живот на възрастните хора, които бяха споделени по време на регионалните кръгли маси, са включени в Сборника.

Екипът за управление на проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора“ изказва своите благодарности на всички експерти и участници в регионалните кръгли маси, допринесли за реализацията на целите на проекта.

Изразените в публикацията мнения и становища са на авторите и не е задължително да отразяват тези на Европейската комисия и на Министерството на труда и социалната политика.

Емилия Войнова
доктор по социология

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора Добри практики

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

СЪДЪРЖАНИЕ

Анотация за анализа	7
Въведение.....	10
Цел на Анализа	10
Задачи на Анализа.....	10
Методология	10
Източници на информация.....	11
Дефиниране на понятието „активен живот на възрастните хора“	11
Част 1. Контекст на анализа: Демографски тенденции и начин на живот на възрастните хора в България	13
Част 2. Индекс на активния живот на възрастните хора (AAI)	21
2.1. Сравнителни резултати с акцент България - на ниво ЕС	24
2.2. Резултати за България по райони - диференциация по шестте статистически района NUTS 2	30
3.1. Коефициент на заетост във възрастовите групи 55-59 г., 60-64г. и над 65 г.....	32
3.2. Непрекъснато професионалното образование и обучение	53
3.3.Здравословни условия на работното място	60
3.4.Стратегии за управление във връзка с възрастта.....	61
3.5.Услуги за възрастни работници във връзка със заетостта	62
3.6.Превенция на дискриминацията по възрастов признак.....	63
3.7.Данъчни системи/системи за обезщетения, благоприятстващи заетостта	67
3.8. Прехвърляне на опит	71
3.9.Съвместяване на работа и грижи	72
Част 4. Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на участието в обществото	74
4.1. Сигурност на доходите.....	74
4.2. Социално приобщаване.....	88
4.3.Доброволческа дейност на възрастните хора	95
4.4. Учене през целия живот	97
4.5. Участие в процесите на вземане на решения	102
4.6. Подкрепа за лицата, занимаващи се непрофесионално с полагането на грижи	104
Част 5. Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на самостоятелния живот	105
5.1.Насърчаване на грижите за здравето и превенция на заболяванията	106
5.2.Подходящи жилищни условия и услуги.....	113
5.3.Достъпен транспорт	116
5.4.Среда, стоки и услуги, благоприятстващи активния живот на възрастните хора	117
5.5.Максимална степен на самостоятелност при дългосрочни грижи	117

Част 6. Възможности за използване на потенциала на възрастните хора и създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора на национално ниво и на ниво NUTS 2	120
6.1. Потенциал за насърчаване на активния живот на възрастните хора в различните области на политиките	120
6.2. Идентифицирани възможности за участие и сътрудничество на заинтересованите страни за насърчаване на активния живот на възрастните хора	121
6.3. Възможности за подобрения на съществуващи или предложения за въвеждане на нови адекватни политики за насърчаване на активния живот на възрастните хора	124
6.4. Капацитет за активен живот	139
SWOT Анализ	140
Част 7. Добри практики за създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора	143
Използвана литература	172
Приложение	174
ИНДЕКС НА АКТИВЕН ЖИВОТ НА ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА	174

Анотация за анализа

Настоящият анализ представя специфичните национални предизвикателства и възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в различни сфери на социалния живот.

Анализът е организиран в шест аналитични части, които правят преглед на основните теми и индикатори по трите стълба на активния живот на възрастните хора от „Ръководните принципи за активен живот на възрастните хора“ на ЕС. Анализът е базиран на Индекса на активния живот на възрастните хора (AAI) и налични данни от публични източници, статистически показатели и др. Анализът очертава и възможностите за използване на потенциала на възрастните хора. Той е организиран в следната структура:

Част 1. Контекст на анализа: Демографски тенденции и начин на живот на възрастните хора в България

Тази част описва ключови социално-демографски характеристики на възрастните хора и тенденциите на застаряване на населението у нас. В тази част са представени и прогнозни данни за населението и различни показатели, които очертават процеса на застаряване (коефициент на възрастова зависимост и коефициент на демографско заместване, дял на населението над 60г. в градовете и селата в динамичен план и др.). Целта на тази част е да даде контекста на анализа и да опише ключовите процеси, които определят демографските тенденции и начина на живот на възрастните хора в България.

Част 2. Индекс на активния живот на възрастните хора (AAI)

В тази част от анализа са представени резултатите от Индекса на активния живот на възрастните хора (AAI) в сравнителна перспектива. Разделът представя ситуацията в България като прави сравнения с останалите страни членки на ЕС по всяка една от областите на индекса и отделните показатели. Индексът позволява да бъдат очертани силните и слаби страни на България, както и да бъдат открити областите с по-висок от средния потенциал за насърчаване на активния живот на възрастните хора.

Част 3. „Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на заетостта“ – анализ на актуалното състояние и на факторите, оказващи влияние за постигане на активен живот на възрастните хора в следните аспекти, свързани със заетостта:

- Непрекъснато професионално образование и обучение
- Здравословни и безопасни условия на работното място
- Стратегии и подходи за управление във връзка с възрастта
- Услуги за възрастни работници във връзка със заетостта
- Превенция на дискриминацията по възрастов признак
- Данъчни системи/системи за обезщетения, благоприятстващи заетостта
- Прехвърляне и споделяне на опит
- Съвместяване на работа и грижи

При анализа в тематична област „заетост“ са взети предвид следните индикатори:

- Коефициент на заетост за възрастовата група 55-59
- Коефициент на заетост за възрастовата група 60-64
- Коефициент на заетост за възрастовата група 64-69
- Коефициент на заетост за възрастовата група 70-74

Част 4. „Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на участието в обществото“ - анализ на актуалното състояние и на факторите, оказващи влияние за активния живот на възрастните хора в следните аспекти, свързани с участието им в обществото:

- Сигурност на доходите

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

- Социално приобщаване
- Доброволческа дейност на възрастните хора
- Учене през целия живот
- Участие в процесите на вземане на решения
- Подкрепа за лицата, занимаващи се непрофесионално с полагането на грижи

При анализа в тематична област „участие в обществото” са взети предвид следните индикатори:

- Доброволчески дейности: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които осъществяват неплатена доброволческа дейност чрез различни организации
- Грижа за деца, внуци: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които полагат грижи за своите деца/внуци (най-малко веднъж седмично)
- Грижа за по-възрастни хора: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които полагат грижи за възрастни или болни роднини (най-малко веднъж седмично)
- Политическо участие: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които взимат участие в дейности като срещи на профсъюзи, политически партии или групи за политическо действие

Част 5. „Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на самостоятелния живот” - в тази част следва да се осъществи анализ на актуалното състояние и на факторите, оказващи влияние за активния живот на възрастните хора в следните аспекти, свързани със самостоятелния живот:

- Насърчаване на грижите за здравето и превенция на заболяванията
- Подходящи жилищни условия и услуги
- Достъпен транспорт
- Среда, стоки и услуги, благоприятстващи активния живот на възрастните хора
- Максимална степен на самостоятелност при дългосрочни грижи

При анализа в тематична област „независим и самостоятелен живот в добро здраве” са взети предвид следните индикатори:

- Физическа активност: Процент от хора на възраст 55 и повече години, които се занимават с физически упражнения или спорт най-малко 5 пъти в седмицата
- Достъп до здравна и стоматологична грижа: процентен дял на възрастните хора на 55 и повече годишна възраст, които съобщават, че нямат непосредствени нужди от медицински и стоматологичен преглед
- Условия за независим живот: процентен дял на възрастните хора на 75 и повече годишна възраст, живеещи в самостоятелни домакинства или домакинства от двама души
- Среден разполагаем общ доход: съотношението на средния разполагаем доход на хората на възраст над 65 към средния разполагаем доход на тези на възраст под 65 години
- Елиминиране на риска от изпадане в бедност: процентен дял на възрастните хора на 65 и повече годишна възраст, които не са застрашени от изпадане в бедност, при праг на бедността отговарящ на 50% от средния национален приравнен разполагаем доход
- Елиминиране на сериозните материални лишения за възрастните хора: процентен дял от хората на възраст 65 и повече, които не търпят сериозни материални лишения
- Физическа сигурност на по-възрастната част от населението: процентен дял на възрастните хора на 55 и повече годишна възраст, които не се чувстват застрашени да станат жертва на тежко престъпление
- Учене през целия живот: процент на хора на възраст 55-74, които са получавали образование или обучение в период от четири седмици преди изследването

Част 6. „Възможности за използване на потенциала на възрастните хора и създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора на национално ниво и на ниво NUTS 2” – в тази част е представена обобщена информация от Част 1, Част 2 и Част 3 на Анализа относно:

- Потенциала за насърчаване на активния живот на възрастните хора в различните области на политиките, използвайки като ръководен ориентир трите основни стълба на активния живот на възрастните хора от „Ръководните принципи за активен живот на възрастните хора” на ЕС
- Идентифицирани възможности за участие и сътрудничество на заинтересованите страни за насърчаване на активния живот на възрастните хора
- Възможности за подобрения на съществуващи или предложения за въвеждане на нови адекватни политики за насърчаване на активния живот на възрастните хора

При анализа в тематична област „Възможности за използване на потенциала на възрастните хора и създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора на национално ниво и на ниво NUTS 2” са взети предвид следните индикатори:

- Очаквана предстояща продължителност на живота на възраст 55 г.
- Дял на годините живот в добро здраве в очакваната предстояща продължителност на живота на възраст 55 години
- Психично благополучие
- Използване на информационни и компютърни технологии
- Социална свързаност
- Образователно равнище на възрастните хора

Анализът идентифицира специфичните възможности за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България и факторите, оказващи влияние върху социалната и икономическата им активност. В рамките на анализа са идентифицирани специфичните потребности и нужди на възрастните хора. Анализът позволи да бъде идентифициран потенциалът за насърчаване на активния живот на възрастните хора, както и да бъдат очертани по-ясно възможностите и потенциала на отделните заинтересовани организации с оглед постигане на по-подходящото им участие и сътрудничество в процеса на насърчаване на активния живот на възрастните хора.

Въведение

Цел на Анализа

Анализът има за цел да идентифицира потенциала за насърчаване на активния живот на възрастните хора на ниво NUTS 2 и да очертае възможностите за предприемане на интегриран комплекс от мерки, както и да представи система за мониторинг на тяхното изпълнение. Като основен инструмент при подготовката на анализа е използван Индексът на активния живот на възрастните хора (AAI).

Задачи на Анализа

Анализът има следните задачи:

- идентифициране на специфичните възможности за насърчаване на активния живот на възрастните хора на ниво NUTS 2 на базата на данни на ниво NUTS 3 чрез използване на Индекса на активния живот на възрастните хора;
- идентифициране на факторите, оказващи влияние върху социалната и икономическата активност на възрастните хора;
- идентифициране на потребностите на възрастните хора с оглед на тяхното удовлетворяване и за насърчаване на тяхната активност;
- идентифициране на потенциала за насърчаване на активния живот на възрастните хора, използвайки като ръководен ориентир трите основни стълба на активния живот на възрастните хора от „Ръководните принципи за активен живот на възрастните хора“ на ЕС;
- очертаване на тенденциите, формулиране на изводи и препоръки за адекватни политически интервенции;
- идентифициране на ролите на заинтересовани организации и отговорни институции и очертаване на възможностите за тяхното участие и сътрудничество в процеса на насърчаване на активния живот на възрастните хора;
- идентифициране на комплекс от интегрирани мерки за насърчаване на активния живот на възрастните хора за подобряване на действащи или предприемане на нови адекватни политики;
- описание на набор от индикатори за мониторинг на изпълнението на интегрираните мерки за насърчаване на активния живот на възрастните хора;

Методология

При разработване на анализа на специфичните национални и регионални предизвикателства и евентуалните възможности за насърчаване на активния живот на възрастните хора беше използван като инструмент Индексът за активен живот на възрастните хора (Active Ageing Index).

Отделните части на анализа и използваните в Индекса индикатори са допълнени от друга систематизирана информация и налични количествени данни. За целта са използвани надеждни източници на информация: Евростат, НСИ, други публични изследвания, които са използвани в Индекса, спазват строга методология и гарантират представителност: European Company Survey (ECS) 2013, European Quality of Life Survey (EQLS) 2011/2012, European Working Conditions Survey (EWCS) 2010, European Social Survey 2012, очертаващи начина на живот и спецификите на възрастните хора, техните потребности и възможности за подкрепа, изследване „Здравословни

условия на работното място“ 2010-2011г. проведено по поръчка на Главна инспекция на труда, очертаващо условията на труд, тематични изследвания Евробарометър и др.

Освен вторичен анализ на съществуващи данни и информация, за целите на Анализа е използвана допълнителна качествена информация, набрана чрез експертни интервюта.

Използвани методи:

- Вторичния анализ на данни
- Проучване на документи и информация
- Експертна оценка
- Бенчмаркинг
- Качествен анализ
- Наблюдение

Анализът и интерпретацията са базирани на систематично набраната информация от всички достъпни източници и заинтересовани страни. Въз основа на гореописаните методи, инструменти и модели бяха идентифицирани основните проблеми, ключовите процеси и факторите, които ги определят по отношение предизвикателствата пред възрастните хора, моделите на поведение и интервенциите, които биха могли да променят тяхното състояние и перспективи.

Където е необходимо, реализацията на всички гореизброени анализи беше осъществена със специализирани софтуерни приложения за статистически анализ и обработване на данни.

Източници на информация

При разработване на анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и евентуалните възможности за насърчаване на активния живот на възрастните хора беше използван като инструмент Индекса за активен живот на възрастните хора (Active Ageing Index).

Отделните части на анализа и използваните в Индекса индикатори бяха допълнени от друга систематизирана информация и количествени индикатори. За целта бяха използвани надеждни източници на информация: Евростат, НСИ, Тематични изследвания Евробарометър, други налични публични изследвания: European Company Survey (ECS) 2013, European Quality of Life Survey (EQLS) 2011/2012, European Working Conditions Survey (EWCS) 2010, European Social Survey 2012, очертаващи начина на живот и спецификите на възрастните хора, техните потребности и възможности за подкрепа. Освен вторичен анализ на съществуващи данни и информация за целите на Анализа е използвана допълнителна качествена информация, набрана чрез експертни интервюта.

Дефиниране на понятието „активен живот на възрастните хора“

Понятието „активен живот на възрастните хора“ (active ageing) може да се дефинира по различни начини, в зависимост от това дали се има предвид икономическото, социалното или здравното измерение на феномена.

Различни международни организации дават различен, но взаимно допълващ се фокус на понятието „активен живот на възрастните хора“ (**active ageing**). Съгласно техните дефиниции, понятието има три основни взаимосвързани аспекта:

- **Организацията за икономическо сътрудничество и развитие** в Европа акцентира върху **икономическото измерение** на термина като го отнася към способността на възрастните хора за осъществяване на реален икономически и социален принос в обществото. На преден план се извежда възможността за гъвкав избор за начина на живот в напреднала възраст – посредством участие в обучения, заетост, осъществяване на различни доброволни дейности и предоставяне на грижи.
- **Европейската комисия** формулира параметрите на “активен живот на възрастните хора” в Съобщение от 1999 г., озаглавено “Европа за всички възрасти”, според което понятието означава да приспособим начина си на живот към факта, че вече живеем по-дълго и в по-добро здраве, отколкото когато и да било и трябва да се възползваме от това като възможност. На практика това означава **възприемане на здравословен начин на живот, по-дълго участие на пазара на труда, по-късно пенсиониране и запазване на активността след пенсиониране**. По този начин насърчаването на активния живот на възрастните хора означава предоставяне на възможности за по-добър живот, а не ограничаване на права за индивидуална реализация и житейски избор. Важно място е отредено на адекватното възнаграждение на възрастните.
- Третият аспект от дефиницията за “активен живот на възрастните хора” принадлежи на **Световната здравна организация** и се отнася освен до продължаване на физическа активност и участие на пазара на труда и до необходимостта от **комплексно участие на възрастните в социалния, икономически, културен, духовен и граждански живот**.

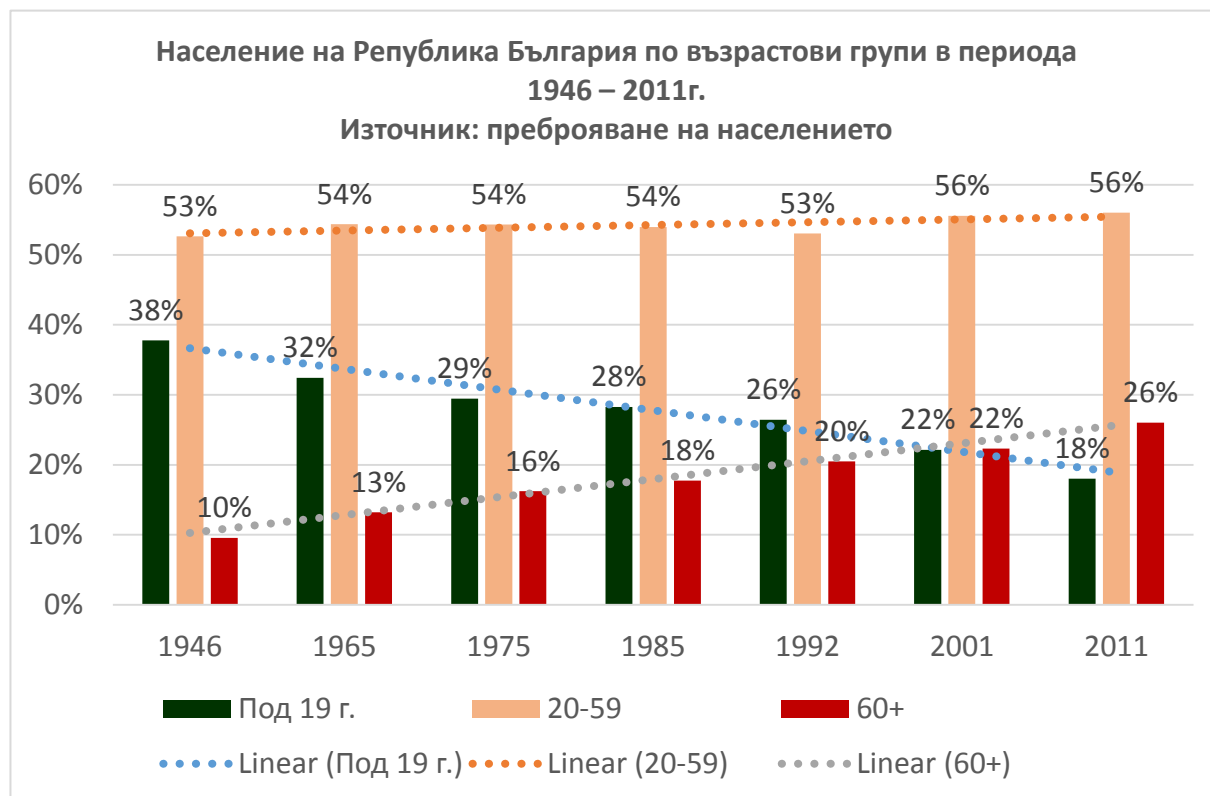

Част 1. Контекст на анализа: Демографски тенденции и начин на живот на възрастните хора в България

Тенденцията на застаряване на населението е обща за почти всички европейски страни, в това число и България. Бързият темп на застаряване на населението в България поставя страната пред редица предизвикателства, в това число и предизвикателства пред икономическия растеж, трудности пред социалните системи и услуги, нарастване на публичните разходи за пенсии, здравеопазване, социално подпомагане, образование, жилища и инфраструктура и др.

Тенденцията на застаряване ясно се илюстрира и от данните от преброяването. За първи път през 2011 година делът на хората над 60 години е по-висок от този под 19 години. При преброяването през 2001г. тези две групи са имали равен дял, докато само десет години по-късно разликата между тях е вече в рамките на 8 процентни пункта. Нещо повече, за период от 65 години, от 1946 до 2011г. делът на младите е намалял почти наполовина – от 38% през 1946г. на 18% при последното преброяване от 2011г.

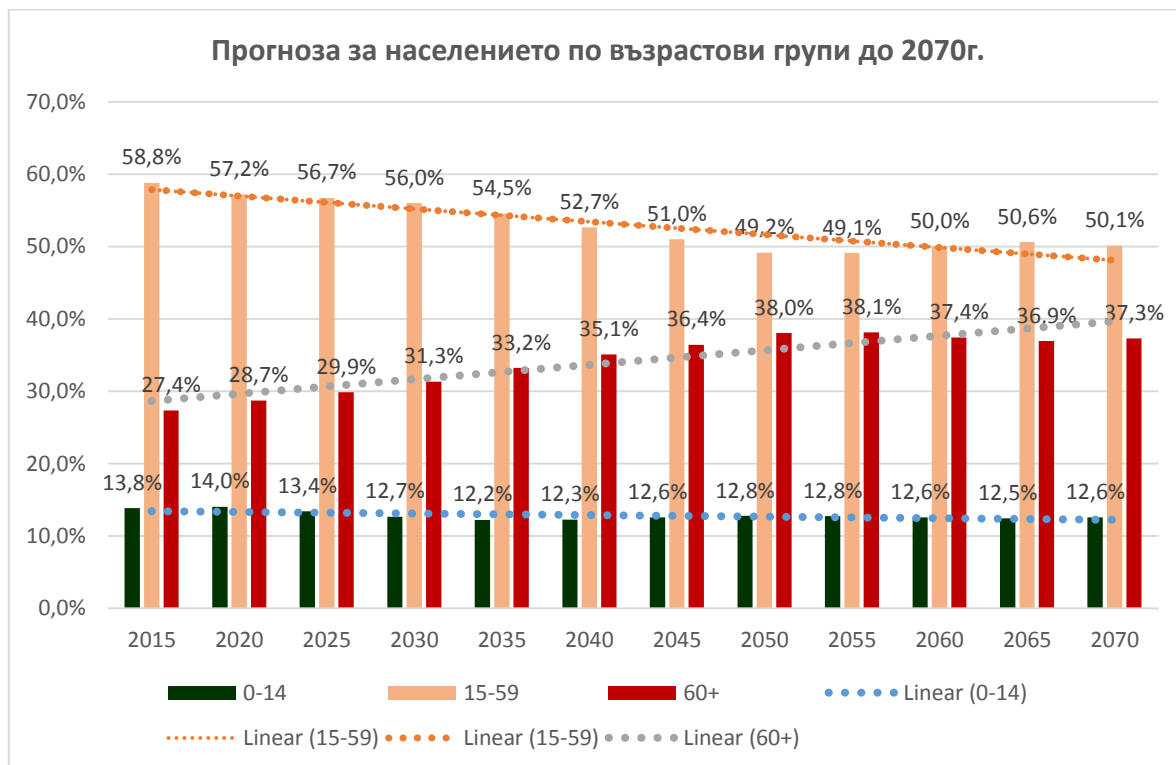

възрастните хора у нас ще бъде почти две пети от населението.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Сходна е тенденцията и в прогнозите за населението на Европа, изготвени от Евростат, представени в Европейския Доклад за демографското състояние на населението за 2008г. Те показват, че до 2014г. населението в трудоспособна възраст (20-64г.) ще започне да намалява, тъй като големи групи от генерацията на "бейби-бум", родени веднага след Втората световна война, вече навлизат в своята шейсет годишнина и пенсиониране. В същото време, с увеличаване на продължителността на живот и задържане на раждаемостта, възрастното население като дял от цялото население, нараства.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Според прогнозите на Евростат, до 2050г. населението в Европейския съюз на възраст 15 – 64г. ще намалее с 48 милиона, а Коефициентът на възрастова зависимост (Коефициент на възрастова зависимост (старши възрасти) - Показва броя на лицата на възраст 65 и повече години на 100 лица от населението на възраст от 15 до 64 години. Изчислява се в проценти.) ще придобие стойности над 50%, което означава, че съотношението между хората в трудоспособна възраст и хората в над-трудоспособна (над 65 г.) се очаква от 4:1 да намалее до 2:1. Сходна е тенденцията и в България.

Според прогнозните стойности на ООН, през 2050г. България ще бъде една от най-застаряващите държави в Европа със стойности от 301 души на възраст над 60 години към 100 души на възраст от 0 до 14 години, което означава, че възрастното население в България ще бъде около три пъти повече от най-младото население.

Коефициент на възрастова зависимост¹ (относно старшите възрасти) по области и пол, в перспектива до 2070 година

Регионалните статистики и статистиките по пол показват интересни тенденции. По-важните от тях могат да бъдат открити накратко: във всички области, както и средно за страната се очаква жените в старшите възрасти да се увеличават в по-голяма степен спрямо населението от женски пол в трудоспособна възраст. Поради демографските процеси в област Смолян до 2070 зависимите възрастни се очаква да бъдат 1,75 пъти повече от населението в трудоспособна възраст. Тази тенденция е особено силна сред жените, при които възрастните ще бъдат два пъти повече от групата в трудоспособна възраст. По този показател област Смолян се откроява с много високи стойности спрямо останалите области на страната. Други области с високи стойности средно за областта са Кюстендил, Видин, Враца, Перник, Благоевград и Разград. С отчетливо по-бързо нарастване на броя на възрастните жени спрямо жените в трудоспособна възраст са Хасково, София град, Разград, Плевен, Перник, Пазарджик, Кюстендил, Кърджали, Габрово, Враца, Видин, Велико Търново, Благоевград.

Области Пол	I вариант (при хипотеза за конвергентност) Този вариант се определя като реалистичен и е съобразен с нормативните изисквания на Европейския съюз за демографското и социално-икономическото развитие на страните членки.											
	Години											
	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065	2070
България	31,22	34,48	36,99	38,86	41,40	45,48	50,09	53,82	58,19	57,93	55,38	53,79
Мъже	24,94	27,43	29,58	31,42	34,10	38,26	42,94	46,82	50,99	50,87	48,76	47,68
Жени	37,65	41,76	44,69	46,64	49,05	53,08	57,65	61,24	65,86	65,46	62,44	60,32
Благоевград	26,58	31,18	36,25	41,44	47,18	53,03	59,76	67,56	78,58	82,34	80,05	78,20
Мъже	22,09	26,19	30,72	35,27	40,28	45,92	52,43	60,29	69,55	72,87	70,78	69,01
Жени	31,11	36,22	41,86	47,73	54,25	60,30	67,24	74,95	87,93	92,18	89,68	87,77
Бургас	26,93	30,01	32,41	34,16	36,47	41,13	46,11	50,00	52,86	52,84	51,23	50,30
Мъже	21,63	24,00	25,87	27,42	29,90	34,66	39,89	44,21	46,87	46,59	44,83	44,05
Жени	32,31	36,12	39,09	41,07	43,15	47,69	52,39	55,81	58,87	59,15	57,71	56,64
Варна	26,67	29,63	31,21	32,68	35,13	40,50	46,90	52,78	58,55	58,56	56,68	55,86
Мъже	21,60	23,78	24,99	26,27	28,89	34,07	39,92	44,81	49,37	49,26	47,86	47,97
Жени	31,83	35,63	37,64	39,36	41,69	47,25	54,28	61,33	68,56	68,75	66,36	64,48

¹ Коефициентът на възрастова зависимост (старши възрасти) показва броя на лицата на възраст 65 и повече години на 100 лица от населението на възраст от 15 до 64 години. Изчислява се в проценти. Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

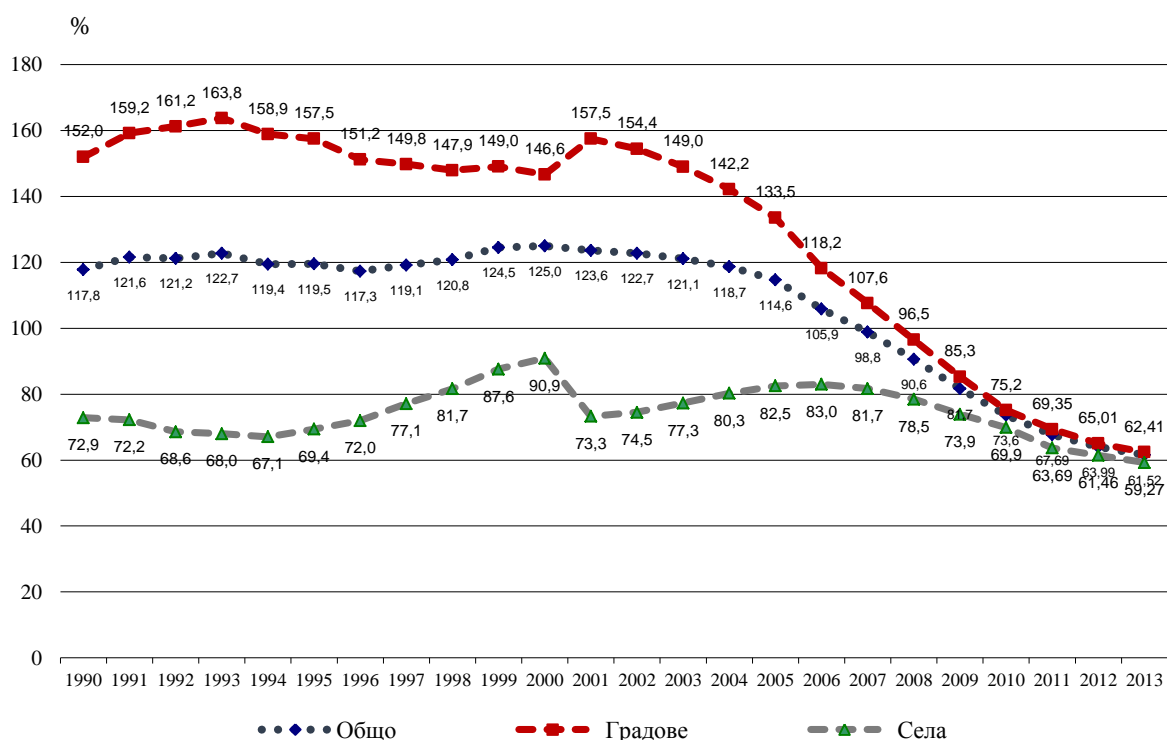
	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050	2055	2060	2065	2070
Велико Търново	34,73	39,15	42,18	43,61	44,83	47,91	51,83	55,26	70,08	72,77	70,20	68,27
Мъже	28,48	31,85	34,20	35,42	36,71	40,28	44,45	48,47	60,72	63,01	60,70	59,25
Жени	41,03	46,66	50,52	52,30	53,57	56,18	59,91	62,70	80,71	83,98	81,17	78,73
Видин	48,09	52,02	53,18	55,24	60,26	68,14	74,78	78,75	81,48	84,12	82,12	82,03
Мъже	37,65	40,18	41,80	44,77	50,33	58,51	65,53	70,44	73,71	76,86	75,72	76,90
Жени	59,50	65,31	66,01	67,03	71,51	79,11	85,34	88,16	90,21	92,20	89,21	87,66
Враца	36,95	40,78	44,55	48,69	55,52	63,57	70,50	75,35	78,90	82,42	81,93	81,20
Мъже	28,68	31,20	34,38	38,26	44,85	52,48	59,00	64,15	68,22	71,27	70,84	70,43
Жени	45,89	51,24	55,73	60,19	67,30	75,87	83,32	87,80	90,70	94,82	94,33	93,31
Габрово	45,18	50,54	53,48	56,75	61,24	68,35	75,39	79,47	84,42	83,98	79,77	76,77
Мъже	35,18	38,95	41,17	43,83	47,82	54,58	61,12	66,37	72,83	74,14	71,16	69,34
Жени	55,75	63,06	67,00	71,22	76,57	84,33	92,28	94,94	97,96	95,37	89,73	85,38
Добрич	31,49	35,91	38,88	41,98	46,13	51,00	54,54	57,39	60,57	61,86	60,62	60,43
Мъже	25,41	28,15	29,99	32,75	36,84	41,71	45,27	48,63	52,84	54,12	53,08	53,14
Жени	37,73	43,95	48,19	51,67	55,90	60,81	64,36	66,65	68,66	70,00	68,59	68,16
Кърджали	27,66	32,50	38,31	43,52	48,41	53,82	61,58	68,86	73,74	76,54	73,27	71,08
Мъже	23,02	27,11	32,20	37,39	42,55	48,47	56,31	62,68	66,79	68,80	65,37	63,02
Жени	32,55	38,21	44,81	50,05	54,66	59,47	67,16	75,47	81,23	84,95	81,90	79,92
Кюстендил	41,57	47,33	52,87	58,89	67,56	78,46	90,95	101,79	105,97	107,29	101,68	98,40
Мъже	32,86	36,99	41,31	46,41	53,53	62,19	73,10	82,63	87,72	89,67	85,56	84,03
Жени	50,75	58,35	65,24	72,35	82,91	96,67	111,21	123,79	126,81	127,51	120,22	114,94
Ловеч	43,01	46,23	49,08	52,25	57,73	63,87	68,67	70,97	72,28	72,77	70,78	70,30
Мъже	34,61	37,51	40,64	44,34	49,98	56,63	62,45	65,61	68,52	69,59	67,58	66,85
Жени	52,03	55,66	58,19	60,73	66,06	71,62	75,27	76,60	76,16	76,01	74,05	73,83
Монтана	41,83	44,74	46,92	49,05	52,22	57,19	60,77	63,01	64,68	66,60	65,30	63,79
Мъже	32,78	35,30	37,69	40,30	44,01	49,13	53,16	56,06	58,62	60,48	59,12	57,43
Жени	51,56	54,81	56,67	58,20	60,72	65,49	68,56	70,04	70,72	72,68	71,45	70,14
Пазарджик	30,29	34,08	39,38	44,30	49,58	54,81	60,52	66,37	71,43	72,41	69,57	67,47
Мъже	23,39	26,39	31,01	35,39	40,10	45,08	51,08	57,35	62,66	63,64	61,14	59,17
Жени	59,87	64,94	70,56	75,42	81,40	87,50	93,62	99,66	104,95	106,00	102,51	100,34
Перник	38,01	42,13	47,24	51,89	57,60	65,42	75,93	85,55	88,89	88,48	84,05	79,89
Мъже	30,10	33,39	37,69	41,40	46,51	53,71	63,57	73,06	77,45	77,27	73,13	70,07
Жени	46,36	51,37	57,42	63,20	69,62	78,18	89,48	99,23	101,30	100,66	95,98	90,61
Плевен	41,11	45,30	48,94	51,49	55,25	60,03	63,92	66,47	69,07	70,30	68,01	66,43
Мъже	32,72	36,08	39,47	42,14	45,83	50,78	55,26	58,24	61,38	61,85	59,57	57,89
Жени	49,99	54,99	58,79	61,13	64,90	69,44	72,65	74,70	76,67	78,73	76,44	75,00
Пловдив	31,12	33,58	36,08	37,62	39,78	42,99	47,10	50,44	53,84	53,86	52,14	51,28
Мъже	24,60	26,48	28,65	30,10	32,48	35,86	40,12	43,70	46,73	46,94	45,62	45,04
Жени	37,70	40,76	43,66	45,37	47,30	50,37	54,35	57,47	61,31	61,15	59,02	57,89
Разград	30,72	35,45	39,62	44,51	50,81	57,34	63,04	67,67	71,15	75,55	74,90	74,61
Мъже	24,34	28,33	32,00	37,05	43,47	49,85	55,48	60,34	63,90	68,20	68,21	68,46
Жени	37,41	43,05	47,86	52,60	58,82	65,61	71,45	75,83	79,25	83,80	82,42	81,51

Тенденциите на застаряване на населението в България са илюстрирани най-добре чрез показателя на ООН за **демографско заместване на населението**, измеримо чрез отношението между броя на населението във вливащата се възрастова група 15 - 19 години и излизащата група 60 - 64 години от трудоспособното население. Изчислява се в проценти. Това е също така показател за възпроизводството на трудоспособното население. Към 31.12.2014г. това съотношение е 62. За сравнение, през 2001г. всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

Коефициент на демографско заместване

Застаряване на населението и намаляване на раждаемостта очертават спад в коефициента на демографско заместване (броят на населението във вливащата се възрастова група 15 - 19 години е по-малък от броя на населението от излизащата група 60 - 64 години от трудоспособното население). Това обръщане е настъпило през 2007г. И докато преди това в градовете коефициентът на демографско заместване е имал стойности над 100, през 2008г. и в градовете неговите стойности падат под 100.

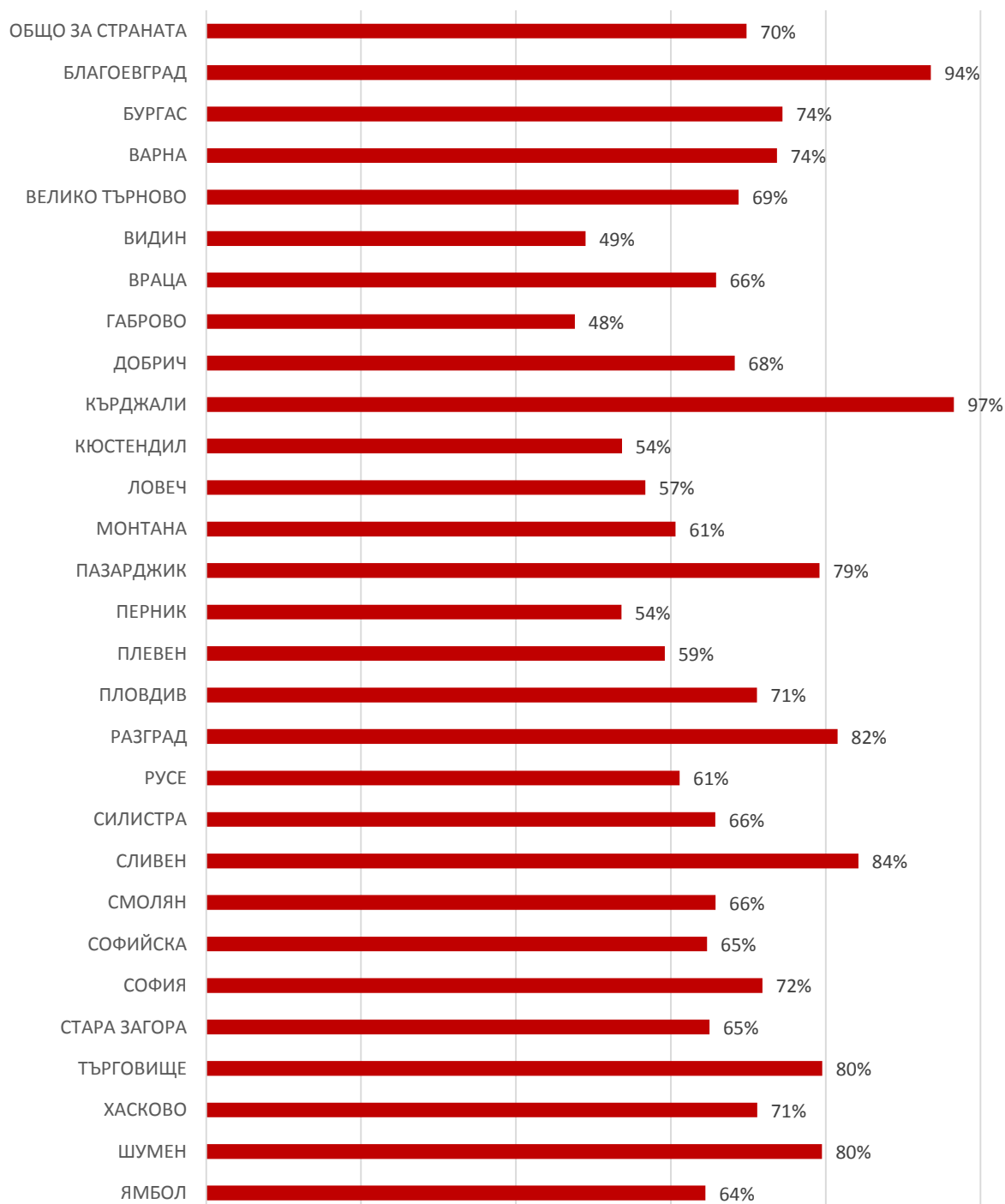
Този показател варира в много голяма степен между отделните административни области. В областите с по-застаряващо население и в районите, които преживяват икономически трудности този показател има много ниски стойности.

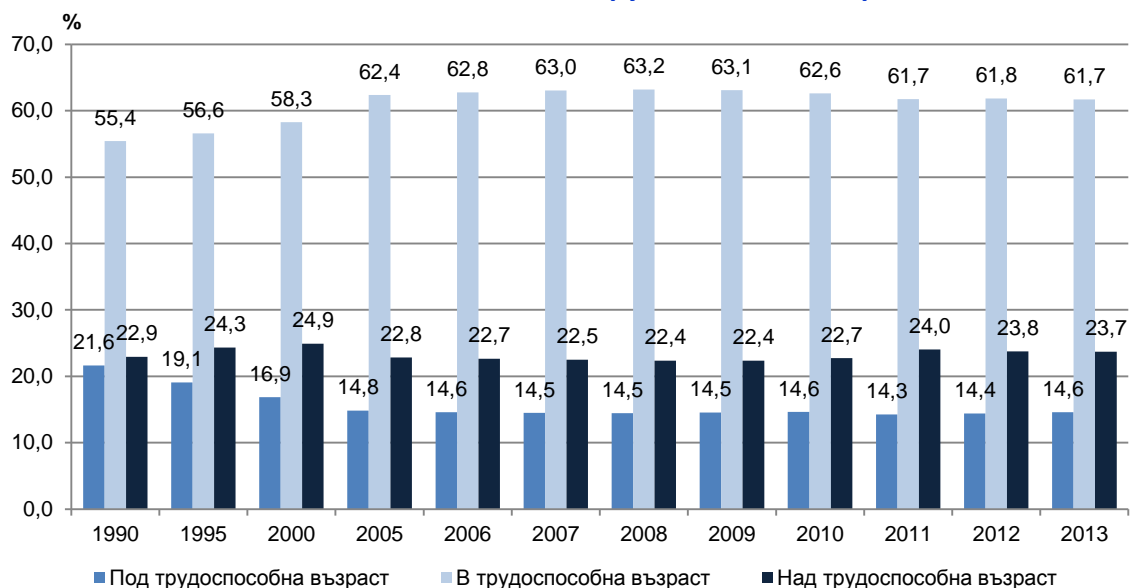
Показател за **демографско заместване на населението по области**
/отношението между броя на населението 15 - 19 години към населението 60
- 64 години

Източник: Преброяване 2011

Население под, във и над трудоспособна възраст

През 1990г. относителният дял на населението под трудоспособна възраст е бил 21.6%, в трудоспособна възраст - 55.5%, и над трудоспособна възраст - 22.9%. През следващите години делът на най-младото население намалява и през 2014г. той е 14.8 %, или 1 065 хил. души. Населението в трудоспособна възраст относително нараства и достига 61.1 % (4 403 хил. души), но това се дължи и на законодателните промени в определянето на възрастовите граници на населението за пенсиониране². Относителният дял на населението над трудоспособна възраст през 2014г. е 24.1 %, или 1 734 хиляди.

Тези тенденции поставят във фокуса на внимание проблемите на достъп на възрастните хора до здравни грижи и услуги и зачитането на правата им като пациенти. Това се превръща и в едно от основните предизвикателства пред здравната система и системата за публични услуги. Редица фактори определят спецификите в начина на живот на възрастните хора в България. Наличните данни от проучвания на Евробарометър и Евростат очертават следната обща картина:

- **Нисък дял на физически активните и спортуващи възрастни хора:** Възрастните хора в България участват много слабо в различни форми на физическа активност, физически упражнение и спорт – 1,9% при средно за страните членки на ЕС 10,7% (източник: изследване Евробарометър, проведено през 2010г. и 2013г. (Special Eurobarometer 334 и Special Eurobarometer 412, Sport and Physical Activity). Физическата активност е много важна за предотвратяване на наднорменото тегло, а от тук и за намаляване на риска от много заболявания като тези на сърдечно-съдовата система, диабет и някои видове онкологични заболявания.
- **По-лош здравен статус и лоши показатели за психично здраве в сравнение с останалите страни членки на ЕС:** Голям брой показатели за здравния статус на възрастното население у нас също очертават тревожна картина – българите в добро психично здраве на възраст

² Населението в трудоспособна възраст за 2014г. включва мъжете на възраст от 16 до навършването на 63 години и 8 месеца и жените на възраст от 16 до навършването на 60 години и 8 месеца. През 1990г. тези възрастови граници са били 60 години за мъжете и 55 години за жените.

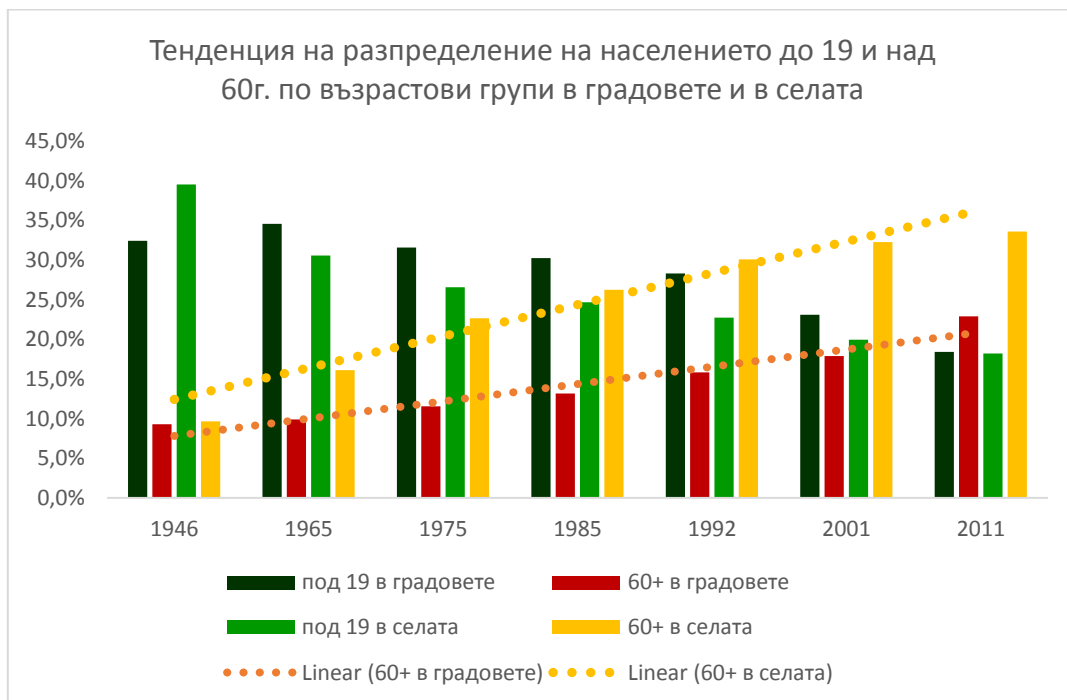

над 55 години са 52,6%, докато средно за ЕС делът им е 63,9%; профилактичните прегледи и изследвания сред българите, в това число и сред възрастното население са доста по-редки отколкото в останалите страни членки на ЕС. Източник: Health determinants, 2009, Special Eurobarometer 329). В момента повече от половината възрастни в Европа са с наднормено тегло или затлъстяване. Тези показатели са дори още по-критични в България. Това води до заплаха от сърдечно-съдови заболявания, диабет и някои видове рак, и се отразява съществено на качеството на живот, засяга устойчивостта на здравната система и влияе на жизнеспособността на икономиката.

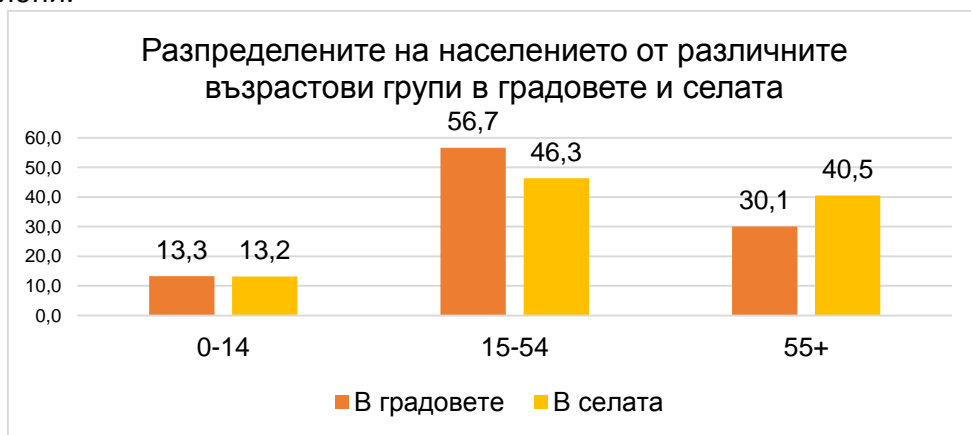
- **Слабо участие в доброволчески дейности:** Възрастните хора в България участват много слабо в различни форми на доброволчески дейности (3% при средно 15% за целия ЕС). По този показател България се нарежда на последно място.
- **По-ниско политическо участие:** Политическото участие на възрастните хора в България също е по-ниско от средното за ЕС - 8,3% при средно за ЕС 12,1%.
- **Участие в културния живот и посещения на културни събития:** Друг пример за слабата активност на хората на възраст над 59 години у нас са резултатите от изследването Евробарометър, проведено през 2013г. (Special Eurobarometer 399, Cultural access and participation). Изследването показва, че възрастните хора участват по-слабо в сравнение с останалите групи на обществото в различни форми на обществен живот: посещения на театър, кино или други културни събития. Причините за това в България са в значителна степен липсата на средства, въпреки наличието на свободно време и интерес.
- **Ниска активност извън дома:** Данните от същото изследване показват, че възрастните хора в България прекарват повече време пред телевизора и доста по-рядко в развлечения навън, посещения на културни събития, пътувания и др.
- **Двойно по-нисък дял на възрастните хора, които използват ИКТ:** Достъпът на възрастните хора до информационни и комуникационни технологии и интернет е по-нисък отколкото сред останалите групи от населението и доста по-нисък в сравнение с останалите страни членки на ЕС (18% при средно за ЕС 38%). Достъпът до информационни и комуникационни технологии е важен и от гледна точка на това, че те дават възможност на граждани, които нямат медицински познания, да получат основна информация, отнасяща се до тяхното собствено здраве и физическо състояние. Оттук и възможността по-бързо да се откриват проблеми, да се накарат хората да осъзнаят по-добре ролите и отговорностите си, както и да могат да извършват в домашни условия измервания — например на пулс, кръвно и др., необходими за лечението и терапията. Това ще измести грижите от болницата към пациента в неговия дом, което е от особено значение за качеството на живот на възрастните хора. Целта, която е цел и на Европейската комисия, е да се помогне на възрастните хора да водят независим, здравословен и пълноценен живот възможно най-дълго, като продължат да се радват на удобството на своите домове. Благодарение на технологиите това е възможно. Налице е пряка връзка между икономическото развитие на региона и приноса към социални въпроси, като остаряването в добро здраве и участието, като по този начин се насърчава и по-доброто участие и включване на гражданите.

Източник: НСИ

Въпреки силната урбанизация на населението, **около една трета от хората на възраст над 60 години живеят в селата**. Те съставляват 34% от населението в селските райони. Видна е и тенденцията на увеличаване на дела на възрастното население в селата, за разлика от периода преди 65 години, когато делът на младите в селата е бил по-голям, отколкото в градовете. Около една трета от хората на възраст над 55 години живеят в селата. Те съставляват 40% от населението в селските райони.

Източник: НСИ

Част 2. Индекс на активния живот на възрастните хора (AAI)

Резултатите от прилагането на Индекса на активния живот на възрастните хора (AAI) за отделните страни показва степента, в която се използва потенциалът на възрастните хора, както и степента, в която възрастните хора имат възможност и са насърчавани да участват в икономиката и в живота на обществото. Теоретичният максимум за AAI е 100 пункта. Това е "идеалният"

резултат, който на практика е трудно да бъде постигнат, тъй като предполага много по-висока продължителност на живота и по-висока степен на активно участие на всички възрастни хора в пазара на труда и в обществения живот от реалистичните към момента.

Индексът на активния живот на възрастните хора (AAI) е изграден на базата на четири отделни области:

1-ва област: Заетост

2-ра област: Обществено участие

3-та област: Независим и сигурен живот в добро здраве

4-та област: Създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора

Първите три области заедно се отнасят към „действителната ситуация“ по отношение на активния живот на възрастните хора и отразяват различните дейности, в които възрастните участват, както и ситуацията по отношение на техния независим, самостоятелен и сигурен живот. Четвъртата област представя капацитета и благоприятната среда за активен живот на възрастните хора, определени чрез индивидуалните характеристики на възрастните хора, които могат да улеснят или възпрепятстват активния живот на възрастните хора.

Четири области съдържат набор от 22 показателя, съставени предимно от четирите големи европейски проучвания на домакинствата. Изследванията, използвани при конструирането на Индекса 2014 AAI са:

- Проучване на работната сила в ЕС (EU Labour Force Survey) - (LFS) 2012
- Проучване на ЕС за доходите и условията на живот (EU Survey of Income and Living Conditions) - (SILC) 2012
- Европейско проучване на Качество на живот (European Quality of Life Survey) (EQLS) 2011/1012
- Европейско социално изследване (European Social Survey) - (ESS) 2012.

В допълнение, индикаторите, свързани с продължителността на живота и продължителността на живота в добро здраве са предоставени от проекта на ЕС JA-EHLEIS (Joint Action European Health and Life Expectancy Information System, 2011-2014), съставен с използване на базата данни от SILC. Данните за един индикатор „Използване на ИКТ“ бяха събрани посредством проучването ICT Survey от 2012 на Евростат.

Индикатори на общия Индекс на Активния живот на възрастните хора

1-ва област: Заетост

- а. Коефициент на заетост за възрастовата група 55-59г.
- б. Коефициент на заетост за възрастовата група 60-64г.
- в. Коефициент на заетост за възрастовата група 64-69г.
- г. Коефициент на заетост за възрастовата група 70-74г.

2-ра област: Обществено участие

- а. Доброволчески дейности: Процентен дял от населението на възраст 55+ г., които осъществяват неплатена доброволческа дейност чрез различни организации.
- б. Грижа за деца, внуци: Процентен дял от населението на възраст 55+ г., които полагат грижи за своите деца/внуци (най-малко веднъж седмично).

в. Грижа за по-възрастни хора: Процентен дял от населението на възраст 55+ г., които полагат грижи за възрастни или болни роднини (най-малко веднъж седмично).

г. Политическо участие: Процентен дял от населението на възраст 55+ г., които взимат участие в дейности като срещи на профсъюзи, политически партии или групи за политическо действие.

3-та област: Независим и сигурен живот в добро здраве

а. **Физическа активност:** Процент от хора на възраст 55 и повече години, които се занимават с физически упражнения или спорт най-малко 5 пъти в седмицата

б. **Достъп до здравна и стоматологична грижа:** процентен дял на възрастните хора на 55+ годишна възраст, които съобщават, че нямат непосредствени нужди от медицински и стоматологичен преглед.

в. **Условия за независим живот:** процентен дял на възрастните хора на 75 и повече годишна възраст, живеещи в самостоятелни домакинства или домакинства от двама души.

г. **Среден разполагаем общ доход:** съотношението на медианния уравнен разполагаем доход на хората на възраст над 65г. към медианния уравнен разполагаем доход на тези на възраст под 65 години.

д. **Елиминиране на риска от изпадане в бедност:** процентен дял на възрастните хора на 65+ годишна възраст, които не са застрашени от изпадане в бедност, при праг на бедността отговарящ на 50% от средния национален приравнен разполагаем доход.

е. **Елиминиране на сериозните материални лишения за възрастните хора:** процентен дял от хората на възраст 65+ г., които не търпят сериозни материални лишения.

ж. **Физическа сигурност** на по-възрастната част от населението: процентен дял на възрастните хора на 55+ годишна възраст, които не се чувстват застрашени да станат жертва на тежко престъпление.

з. **Учене през целия живот:** процент на хора на възраст 55-74 г., които са получавали образование или тренинг в четирите седмици, предхождащи анкетата.

4-та област: Създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот

а. Очаквана предстояща продължителност на живота на възраст 55г.

б. Дял на годините живот в добро здраве в очакваната предстояща продължителност на живота на възраст 55г.

в. Психично благополучие

г. Използване на информационни и компютърни технологии

д. Социална свързаност

е. Образователно равнище на възрастните хора.

Области на индекса

Заетост	Участие в обществото	Независим и сигурен живот в добро здраве	Създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора
Коефициент на заетост за възрастова група 55-59г.	Доброволчески дейности	Физическа активност	Очаквана предстояща продължителност на живота на възраст 55г.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

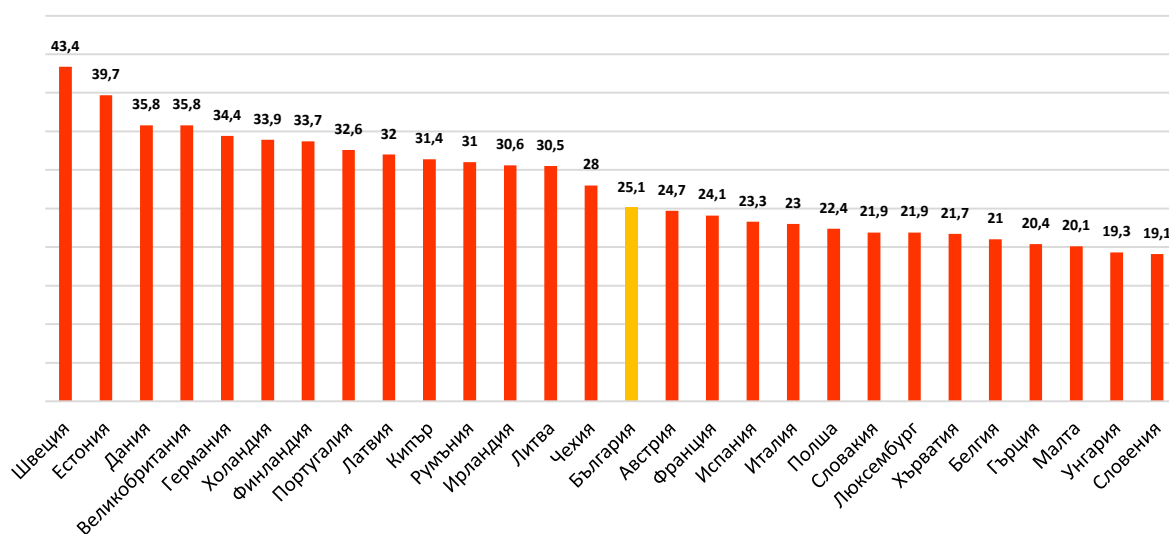
Коефициент на заетост за възрастова група 60-64г.	Грижа за деца, внуци	Достъп до здравна и стоматологична грижа	Дял на годините живот в добро здраве в очакваната предстояща продължителност на живота на възраст 55 г.
Коефициент на заетост за възрастова група 64-69г.	Грижа за по-възрастни хора	Условия за независим живот	Психично благополучие
Коефициент на заетост за възрастова група 70-74г.	Политическо участие	Финансова сигурност /Среден разполагаем общ доход; Елиминиране на риска от изпадане в бедност; Елиминиране на сериозните материални лишения за възрастните хора/	Използване на компютърни и информационни технологии
		Физическа сигурност на по-възрастната част от населението	Социална свързаност
		Учене през целия живот	Образователно равнище на възрастните хора

2.1. Сравнителни резултати с акцент България - на ниво ЕС

Индекс на активен живот на възрастните хора в област Заетост

Средно за ЕС: 27,8

Средно за България: 25,1

По отношение на стойностите на индекса в областта „Заетост на възрастните хора“ България се нарежда близо до средното за ЕС със стойност 25,1. Предимствата на България в сравнения с много от страните членки на ЕС са в сравнително високата заетост на жените. В

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

същото време, страната остава назад по отношение на заетостта в по-високите възрастови групи (над 60 г.). За разлика от водещите държави, при които заетостта в групата 60-64г. е над 50%, в тази група заетите в България са 39% при мъжете и 20% при жените. В същото време заетостта при 65-69 и над 70г. в България остава ниска, докато лидерите в ЕС 28 по този показател достигат съответно стойности около 24% и 11%.³

Заетост мъже	Държава	Заетост 55-59	Заетост 60-64	Заетост 65-69	Заетост 70-74	2014 AAI (Декември 2014)	
						Стойност	Ранг
	Швеция	84,3	68,4	24	11,1	46,95	1
	Великобритания	75,3	55,3	24	10,4	41,25	2
	Холандия	82,2	53,3	18,5	9,2	40,80	3
	Кипър	74,9	51,4	22,6	13,6	40,63	4
	Дания	81,1	50	20	10,6	40,43	5
	Естония	67	50,1	27,5	13,1	39,43	6
	Германия	80,7	54,8	14,4	7	39,23	7
	Португалия	61,6	40,6	28,5	24,1	38,70	8
	Ирландия	62,9	47,9	22,5	13,6	36,73	9
	Румъния	63	37	24,9	21,7	36,65	10
	Чехия	80,8	39,3	12,4	5,6	34,53	11
	Финландия	70,2	43,6	16,5	7,7	34,50	12
	Литва	66,4	43,4	17,8	7	33,65	13
	Латвия	65,1	39,4	18,3	10,9	33,43	14
	Малта	80	26,5	12,8	6	31,33	15
	Австрия	73,8	28,6	11,1	8	30,38	16
	Италия	69,7	30,7	12,6	6,1	29,78	17
	Полша	63	32,9	13,4	7,3	29,15	18
	България	61,8	39,3	9,2	3,3	28,40	19
	Хърватия	60	32,9	10,2	8,2	27,83	20
	Испания	64,5	38,1	6,2	1,9	27,68	21
	Словакия	71,4	31,5	5,6	1,6	27,53	22
	Гърция	62,3	33	10,4	3,5	27,30	23
	Франция	71	23,7	7,1	2,5	26,08	24
	Люксембург	64,1	26,8	8,6	2,9	25,60	25
	Белгия	63,9	25,9	6,6	3	24,85	26
	Словения	57,3	20,3	10	7,5	23,78	27
	Унгария	62,5	17,4	7,5	3	22,60	28

³ Използваните данни са от изследване на НСИ „Наблюдение на работната сила“ 2012.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Държава	Заетост жени	Заетост 55-59	Заетост 60-64	Заетост 65-69	Заетост 70-74	2014 AAI (Декември 2014)	
						Стойност	Ранг
Естония		74,9	47,6	26,7	11,5	40,18	1
Швеция		79,6	59,9	14,5	5,6	39,90	2
Финландия		77,5	42,1	9,1	3,4	33,03	3
Дания		74,4	37,2	10,2	3,5	31,33	4
Латвия		67,6	36,7	13,9	6,1	31,08	5
Великобритания		66,2	35,7	15,2	5,4	30,63	6
Германия		69,3	38,7	8,1	3,5	29,90	7
Литва		63,1	33,2	11,6	5,4	28,33	8
Португалия		52,2	31,1	16,1	10,6	27,50	9
Холандия		62,9	34,6	7	3,7	27,05	10
Румъния		41,8	22,8	20,5	19,6	26,18	11
Ирландия		52,4	31,7	9,9	3,9	24,48	12
Кипър		53,6	22,2	8,6	5,9	22,58	13
България		63,1	20,6	4,6	1,4	22,43	14
Франция		63,5	19,9	4,8	1,1	22,33	15
Чехия		62,1	16,7	6,6	3,1	22,13	16
Австрия		52,3	14,2	7,3	3,9	19,43	17
Испания		45,4	25,7	4,3	1,2	19,15	18
Люксембург		47,5	18,1	3,7	2,9	18,05	19
Белгия		48,4	16,3	3	1,2	17,23	20
Словакия		54,5	9,4	2,4	1,6	16,98	21
Италия		46,3	15,4	3,8	1,3	16,70	22
Полша		43,1	13,7	6,7	3	16,63	23
Унгария		50,5	11,2	3,6	1,1	16,60	24
Хърватия		37,8	16,6	6,3	4,4	16,28	25
Словения		37,5	10,1	5,6	5,1	14,58	26
Гърция		34,9	17	3,9	1	14,20	27
Малта		26,8	5,4	0,9	0,8	8,48	28

ЗАЕТОСТ EU28 ПО ПОЛ

ЕС 28 – МЪЖЕ	Заетост 55-59	Заетост 60-64	Заетост 65-69	Заетост 70-74	ИНДЕКС
Средна	69,3	38,6	15,1	8,2	32,8
Min	57,3	17,4	5,6	1,6	22,6
Max	84,3	68,4	28,5	24,1	47,0
ЕС 28 - ЖЕНИ	Заетост	Заетост	Заетост	Заетост	ИНДЕКС

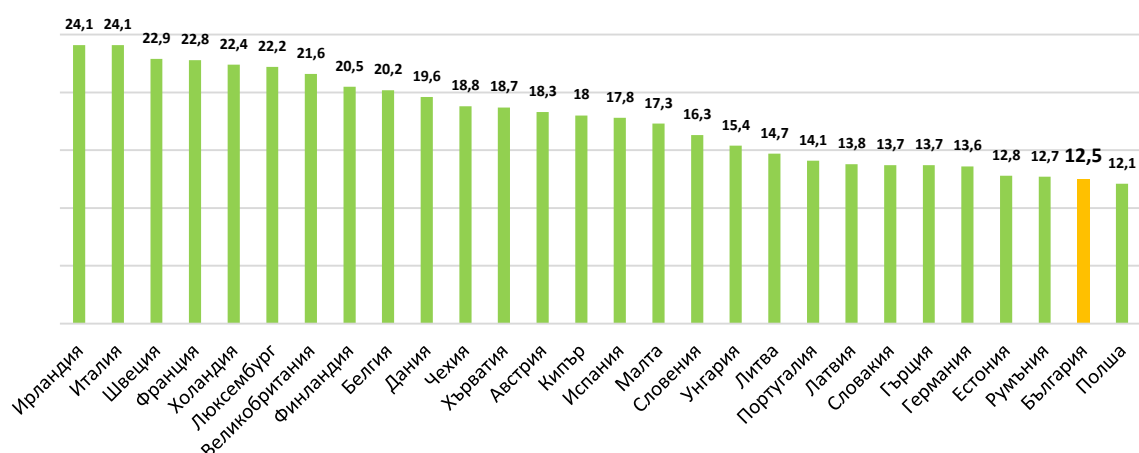
Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

	55-59	60-64	65-69	70-74	
Средна	55,3	25,1	8,5	4,3	23,3
Min	26,8	5,4	0,9	0,8	8,5
Max	79,6	59,9	26,7	19,6	40,2

Индекс на активен живот на възрастните хора в област Участие в обществото

Средно за ЕС:17,7

Средно за България:12,5

Стойностите на индекса за България в тематична област „Участие в обществото“ са ниски. По този показател България се нарежда на предпоследно място. Трябва да отбележим, че слабото участие в обществото е характерно не само за възрастните хора в България, но и за останалите възрастови групи и в този смисъл не говорим за възрастово детерминиран проблем. Ниските стойности на индекса по отношение на участие в обществото се дължат на недостатъчно развитото доброволчество и на ниското политическо участие на възрастните хора. Въпреки слабото класиране на България, все пак трябва да се има предвид, че общо 12 страни се нареждат под средното за ЕС 28. Това показва, че е необходимо да бъде насърчавано участието на възрастните хора в обществото чрез създаване на повече възможности за доброволчество и гражданско участие и в това направление ролята на читалищата и на неправителствените организации би била изключително важна.

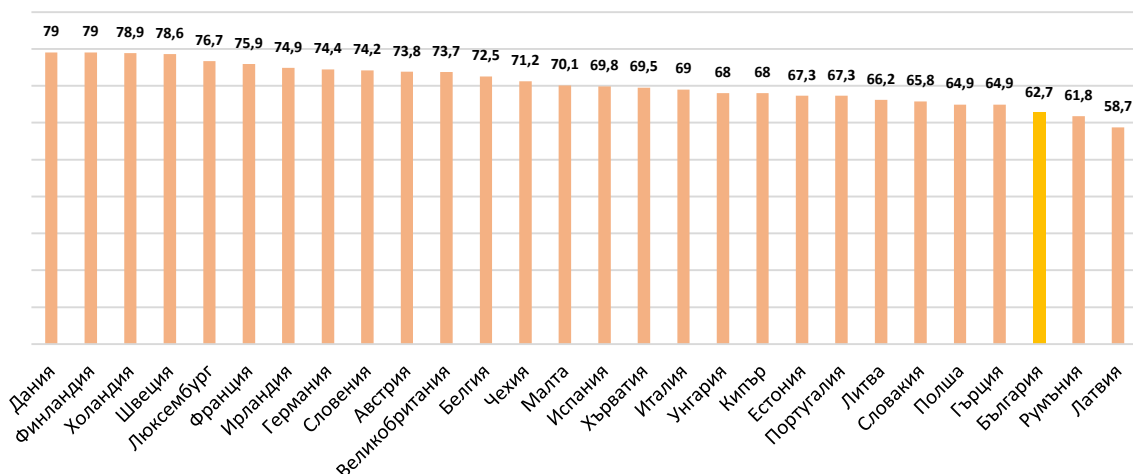

Индекс на активен живот на възрастните хора в област Независим живот

Средно за ЕС:70,6

Средно за България:62,7

Индексът на активен живот в областта на „Независим живот“ в България също получава ниски стойности и нарежда България на едно от последните места. Съществени дефицити за България се забелязват по отношение на физическата активност и материалните лишения, произтичащи от високите нива на бедност. Ниски са и показателите за България по отношение на усещането физическа сигурност и рискове от извършване на криминални деяния срещу възрастните хора и тяхното имущество. По останалите индикатори на Индекса, България също има по-ниски от средните за ЕС стойности – здравен статус, покриване на потребностите от здравна и дентална грижа, възможности за независим живот, участие на възрастните в различни форми на учене през целия живот. Голяма част от причините са в увеличаващите се хронични заболявания и недобрата здравен статус на населението, които нарастват с напредване на възрастта в по-голяма степен, отколкото в преобладаващата част от останалите страни членки.

Капацитет за активен живот

Средно за ЕС:54,1

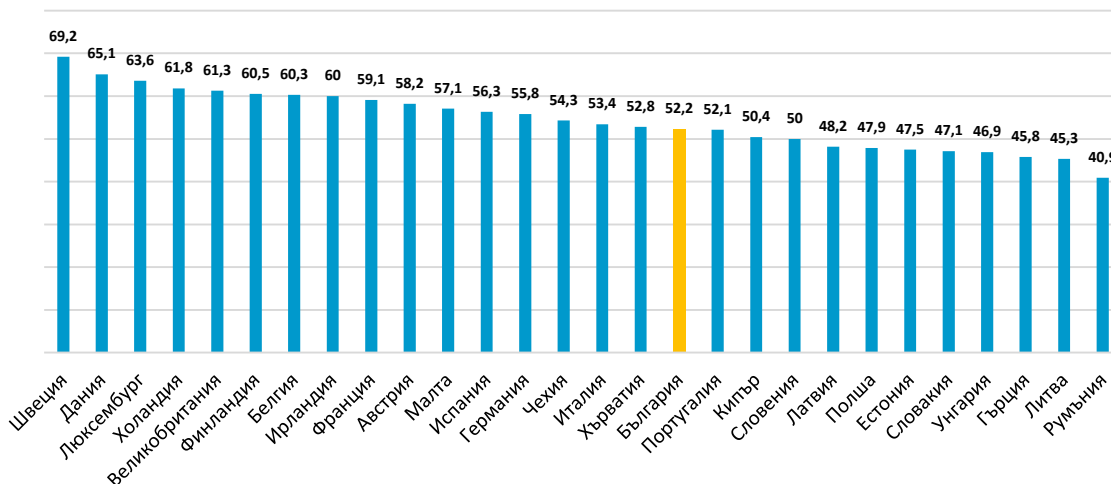
Средно за България:52,2

Стойностите на индекса в областта „Капацитет за активен живот“ нареждат България на 17 място. Силните страни на България са в сравнително високото и постъпателно нарастващо образователно ниво на възрастните хора (повишават се нивата на формалното образование), добрата социална свързаност и възможностите за контакт и общуване между възрастните хора и добрите перспективи за живот в добро здраве. В същото време България изостава значително по отношение на дял на използващите ИКТ сред възрастното население, психичното здраве и общата очаквана продължителност на живот.

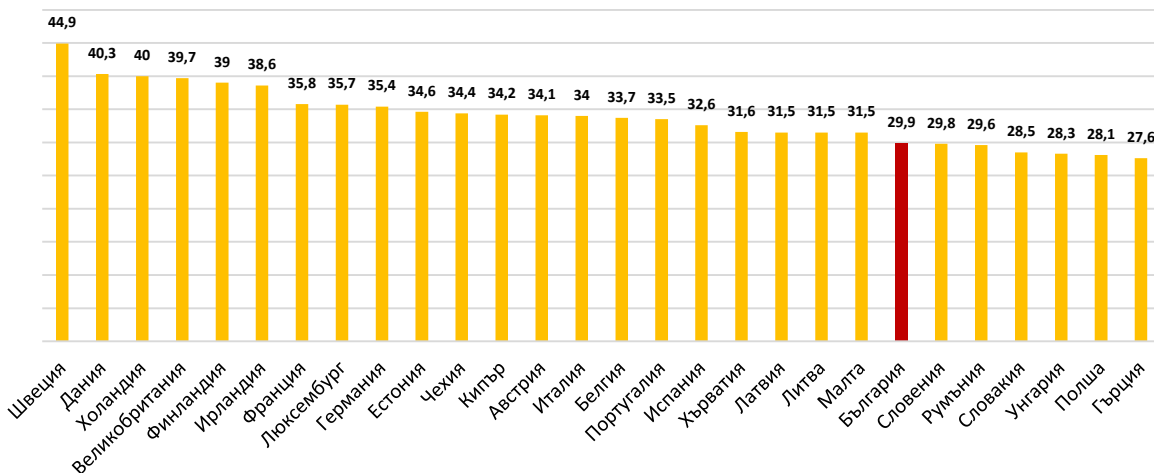
Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Индекс на активен живот на възрастните хора – средни стойности

Средно за ЕС:33,9

Средно за България:29,9

Индексът ясно очертава, които са областите, в които България изостава и към които трябва да бъдат насочени специални мерки за повишаване на капацитета и възможностите за участие и подобряване на живота на възрастното население:

- Заетост в по-високите възрастови групи (над 60г.)
- Доброволчество
- Участие в политическия живот
- Използване на ИКТ
- Преодоляване на бедността и подобряване на жилищните условия за възрастни хора
- Подобряване на здравния статус и психичното здраве
- Подобряване на личната физическа сигурност на възрастните хора

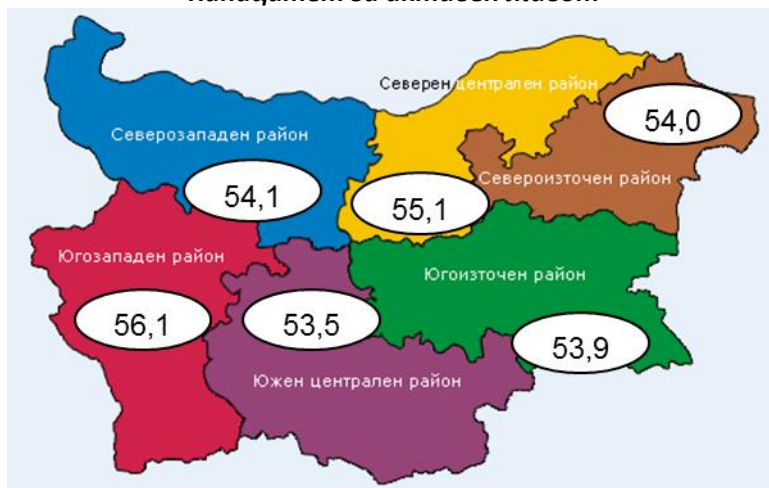
2.2. Резултати за България по райони - диференциация по шестте статистически района NUTS 2

Заетост

Приложен на регионално ниво, Индексът за Активен живот на възрастните хора показва чувствителни разлики между районите по отношение на заетостта. Налице са по-ниски стойности в Северна България и по-високи стойности в Южна България и особено в Югозападния район. Отвъд тези регионални различия е налице много силна диспропорция между заетостта в големите градски центрове и останалите населени места. Особено засегнати и уязвими са малките населени места в слаборазвитите райони. Необходимо е към тях да бъдат насочени специални мерки и интервенции с оглед повишаване на заетостта на възрастните хора.

Капацитет за активен живот

Индексът за активен живот на възрастните хора на регионално ниво показва сравнително сходни стойности по отношение на капацитета за активен живот. Причината за това е, че до голяма степен включените в него показатели не се влияят от регионалните различия и имат сравнително сходни стойности във всички райони на страната. По-висок капацитет е наличен в Югозападния район, което е отчасти следствие от икономическото състояние на района и по-добрия образователен, здравен и материален статус, както и от по-високия дял на възрастни хора, които използват ИКТ.

Среден Индекс на активен живот на регионално ниво

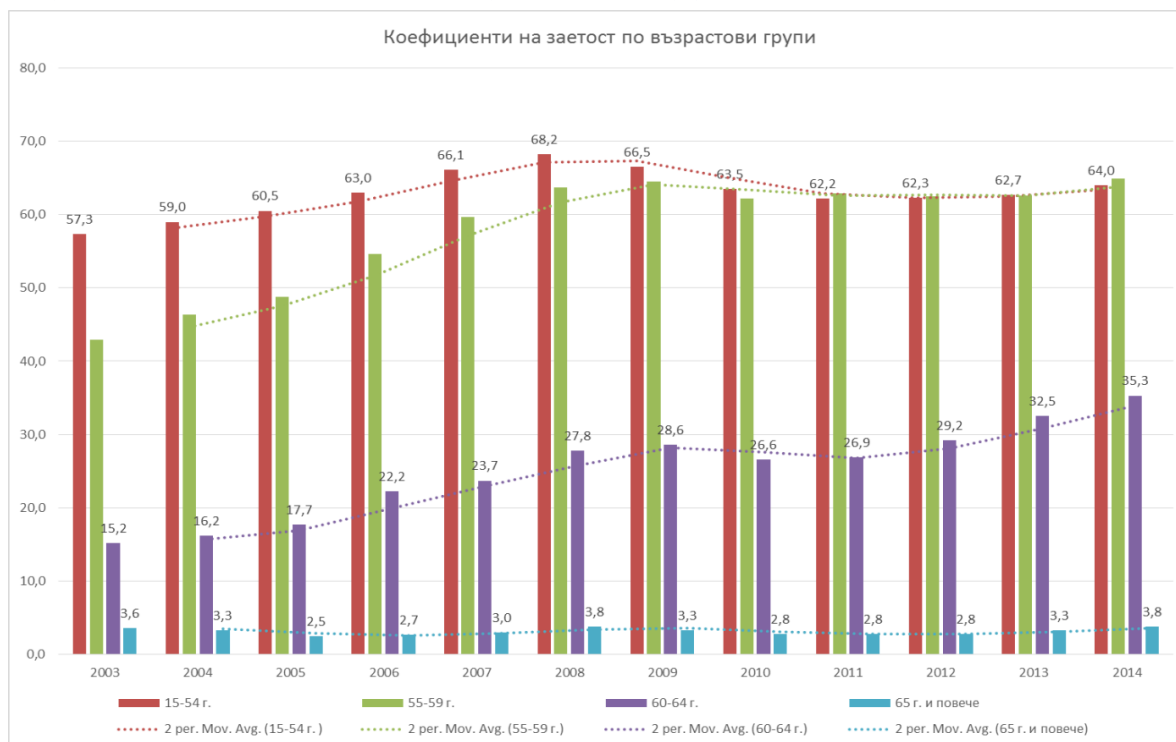
Регионалните разрези показват, че големите диспропорции не са в толкова голяма степен на ниво райони, а между отделните типове населени места по оста център-периферия на районите. В големите градове ситуацията е значително по-добра, докато в малките населени места и селата общият материален и социален статус е значително по-нисък. Това поставя въпрос за мерки на локално ниво, които да адресират силните диспропорции между населените места в рамките на един район. Така например Югозападния район има много високи общи стойности по отделните показатели (предимно поради факта, че включва столицата), но в рамките на района в някои от по-слабо развитите административни области има малки градове и села, които са в изключително неблагоприятно положение.

Част 3. Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на Заетостта

3.1. Коефициент на заетост във възрастовите групи 55-59 г., 60-64г. и над 65 г.

Източник: НСИ

Заедно с общото увеличаване на заетостта, редица политики, прилагани в България за удължаване на трудовия живот на по-възрастните хора са дали своето отражение и делът на заетите в горните възрастови групи нараства. Към 2014г. коефициентът на заетост на 55-59г. и 60-64 г. се повишава значително спрямо периода 2003г. Тази тенденция е особено видима при жените, при които в първата възрастова група е налице удвояване на заетостта, а при втората повишението е почти четири пъти. В условията на влошаваща се демографска ситуация заетостта на възрастните хора е един резерв на работна сила, част от която е с високо образование и квалификация и натрупан през годините ценен опит.

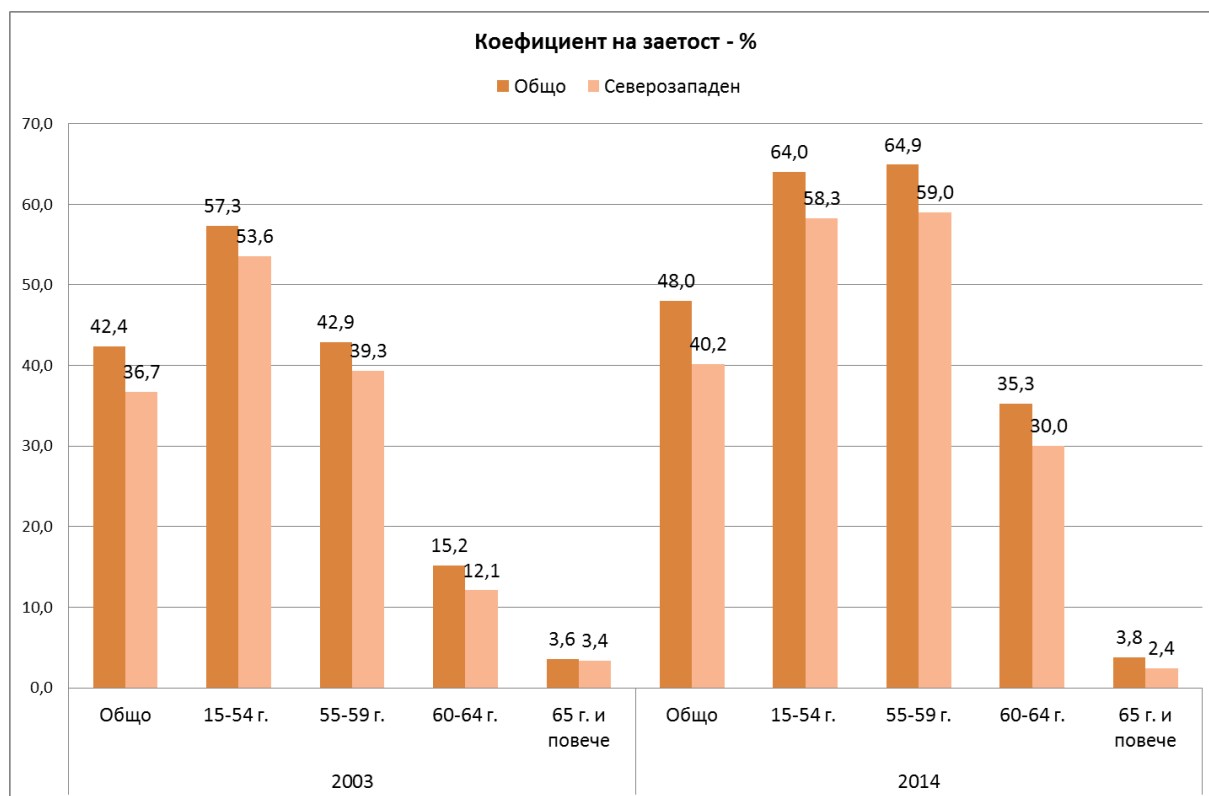
Към 2003г. шестте района в България имат близки стойности по този показател. Изключение, с малко по-благоприятни стойности в този период е Югозападния район. Единадесет години по-късно, през 2014 г., темповете на напредък и разликите между районите се засилват. Коефициентът на заетост при възрастното население в Северозападния и Северния Централен район са по-ниски отколкото в останалите четири района.⁴

⁴ За изчисляване на различията между районите е използван показателя сума от квадратите на разликите между стойностите на всеки район и средното за страната за всяка от референтните години.

Коефициент на заетост за възрастовата група 50-59 по райони през 2014г.

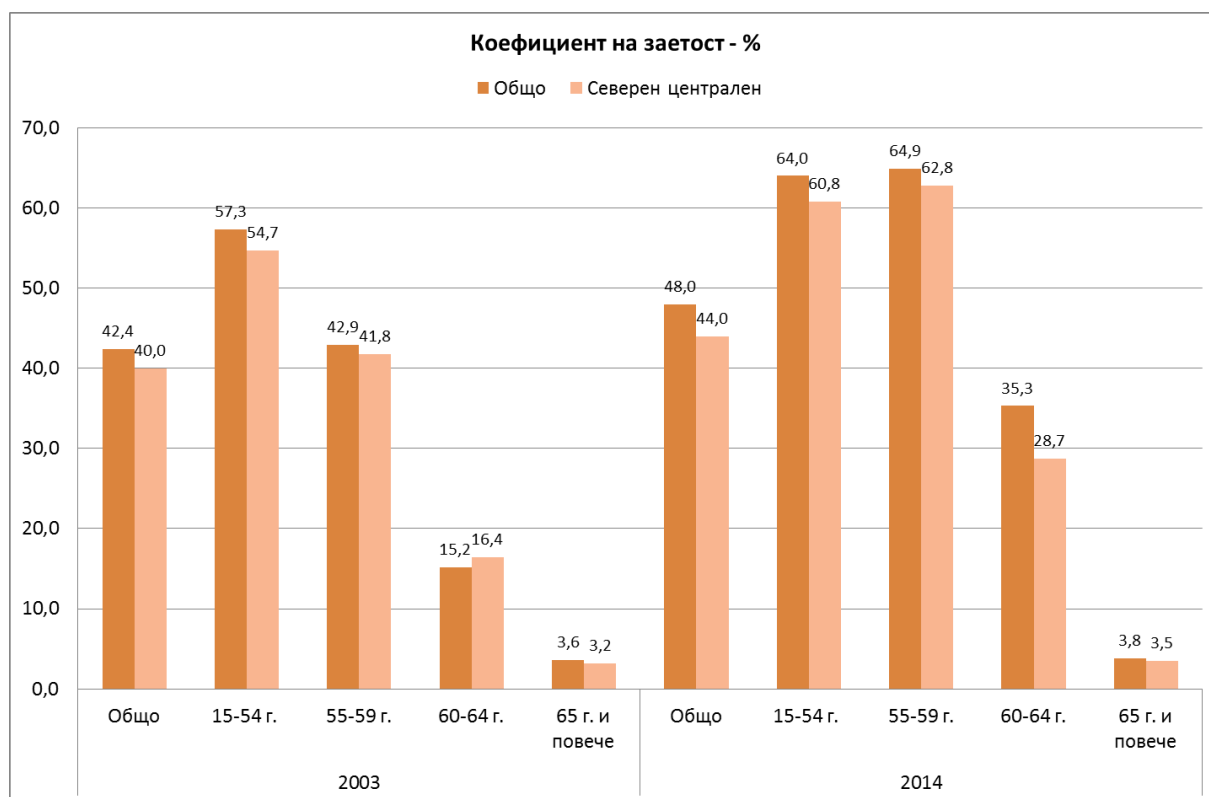

Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

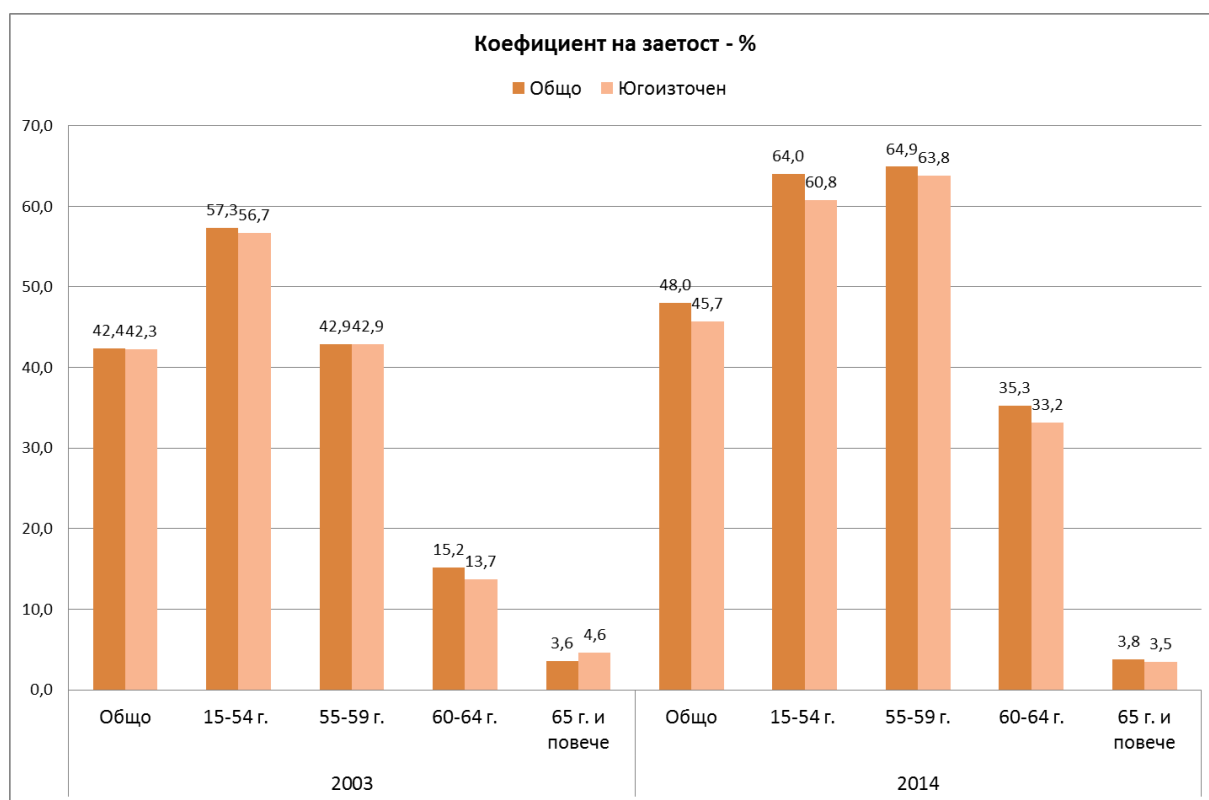
Източник: НСИ

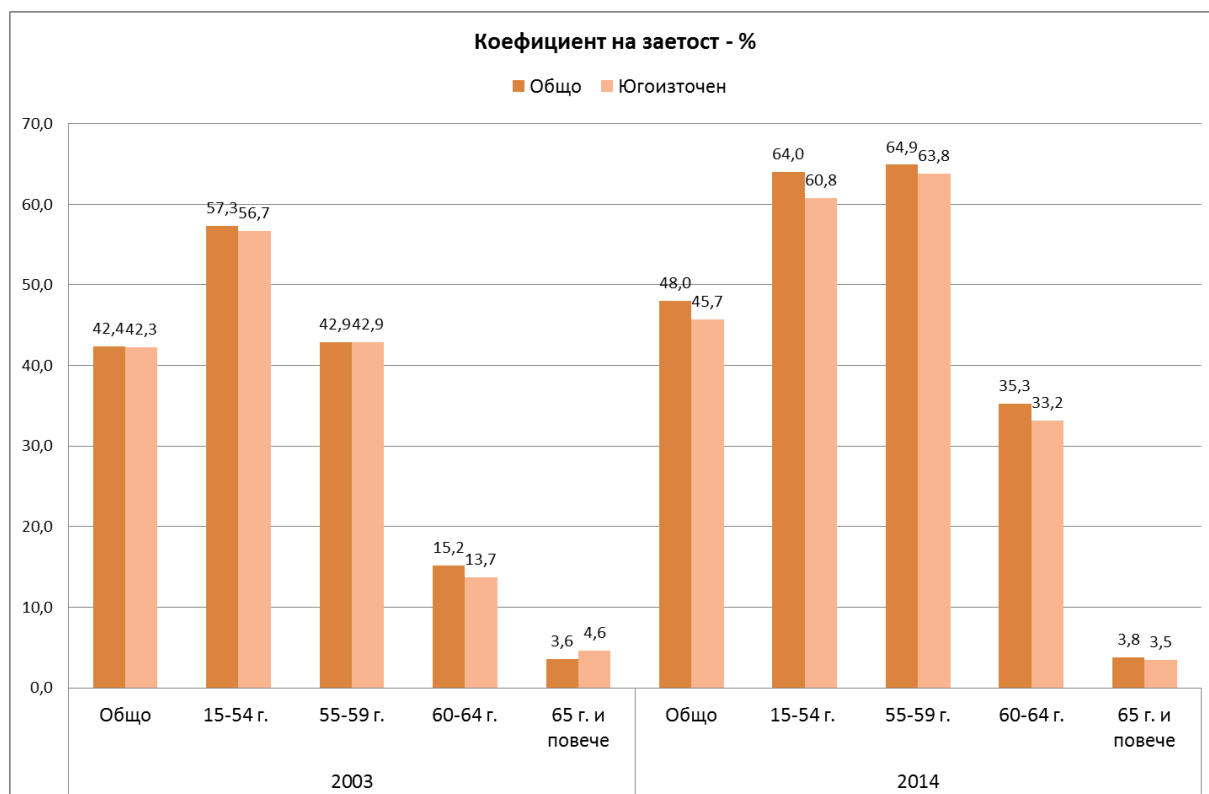

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

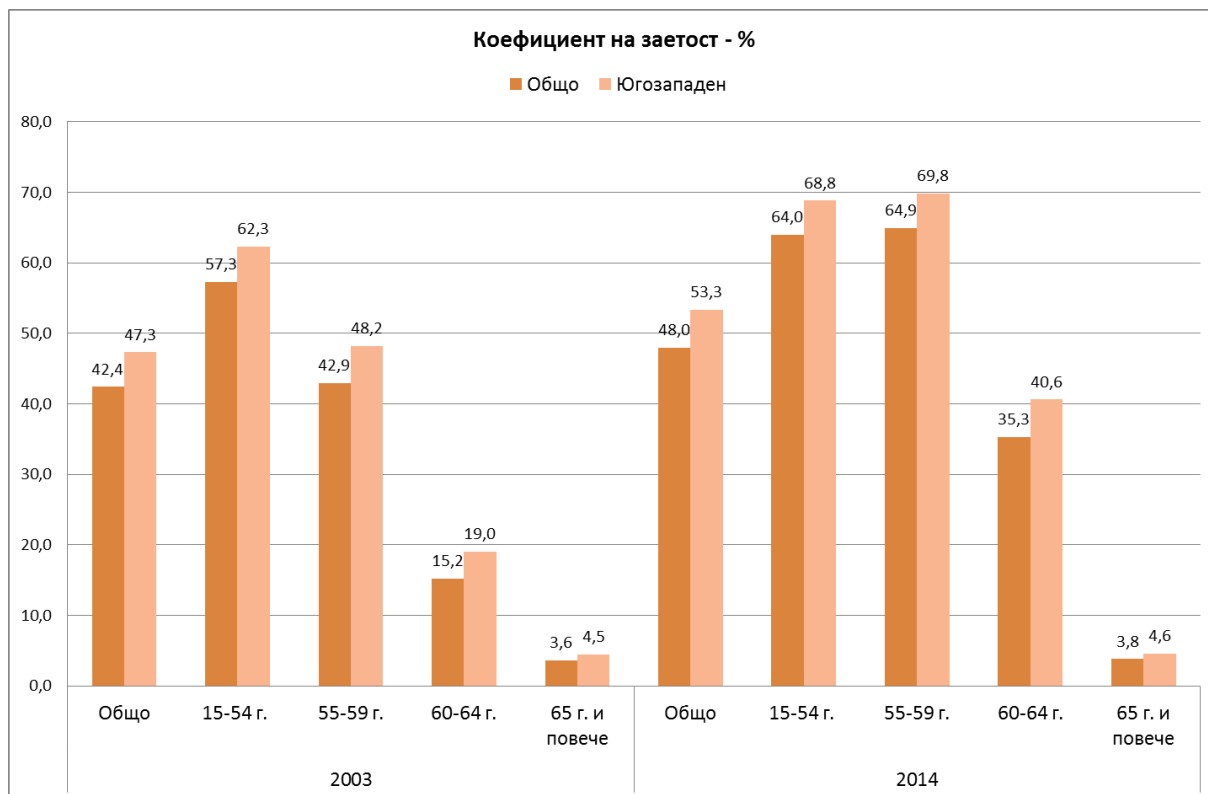
Източник: НСИ

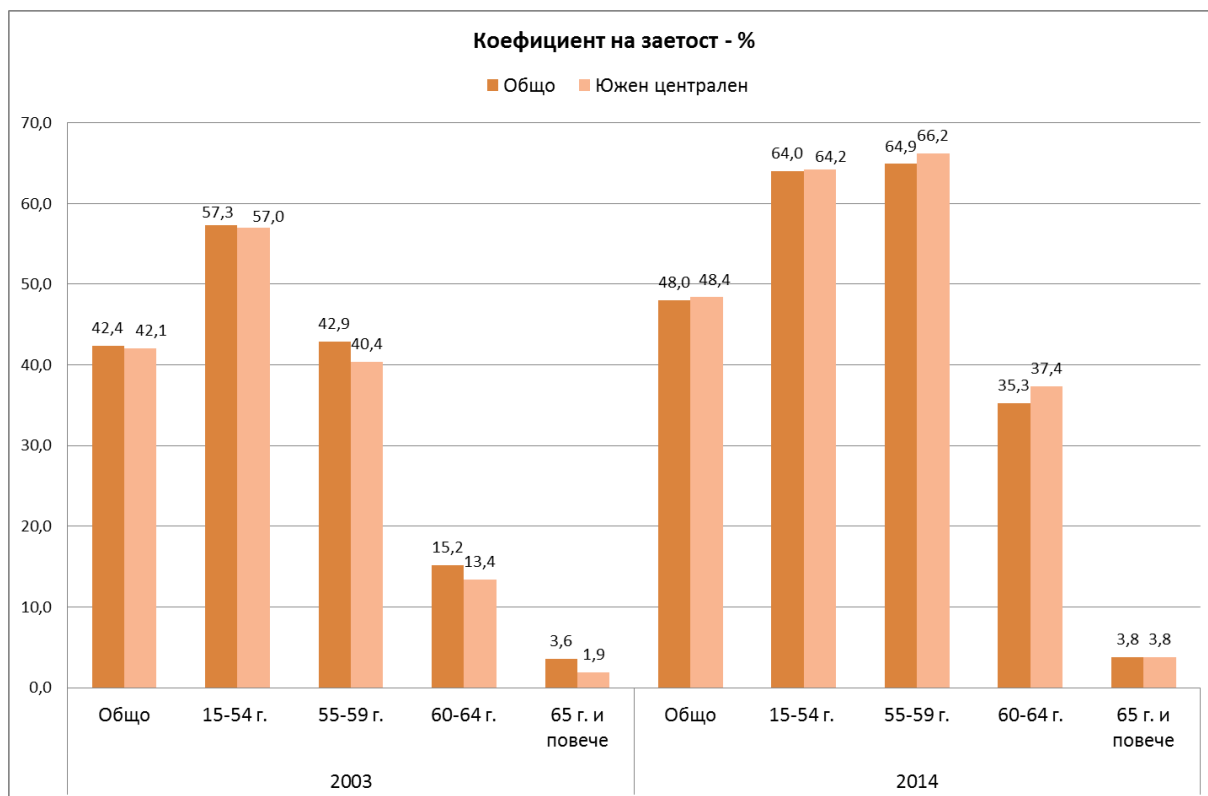
Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Източник: НСИ

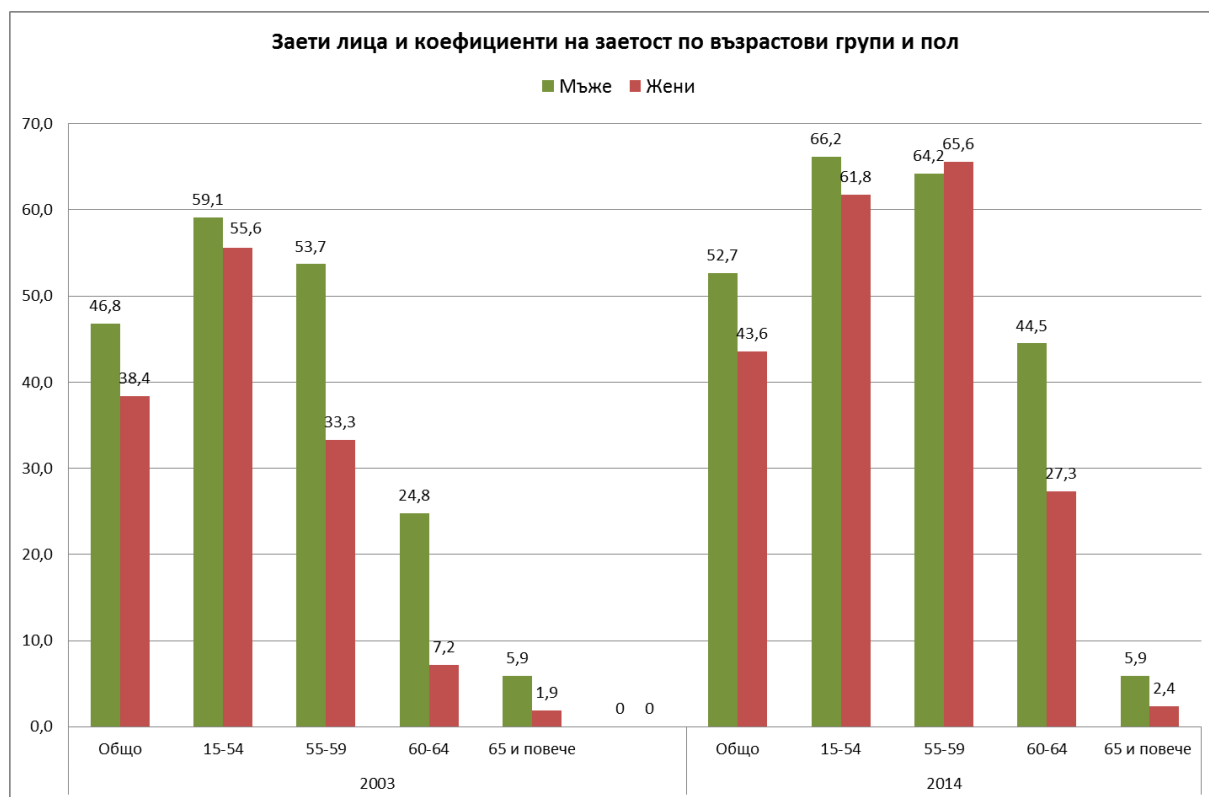

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Коефициент на заетост по статистически райони и административни области

Статистически райони Области	2003		2014	
	15 - 54 години	55 и повече години	15 - 54 години	55 и повече години
Общо за страната	57,3	14,5	64,0	23,1
Северозападен	53,6	12,5	58,3	18,0
Видин	47,1	12,3	61,9	18,5
Враца	52,7	8,4	54,4	16,2
Ловеч	56,5	15,6	53,1	17,0
Монтана	53,8	16,3	59,7	19,5
Плевен	55,0	11,4	62,2	18,5
Северен централен	54,7	14,7	60,8	20,3
Велико Търново	52,7	19,2	64,4	22,6
Габрово	66,4	16,3	69,6	20,3
Разград	49,6	10,9	55,7	17,0
Русе	54,8	12,5	60,2	19,5
Силистра	52,5	10,9	51,3	19,5
Североизточен	53,8	14,4	63,2	22,5
Варна	57,8	19,6	65,0	23,3
Добрич	51,3	10,2	64,1	25,1
Търговище	48,2	10,3	55,1	18,1
Шумен	50,9	10,4	62,6	20,6
Югоизточен	56,7	14,8	60,8	23,0
Бургас	57,3	13,3	63,6	23,5
Сливен	47,3	11,1	54,5	22,2
Стара Загора	61,0	13,7	60,5	22,0
Ямбол	57,9	25,7	61,4	25,1
Югозападен	62,3	17,0	68,8	25,9
Благоевград	65,3	13,9	63,8	27,2
Кюстендил	59,6	8,3	64,6	14,9
Перник	56,8	10,9	65,5	20,0
София	63,7	25,4	63,5	20,0
София (столица)	62,2	18,0	71,4	29,1
Южен централен	57,0	12,2	64,2	24,9
Кърджали	59,0	14,5	64,8	28,3
Пазарджик	49,4	12,0	61,1	24,2
Пловдив	59,9	12,3	64,0	25,8
Смолян	57,3	8,9	67,3	20,9
Хасково	56,6	12,6	66,6	23,1

Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

**Коефициент на заетост при мъжете и при жените по статистически райони
и административни области**

Статистически райони Области	Мъже 2003		Жени 2003		Мъже 2014		Жени 2014	
	15 - 54 години	55 и повече години	15 - 54 години	55 и повече години	15 - 54 години	55 и повече години	15 - 54 години	55 и повече години
	59,1	20,8	55,6	9,5	66,2	28,1	61,8	19,4
Северозападен	54,0	17,7	53,2	8,3	57,9	22,0	58,8	14,8
Видин	44,9	18,0	49,4	(7,5)	60,1	21,3	64,0	16,4
Враца	55,0	11,9	50,4	(5,6)	56,7	18,9	51,9	13,9
Ловеч	54,7	21,0	58,4	(11,4)	49,7	24,3	56,7	(11,2)
Монтана	53,0	22,6	54,6	11,3	60,7	20,9	58,6	18,5
Плевен	56,6	16,8	53,3	6,9	61,0	23,5	63,5	14,3
Северен централен	56,6	22,1	52,9	8,6	63,6	25,6	57,8	16,1
Велико Търново	54,4	27,1	51,2	12,7	66,3	27,3	62,4	19,1
Габрово	64,3	24,4	68,5	(9,4)	72,1	27,5	66,9	14,8
Разград	52,5	(19,3)	46,8	(4,1)	60,8	24,7	50,7	(10,3)
Русе	57,0	18,1	52,7	(7,8)	61,3	23,3	58,9	16,7
Силистра	57,5	(18,8)	47,4	(4,2)	57,3	25,2	44,9	(14,8)
Североизточен	58,3	21,1	49,3	9,0	67,0	26,8	59,2	19,1
Варна	64,3	28,0	51,3	12,9	71,3	26,8	58,3	20,6
Добрич	54,1	(14,5)	48,3	(6,9)	65,4	30,8	62,6	20,9
Търговище	49,6	(16,3)	46,8	(5,4)	54,7	(21,4)	55,6	(15,8)
Шумен	54,5	16,6	47,3	(5,5)	65,0	26,5	60,2	15,9
Югоизточен	60,1	21,9	53,3	9,2	65,2	28,7	56,1	18,7
Бургас	62,6	20,5	52,1	7,4	69,6	30,3	57,3	18,2
Сливен	48,8	17,3	45,8	(6,2)	55,9	25,9	52,9	19,4
Стара Загора	63,2	19,0	58,9	9,4	65,5	26,8	55,2	18,5
Ямбол	61,4	37,3	54,2	16,5	62,9	32,4	59,6	19,5
Югозападен	63,6	23,2	61,1	12,2	69,7	30,4	67,8	22,6
Благоевград	64,1	19,0	66,5	9,7	62,1	32,0	65,6	23,2
Кюстендил	55,7	(10,7)	63,8	(6,4)	62,2	17,8	67,2	(12,6)
Перник	56,3	(15,3)	57,3	(7,3)	68,0	20,9	62,7	19,2
София	66,9	31,1	60,4	20,7	69,1	24,6	57,3	16,4
София (столица)	64,5	25,5	59,9	12,3	72,4	34,4	70,4	25,5
Южен централен	57,6	17,9	56,4	7,9	66,6	30,8	61,6	20,4
Кърджали	58,1	(18,5)	60,0	(11,3)	63,7	31,4	66,1	25,8
Пазарджик	49,0	17,6	49,7	(7,6)	67,5	30,8	54,3	19,1
Пловдив	61,8	18,8	58,0	7,4	65,3	33,2	62,6	20,2
Смолян	57,0	(12,0)	57,5	(6,5)	68,6	(20,9)	65,7	20,9
Хасково	56,7	17,9	56,6	8,5	70,1	28,7	63,1	18,3

Източник: НСИ

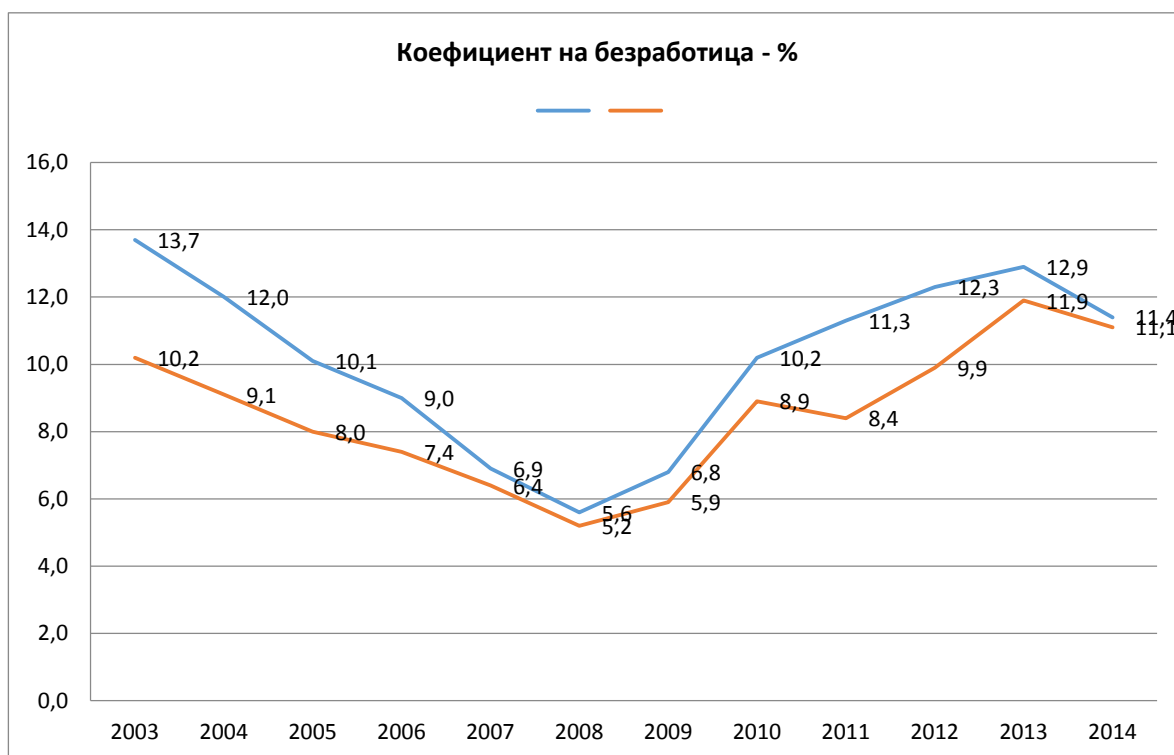
Анализ на Дирекция „Политики на пазара на труда“ в Министерство на труда и социалната политика с автор г-жа Елка Димитрова, показва, че безработицата на по-възрастните е с по-голяма продължителност и те по-трудно осъществяват преходите от безработица към заетост и в много случаи делът на продължително безработните по-възрастни е по-голям спрямо останалите възрастови групи. Много често възрастните безработни реализират преход от безработица към неактивност и изчакване на пенсионната възраст. Те са и по-малко мобилни, предпочитат да не сменят местожителството си с цел работа. Притежаването на собствено жилище също е фактор за това решение, те по-дълго остават на едно и също работно място, по-трудно приемат нова работа и смяна на работното място.

В рамките на същия анализ експертите очертават, че положението на жените и нискообразованите възрастни е по-неблагоприятно в сравнение с мъжете и високообразованите. Развитата система за учене през целия живот в една страна създава предпоставки за по-дълъг

трудов живот на по-възрастните поколения и обратното. Липсата на добре функционираща система за обучение на възрастни в България съобразно нуждите на пазара на труда е съществен дефицит в това отношение и не създава предпоставки за бърза адаптация и преквалификация на възрастните хора спрямо търсенето на работна сила. Част от лицата от всички групи желаят да продължат да работят и след пенсиониране и го правят по различни причини – ниски пенсии (което не е оптималният модел на удължаване на трудовия живот по икономическа принуда), социални контакти, поддържане на уменията и тонуса, социална ангажираност (включително и чрез доброволчество). За тези групи е важно да могат да работят по-малко часове и при по-гъвкави режими на работно време. Една част от придобилите право на пенсия също биха искали да работят, но не го правят, защото няма достатъчно свободни работни места, не са в добро здравословно състояние, грижат се за зависими членове на семействата и други причини. Традициите и недостигът на детски градини обуславя високата заетост на по-възрастните в отглеждането на техните внуци и грижи за други малки деца, което от своя страна има благоприятен ефект върху заетостта на родителите на децата, но и върху усещането за социална свързаност и социална полезност на възрастните хора. Все пак трябва да се отбележи, че въпреки ниската заетост на по-високите възрастови групи, те далеч не се характеризират с най-висока безработица (по-уязвими са младежите). Следващата графика показва, че коефициентът на безработица сред населението на възраст над 55г. е обичайно по-ниска от общия коефициент на безработица.

Източник: НСИ

През целия период на статистическото наблюдение 2003-2014г. коефициентът на безработица сред населението над 55г. е по-нисък или близък до общия коефициент на

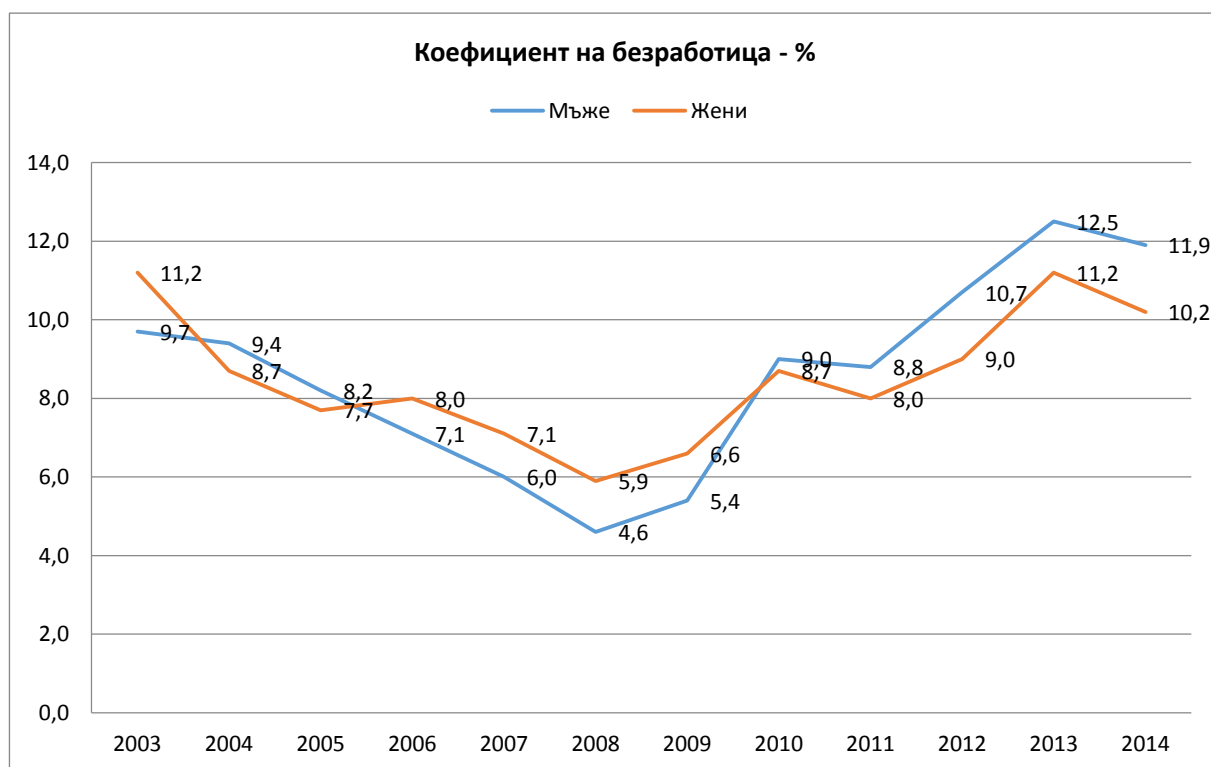

безработица. Причините за това са, че в така дефинираната възрастова група (55+) попадат много граждани, които ползват различни мерки от Активната политика на пазара на труда, насочени към хора в предпензионна възраст.

Разликата между мъжете и жените над 55г. по отношение на коефициента на безработица е малка като във времето се редуват периоди, в които безработицата сред мъжете доминира и след това обратно, периоди, в които безработицата сред жените е по-висока.

Коефициентът на безработица очертава лек спад в безработицата на хората над 55 г., макар и в някои от районите, предимно тези с висока безработица и слабо икономическо развитие, тенденцията да е противоположна (Северозападен район).

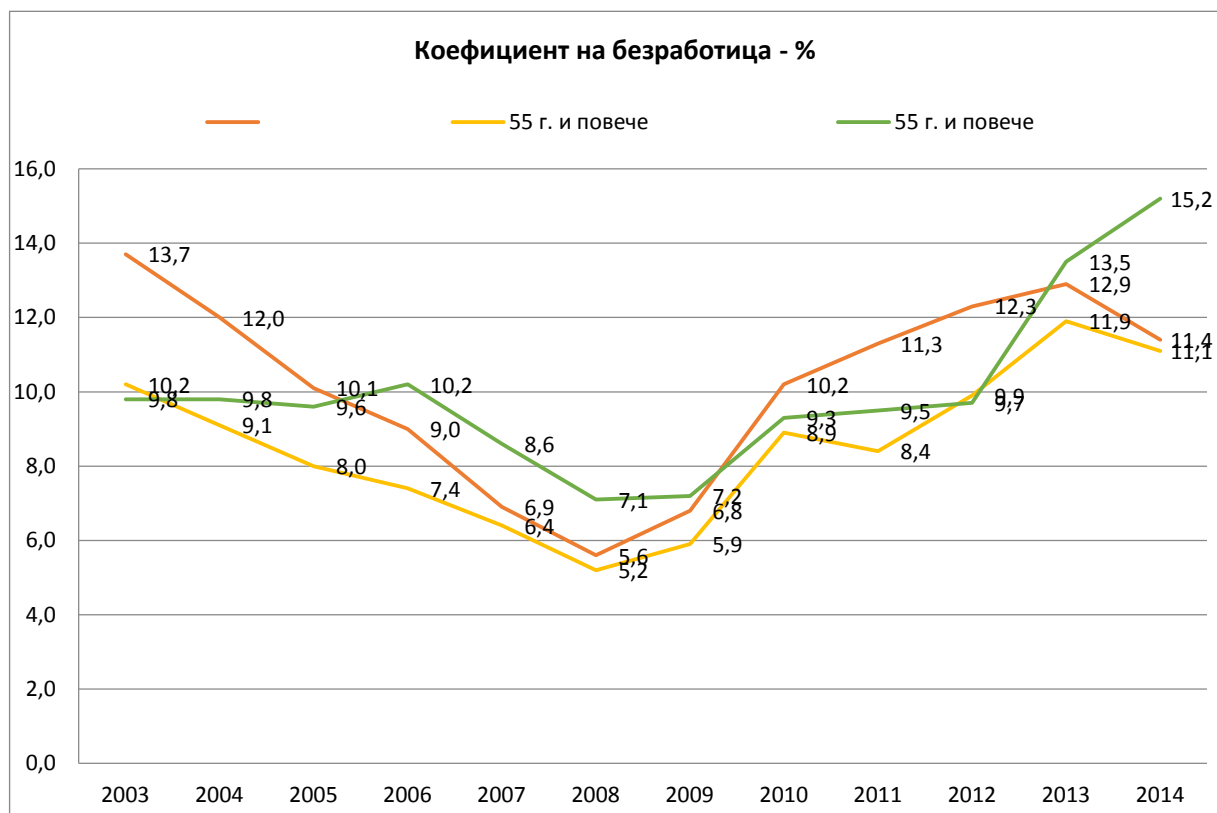

Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

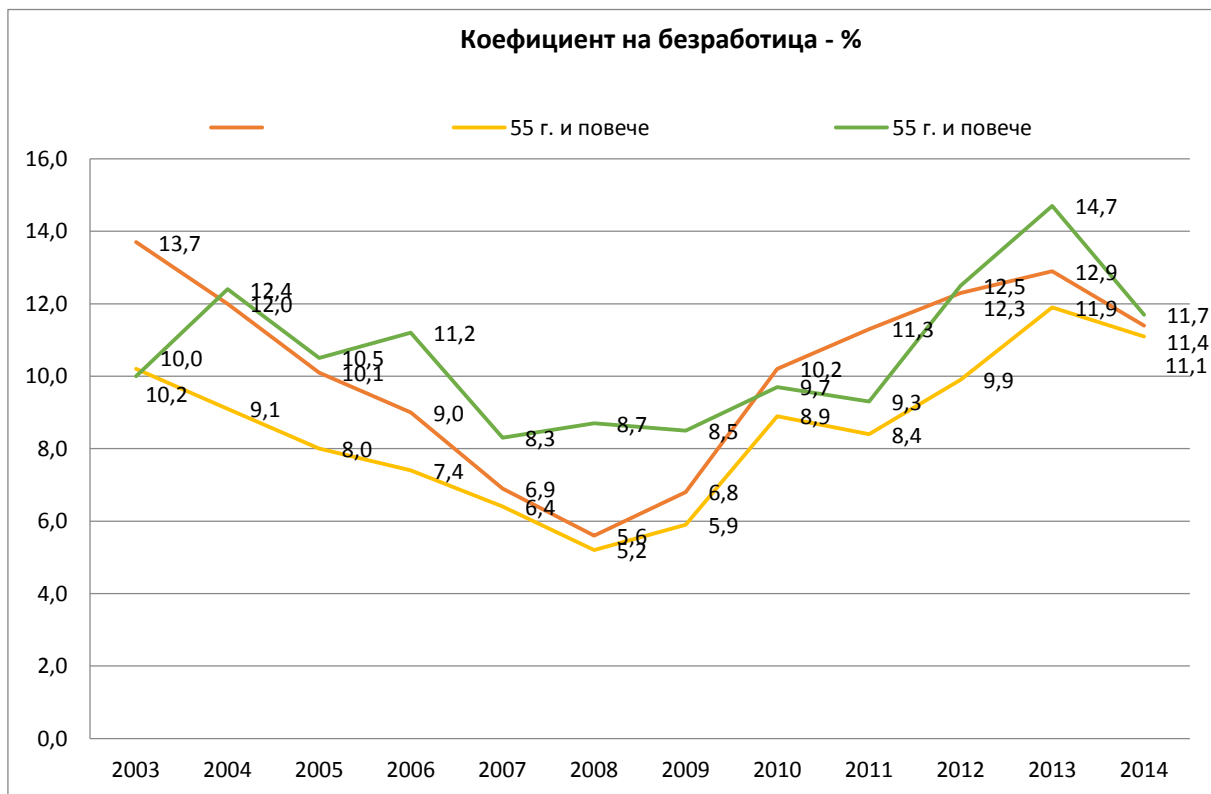

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

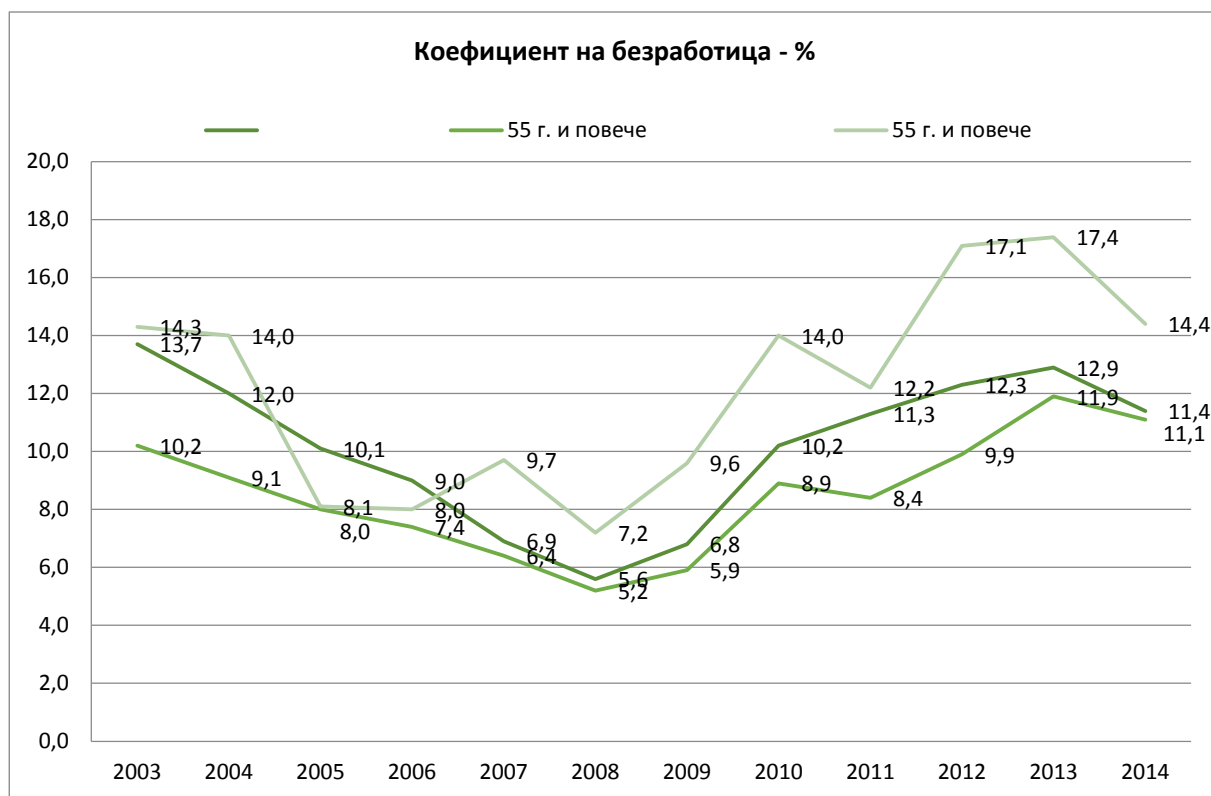

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Източник: НСИ

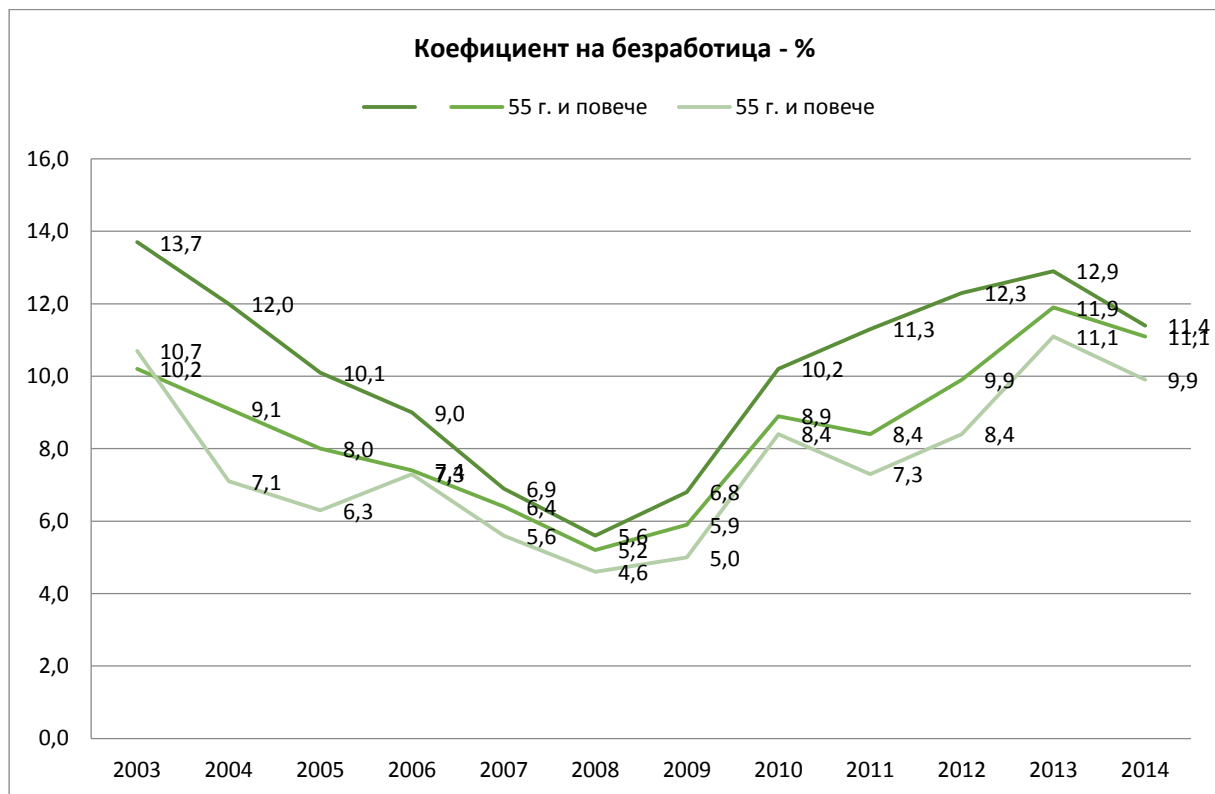
Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

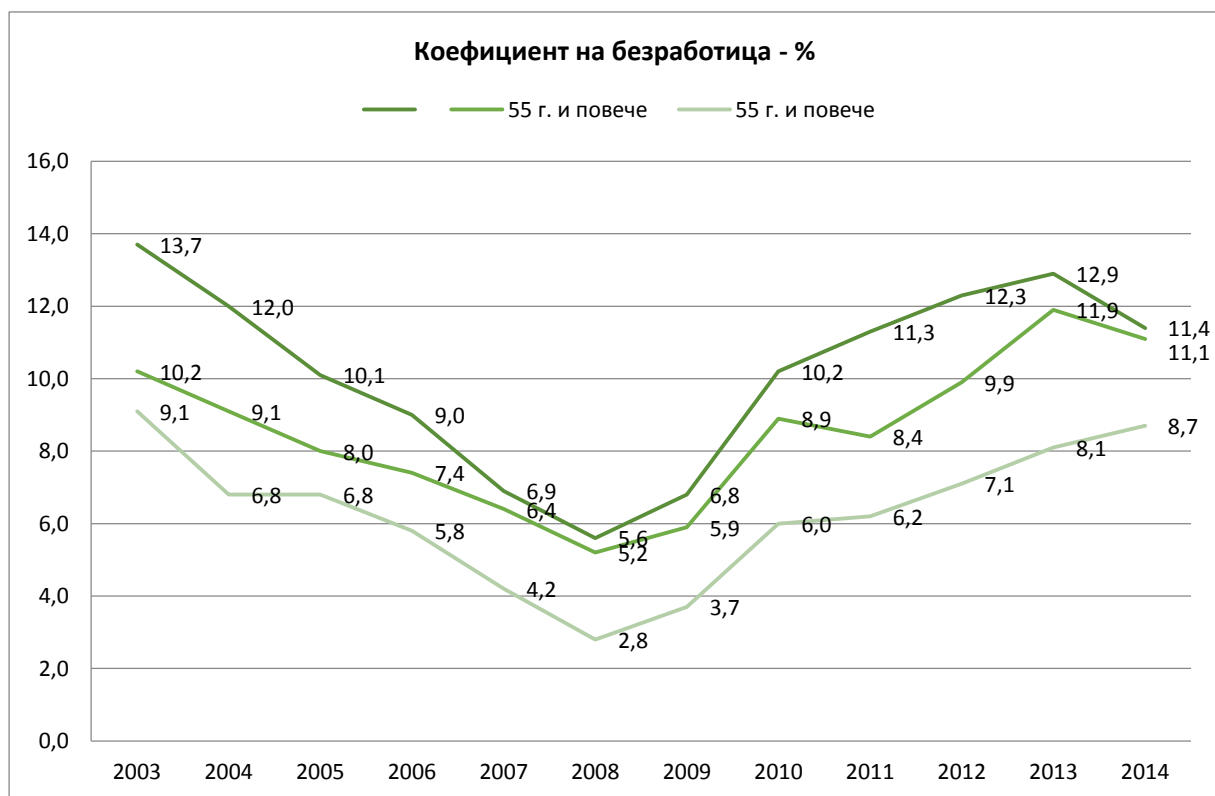

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

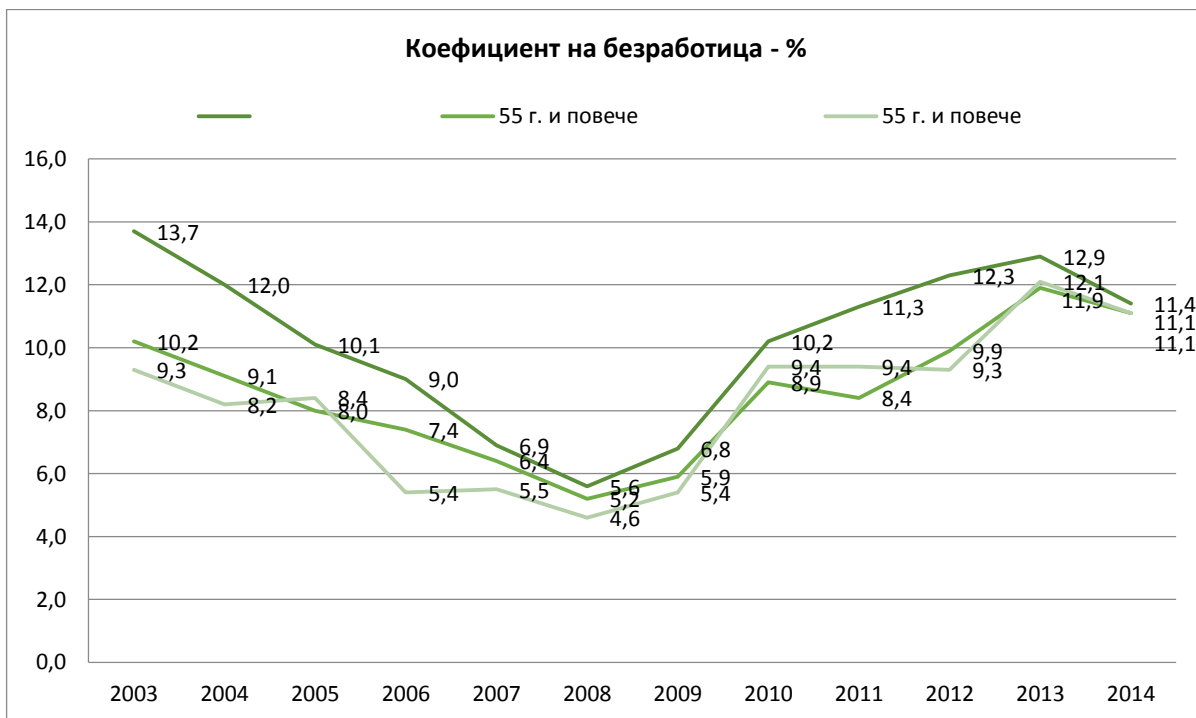
Източник: НСИ

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

**Коефициенти на безработица на населението на 15 и повече навършени години по пол,
статистически райони и по области**

Статистически райони	2003	2014	2003	2014	2003	2014
	Общо	Общо	Мъже	Мъже	Жени	Жени
Общо за страната	13,7	11,4	14,1	12,3	13,2	10,4
Северозападен	14,0	14,2	15,3	16,6	12,5	11,5
Видин	20,0	22,2	21,9	27,3	17,9	15,9
Враца	16,4	18,1	17,3	20,4	15,4	15,3
Ловеч	13,3	10,2	16,1	11,6	10,1	8,7
Монтана	14,4	16,3	16,2	17,5	12,3	15,0
Плевен	10,4	9,0	10,6	11,2	10,1	6,5
Северен централен	15,2	13,2	15,8	14,5	14,6	11,7
Велико Търново	11,5	11,7	11,2	12,4	11,8	11,0
Габрово	11,3	8,1	13,6	10,2	8,8	5,3
Разград	17,2	17,7	17,8	17,9	16,4	17,4
Русе	20,2	10,8	20,6	12,0	19,8	9,3
Силистра	15,5	22,4	15,8	24,1	15,1	20,1
Североизточен	20,1	12,6	18,9	13,0	21,5	12,2
Варна	17,3	8,7	15,2	8,3	19,9	9,2
Добрич	19,0	14,3	18,1	15,8	20,0	12,5
Търговище	30,1	11,4	29,5	13,1	30,8	9,4
Шумен	21,6	21,1	22,3	21,9	20,8	20,3
Югоизточен	14,7	11,9	14,0	11,7	15,4	12,2
Бургас	14,5	11,0	13,1	10,5	16,1	11,6
Сливен	24,0	13,6	24,0	15,1	24,0	11,9
Стара Загора	11,2	11,0	11,2	9,8	11,2	12,3
Ямбол	11,8	15,0	11,0	15,7	12,8	14,1
Югозападен	11,2	8,9	11,8	10,1	10,6	7,6
Благоевград	8,0	14,1	10,6	17,7	5,3	10,3
Кюстендил	14,7	14,2	18,8	16,8	10,5	11,3
Перник	12,7	13,1	12,8	14,0	12,7	12
София	10,4	12,7	11,0	12,3	9,8	13,1
София (столица)	11,7	6,3	11,5	7,0	12,0	5,6
Южен централен	11,0	12,0	12,3	12,4	9,7	11,4
Кърджали	4,9	4,9	4,3	5,6	5,5	4,2
Пазарджик	15,3	10,4	17,3	10,3	13,0	10,6
Пловдив	9,3	13,1	10,7	14,4	7,7	11,6
Смолян	20,4	19,4	21,1	17,7	19,7	21,2
Хасково	9,3	10,4	11,0	10,2	7,5	10,7

Източник: НСИ

Заетостта и безработицата на лицата над 50-годишна възраст е под въздействието на общите процеси на пазара на труда, но тяхното положение е съпътствано и от други фактори, които са специфични и обуславят необходимостта тази група да бъде приемана като особена по отношение на политиките и инициативите за активното ѝ участие на пазара на труда. Сред факторите, възпрепятстващи активния трудов живот на възрастните хора⁵ са намалената работоспособност поради недобро здравословно състояние или здравословно състояние неподдържано с перспектива за дълъг трудов живот, нетърсени знания и умения с оглед съвременните потребности на работодателите от работна сила, остаряла или недостатъчна квалификация, конкуренцията на възрастовите групи с по-добра работоспособност и актуални

⁵ В Съобщение на ЕК от 1999г. “Европа за всички възрасти” е изяснено понятието “активен живот на възрастните хора”, което означава здравословен начин на живот, по-дълго участие на пазара на труда, по-късно пенсиониране и запазване на активността след пенсиониране.

знания и умения, допускане на стереотипи в подбора на персонала, непригодени за работа на по-възрастни хора работни места, нездравословни условия на труда, ограничени възможности за гъвкава заетост, ниска производителност на труда и остарели технологии, ниски доходи. Към тези фактори могат да се добавят ниската активност на пазара на труда, слабото участие в учене през целия живот и др.

През последните петнадесет години е създадена стратегическа и нормативна рамка за осигуряване на активен трудов живот на възрастните хора, реализират се планове в тази област. В Актуализираната стратегия по заетостта на Р България 2013 - 2020 година, приета от Министерския съвет на 09 октомври 2013г. са включени насоки за повишаване заетостта и ограничаване на безработицата на възрастните хора, в ежегодно приеманите от Министерски съвет Национални планове за действие по заетостта са включени програми, проекти и мерки за тази целева група или тя е приоритетна в съответната инициатива. Приета е Актуализирана национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България 2012 – 2030г., която се изпълнява с годишни планове. През 2012г. - Европейската година на активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията на възрастните хора е приета Национална концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора 2012 – 2030г. - израз на разбирането и консенсусното признаване на необходимостта от намиране на противодействие по отношение на натиска от застаряването на населението върху функционирането на социалните системи и на обществените отношения.

Увеличаването на заетостта и ограничаването на безработицата сред възрастните хора е от значение и за увеличаване на предлагането на труд в условията на все по-малоброен входящ поток в работната сила, вследствие намаляването и застаряването на населението, влошаване на качеството на работната сила поради излизане на висококвалифицирана и навлизане на нискоквалифицирани и с ниско образование лица; трудовата миграция. Тези проблеми имат и специфична регионализация, като за определени области на страната те се задълбочават. Предлагането на работни места за по-високите възрастови групи зависи и от промените в пенсионната система и увеличаването на пенсионната възраст.

Анализ на Дирекция „Политики на пазара на труда“ в Министерство на труда и социалната политика с автор г-жа Елка Димитрова, обобщава, че основната причина възрастните хора да не работят е достигането на пенсионна възраст и получаването на регулярен доход като пенсия, а в страните с висок стандарт и по-добре финансирани пенсионни системи размерът на пенсиите е висок и осигурява възможности за разходи за пътувания, културни развлечения, упражняване на хоби и интересно и полезно запълване на свободното време, дори и като компенсация за неговия недостиг през годините на заетост в трудоспособната възраст. Високите данъци в някои европейски страни също влияят обезкуражаващо за продължаване на заетостта след пенсионирането. По-ниските осигуровки или отпадането на осигуряването за определени осигурителни рискове е стимул за наемане на пенсионери и удължаване на техния трудов живот.

Анализ на заетостта и безработицата сред хората над 50-годишна възраст общо, по пол и възрастови групи в рамките на трудоспособната възраст

През последните години пазарът на труда е все още под въздействието на икономическата криза. Търсенето на труд е ограничено, търсят се предимно висококвалифицирани работници и

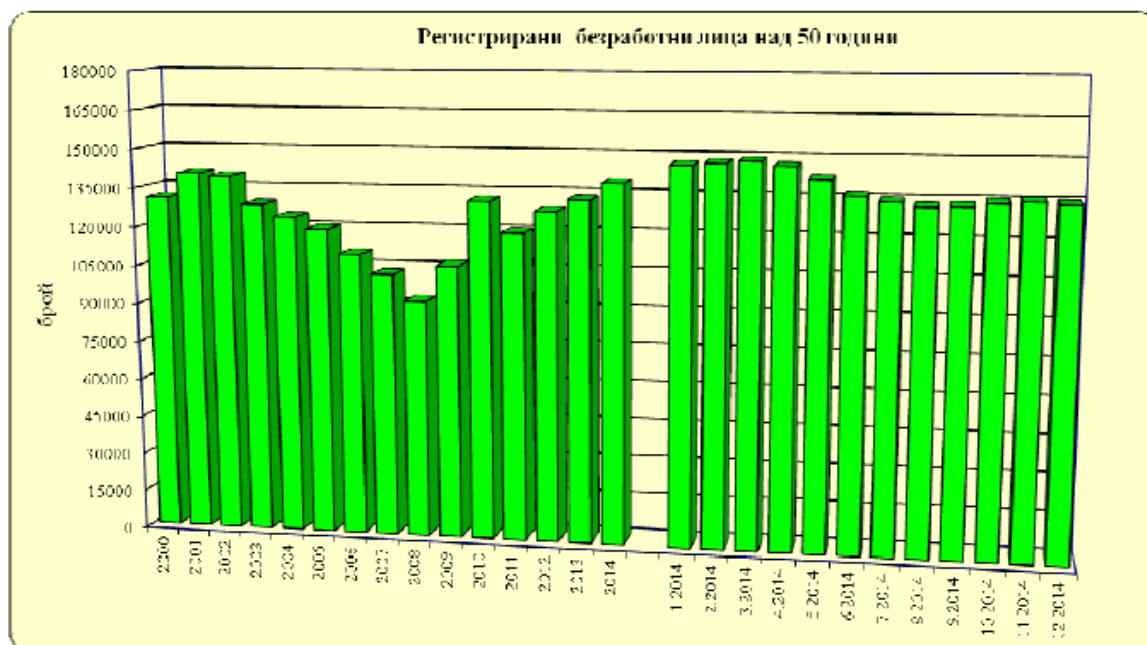

служители в активна трудова възраст. Лицата над 50-годишна възраст и особено над 55-годишна възраст с по-ниска квалификация са с по-ограничени шансове за намиране на работа. Макар и бавно, през 2015 и 2016 г. се наблюдава възстановяване в икономиките на основните търговски партньори на страната от еврозоната и останалите държави – членки на ЕС, което оказва положително влияние върху икономическата активност в България. Основен принос за растежа на БВП има нетният износ, като износът на стоки и услуги в реално изражение нараства с по-бърз темп от този на вноса на стоки и услуги. Безработицата постъпателно намалява, но все още липсва значително подобрение на общото потребителско доверие и потреблението се запазва без особени изменения⁶. В резултат от слабото вътрешно търсене и липсата на значително подобрение в очакванията за бъдещата икономическа активност фирмите запазват консервативната си политика по отношение на разходите за инвестиции и наемаването на персонал. Налице е неравномерно възстановяване на заетостта и доходите по сектори. Коефициентът на икономическа активност се повишава, но това се дължи основно на намаляване на броя на лицата в трудоспособна възраст. Благоприятен е фактът, че намалява броят на обезкуражените лица.

През 2013г. коефициентът на заетост за възрастовата група 55-64 навършени години е 47,4%. В сравнение с 2012 г. той нараства с 1,7 процентни пункта, като увеличението при жените е с 2,1 процентни пункта, а при мъжете - с 1,1 процентни пункта. За групата 20–64 г. този коефициент е 63,5%. В групата над 64-годишна възраст икономическата активност рязко спада – броят на икономически активните лица е само 48,5 хил. или 3,5%.

Графиката показва, че от 2001г. до 2008г. броят на регистрираните безработни над 50-годишна възраст намалява, по време на кризата започва да нараства и това продължава до 2014г., като се очаква тенденцията да се запази.

Източник: Годишен преглед 2014 г., Агенция по заетостта

⁶ Информационен бюлетин БНБ бр. 2 2016г. С.109

През 2013г. основният поток от безработни в бюрата по труда продължава да се състои от периодично освобождавани заети лица без процедура за масови уволнения, предимно от малки и средни предприятия, поради намаляване обема на работа в някои икономически дейности.

Положително е, че броят и делът на освободените лица от реалната икономика намалява и оттук намалява прираста на безработните, въпреки включването във входящия поток на безработни, освободени след изтичане на субсидирана заетост по схеми на Оперативна програма Развитие на човешките ресурси 2007 – 2013г. (през 2013г. те са около 50 хиляди). Тези процеси се отразяват и върху безработицата на лицата от групата 50+. Вследствие продължаващото застаряване на населението през последните 25 години, се запазва трайната тенденция тази група да е с висока численост. Административната статистика на Агенцията по заетостта относно регистрираната безработица⁷ отчита ръст на средномесечния брой на безработните през 2013г. в 5 възрастови групи, като той е най-голям във възрастовата група над 55 години - с над 4 000 лица. Като относителен дял с най-високи стойности се запазват групите от безработни лица над 50 години, като при лицата от 50 до 54 години делът намалява, а този на групата над 55 години нараства най-много през годината.

През 2015 г. броят на безработните лица над 50-годишна възраст намалява с 6.3% спрямо предходната година. Същевременно броят на включените в инициативите на активната политика безработни над 50-годишна възраст намалява с 16 382 лица в сравнение с предходната година и относителният им дял намалява с 3.9 п.п. до 20.6%.

Общо в инициативите на активната политика са включени 13 510 безработни и заети лица над 50г., в т.ч. в програми и мерки по ЗНЗ – 7 849 лица и в схемите¹⁰ – 5 661 лица.

За намаляване на безработицата сред възрастните хора се реализират и специализирани програми и насърчителни мерки: Законът за насърчаване на заетостта стимулира работодателите да наемат безработни лица над 50- годишна възраст, а Националната програма “Помощ за пенсиониране” осигурява заетост и предоставя подкрепа при преход от безработица към работа и пенсиониране на безработни лица, на които не им достигат осигурителен стаж и възраст, даващи право на пенсия по чл. 68, ал. 1-2 от КСО.

Средна продължителност на безработицата в месеци Показатели	2011г.	2012г.	2013г.	2014г.	2015г.	Прираст 2015/2014г.
Общо безработни лица	7.8	6.9	7.3	8.7	10.1	1.4
Лица над 50 г.	10.6	9.3	9.4	10.7	13.4	2.7

Източник: Годишен преглед 2015г., Агенция по заетостта

Възможностите за адресиране на нуждите на възрастните хора във връзка с реализацията им на пазара на труда са застъпени в Националния план за действие по заетостта, който е основният инструмент за подкрепа и ускоряване на икономиката, на ръста на заетостта и за подобряване на функционирането на пазара на труда. Финансирането на плана се осъществява

⁷ Годишен преглед 2013г., Агенция по заетостта

със средства за активна политика на пазара на труда от държавния бюджет за съответната година, както и със средства от Европейските структурни и инвестиционни фондове.

Финансирането по линия на СКФ се оказва ключово за реализиране на политиките по заетост.

В рамките на *приоритетна ос 1 „Насърчаване на икономическата активност и развитие на пазар на труда, насърчаващ включването”* е обърнато специално внимание на **засилването на активните и превантивните мерки на пазара на труда** с цел преодоляване на препятствията при навлизане на пазара на труда и оставане там и с цел насърчаване на мобилността на търсещите работа лица, безработните и неактивните, по-възрастните работници, както и тези, изправени пред риск от безработица, и най-вече на младите хора. Акцентирано е върху предоставянето на индивидуализирани услуги, включително подпомагане при търсене на работа, обучение и осигуряване на работа. Потенциалът за самонаемане и създаване на бизнес, ИКТ уменията и компютърната грамотност са изцяло взети предвид. Обърнато е специално внимание на удължаване на трудовия живот на **по-възрастните** с акцент върху обучение и заетост, подобряване на условията на труд и опазване здравето на работниците и служителите.

Сред целевите групи, към които са насочени дейностите в рамките на оста се включват уязвими групи на пазара на труда, сред които дълготрайно безработни лица, безработни лица над 50-годишна възраст, търсещи работа пенсионери на възраст 50-64 години, безработни лица без образование, с ниска степен на образование и без специалност и професия, лица, изтърпяващи наказание лишаване от свобода, представители на уязвими етнически групи, неактивни лица и търсещи работа лица.

Предвид общата рамка на програмата, и основните области на въздействие, допринасящи към активния живот на възрастните хора, през програмния период 2007-2013г. са реализирани редица таргетирани мерки, насочени към **насърчаване на активния и независим живот на възрастните хора**.

В рамките на приоритетна ос 1 „Насърчаване на икономическата активност и развитие на пазар на труда, насърчаващ включването” са изпълнени операции, в които като целева група изрично са определени по-възрастните хора, т.е. мерките са били насочени приоритетно към тях.

В началото на програмния период през 2008г. стартира операция изцяло насочена към осигуряване на условия за активен трудов живот за хора над 50 годишна възраст и на продължително безработни лица.

В рамките на операцията е осигурявана квалификация и преквалификация, и последващо стажуване за безработни над 50 годишна възраст и на продължително безработни, включително отпадащи от социално подпомагане, с цел повишаване пригодността за заетост и създаване на условия за устойчива заетост.

Целта на тези мерки е да се повиши конкурентоспособността на участващите лица, с фокус нуждите за подобряване на уменията на нискоквалифицираните и възрастни работници, удължаване на активната им трудова дейност и създаване на условия за трайна заетост.

Операцията е насочена към безработни над 50 годишна възраст, регистрирани в ДБТ в областите Благоевград, Велико Търново, Видин, Габрово, Кърджали, Ловеч, Перник, Плевен, Русе, Смолян.

Целевите групи съгласно критерии за избор на операции „Осигуряване на условия за активен трудов живот за хора над 50 годишна възраст и на продължително безработни лица” са

насочени за включване в дейности по други процедури за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Приоритетна ос 1 на ОП РЧР съобразно техните потребности.

Изпълнението на операцията е прекратено в края на 2009 г., тъй като по схемата, която се изпълнява чрез открита процедура за конкурентен подбор на проектни предложения без краен срок за кандидатстване от нейното стартиране през месец февруари 2009г. са били подадени едва 6 проектни предложения и е бил сключен 1 договор. Сред основните проблеми, които възпрепятстват бенефициентите от кандидатстване по схемата са ангажимента за осигуряване на последваща заетост за най-малко 50% от лицата от целевите групи и факта, че самите целеви групи са ограничени.

Операция „**Отново на работа**“ се реализира чрез наемане на безработни, които да се грижат за децата на семейства, в които и двамата родители са наети по трудово правоотношение. Тя цели от една страна създаване на заетост за лица, които не могат да се реализират на пазара на труда, а от друга-подпомагане на младите майки да продължат своето професионално развитие. Сред регистрираните в ДБГ безработни приоритетно са насочвани лица в предпенсионна възраст, които имат нужда от трудов и осигурителен стаж за придобиване на право на пенсия.

Мерки за лица в над трудоспособна възраст

В различни анализи и оценки са отправени препоръки да се обсъди дизайна на мерки в областта на повишаването предлагането на труд и качеството на работната сила, които да привличат хората над трудоспособна възраст да останат на пазара на труда, подобно на съществуващите такива в редица държави членки на ЕС. По този начин се очаква да бъде намален натискът върху пенсионната система, да се удължи периодът, в който квалифицирани работници създават принадена стойност, да се създадат възможности чрез програми за наставничество да се предаде натрупания опит към младежи, които сега започват трудовата си кариера.

Препоръките посочват, че особен приоритет следва да се даде на осигуряването на условия и подпомагането на запазването на активността на възрастните хора и на остаряването в добро здраве посредством мерки, насочени към подпомагане на иновативни форми на организация на труда, благоприятни за по-възрастните хора, включително достъпна работна среда и гъвкави мерки; удължаване на професионалния живот в по-добро здраве чрез разработване и прилагане на мерки за насърчаване на здравословен начин на живот и справяне с рискови фактори за здравето, като заседнал начин на живот, тютюнопушене, вредни навици за употреба на алкохол; насърчаване на пригодността за заетост и участието на по-възрастни работници в схеми за учене през целия живот, така че да се улесни живота на възрастните хора в продължаваща активност.

Във връзка с тези препоръки са формулирани и част от специфичните цели по ОП РЧР 2014-2020г. Те намират отражение и в първите стартирани мерки по програмата в областта на пазара на труда.

През 2010г. за първи път се отчита изпълнение на индикаторите по приоритетна ос 1. По отношение на възрастовата структура на участниците в дейностите по договори може да се стигне до заключението, че те са разпределени сравнително равномерно, като 20 % или 3078 от включените в дейности лица са а на възраст между 55 и 64 години, а 1083 от тях са жени. По схема „Развитие“ малко над 60% или 5196 от включените лица през 2010г. са на възраст над 45 години, като 28% от тези лица са жени, което е по-ниско равнище спрямо общия дял на включените по схемата жени.

Що се отнася до схема „Отново на работа“, малко над 44% от включените лица са на възраст 55-64 години, като този висок дял на възрастни лица е заложен като приоритетен още в критериите за избор на операция, с цел натрупване на трудов и осигурителен стаж за придобиване на право на пенсия. Това показва положителното въздействие на схемата върху тези лица, тъй като независимо, че са включени в субсидирана заетост това би подпомогнало връщането им на пазара на труда.

Дял на безработните лица на възраст 50-54г. и над 55г. от всички безработни лица, регистрирани в Бюрата по труда

Показатели	Всичко	с работн. професия	специалисти общо	В т. ч. по области на образованието							
				образован	хуман. и изкуства	обществ. иконом. право	матем. и естествозн.	техника и технологии	селско стопанство	здравеопазване	услуги трансп. охр. и др.
з) от 50 до 54г. вкл.	13%	16%	12%	14%	13%	10%	7%	15%	13%	10%	11%
от тях: жени	7%	8%	7%	10%	8%	8%	4%	7%	5%	8%	6%
и) над 55г.	24%	27%	23%	26%	21%	18%	15%	27%	29%	28%	19%
от тях: жени	12%	11%	11%	17%	11%	12%	10%	10%	13%	22%	9%

Източник: Агенция по заетостта

През първото тримесечие на 2016г. в бюрата по труда са регистрирани 132 179 безработни над 50 години средномесечно, които са с 8 260 лица по-малко от същия период на 2015г.⁸ Делът им нараства с 1.3 процентни пункта, до 40.1% от общия брой на безработните.

В професионално-квалификационната структура на безработните лица над 50 години делът на лица без квалификация и специалност се запазва най-голям, като намаляват с 0.2 процентни пункта, от 52.1% през 2015г. на 51.9%. Безработните с работническа професия са 30.4%, а специалистите 17.7% от общия брой на безработните лица над 50 години. Делът на лица над 50 години с работническа професия намалява с 0.1 процентни пункта, а делът на специалистите нараства с 0.3 процентни пункта.

В образователната структура на безработните лица над 50 години тези с основно и по-ниско образование са с най-голям относителен дял (46.3%), като те намаляват с 0.5 процентни пункта. Следват безработните над 50 години със средно специално и професионално образование – 38.1% (при 38.2% през 2015г.), а делът на лицата със средно общо образование остава без промяна спрямо 2015г. – 8.2%. Делът на лица над 50 години с висше образование се запазва най-нисък - 7.4% (при 6.8% през същия период на 2015г.).

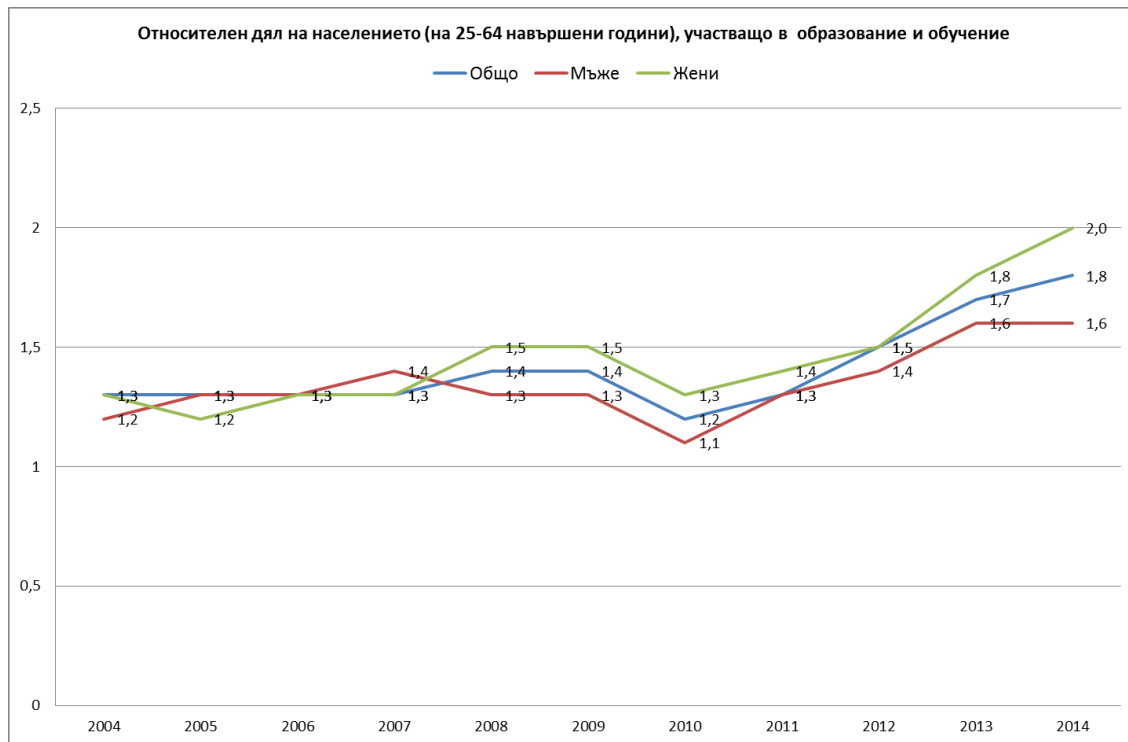
В бюрата по труда са регистрирани средномесечно 65 627 продължително безработни лица над 50 години, които намаляват с 5.7% (с 3 991 лица). Делът им в общата съвкупност на безработните лица над 50 години се увеличава незначително (с 0.1 процентни пункта) – от 49.6% през първото тримесечие на 2015г. на 49.7% през първото тримесечие на 2016г.

⁸ Информационен бюлетин, Януари-Март 2016 г., Агенция по заетостта

3.2. Непрекъснато професионалното образование и обучение

Източник: НСИ

Достъпът до и участието в образование, обучение и развитието на уменията на възрастните хора е много нисък (под 2%), макар и да се увеличава във времето⁹. Тъй като показателят се поддържа само за възрастовата група 25-64г. и неговите стойности са много ниски, можем да предположим, че и във възрастовата група 65+ участващите в образование и обучение също са много малък дял. Разликите между жените и мъжете са малки, в полза на жените. Значително по-висок е делът на лицата, които участват в различни форми на самообучение.

Малко по-висок е делът на лицата, участвали в самостоятелно обучение - 26% през 2011, но спрямо 2007 г. този показател бележи спад – от 36% на 26%). Съществено влияние върху равнището на участие оказва степента на завършено образование, или колкото „по-образовано” е едно лице, толкова по-голяма е вероятността да се самообучава. Две пети от лицата с висше образование (40.0%) са участвали в някакъв вид самостоятелно обучение, докато делът на тези с основно или по-ниско образование е едва 12.0%¹⁰.

Самостоятелното обучение позволява лицата да повишават своите знания и умения без прякото участие на преподавател, учебно заведение или институция, т.е. извън рамките на формалната образователна система и неформалното обучение.

Почти половината от лицата с висше образование (46.0%) са участвали в някакъв вид самостоятелно обучение, докато делът на тези с основно или по-ниско образование е едва 10.0%. Най-популярната форма за самообучение е използването на печатни материали (книги, учебници,

⁹ Източник: Изследване Наблюдение на работната сила, НСИ

¹⁰ Източник: Изследване на образованието и обучението на възрастни, НСИ, 2011

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

професионални списания, ръководства и др.), като този метод е използван от 2/3 (67.9%) от лицата, участващи в някаква форма на самообучение, или 14.6% от населението на възраст 50 - 64 навършени години. На второ място като предпочитана форма на самостоятелно обучение е гледането на телевизионни образователни програми, използване на аудио- и видеокасети с образователна цел и др., което се среща при 50.2% от самообучаващите се, като този вид е най-често използван от безработните и икономически неактивните. С малко по-нисък относителен дял - 49.2% от самообучаващите се, следва самостоятелното обучение, осъществено чрез ползването на компютър (Интернет). От знанията на член на семейството, приятел или колега с цел повишаване на знанията или уменията са се възползвали 26.6% от участвалите в самостоятелно обучение на 50-64 навършени години, а непопулярни се оказват посещенията на учебни центрове (включително библиотеки и читалища) и посещенията на забележителности с участието на екскурзовод, съответно 11.6 и 7.1% от участниците в самостоятелно обучение.

Източник на данни относно учене през целия живот е специализираното изследване на образованието и обучението за възрастни (Adult Education Survey), проведено през 2007г. от Националния статистически институт по методология на Евростат, която е прилагана във всички страни от ЕС.

Образователното равнище на населението е важна предпоставка за нарастване на дела на самообучаващите се лица. Тенденцията в България е към повишаване на образованието на всички възрастови групи, в това число и сред най-възрастните. Причината за това е, че в новите кохорти се вливат все повече хора със средно и по-високо образование. Тази тенденция благоприятства цялостния капацитет за активен живот на възрастните хора.

Източник: НСИ

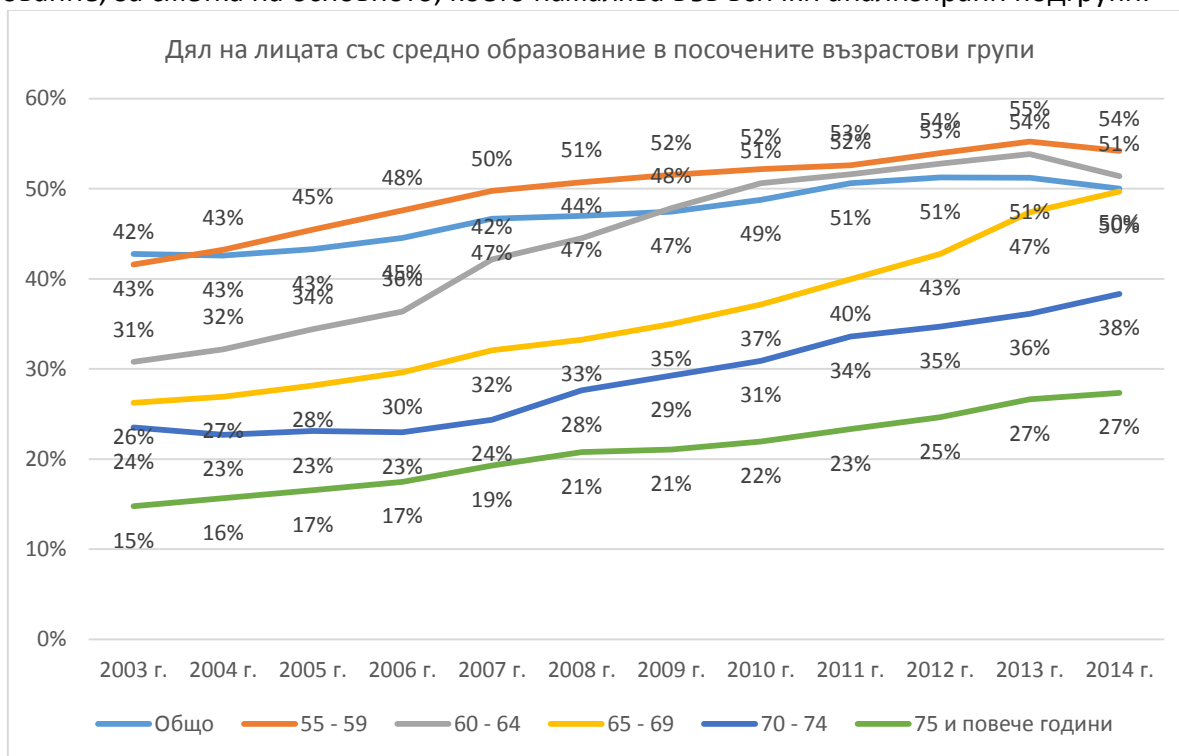

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Като следствие от увеличаване на образованието на населението се увеличават постъпателно висшистите сред отделните подгрупи възрастни. Тази тенденция е характерна за всички изследвани групи (55-59; 60-64; 65-69; 70-74 и над 75г.). Темпът на увеличение следва естествените демографски процеси и всяка от кохортите следва общата логика на повишаване на образованието в зависимост от изходните си стойности. Подобна е тенденцията и при средното образование, за сметка на основното, което намалява във всички анализирани подгрупи.

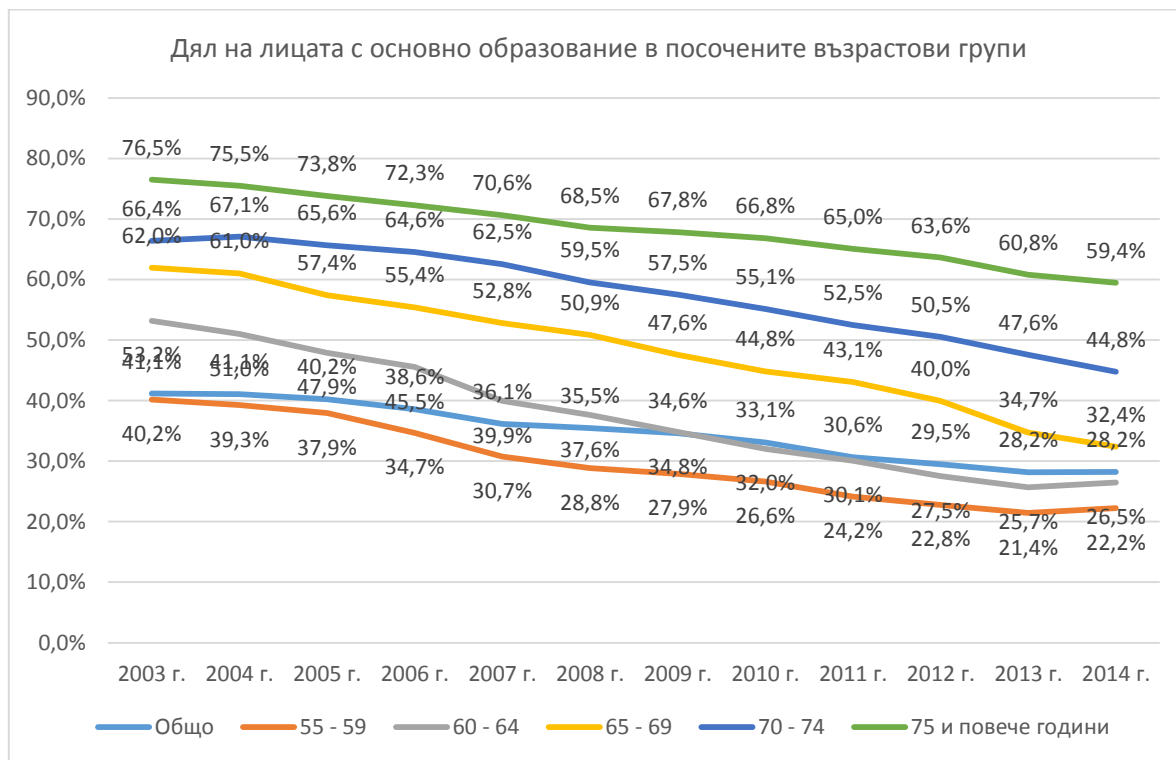

Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Реализирани инвестиции в професионално образование и обучение: По ОП РЧР 2007-2013г. са изпълнени редица мерки, чрез които се инвестира в нови знания и умения, които утвърждават практиката за учене през целия живот, с цел професионална реализация през целия активен живот. Управляващият орган и Междинните звена са положили усилия да гарантират на всеки пълноценно участие в обществото и правото на достоен труд с особен акцент върху уязвимите групи и в частност на по-възрастното население. Схемите, стартирани и изпълнявани през програмния период 2007-2013г. целят да се постигне по-високо качество на работната сила, да се гарантира достъп до качествено образование и обучение за всички, социалната защита да стане по-устойчива и „активна“, да бъде осигурено равенство на възможностите, да се насърчи развитието на сектора на социалната икономика и като резултат от всички целенасочени действия да се постигне икономическо и социално сближаване, което е предпоставка и за повишаване на качеството на живот и създаване на предпоставки за активен живот на възрастните хора. Мерките по ОП РЧР 2007-2013г. насърчават подхода към работата, основан на „жизнения цикъл“ за стимулиране активността и адаптивността на работната сила през отделните етапи на трудовия живот. Изключително важни тук са действията за по-добро съвместяване на професионалния с личния живот, създаването на възможности за заетост на младите хора и насърчаване участието в заетост и по-дългия трудов живот на по-възрастните.

В рамките на *приоритетна ос 4 „Подобряване на достъпа до образование и обучение“* на ОПРЧР са насочени инвестиции в развитието на системата за учене през целия живот. Динамично развиващият се пазар на труда и глобализацията във всички сфери на социално-икономическия живот и съвременните демографски предизвикателства налагат нови изисквания пред работодателите. Ученето през целия живот е свързано с постоянно усъвършенстване на професионалните умения и усвояването на нови знания, които са важна предпоставка за успешна реализация на пазара на труда и повишаване качеството на живот. Основните дейности в това

направление включват развитие на професионалното образование и обучение; предоставяне на възможности за ограмотяване на възрастни и развитие на дистанционни форми на обучение.

За улесняване на **достъпа на възрастни хора** до системата за професионално обучение и увеличаване на шансовете им за реализация на пазара на труда са предвидени дейности, насочени към създаване на специални програми и курсове за ограмотяване.

В рамките на операция **„Развитие“** се извършва обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация на безработни лица, регистрирани в Дирекции “Бюро по труда”, с цел тяхното последващо включване в заетост. Сред приоритетните групи, към които са насочени дейностите са регистрирани безработни лица над 50-годишна възраст.

Друга операция, конкретно насочена към по-възрастните работници с оглед тяхното по-продължително участие на пазара на труда, е **„Социални иновации в предприятията“**. По нея се финансират мерки, гарантиращи устойчива заетост за лицата над 55-годишна възраст, като едновременно с това се използва техния професионален опит за провеждане на обучения на работното място и повишаване на капацитета на останалите служители в предприятията. Чрез обучението на възрастните работници в предприятията за обучители и ментори, които имат възможност след това да обучават новопостъпили служители, работодателите имат възможност максимално да оползотворят натрупаните с продължение на години знания и опит от по-възрастните работници, а самите работници да останат по-дълго в заетост.

Схема **„Ограмотяване на възрастни“** по приоритетна ос 4 „Подобряване на достъпа до образование и обучение“ е насочена към лица, за които е необходимо да се организират специални курсове по ограмотяване, които да улеснят по-нататъшния им достъп до професионална подготовка и съответно до по-конкурентно участие на пазара на труда.

В края на 2008г. настъпиха промени на пазара на труда в България вследствие на развилата се икономическа криза. Редица предприятия предприеха действия, свързани с реструктуриране или свиване на производството, включително някои от тях прекратиха изцяло дейността си. Поради това, с оглед оптимизиране на разходите, една част от тях са принудени да освободят част от персонала си или да въведат непълно работно време. Уведомленията, които се подават в Агенция по заетостта за масови съкращения, са насочени предимно в областта на машиностроенето и шивашките предприятия. Същевременно, анализите, правени от социално-икономическите партньори сред техните членове, също показват, че през следващите години тези процеси се очаква да продължат и не малка част от заетите, особено в рудодобива, металургията, химическата промишленост, машиностроенето, строителството и други браншове/отрасли, да бъдат освободени от работа. Очакването е било средномесечно между 800 и 1500 лица да бъдат освобождавани.

За да не загубят трудовите си навици и за да запазят придобитите умения и знания, както и да се получат нови такива (с оглед получаване на възможност за включване в други сектори на икономиката, незасегнати от кризата), най-удачно е лицата, които са освободени от работа или са преминали на непълно работно време, да бъдат преквалифицирани своевременно и да бъдат включени в заетост или да повишат професионалната си квалификация. По този начин се дава възможност на освободените от работа да запазят трудовите си навици, да постигнат по-бърза и безпроблемна интеграция в други отрасли и да бъдат пълноценни след преминаване на периода на криза и започване възстановяване на икономиката. На работниците и служителите, преминали на непълно работно време, е дадена възможност да постигнат необходимите знания и умения в

случай на реструктуриране на предприятията и да бъдат по-адаптивни и по-конкурентоспособни след този период.

В допълнение, удачни мерки в тази ситуация са и дейности по насърчаване на географската мобилност на работната сила, които ще подкрепят възможностите за заетост на лица, които до този момент са отказвали подходяща работа поради липсата на възможност да бъдат подкрепени по отношение на разходите за транспорт. Други подходящи мерки с благоприятен ефект върху намаляване на негативните последици от световната финансова и икономическа криза (в частност увеличаващата се безработица) и постигане на икономически растеж са тези, свързани с насърчаване на професионалната реализация. В този смисъл, едно от ключовите направления в политиката за повишаване на заетостта е прилагането на комплекс от мерки за насърчаване участието на уязвими групи на пазара на труда, включително жени и лица над 55 годишна възраст. Това способства за създаване на заетост за лица, които не могат да се реализират на пазара на труда в този период. През 2008г. най-много лица като абсолютна стойност са взели участие в мерки по Приоритетна ос 2 – близо 1 200. Това се дължи на факта, че през годината се реализира една от най-мащабните схеми за квалификация на заети лица и общият брой на входящи по оста участници надминава 94 000 лица. Като процентно съотношение, обаче, най-голям е дялът на лицата на възраст 55-64 години по приоритетна ос 5 – малко над 11 %.

Подобно на предходните периоди и през отчетната 2010г. основният напредък се наблюдава по отношение на мерките, насочени към повишаване на конкурентоспособността на заетите лица в съответствие с променящите се изисквания и характеристики на пазара на труда, чрез участие в обучения за придобиване или повишаване на професионалната квалификация и за придобиване на ключови компетенции.

През отчетната година в дейности по схемите от приоритетна ос 2 са включени общо 59 570 лица, което съпоставено с 2009г. е увеличение с над 337%. Основната част от тези лица са включени в рамките на схемите за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ чрез т.нар. ваучерен механизъм, като само за 2010г. по двете фази на „Аз мога” и „Адаптивност” са включени 39 842 лица, което е 66,9% от всички включени лица по приоритетната ос. За сравнение може да бъде отбелязано, че по аналогичните схеми „Квалификационни услуги за заети лица” – фаза 1 и 2 за предходните две години, общият брой включени лица възлиза на 41 133, което е съвсем малко над количеството включени по ваучерните схеми за период от една година.

4 285 са лицата, включени в мерки за квалификация в рамките на приоритетна ос 2 на ОП РЧР 2007-2013г. през 2010г. или малко над 7 % от всички лица.

Особен интерес представляват двете „големи” схеми “Квалификационни услуги и обучения за заети лица” – фаза 1 и “Квалификационни услуги и обучения за заети лица” – фаза 2.

През 2010г. усилията за подобряване професионалните характеристики на заетите и повишаване пригодността им и осигуряване на устойчива заетост вече дават резултати. Постигнато е развитие на партньорските взаимоотношения и повишаване капацитета на бизнеса в управление на проекти, както и въвеждане на добри практики в сферата на човешките ресурси, което е стратегически фактор за успех.

Дейностите на бенефициентите са съобразени с потребностите от обучение на целевите групи, с цел посрещане на предизвикателствата на променящите се изисквания на пазара на труда. В условията на икономическа криза, на реструктуриране на традиционни отрасли и дейности, възможността за повишаване професионалната квалификация и преквалификация на

заети в дружества и фирми лица, дава възможност на работодателите своевременно да се адаптират към промените.

През отчетния период по двете фази на схемата са включени в обучение 19 703 физически лица. Разпределението по възрастова структура показва, че 2156 са лицата над 55 години, включени само в двете фази на тези операции. Като процентно съотношение те представляват близо 11 % от всички включени до 2010г. лица.

През отчетната 2010 година отново основният напредък в рамките на приоритетна ос 3 се наблюдава по отношение на мерките, насочени към повишаване квалификацията на учителите и преподавателите, осигуряването на връзка между образованието и уменията, необходими в реалния пазар на труда, и развитието на научния потенциал на докторантите, постдокторантите, специализантите и младите учени. Образователната система е една от системите с най-висок дял възрастни. Средната възраст на преподавателите е висока, а възрастовото разпределение на учителите е силно изтеглено към по-високите възрастови групи. Тази професионална група е пример за това как комбинацията от мерки за професионална квалификация и учене през целия живот е изключително важна и необходима с оглед осигуряване и съхраняване на потенциала и опита на тези професионални групи и предаването му на по-младите поколения.

През 2010г. общият брой на включените в дейности лица между 55 и 64 години по схемите от приоритетна ос 3 възлиза на 1718 лица, като 1357 от тях или близо 79 % са жени, което е най-високият дял на жени за всички приоритетни оси. Това се обуславя от големия брой отчетени участници в схеми по области на интервенция, насочени към повишаването на квалификацията на лицата, заети в системата на образованието, където жените представляват значително болшинство.

Напредъкът по приоритетна ос 5 през 2010г. е свързан с разкриване на нови форми на социални услуги в общността, увеличаване на броя доставчиците на социални услуги в общността и на броя лица, ползващи тези услуги, подкрепа на специализирани институции за подобряване качеството на грижа в тях, увеличаване на броя на лицата от специализираните институции, реинтегрирани в общността в резултат на предоставяните им услуги и подкрепа на съществуващи и разкриване на нови социални предприятия в сферата на социалната икономика.

През отчетния период за първи път се отчитат резултати по отношение на лица, започнали работа в сектора на социалната икономика и на лица, преминали от сектора на социалната икономика към реалния пазар на труда, вследствие на предоставени интегрирани социални услуги.

Обхванати от дейностите по изпълняваните схеми през 2010г. са 15 360 потребители на социални услуги, които са с 233 повече от обслужените през 2009г.

1244 са лицата на възраст 55 - 64 години, включени в мерки по тази приоритетна ос, като 609 от тях са жени. Като процентно съотношение тази възрастова група представлява 9,7 % от всички лица.

Придобиването на нова квалификация за тези групи не е невъзможно и те имат достъп както всички останали групи, дори са приоритетни спрямо тях, но тук влияят и други фактори – негативна нагласа към ученето, липсата на ключови компетентности, краткият хоризонт на прилагане на наученото за групите, които са близо до пенсионната възраст, ниската мобилност, здравословни проблеми, слабото участие в обучения след завършване на образованието, ниска грамотност и дори липса на образование и др.

От направените анализи е видно, че възрастните хора са приоритетни за редица от схемите и операциите на ОП РЧР и са имали достъп до мерки, които им дават възможност придобиване на компетентности и за адаптиране с прямо изискванията на пазара на труда.

3.3.Здравословни условия на работното място

Здравословни условия на труд

Изследването на условията на труд трябва да се разглежда като важна стъпка към осигуряването на по-добри условия за работниците. Обезпечаването на здравословни, качествени и безопасни условия на труд е необходимо, за да бъде осигурена подходяща среда за развитие на служителите и за повишаване на качеството на живот и на живота в добро здраве като част от увеличаващата се обща продължителност на живота.

Специално проведен Евробарометър през пролетта на 2014г. по отношение условията на труд показва отношението и степента на удовлетвореност на гражданите на Европейския съюз към условията на труд, в които те работят.

Специално внимание е отделено на здравословните условия на труд. Данните на европейско ниво сочат, че най-честите здравословни проблеми, споменавани от европейските граждани на работното място, са стрес, депресия и напрежение (51%). Изследването показва, че тези рискове за здравето засягат по-малка част от българите (44%), но също са водещи. Друг негативен фактор за България е излагането на шум като резултатите у нас (27%) са с десет процентни пункта по-високи от средното за ЕС (17%).

Общата удовлетвореност от условията на труд в България са много близки до средното за страните от ЕС (България: 75% удовлетвореност срещу 24% неудовлетвореност; ЕС: 79% удовлетвореност при 20% неудовлетвореност).

В сравнение със средното за ЕС в България служителите и работниците по-често биват консултирани по здравословни проблеми и проблеми на безопасността на работното място (78% в България при средно за страните от ЕС 62%).

Коментирайки трудовата среда, данните сочат, че трудовите проблемите, от които най-често се оплакват европейците са свързани със ставни и мускулни болки (27 % от анкетираните) наравно със стрес, депресия и напрежение в работата – също 27 % от анкетираните. В България тези проблеми са посочвани от служителите и работниците с по-малка честота: 22% посочват стрес и напрежение, а 17% мускулни и ставни болки. Делът на хората, които се е налагало да си вземат болничен поради здравословен проблем, възникнал в резултат на работата, е сходен със средното за ЕС – 35%. Продължителността на болничните при българите се концентрира в по-голяма степен в периода между 4 дни и 2 седмици (19%), докато средно в ЕС делът на хората, които са в болничен с такава продължителност е 14%.

Важен фактор при разглеждането на данните по отношение на здравословната среда на труд е степента на вземане на мерки от страна на работодателя във връзка със здравето на служителите. Данните показват, че колкото повече се обръща внимание на здравето на служителите, толкова те са по-доволни от условията на труд и работа. На европейско ниво, повече от 62 % от анкетираните които твърдят, че са били консултирани по отношение на здравословен проблем са удовлетворени от условията на труд, в които работят.

Друг важен факт, на който трябва да се обърне внимание, е това, че колкото по-голяма е компанията, в която работят лицата, толкова повече грижи се полагат за здравето на служителите.

Компаниите с до 10 служители са тези, които се оказват с най-ниско ниво на грижи за здравето на служителите, степен на здравна консултация и респективно достигат по-ниско ниво на удовлетвореност към условията на труд.

23% от интервюираните в България посочват, че в компанията, в която работят се взимат мерки за адаптиране на условията на труд за възрастни служители. В това отношение България е доста назад от средните за ЕС стойности (31%) и особено от лидерите Великобритания (55%), Малта (36%), Финландия (35%) и Словакия (35%), Италия (34%).

3.4. Стратегии за управление във връзка с възрастта

Една от характеристиките на българската трудова среда е, че много малка част от работниците и служителите имат възможност за гъвкаво работно време. Докато в страни като Дания, Холандия, Белгия и Великобритания делът на служителите и работниците, които могат да се възползват от гъвкави условия на труд е над 70% в България техният дял е едва 22%¹¹. Въпреки това, практиката на реално ползване на възможностите на гъвкавото работно време са доста по-ограничени. Дори и в страните, които са водещи по този показател, едва половината от служителите или работниците реално се възползват или биха се възползвали в някакъв момент от възможностите на гъвкавото работно време. Насърчаването на работодателите да създават условия за гъвкаво работно време е важна част от подходите и условия за адаптиране на работните места във връзка с напредване на възрастта и възможностите на възрастните хора да съчетават работа и грижи.

Национално изследване на условията на труд в България, възложено от Главна инспекция по труда, показва, че значителна част от мениджърите в българските предприятия са над 41 години. Масово в секторите делът на ръководителите на възраст над 41 години е доста висок – между 60% и 90%. Това е обяснимо, тъй като, първо, за заемането на ръководен пост е необходимо по-високо образование и опит, а това отнема време, и второ, обикновено заемането на ръководен пост става след известно израстване в кариерата, което също изисква време.

Интересен е и фактът, че младежите значително по-рядко са търсени от ръководители извън работно време, докато най-възрастните – значително по-често. Това показва, че възрастните хора имат своето важно място в компаниите и въпреки, че няма специално разработени политики за управление във връзка с възрастта, тяхното кариерно развитие получава особено внимание, когато става въпрос за по-наукоемки сектори, в които опитът и знанията са високо ценени. Допълнително предимство на възрастните служители е и фактът, че при нужда те могат да бъдат на разположение на компанията, тъй като по-малко са ангажирани с отглеждане на деца или други семейни грижи.

ОП РЧР в рамките на *приоритетна ос 2 „Повишаване на производителността и адаптивността на заетите”* поставя акцент на **адаптивността на работниците и на предприятията, както и на гъвкавостта на пазара на труда**. Основният фокус е върху действията за насърчаване на инвестирането в човешкия капитал от страна на предприятията, особено на МСП, и на работниците чрез осигуряване на стратегии и системи за учене през целия живот, което дава на работниците, по-специално нискоквалифицираните и по-възрастните, необходимите умения за адаптиране към икономиката на знанието и за удължаване на техния трудов живот.

¹¹ Данните са от изследването „Условия на труд“, Евробарометър от 2014

Мерките са насочени към повишаване адаптивността на заетите лица, в т.ч. по-възрастните работници, които се нуждаят от **повишаване на квалификацията и преквалификация**, придобиване на чуждоезикови знания и умения, както и умения за работа с информационни и комуникационни технологии. Насърчава се използването от страна на работодателите на гъвкави форми на заетост, в т.ч. работа на непълно работно време, работа на плаващо работно време, работа за ограничен период от време, като едновременно с това се насърчава съвместяването на професионалния и личния живот на наетите лица. С оглед подобряване конкурентоспособността на заетите лица се инвестира в дейности да повишаване на квалификацията и преквалификация, предоставяне на чуждоезиково обучение и обучение по ИКТ, въвеждане и укрепване на системите за развитие на човешките ресурси в предприятията.

Сред българските работодатели секторите с по-висок дял възрастни служители са: Образование (P), Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване (E), Административни и спомагателни дейности (N) и Хуманно здравеопазване и социална работа (Q)¹².

За съжаление, интензивността на труда е важен фактор за изключването на възрастните работници в частност. За жените, които срещат трудности да балансират между платения труд и неплатените домашни задължения с отглеждане на деца или възрастни роднини в семейството, тя може да доведе до изключването им от платения труд или да ги изтласка към почасова работа.

3.5. Услуги за възрастни работници във връзка със заетостта

От гледна точка на отделния работодател няма експлицитни изисквания в законодателството за предприемане на конкретни действия за насърчаване и адаптиране на кариерното развитие и на работните условия към променящите се нужди на работниците съобразно напредването на възрастта. Съществена разделителна линия в отношението към възрастните хора и опита е налице в зависимост от типа бизнес и трансформациите, на които е подложен секторът през последните години. В редица сектори периодът на преход към пазарна икономика и структурните промени доведоха до коренна промяна в бизнес процесите и специфичните модели на производство и работа. В тези сектори съхраняването на опита не беше ценност и отсъстваха политики по адаптиране на кариерното развитие и условията на труд съобразно възрастта. Тази тенденция важи в много голяма степен и за сравнително нови сектори и дейности, които не са съществували в условията на икономическия живот преди 1989г. или такива, които се променят динамично.

Обратно, области, които са базирани на точни или природни науки, традиционни производства и сектори с по-ниска изменчивост на дейностите и процесите съхраняват в много голяма степен опита на своите служители и имат управление насочено към нуждите и спецификите на възрастните хора. Едновременно с това, редица сектори от обслужващата сфера отдават приоритет на служители и работници, които са по-млади, разчитайки на бързото им навлизане в работата. От една страна това са сектори, за които няма нужда от дългогодишна и задълбочена подготовка, а от друга, сектори, в които критерият възраст, макар и не експлицитно, присъства на важно място сред критериите за подбор.

Работодателите не полагат особени усилия за избягване на преждевременното

¹² Източник: Национално изследване на условията на труд в България

пенсиониране. Това е процес, който се регулира в много голяма степен от политиките и измененията в пенсионната система и свързаните с това стимули.

Практиката в Европа сочи, че във връзка с управлението на възрастта, организациите и фирмите прилагат най-често ad-hoc решения като относително по-рядко използват дългосрочен и проактивен подход за адаптиране на работното място към проблемите на възрастните хора.

Направени инвестиции: В началото на изпълнението на програмата, в началото на финансовата криза, както и когато тя беше в „разгара си“ най-много операции бяха насочени към лицата най-силно засегнати от нейните прояви, а именно лицата на 55 годишна възраст. След 2011г. тенденцията се обърна и влиянието и последствията на пазара на труда се усетиха за най-младите хора, които все още нямаха професионален опит и стаж и които все още не бяха направили първи стъпки в кариерното си развитие, тъй като работодателите предпочитаха да запазват съответно назначават лица, които имат трудов стаж. В операциите по ОП РЧРЧ по приоритетни оси 3 и 4, които са предимно насочени към мерки в образователна система, през целия период на реализация на програмата делът на участниците на възраст между 55-64 години се запазва нисък, тъй като дейностите, които се реализират са предимно такива, свързани с училищно образование. Част от операциите по приоритетна ос 5 пък са насочени към процеса по деинституционализация на деца, което е причина в годините, когато са се реализирали тези мерки преобладаващата част от целевата група да са деца и младежи. В същото време равномерно през целия програмен период са реализирани операции, по които се предоставят услугите „социален асистент“ и „домашен помощник“. Типично за тях е, че ползвателите на тези услуги или целевата група са по-възрастни лица.

Безработните лица на възраст над 50 години са сред основните целеви групи на активната политика на пазара на труда, провеждана от Министерството на труда и социалната политика, като техният среден относителен дял в различните програми и мерки за заетост е над 35 %.

Възрастни работници между 55 и 64-годишна възраст попадат сред целевите групи на множество схеми по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013г., която представлява основния финансов инструмент за реализация на проектни дейности в социалната сфера със средства от Европейския социален фонд и национално съфинансиране. В тази връзка, в периода 2007-2010г. един от всеки десет включени (10%) в операции в сферата на пазара на труда е бил на възраст между 55 и 64-годишна възраст.

Системата за дългосрочни грижи и социални услуги в България се разшири значително през последните години в резултат на предприетите действия, насочени към деинституционализация и предоставяне на повече услуги, базирани в общността и в семейна среда. Разширява се кръгът на услуги като дневни центрове, центрове за социална рехабилитация и интеграция, защитени жилища, наблюдавани жилища, центрове за настаняване от семеен тип и други. В процес на развитие и усъвършенстване е и моделът за предлагане на услуги в домашна среда - личен асистент, социален асистент, домашен помощник, домашен социален патронаж.

3.6.Превенция на дискриминацията по възрастов признак

Тази част от анализа очертава дали и до колко има дискриминация на работниците по възрастов признак. В периода 2011-2014г. само 18,75% от заведените оплаквания в Пети специализиран постоянен заседателен състав на Комисия за защита от дискриминация на Република България са за дискриминация по признак „възраст“. Много малка част от тях обаче

завършват с решение за наличие на дискриминация. В преобладаващата част от случаите те остават без уважение. Те касаят както отделни случаи на дискриминационно отношение, така и сезиране на Комисията по въпроси, касаещи нормативна уредба (възрастови ограничения при избор на съдебни заседатели, възрастови ограничения при назначаване на вещи лица, възрастови ограничения при започване на работа като личен асистент и др.).

В раздела за възрастова дискриминация средната стойност на обществените възприятия за възрастова дискриминация в ЕС е 58% и тя е на втора позиция след тази на възприятията и нагласите за етническата дискриминация (61%). В България обществените нагласи и възприятия за възрастова дискриминация са със средна стойност 58%, което съвпада напълно с нагласите на гражданите на ЕС¹³. В същото време, нагласите на българите и очакванията за дискриминация по възрастов признак при назначаване на работа са значително по-високи отколкото сред гражданите на ЕС (69% в България при 48% средно за ЕС27). Допълнителен показател за нагласите на обществото е и фактът, че по скала от 1 до 10 средната оценка на българите по степен на приемане на това, най-високата изборна политическа длъжност в страната да се заема от лице над 75г. е едва 3,3 (за сравнение тази стойност средно за ЕС е 4,8).

Резултати от Национално представително изследване на равнопоставеността и дискриминацията, проведено от НЦИОМ по Проект „Прогрес към равенство: национални, ефективни и иновативни практики за превенция и борба с дискриминацията” по Програма Прогрес на Европейската комисия и представено в Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България (2012-2030 г.) показва следните нагласи:

Нагласи към хората на възраст над 50 години

Жените (60,5%) по-често от мъжете (55,4%) оценяват като недостатък човек да е над 50 години, поради което би могло да се допусне, че след 50-годишна възраст рисковете от множествена дискриминация, основани на пол и възраст, за жените са по-високи. В населените места извън столицата – особено в по-малките градове и селата, да бъдеш човек над 50г. се смята за недостатък от малко повече от половината респонденти, но и над една трета възприемат този факт неутрално. За сравнение почти три четвърти (73%) от живеещите в София възприемат по-високата възраст като недостатък.

Около една трета от работодателите (директори/мениджъри и собственици на фирми с наети под 10 лица) приемат неутрално принадлежността към тази социална категория, докато за останалите да бъдеш човек над 50г. се смята за недостатък. 81% от работодателите, собственици на фирми с над 10 наети лица приемат неутрално принадлежността към тази категория, а за 19% това е недостатък.

Личен опит с дискриминация

Най-често нееднакво отношение изпитват хората над 50г. и ромите. Дискриминацията по възраст – 13,4%, засяга по-често хората на 50 и повече години (29%) и по-рядко по-младите (13,5%). Дискриминацията по възраст по-често е посочена от хората с висше образование, отколкото от тези с по-ниско образование; по-често от турците, отколкото от ромите.

Готовност за подпомагане на уязвими групи

Към хората с увреждания се проявява по-голяма толерантност, в сравнение с останалите социални групи. На хора с увреждания биха помогнали с дарения или доброволен труд 64,6% от всички респонденти. За всички останали групи, в това число и възрастни хора, готовността за

¹³ Изследване Евробарометър 317 от 2009г. – Дискриминацията в Европа

личен ангажимент е много по-ниска (под 10%). Най-голяма съпричастност има към младите хора – 9,2%, а най-малка към социално слабите – 0,4%, и самотните майки – 0,1%. Очевидно негативните стереотипи по отношение на самотното майчинство не са загърбени. Всеки десети от респондентите заявява, че не би помогнал на нито една от посочените социални групи.

Предпочитани социални категории, за които приоритетно трябва да се отделя финансиране на програми, облекчаващи достъпа до образование (в %)

Работодателите директори/мениджъри не подкрепят мнението за нуждата от образователни програми в полза на конкретни групи.

Подкрепата за младите хора под 25г. е два пъти по-голяма в сравнение с подкрепата за хората над 50г.

Равнопоставеност при достъпа до пазара на труда

В условията на нарастване на значението на конкуренцията, осигуряването на равенство при достъпа до пазара на труда е от изключително значение. Качеството на трудовата заетост и възможностите за професионално развитие определят в голяма степен равнището на получаваните доходи през целия живот. Трудовата заетост влияе съществено и върху качеството и честотата на социалните контакти, върху възможностите за достъп до качествени услуги. Затова е важна цялостната оценка на трудовата ситуация, както и на различните неблагоприятни аспекти, произтичащи от индивидуални характеристики, от убеждения и действия по посока на отстояване на основни граждански права. За такава цялостна оценка допринася отчитането на сравнително по-слаби форми на изключване и неприемане например усещането за различно, най-често негативно отношение към отделни хора, но и отказът за назначение на работа заради определени индивидуални характеристики.

Констатирани са следните факти на ниво масово съзнание и обществено мнение:

За проявата на различно отношение от страна на колеги или работодатели най-често допринася възрастта – 9.3% от колеги, 8.3% от началник и 2.9% от външни контрагенти, клиенти, доставчици, куриери и др.

Възрастта (15.5%), етническият произход (5.5%) и полът (3.9%) са най-често срещаните сред респондентите причини за отказване на работа.

Възрастта (15,5%) е 3 пъти по-често срещана причина за отказ на работа в сравнение с етническият произход (5,0%), 4 пъти по-често е посочвана в сравнение с пола (3,9%), 4,5 пъти по-често – в сравнение с малко дете в семейството (3,3%), почти 10 пъти по-често от наличието на увреждане (1,6%). Най-често възрастта е причина за отказ на работа при лицата на възраст над 50 години – 30,6% от случаите, следват лицата на възраст 18-29г. – 18,8%, и тези на възраст 40-49г. – 19,1%. С други думи дискриминацията на хората в късните трудови кариери е почти 2 пъти по-голяма в сравнение с останалите възрастови категории. Отказът на работа поради възраст, засяга най-често хората с основно и по-ниско образование – 44,0% от всички лица с това ниво на образование. За хората с по-високо образование (висше и полувисше) отказите с позоваване на възрастта са значително по-малък дял – съответно 28,0% и 16,0%. Ромите най-често страдат от отказ на работа поради възраст – 24,0%, следвани от турците – 10,0% (за сравнение при етническите българи делът на посочилите, че са получавали отказ на същото основание, е 15,0%). Живеещите в селата по-често са получавали отказ за работа поради възраст (19,5%) от живеещите в градовете и областните градове – съответно 15,1% и 14,7%. На живеещите в мизерия почти два пъти по-често е отказвана работа поради признака възраст, отколкото на хората, живеещи без лишения – съответно 21,1% и 12,1%.

При прояви на множествена дискриминация, възрастта се проявява като един от значимите съпътстващи признаци.

Възрастта най-често е причина за отказ на работодателите да повишат служителите и работниците си. Пречката за служебно повишение е посочена спрямо младите хора (18-29г.) и лицата над 50г. – съответно 5,5% и 6,0%, от всички респонденти на тази възраст.

Хората с увреждания (88.0%), лицата над 50г. (83.4%) и тези, чийто цвят на кожата не е бял (66.4%), имат най-малко шансове да бъдат приети на работа, за допълнително обучение или да получат повишение в службата

Според повече от половината респонденти наличие на по-голям от средния риск от уволнение или преминаване на по-ниско платена работа в годините непосредствено преди пенсиониране има за ромите (56,4%) и хората с увреждания (54,0%). Заплашени са и жените (47,7%) – за сравнение при мъжете този риск е отбелязан от по-малък дял респонденти (34,8%).

Достъп до здравни и социални услуги

Най-достъпните услуги са осигуряване на хранителни стоки (88,4%) и на транспорт (82,4%), а най-проблемен е достъпът до социални услуги – 41,6%. Невъзможни за ползване поради отсъствие на услугата са социалните грижи за възрастни и нуждаещи се според 21,1%. Други 30,2% не знаят за възможности за ползване на този вид услуги.

Малка част от респондентите са посочили, че срещат затруднения при достъпа до здравни услуги поради индивидуални характеристики: етнос – 3,3%, възраст – 2,9% и увреждане – 1,8%.

Най-ограничен по финансови причини е достъпът до стоматолог (36,4%). Достъпът до стоматолог (14,3%) и аптека (12,4%) също зависят от местоживеенето и не могат да бъдат ползвани навсякъде. Много често групите, за които тези услуги са недостъпни са възрастни хора.

Здравни услуги се ползват ограничено от 6,8% от анкетираните поради липса на достатъчно лекари и медицински служби, а 6,1% не се ползват поради отсъствие на лекари и здравни заведения по местоживеене. Доколкото по-голям дял от възрастните хора живеят на село в сравнение със средното разпределение на населението за страната, възрастните се оказват много често сред групите с ограничен достъп до лекари и медицински услуги.

За петгодишния период до 2009 година делът на обществените нагласи и възприятия за възрастова дискриминация у нас е нараснал два пъти. Част от причините за тези процеси са свързани с икономическата криза и по-голямата сигурност на работните места на възрастните хора. Но не трябва да се пренебрегват негативните промени в междугенерационните отношения и в ценностните позиции за старостта и стареенето. В съвкупността си визираните фактори, както и някои дефицити в антидискриминационната подготовка на помагащите специалисти, допринасят за динамизиране на негативните възприятия и на дискриминационните нагласи към възрастните хора в сферата на социалните и здравните услуги.

Въпреки че, подобни практики намаляват и дискусиите по темата имат информационен ефект, все още, макар и в малка част от случаите, работодатели поставят възрастови изисквания при наемане на персонал. Все още в обществото са налице стереотипи, свързани с възрастта по отношение на някои професии или длъжности (предимно в услугите за населението). Като цяло работодателите и останалите работници и служители виждат предимства и принос, който възрастните работници и служители дават и начините, по които обогатяват работната среда и процесите. Опитът е едно от най-важните предимства на пазара на труда според 53% от българите. В същото време обаче, съществуват нагласи, че по-възрастните служители губят мотивация и желание за професионално развитие, а работодателите не развиват специални

програми за адаптиране на възрастните служители към променящата се среда. Положителна тенденция се забелязва по отношение коефициента на заетост на лицата в пред-пенсионна възраст. За разлика от времето на дългите години на преход и структурни реформи в редица икономически сектори, към днешна дата, лицата, които са в предпенсионна възраст се характеризират със сходни нива на заетост, както останалите възрастови групи.

3.7. Данъчни системи/системи за обезщетения, благоприятстващи заетостта

В различните страни системата за социална сигурност е различна според статуса на лицата – наети, самонаети, работодатели, неплатени семейни работници. Работодателите, самонаетите, неплатените семейни работници могат да влияят повече върху броя и разпределението на работните часове и да имат по-гъвкава заетост. Докато за наетите лица това е по-ограничено, но те имат по-голяма защита по отношение на социалното осигуряване, синдикална защита, а преобладаващият им дял в общия брой на заетите осигурява по-висока обществена значимост и гласност на възникнали проблеми в заетостта, а оттук и по-бързото им разрешаване. Постигане на приемлив и устойчив баланс между продължителността на трудовия живот и времето, прекарано в пенсия чрез мотивиране на имащите право на пенсии да продължат активния си трудов живот, ако работоспособността и здравословното им състояние позволяват това, като специално внимание се отдели на хората, които са се пенсионирали по-рано.

Държавното обществено осигуряване в България функционира на разходопокривен принцип. Това означава, че приходите от осигурителните вноски на работещите сега, следва да покриват разходите за пенсии. Към момента обаче, приходите от вноски покриват по-малко от 2/3 от разходите за пенсии, а недостигът се покрива със средства от държавния бюджет. Демографските тенденции, свързани със застаряване на населението, увеличаване средната продължителност на живота и намаляване броят на хората в трудоспособна възраст, водят до негативни последици за социалното осигуряване, тъй като от една страна лицата, които внасят осигурителни вноски стават по-малко, от друга страна периодът на получаване на пенсия става по-продължителен, а броят на лицата, които получават пенсии – все по-голям.

Безспорно е, че без финансовата стабилизация на държавното обществено осигуряване, която да доведе до увеличаване на приходите и ограничаване на разходите, не е възможно да се гарантира запазването на доходите нито на сегашните, нито на бъдещите пенсионери.

Така повишаването на изискуемата възраст за пенсиониране се оказва абсолютно наложителна, обоснована и навременна мярка, която може да гарантира устойчивостта на Държавното обществено осигуряване, и от там - възможността за редовното изплащане на пенсиите и запазване на техните размери (нещо, което в момента не се постига от някои държави-членки на ЕС), което безспорно е една от най-важните задачи на пенсионната система.

В тази връзка бяха разработени промени в КСО.

Един от основните проблеми на съществуващата в момента система на социално осигуряване в България е нейната финансова нестабилност. Разходопокривните пенсионни системи, каквато е българската система, са разпределители на средства от сегашното поколение работещи към пенсионерите. Най-общо, за да са финансово стабилни тези пенсионни системи е необходимо разходите да не надвишават приходите, т.е. необходимо е пенсиите, изплащани от системата да не превишават приходите от осигурителни вноски.

Българската пенсионна система е изправена пред сериозни предизвикателства. Основният проблем е тенденцията за дълготрайна финансова нестабилност на Държавното обществено осигуряване, която може да генерира бъдещи непосилни ангажменти на бюджета на държавата.

По данни на МФ и на база на експертни анализи¹⁴, приходите от осигурителни вноски във все по-малка степен обезпечават разходите за пенсии (от около 97% през 2000г. делът на приходите от пенсионни вноски към разходите за пенсии намалява до 50% през 2011г.) Основната последица е увеличаваща се финансова зависимост на Държавното обществено осигуряване от държавния бюджет, както и нарастващи финансови ангажменти за последния.¹⁵

Друг съществен проблем е чувствителното нарастване на пенсиите за инвалидност. Според анализ на пенсиите за инвалидност за периода 2000г.-2014г. на Националния осигурителен институт, към края на 2000г. личните пенсии за инвалидност, финансирани от Държавното обществено осигуряване и от републиканския бюджет, са били 323 517. Към края на 2014г. наброяват 907 380. Броят им за този период е нараснал с 583 863 пенсии, или 2,8 пъти.

Поради трайната тенденция на застаряване на населението, неминуемо е в бъдеще да се очаква значително увеличение на разходите за пенсии. Следва да се има предвид, че предприеманите мерки за финансово стабилизиране на пенсионната система са важни за подобряване на стандарта и на качеството на живота не само за настоящите, но и на бъдещите пенсионери.

По-важните промени в пенсионната система през 2015 г. са:

- Възрастта за придобиване право на пенсия през 2015 г. по чл. 68, ал. 1 и ал. 2 от КСО се запази на нивото от 2014 г., а осигурителният стаж се увеличи с четири месеца. Условието за придобиване право на пенсия през 2015 г. са:
- Мъже – навършена възраст 63 години и 8 месеца и 38 години осигурителен стаж;
- Жени – навършена възраст 60 години и 8 месеца и 35 години осигурителен стаж.
- Необходимата възраст за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 3 от КСО при наличие на 15 години действителен осигурителен стаж също се запази на нивото от 2014 г. и през 2015 г. е 65 години и 8 месеца и за двата пола.
- С постановление на Министерския съвет № 130 от 28 май 2015 г. е определен нов размер на социалната пенсия за старост - 115,15 лв. месечно, считано от 1 юли 2015 г., като в този размер е включено и осъвременяването ѝ по чл. 100 от КСО за 2015 г. За периода от 01.01.2015 г. до 30.06.2015 г. социалната пенсия за старост е 113,00 лв. месечно.
- Пенсиите, несвързани с трудова дейност, се определят в процент от социалната пенсия за старост, считано от 1 юли 2015 г.

Размери на пенсиите и добавките, несвързани с трудова дейност, които зависят от размера на социалната пенсия за старост към 1 юли 2015 г.

Пенсии добавки от държавния бюджет	Размер от 01.07.2015 г.
1. Социалната пенсия за старост - чл. 89а КСО	115,15 лв.

¹⁴ Сборник „Иновативни подходи за насърчаване на здравословен, активен и достоен живот на възрастните хора“, София 2013 г., Министерство на труда и социалната политика, стр.88

¹⁵ Източник: НОИ, Анализ на пенсиите за осигурителен стаж и възраст за периода 2000-2014 г.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

2. Социална пенсия за инвалидност - чл. 90а КСО, при намалена работоспособност: - над 90 на сто н.р. (120 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (110 % от социалната за старост)	138,18 лв. 126,67 лв.
3. Пенсия за военна инвалидност - чл. 85 КСО а/ редници и сержанти при намалена работоспособност: - над 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (140 % от социалната за старост) - от 50 до 70,99 на сто н.р. (115 % от социалната за старост) б/ офицери при намалена работоспособност: - над 90 на сто н.р. (160 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост) - от 50 до 70,99 на сто н.р. (120 % от социалната за старост)	172,73 лв. 161,21 лв. 132,42 лв. 184,24 лв. 172,73 лв. 138,18 лв.
4. Пенсия за гражданска инвалидност чл. 87 КСО: - над 90 на сто н.р. (150 % от социалната за старост) - от 71 до 90 на сто н.р. (140 % от социалната за старост) - от 50 до 70,99 на сто н.р. (115 % от социалната за старост)	172,73 лв. 161,21 лв. 132,42 лв.
5. Персонални пенсии по чл. 92 от КСО (90% от социалната за старост)	103,64 лв.
6. Добавката за чужда помощ по чл. 103 от КСО (75% от социалната за старост)	86,36 лв.
7. Добавка на ветераните от войните по Указ № 1611/85 г. (50% от социалната за старост)	57,58лв.
8. Добавка на ветераните от войните по чл. 5 от Закона за ветераните от войните (100% от социалната за старост)	115,15 лв.

На основание чл. 9 от Закона за бюджета на Държавното обществено осигуряване за 2015 г. (ЗБДОО), минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване от 1 юли 2015 г. стана 157,44 лв. Минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст за периода от 1 януари до 30 юни 2015 г. е 154,50 лв.

Минимални размери на личните пенсии за трудова дейност, които зависят от размера на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст (ОСВ) от 1 юли 2015 г.

Пенсии за трудова дейност	Минимален размер от 01.07.2015 г.
1. Лична пенсия за осигурителен стаж и възраст - чл. 68 от КСО: - по чл. 68, ал. 1 (минимална пенсия за ОСВ) - по чл. 68, ал. 3 - (85 % от мин. пенсия за ОСВ)	157,44 лв. 133,82 лв.
2. Лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване - чл. 74 КСО, при намалена работоспособност (н.р.):	

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

- над 90 на сто н.р. - (115 % от мин. пенсия за ОСВ)	181,06 лв.
- от 71 до 90 на сто н.р. - (105 % от мин. пенсия за ОСВ);	165,31 лв.
- от 50 до 70,99 на сто н.р. - (85 % от мин. пенсия за ОСВ)	133,82 лв.
3. Лична пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест - чл. 79 КСО, при намалена работоспособност (н.р.):	
- над 90 на сто н.р. - (125 % от мин. пенсия за ОСВ)	196,80 лв.
- от 71 до 90 на сто н.р. - (115 % от мин. пенсия за ОСВ)	181,06 лв.
- от 50 до 70,99 на сто н.р. - (100 % от мин. пенсия за ОСВ)	157,44 лв.
4. Наследствени пенсии по чл. 81, ал. 2 от КСО (75 % от мин. пенсия за ОСВ)	118,08 лв.

Съгласно чл. 100 от КСО пенсиите, отпуснати до 31.12.2014 г. включително, се осъвремениха от 1 юли 2015 г. въз основа на Решение на Надзорния съвет на НОИ с 1,9 на сто.

От 1 юли 2015 г. максималният размер на пенсиите по §6, ал. 1 от ПЗР на КСО е 910 лв., 35 на сто от 2600 лв. (максималния осигурителен доход за 2015 г., определен със Закона за бюджета на ДОО за 2015 г.).

През 2015 г. Министерският съвет одобри два пъти изплащането на еднократни допълнителни суми към пенсиите.

С Постановление на Министерския съвет № 49/06.03.2015 г. се одобри допълнителен трансфер в размер на 50 млн. лв. по бюджета на ДОО за 2015 г. за изплащане на еднократна добавка към пенсиите за м. април 2015 г. Еднократната допълнителна сума към пенсиите за м. април 2015 г. в размер 40,00 лв. се изплати на пенсионерите, на които пенсията или сборът от пенсиите заедно с добавките и компенсациите към тях е в размер до 286,00 лв. включително.

С Постановление на Министерския съвет № 310 от 11.11.2015 г. са одобрени допълнителни средства в размер на 51 млн. лв. за еднократно изплащане на допълнителна сума към пенсиите за м. декември 2015 г. Допълнителната сума е в размер на 40 лв. и се изплаща на пенсионери, на които пенсията или сборът от пенсиите, заедно с компенсациите към тях за м. декември 2015 г., е в размер до 300,00 лв. включително.

Средномесечният брой на пенсионерите през 2015 г. е 2 177 716. В сравнение с 2014 г. техният брой е намалял с 4 180.

Средномесечният брой на изплащаните пенсии през 2015 г. е 2 658 461 – с 10 599 пенсии по-малко спрямо 2014 г.

Разходите за пенсии като процент от БВП през 2015 г. са 9,7%. През 2014 г. са били също 9,7%. Средният месечен размер на пенсията на един пенсионер за 2015 г. е 321,78 лв. Средният изплатен размер пенсия на пенсионер на мъжете е 385,52 лв., а на жените е 275,43 лв.

През 2015 г. номиналното нарастване на средния месечен размер на пенсиите е 3,8 на сто, а реалното нарастване е 5,0 на сто, при средногодишен хармонизиран индекс на потребителските цени от -1,1 на сто за 2015 г.

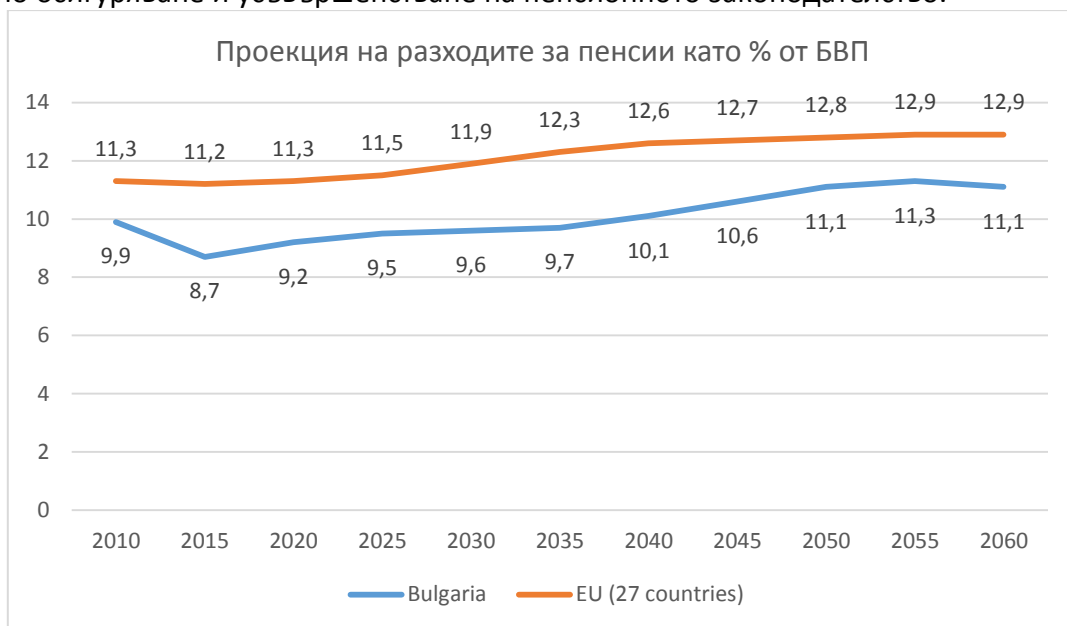
Според експерти по темата, тенденциите на намаляване и застаряване на населението допълнително ще продължат да влияят негативно върху стабилността на пенсионната система и устойчивостта на публичните финанси. Адекватността и устойчивостта на пенсионната система в дългосрочен план са от решаващо значение за предотвратяването на бедността и социалното изключване сред възрастните хора, които са една от уязвимите групи в обществото. В тази връзка,

ключов приоритет на провежданата пенсионна политика е осигуряването на адекватни пенсионни доходи за всички, гарантиращи разумен жизнен стандарт след пенсиониране. От изключително важно значение е насърчаването на активния живот на възрастните хора, което означава, че е необходимо преди всичко да бъдат създадени условия, позволяващи на по-възрастното работещо население да се задържи по-дълго на пазара на труда.

Поради всички посочени по-горе неблагоприятни тенденции, се налага да бъде предприемана и изпълнявана нова стратегия за финансова стабилизация на държавното обществено осигуряване и усъвършенстване на пенсионното законодателство.

Източник: Евростат

3.8. Прехвърляне на опит

Прехвърлянето на опита е важна предпоставка за икономическото развитие и то се осъществява както в рамките на една професионална общност, в рамките на дадена компания или сектор, така и в полето на бизнеса като цяло. Предприемачите в напреднала възраст са ценен ресурс за други предприемачи. Пенсионираните бизнесмени притежават ценни познания и опит и могат да съдействат за по-лесно стартиране и управление на предприятие, отколкото ако неопитният предприемач действа сам. Това знание представлява ценен европейския и национален интелектуален капитал и трябва да бъде използвано много добре.

Възрастните хора са ценен ресурс за предприемачеството. В периода между 1990г. и 2010г. делът на гражданите на възраст над 50 години в Европа се е повишил от 32,1 % до 36,5 %, а средната възраст на европейското население се очаква да нарасне през следващите десетилетия. Всяка година нарастващ брой добре образовани и много опитни възрастни хора се пенсионира, а обществото не подхожда гъвкаво спрямо тяхната заетост и не се възползва от техните експертни познания и умения. Ангажирането им както посредством създаването на собствен бизнес, така и в подкрепа на нови и утвърдени предприемачи, в максимална степен би оползотворило натрупания от тях опит, който може да бъде загубен при пенсиониране, би насърчило обмена на знания между поколенията и би гарантирало предаването на експертни познания.

Тъй като хората живеят по-дълго и остават в добро здраве, традиционните модели и варианти за пенсиониране започват да се променят. Хората, които желаят да започнат бизнес за първи път, трябва да могат да се възползват от пълния набор съществуващи услуги за подкрепа.

В български контекст съхраняването на опита не е системна и осъзната нужда от страна на бизнеса. Причините за това са свързани с трансформиращата се в края на 20-ти и началото на 21-ви век икономика. В този период на значителна трансформация повечето сектори претърпяваха структурни реформи и значителни промени в моделите на работа и производство, закриваха се предприятия, а новооткритите, предимно чрез чуждестранни инвестиции, внасяха нови бизнес процеси и технологии. Този контекст не беше благоприятен за съхраняване на опита, поради което и възрастните работници не бяха предпочитани на пазара на труда. С промяната на икономическата конюнктура и смяната на поколенията ще възникват повече условия и стремеж за съхраняване на опита, което трябва да бъде съпроводено и с повече модели и политики в тази насока.

3.9. Съвместяване на работа и грижи

Според изследователите, работното време може да се разглежда в широк и тесен смисъл: в тесен смисъл това е времето, което се прекарва на работното място. Но, в по-широк смисъл, това е и времето, в което наетите на работа лица отделят за придвижване между дома и местоработата и обратно, както и времето, което отделят за неплатена работа, предимно у дома, прекарвано в грижи за малки деца и възрастни хора. Данните сочат, че жените повече от мъжете са ангажирани с домакинска работа, отглеждане на деца и грижи за възрастни хора. Драматична е разликата между мъжете и жените по отношение на ежедневните грижи за дома – 65,7% от жените в България всеки ден за час или повече се посвещават на домакинството, докато това е валидно само за 9,3% от мъжете.

За да бъде очертана общата картина на елемента „**работно време**” по сектори, в рамките на изследването¹⁶ е създаден композитен индикатор на основата на следните, проверени в изследването, позиции: седмична заетост 50 и над 50 часа; седмична заетост 6 и 7 дни; време за придвижване от дома до местоработата и обратно над 45 минути дневно; нощна работа над 16 пъти месечно; вечерна работа над 16 пъти месечно; неделна работа 3 и 4 пъти месечно; съботна работа 3 и 4 пъти месечно; работа по повече от 10 часа на ден над 16 пъти месечно; грижи за децата всеки ден за час или повече; всеки ден за по-малко от час и веднъж или два пъти седмично; грижи за дома всеки ден за час или повече, всеки ден за по-малко от час и веднъж или два пъти седмично; грижи за възрастни хора всеки ден за час или повече, всеки ден за по-малко от час и веднъж или два пъти седмично.

Време, отделено за грижи за дома, гледане на възрастни хора и деца	Всеки ден за час или повече		Всеки ден за по-малко от час		Веднъж или два пъти седмично		Веднъж или два пъти месечно		Веднъж или два пъти годишно		Никога		Общо	
	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж

¹⁶ Източник: Национално изследване на условията на труд в България

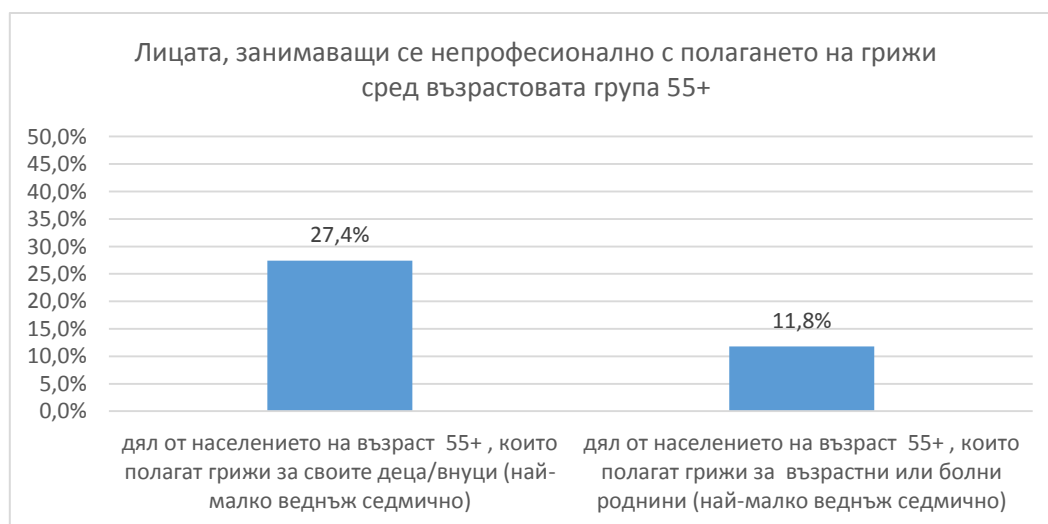
Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

в %															
Грижи за децата	за	21	33,2	12,1	8,6	11,5	6,8	6,4	4,8	3,6	4,2	45,5	42,4	100	100
Грижи дома	за	9,3	65,7	18,4	17,9	22,8	10,4	14,3	2,4	6,3	0,2	28,9	3,4	100	100
Грижи за възрастни хора		5,8	8,4	5,2	6,2	14,5	16	12,5	12,2	7	6,9	54,9	50,4	100	100

Източник: Национално изследване на условията на труд в България

Тези резултати показват, че голяма част от работещите българи са изложени в много голяма степен на рискове, свързани с по-продължително работно време, и следователно са ограничени във времето за отдих и възстановяване. В същото време тези резултати показват, че все още има място за по-активно включване на възрастните хора в отглеждането на деца и внуци с цел разтоварване на родителите и осигуряване на възможност те да се отдадат на кариерата си. Въпреки установените традиции, страната ни далеч не е сред водещите по този показател. Около 27% от хората над 55г. гледат поне веднъж в седмицата своите внуци. По този показател пред нас се нареждат 19 страни членки, сред които на водещи позиции са Кипър (45%), Словения (41%), Ирландия (39%), Унгария (39%), Белгия (39%), Чехия (37%), Испания (36%), Франция (35%) и др.

В същото време не малка част от хората над 55 години се изправят пред необходимостта да се грижат за своите възрастни родители или други болни роднини (12%). Това поставя много остро въпроса по какъв начин тези групи могат да съвместяват работа и грижи и степента, в която са подготвени да извършват тежи грижи, както и подкрепата, от която имат нужда.

Източник: НСИ

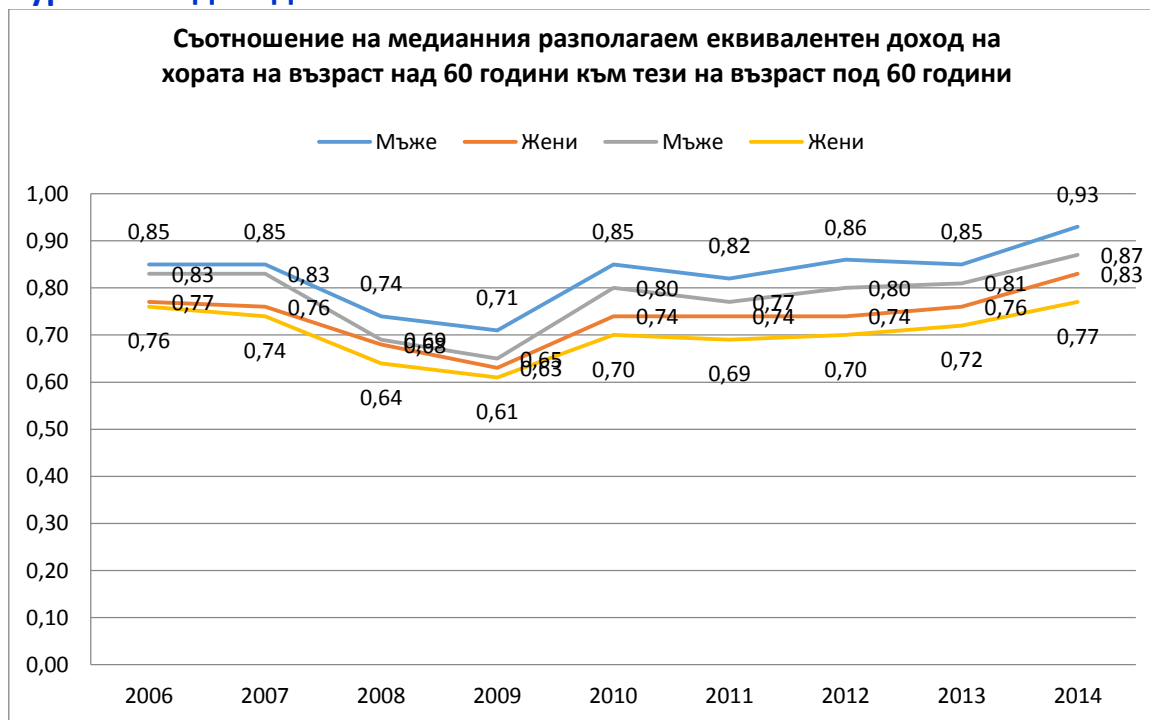
Част 4. Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на участието в обществото

Тази част включва анализ на актуалното състояние и на факторите, оказващи влияние за активния живот на възрастните хора в следните аспекти, свързани с участието им в обществото:

- Доброволчески дейности: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които осъществяват неплатена доброволческа дейност чрез различни организации
- Грижа за деца, внуци: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които полагат грижи за своите деца/внуци (най-малко веднъж седмично)
- Грижа за по-възрастни хора: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които полагат грижи за възрастни или болни роднини (най-малко веднъж седмично)
- Политическо участие: Процентен дял от населението на възраст 55+ , които взимат участие в дейности като срещи на профсъюзи, политически партии или групи за политическо действие

В допълнение, съгласно „Ръководните принципи за активен живот на възрастните хора“ на ЕС в този раздел са разгледани допълнително и теми като сигурност на доходите, социално приобщаване, подкрепа за лица, занимаващи се непрофесионално с грижа и др.

4.1. Сигурност на доходите

Източник: Евростат

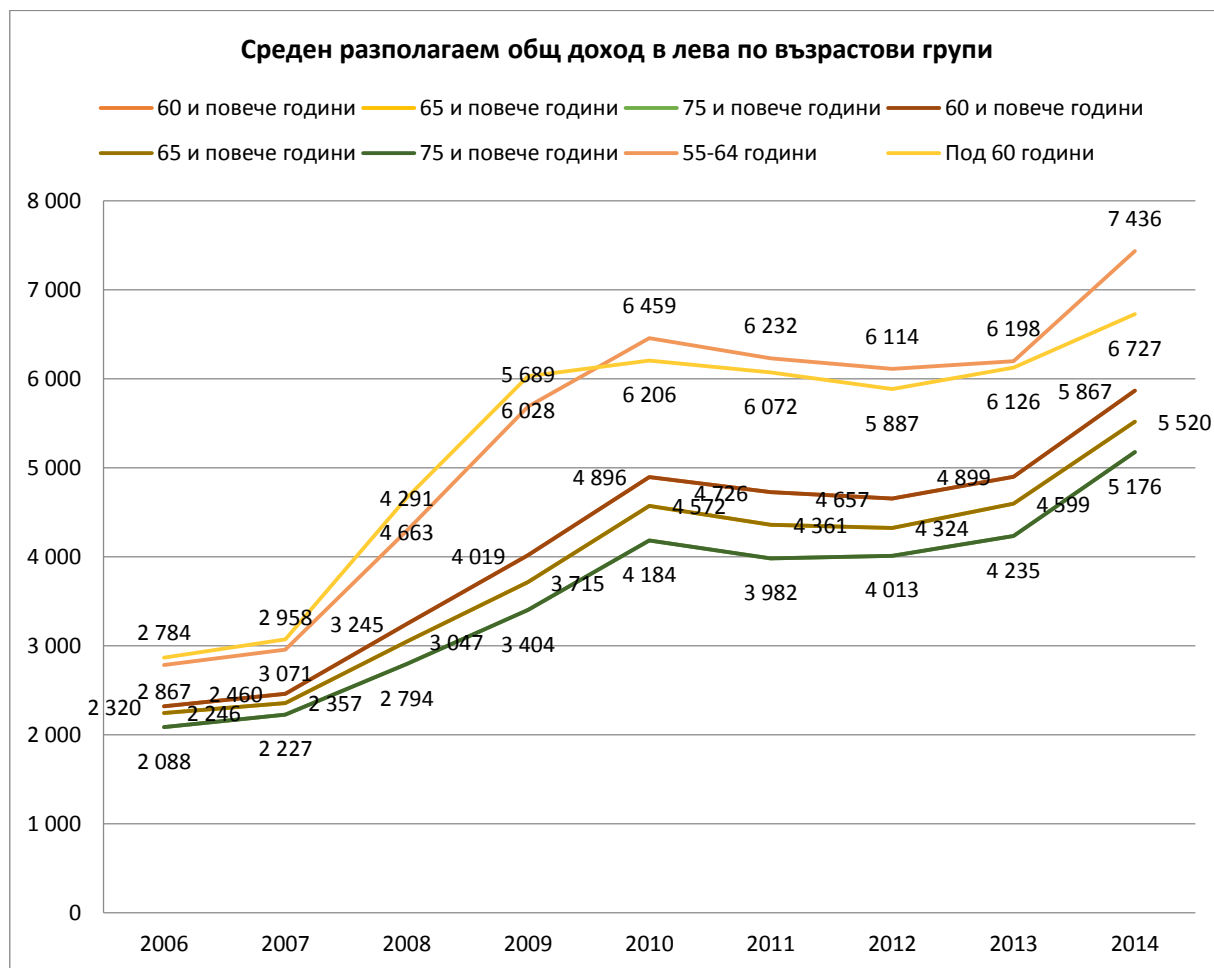
С напредването на възрастта разполагаемият доход на българите спада, но както се вижда от графиката той все пак остава с близки стойности до нивата на доход на хората под 60 годишна възраст. Тези резултати показват положителна тенденция за увеличаване на доходите на

възрастните хора и тя е свързана до голяма степен с протичащата в страната пенсионна реформа. Все още обаче доходът на възрастните жени над 60/65 г. като процент от дохода на тези под 60/65 г. остава доста по-нисък спрямо дохода на мъжете. Причините за това са, както свързани с натрупания стаж и категорията труд извършвани от жените, така и с периодите на продължителна безработица във времето на извършващите се структурни реформи през 90-те години.

В резултат от провежданите реформи в пенсионната система и стабилизирането на пазара на труда, доходът на хората в предпенсионна възраст (55-64 г.) изпреварва леко дохода на останалите възрастови групи в страната (всички под 60 г.). Това показва, че стимулът за излизане на светло на доходите на населението в предпенсионна възраст е много висок и провежданите реформи и кампании за повишаване на мотивацията за спазване на трудовото законодателство са дали своите резултати.

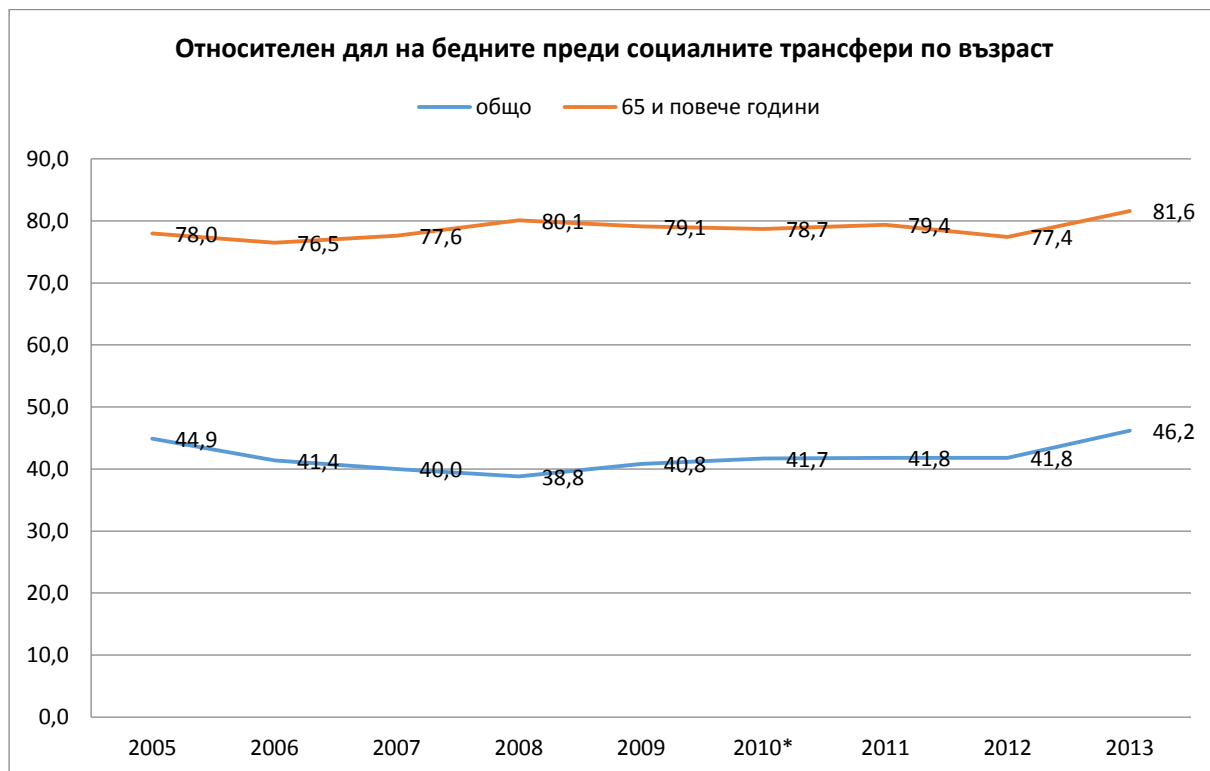

Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

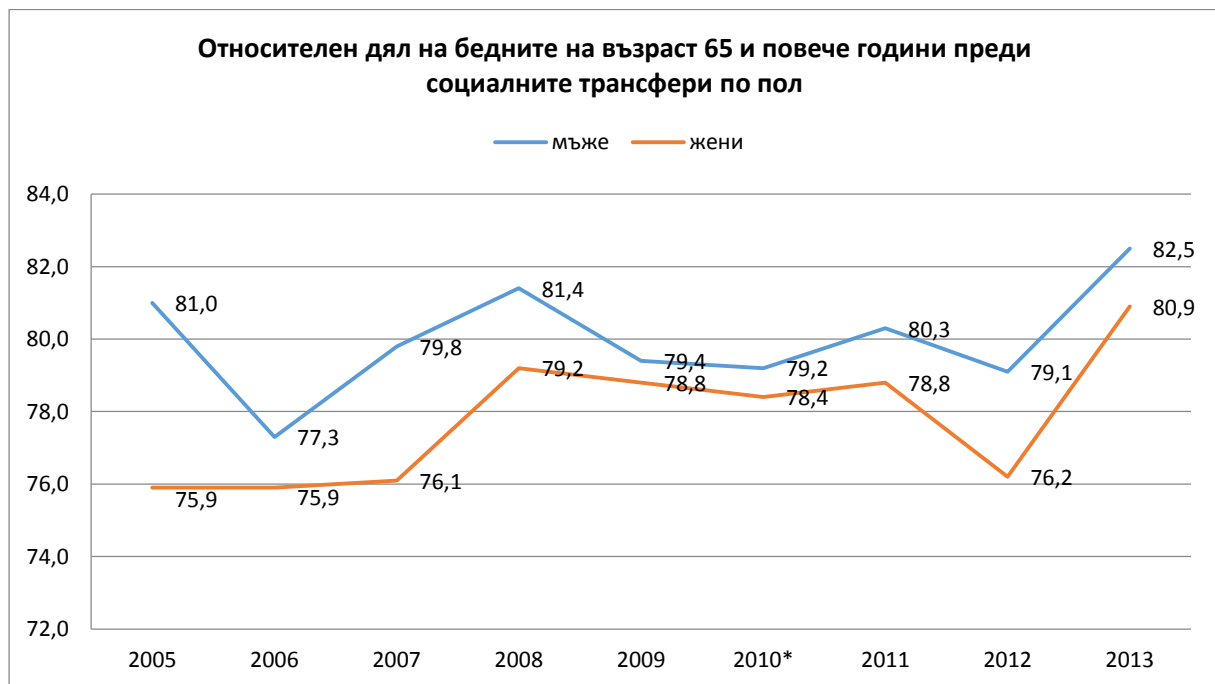
Източник: НСИ

Въпреки забелязваните положителни тенденции, все още, хората над 65г. са най-уязвими по отношение на качеството и стандарта на живот и риска от изпадане в бедност. Резултатите на графиката показват изключителната зависимост на тези групи от социалните трансфери и пенсионната система. Около 80% от възрастните хора (над 65 години) биха попадали в категорията „бедни“, ако не бяха социалните плащания, извършвани от държавата.

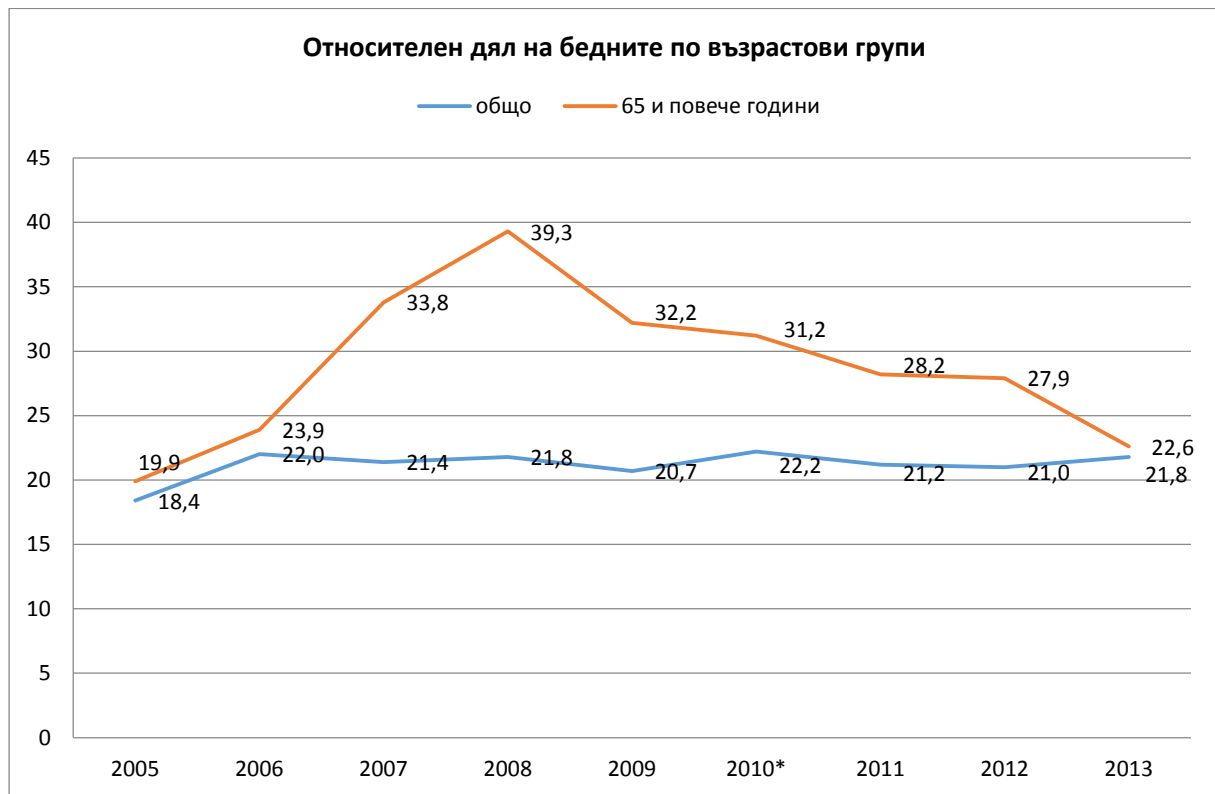

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Източник: НСИ

След социалните трансфери, делът на бедните над 65г. към 2014г. се доближава до средното за страната. Ако в периода 2006-2010г. може да се говори за по-висока концентрация на бедност сред възрастното население, след увеличаване на пенсиите след 2009 г. 2010 година

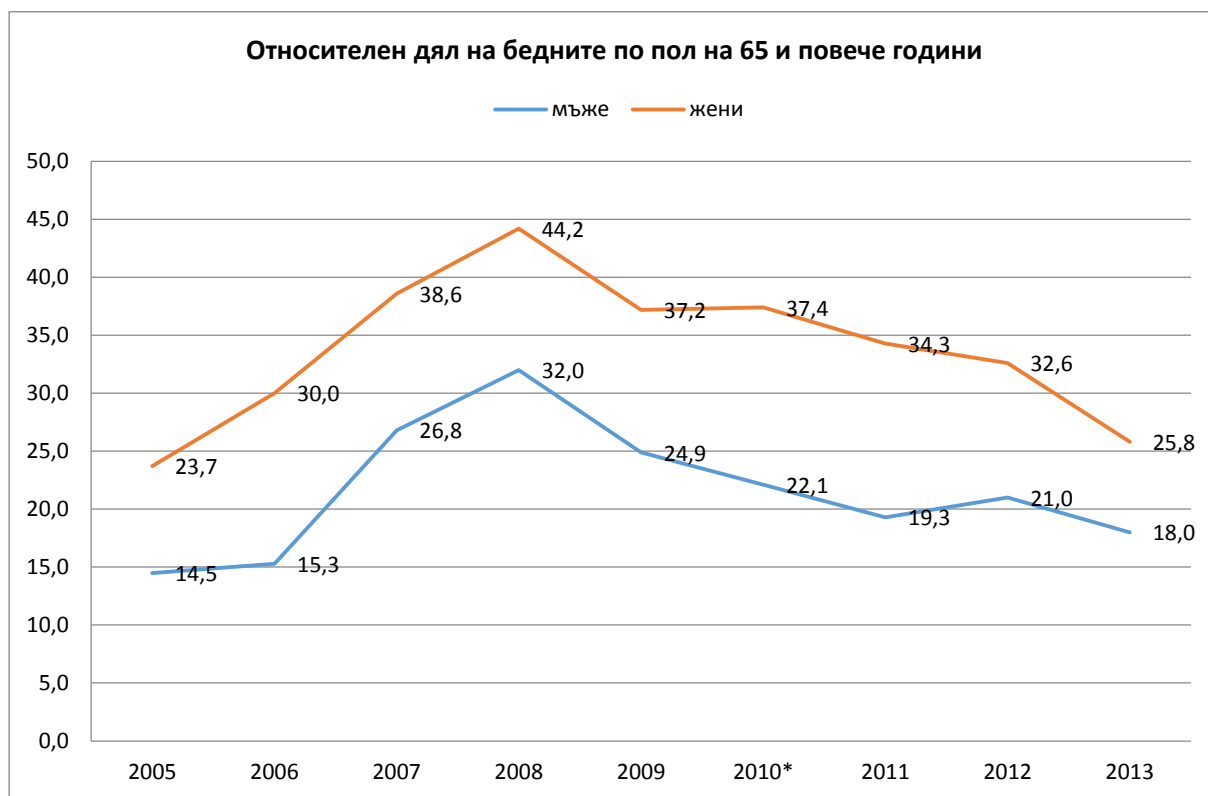

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

постепенно делът на бедните сред хората над 65 години се изравнява с дела им общо за цялото население. Въпреки тази позитивна тенденция, все още разликите по пол остават значими. Възрастните жени са в много по-голяма степен засегнати от бедността от възрастните мъже. Причините за това са предимно в разликите в заплащането, осигурителния стаж и категорията труд, които резултират в разлика в получаваните пенсии. Жените по-често изпълняват по-ниска категория труд, при по-ниско заплащане и в периодите на отглеждане на децата си губят част от осигурителния си доход.

Особено уязвими остават самотните възрастни хора, чиито доходи не им дават възможност да покриват издръжката на своите домакинства, без това да се отрази чувствително на стандарта им на живот. Самотните възрастни са два пъти по-застрашени от бедност отколкото възрастните, които живеят в двучленно домакинство. Положителна е все пак тенденцията на спад в бедността сред възрастните хора над 65 г. Ако през 2008 г. 67,8% от възрастните хора над 65 г. живеещи сами са били бедни, пред 2015 г. този дял е 53,4%. При възрастните, които живеят в двучленни домакинства тенденцията е същата, но делът на бедните е по-нисък – през 2008 г. те са били 28,7%, а през 2015 г. – 21,8%.

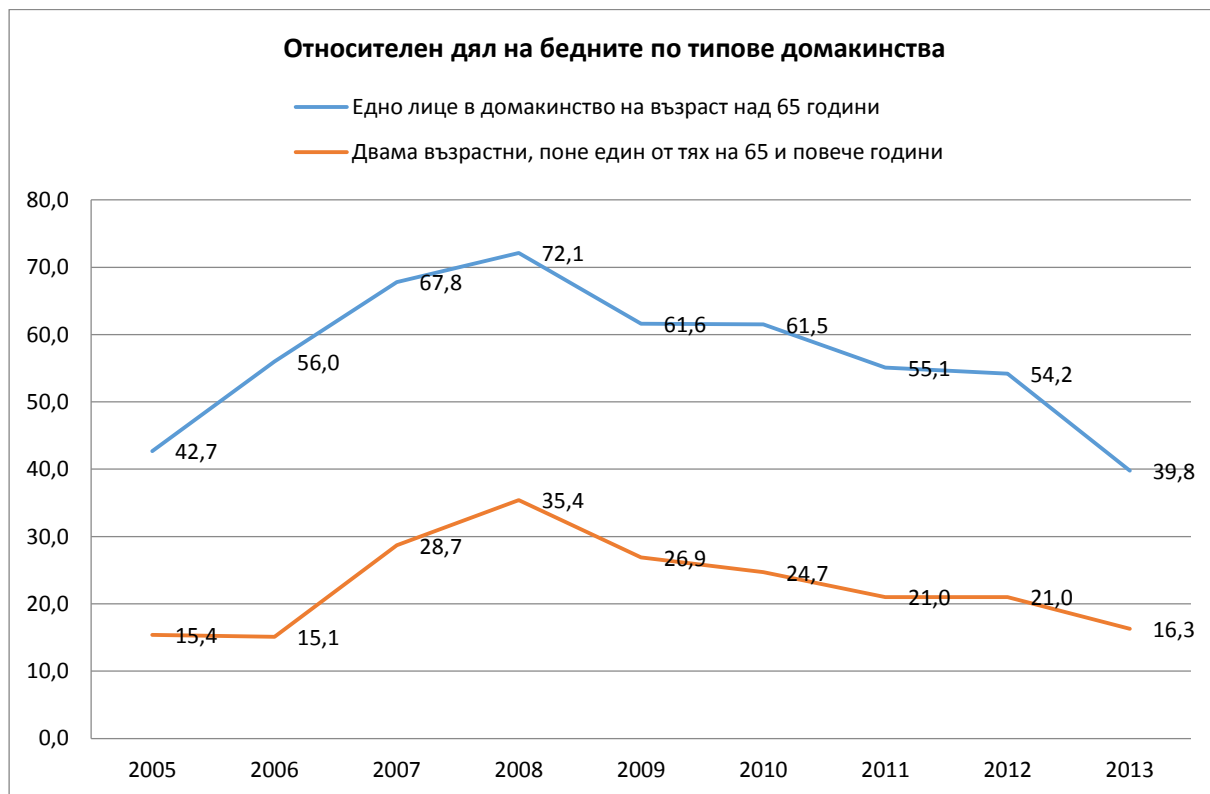
Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

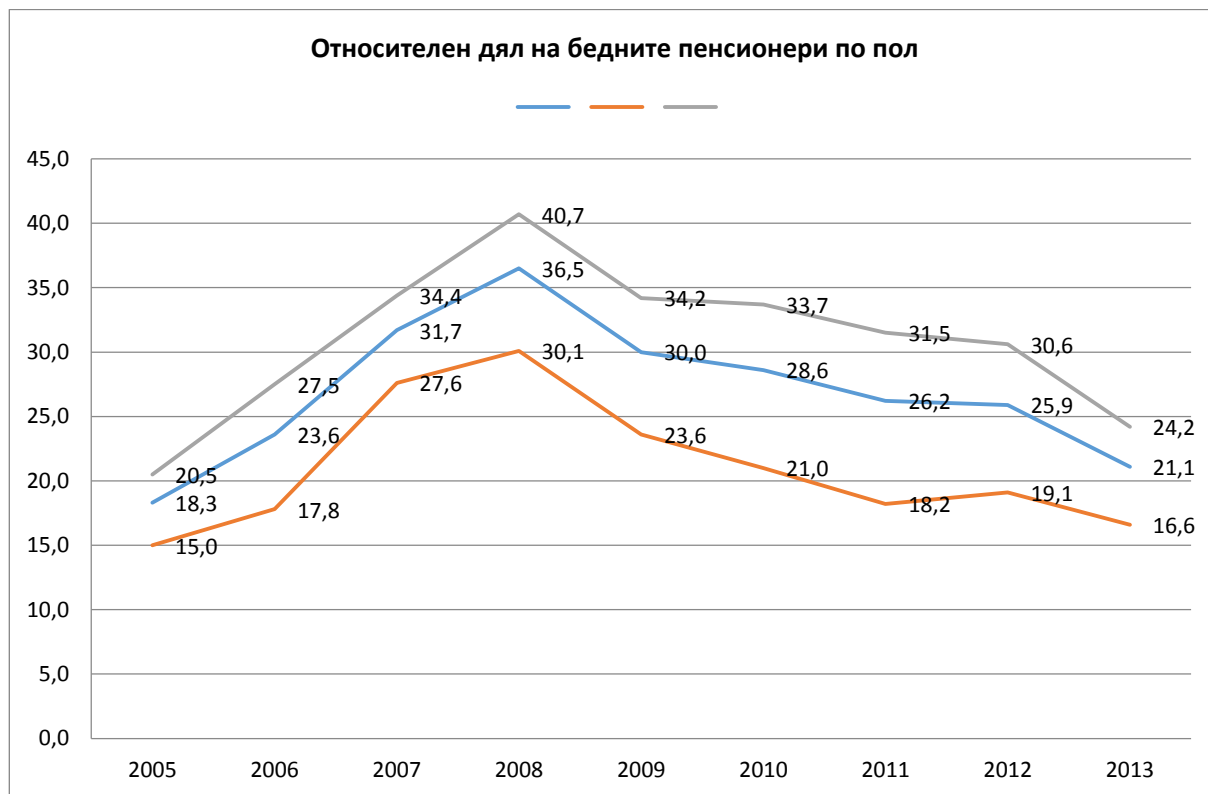
В групата на пенсионерите, делът на бедните жени е значително по-висок от дела на бедните мъже и отново можем да кажем, че разликите са значими. Нещо повече, тази бедност е устойчива във времето, бедността сред жените на 60 години е по-висока от бедността на мъжете над 75г.

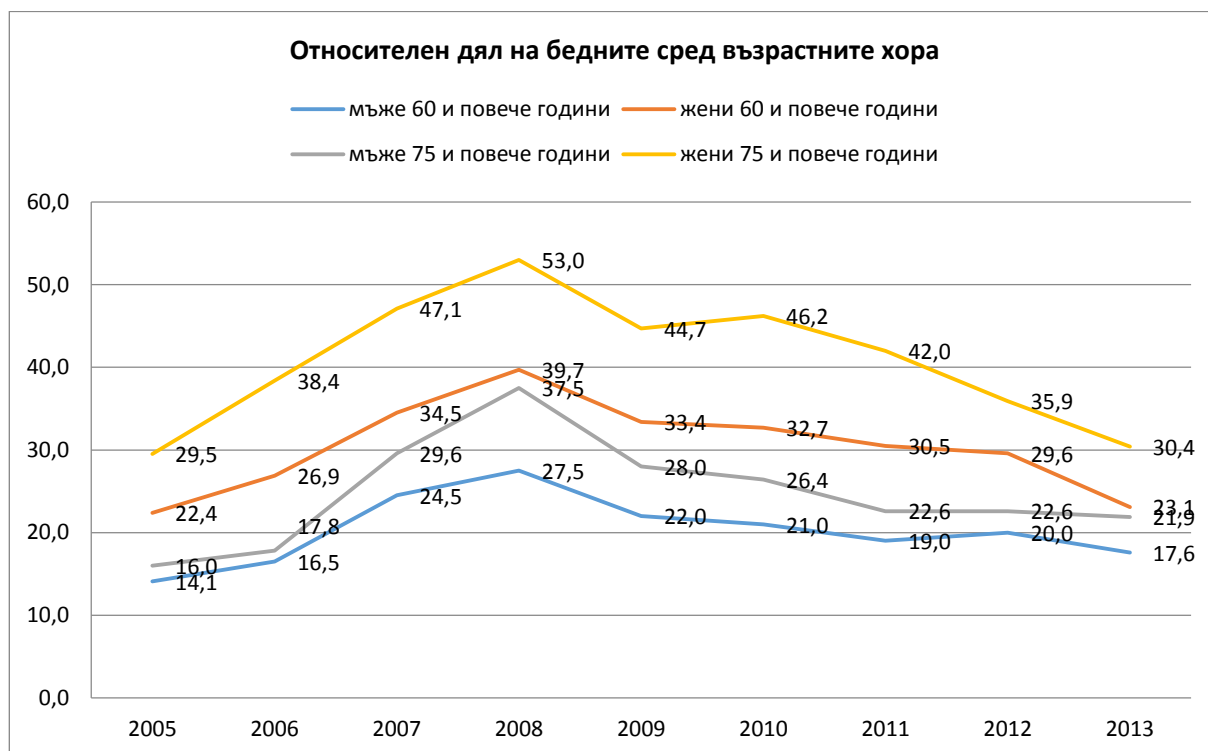

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Източник: НСИ

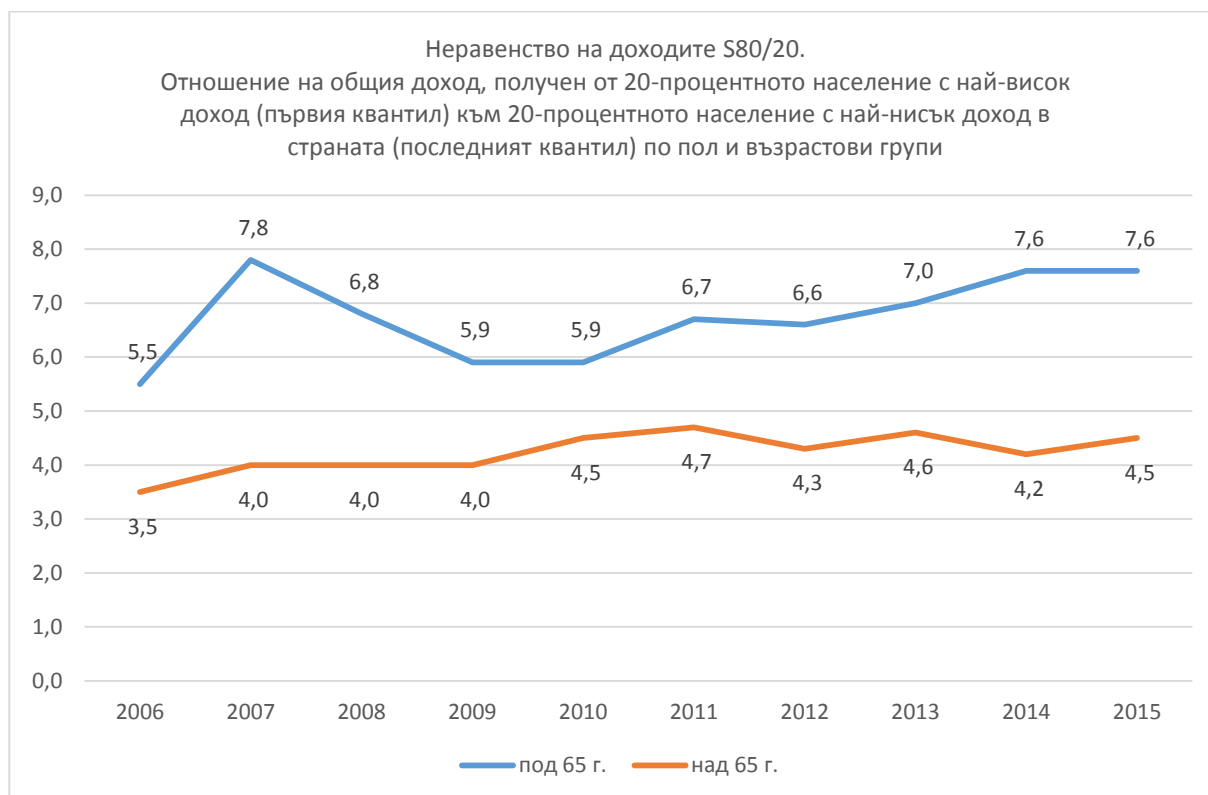
Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Източник: НСИ

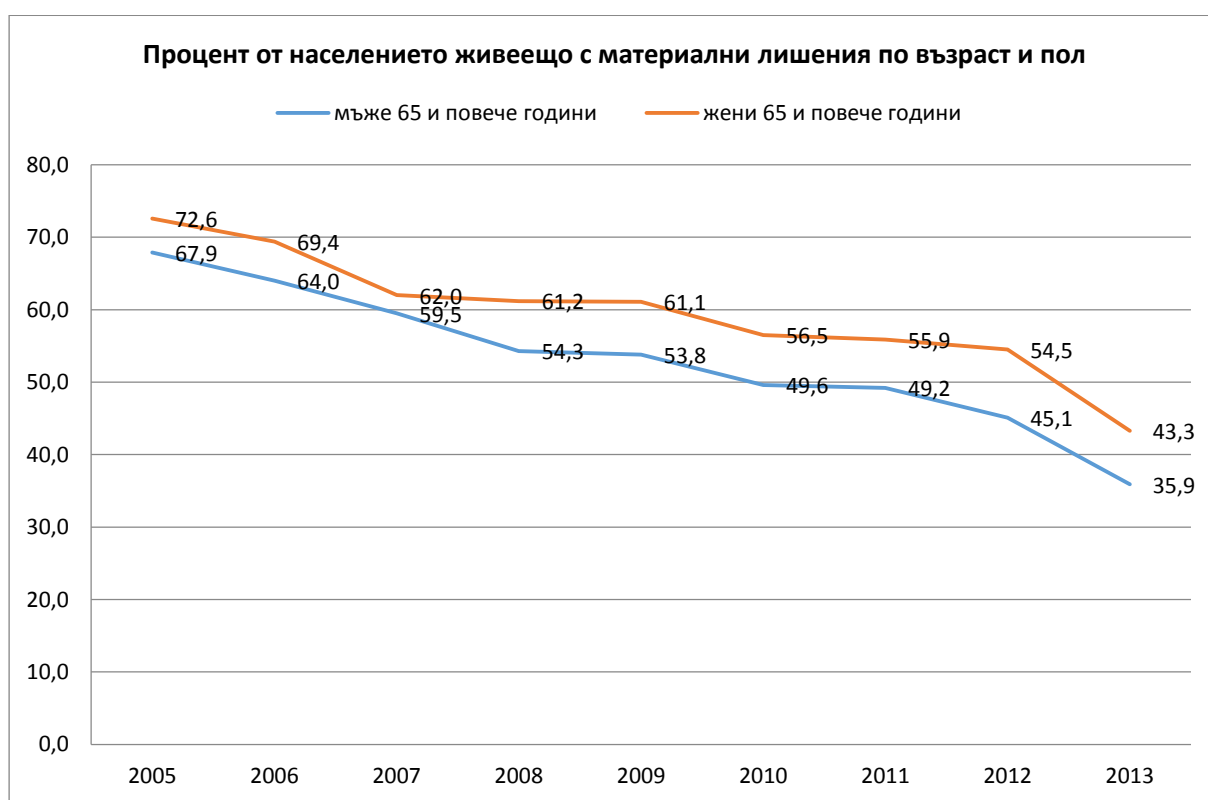

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора“
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Неравенствата в разпределението на доходите са по-малки сред възрастните хора, отколкото сред останалите групи от обществото. Причината за това е до голяма степен в „тавана“ на пенсиите и максималните осигурителни суми, които имат ограничаващ ефект върху размера на получаваните пенсии.

Аналогично на спада в бедността, делът на възрастните хора, живеещи с материални лишения също спада постъпателно през последните години, но разликите между мъжете и жените се запазват. Същата е тенденцията и при риска от изпадане в бедност. Докато рискът от бедност и социално изключване през 2006 година е обхващал над три четвърти от възрастните хора, към 2015 година техният дял спада до 51,8%, но отново остава по-висок при жените с 15,2 процентни пункта, отколкото при мъжете.

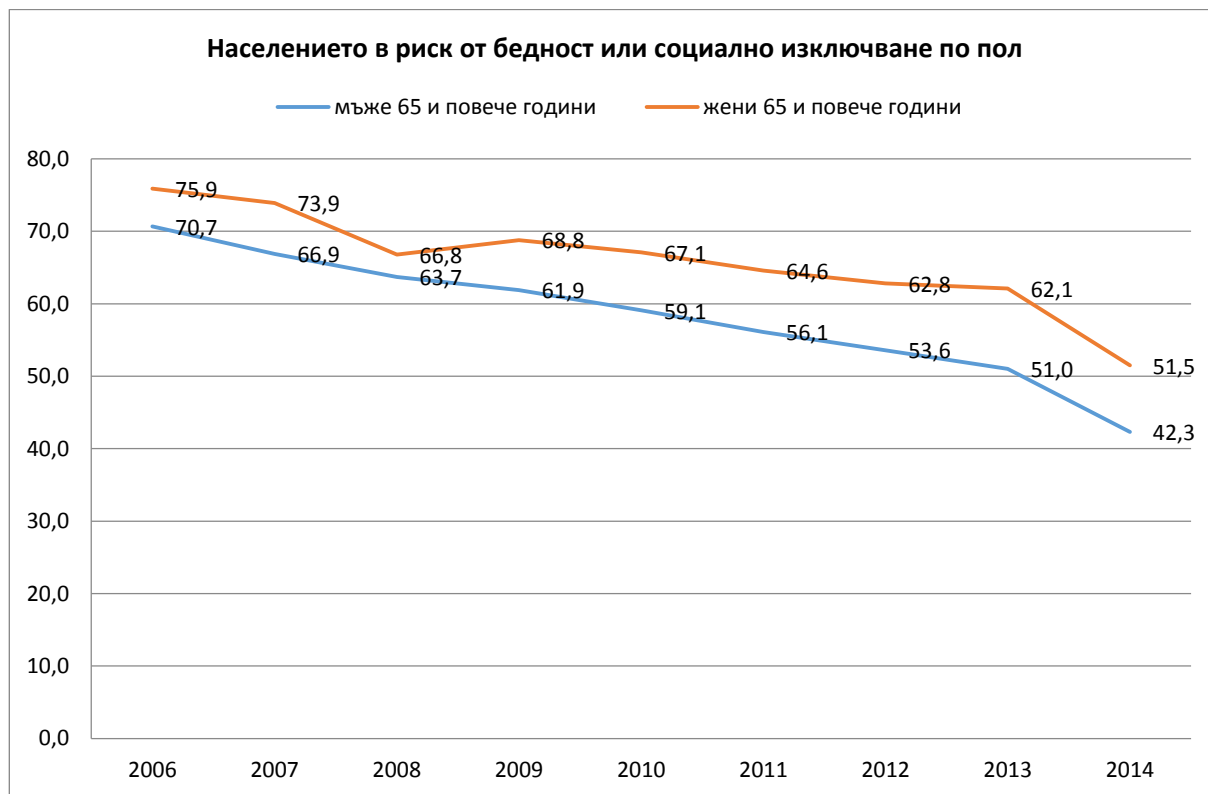

Източник: НСИ

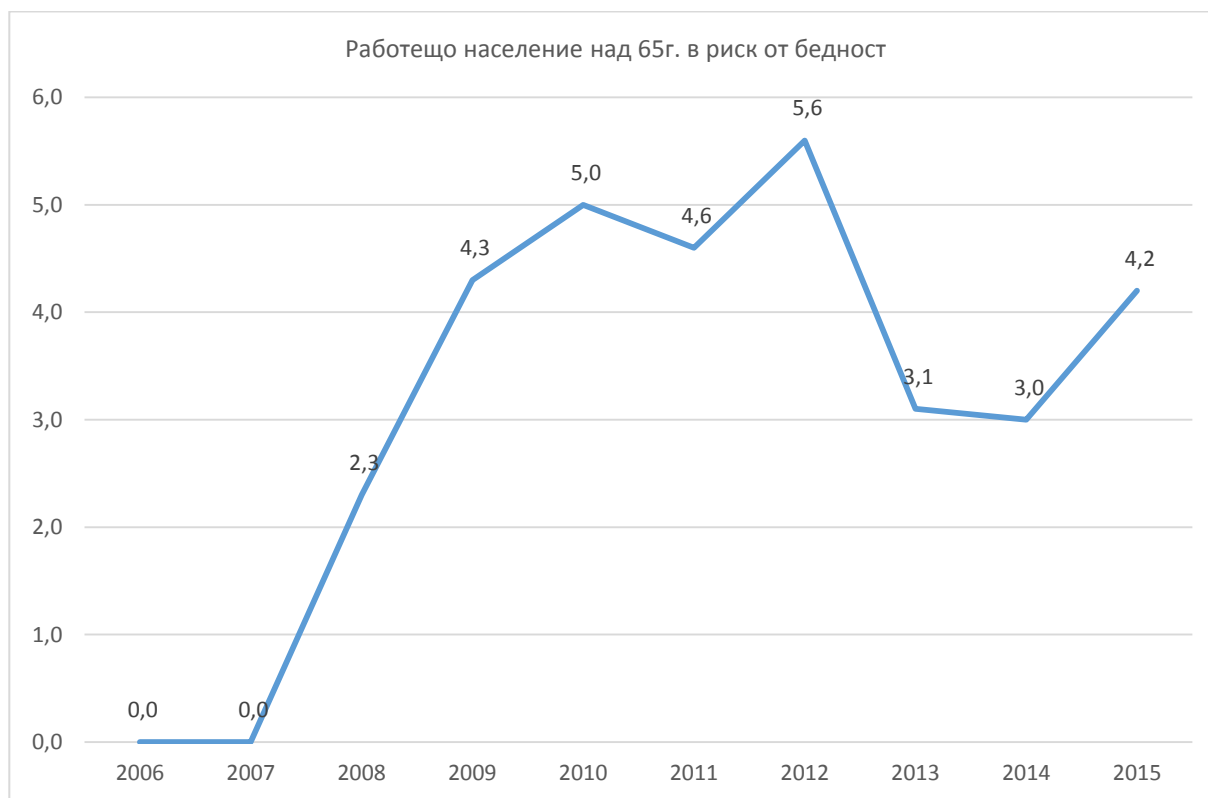

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Източник: Евростат

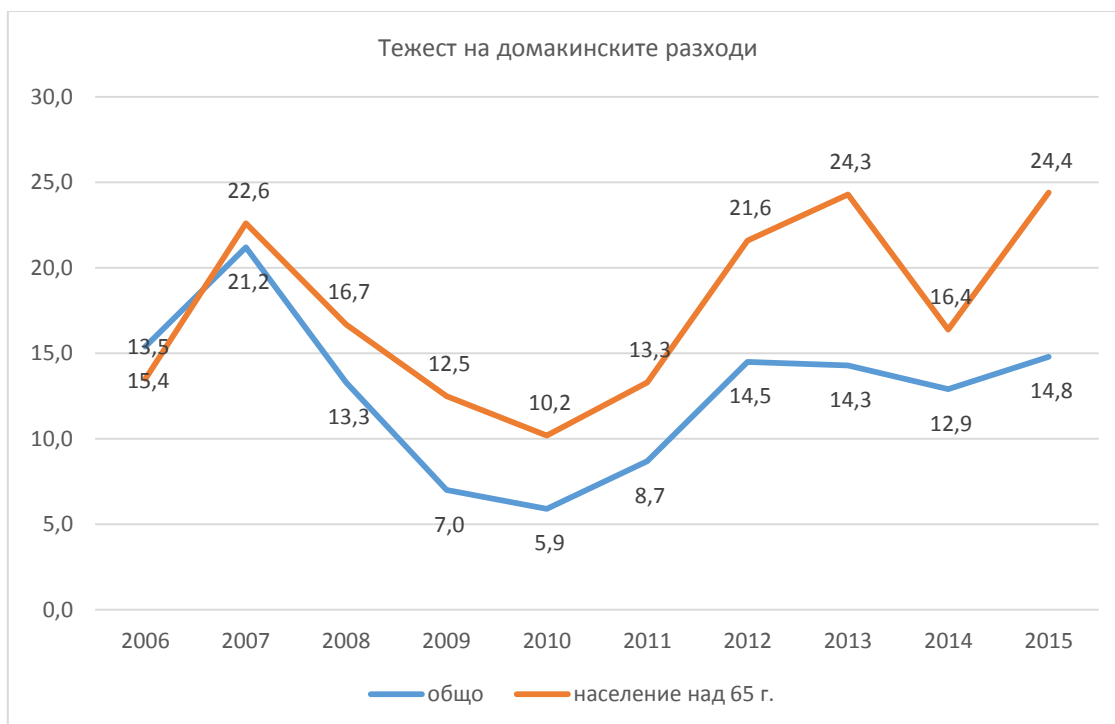
Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Делът на работещото население над 65 години в риск от бедност е по-нисък от средния риск от бедност сред работещите в страната. Общата тенденция на увеличаване на дела на работещите бедни обаче не се потвърждава при работещите бедни над 65 години, които по-скоро спадат след 2012 година.¹⁷

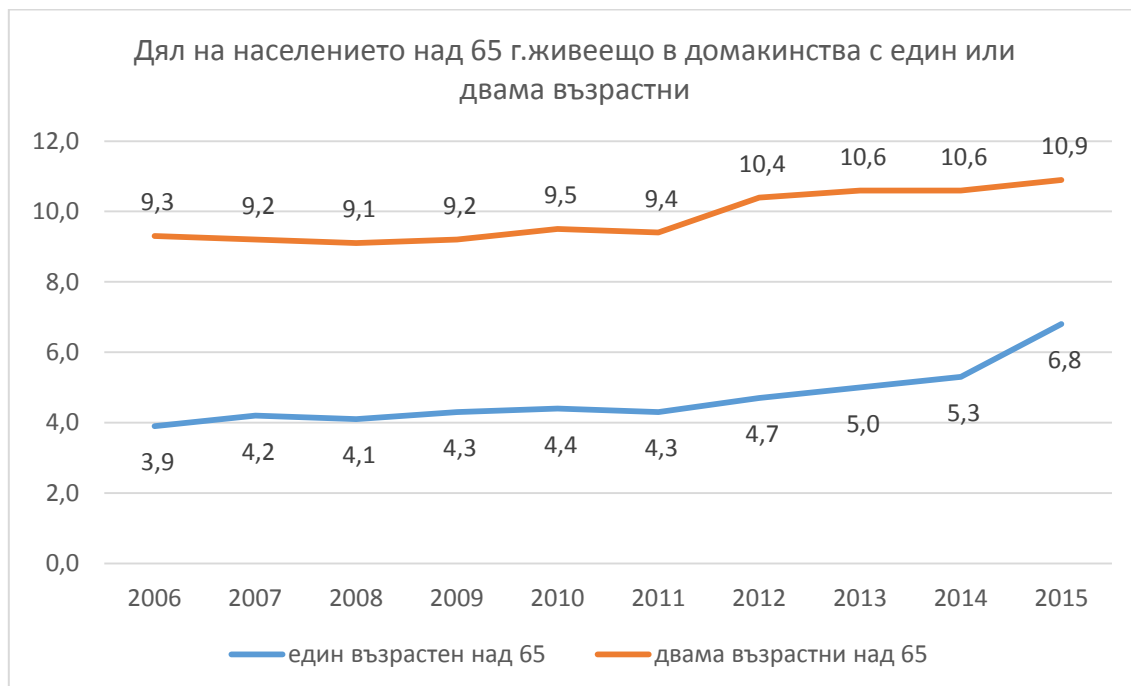
Тежестта на домакинските разходи за хората над 65 години остава висока. Както беше посочено по-горе, обикновено по-засегнати са възрастните жени, особено в случаите, в които живеят сами.

Източник: Евростат

¹⁷ По данни на Евростат за периода 2006-2015 г.

Източник: Евростат

Делът на домакинствата с един или двама възрастни се увеличава от 13,2% през 2006 година на 17,7% през 2015 година.¹⁸ Това показва, че по-голяма част от възрастните хора започват да живеят независимо и да разполагат със самостоятелно жилище, което не се налага да споделят със следващите поколения. Макар и да не е видно от статистиката, поради специфики в здравния и социален статус и ефекта на прехода и реформите върху поколенията и увеличаване на преждевременните умирения (преди навършване на 60-65 години.), все по-голяма част от възрастните хора губят своите наследници и остават без подкрепата на близки. Допълнителен фактор в тази посока е и засилената миграция извън пределите на страната. Това поставя много остро въпросът за достъпа до социални услуги и развиване на мрежа за подкрепа на местно ниво за възрастните хора, които са останали без близки или чиито близки са далеч.

С напредване на възрастта материалните трудности и лишенията се увеличават, тъй като групите в по-висока възраст от една страна имат по-ниски пенсии, от друга страна, имат по-високи разходи за лекарства и здравна грижа. Отново по-уязвими са жените, поради факта, че при тях продължителността на живот е по-висока и те по-често остават самотно живеещи възрастни, а в същото време пенсиите им са като цяло по-ниски от тези на мъжете. Компенсирането на жените, които са загубили своя съпруг, с част от пенсията, която той е получавал преди смъртта си не успява да възстанови разликата в доходите. Значително по-голяма част от жените в горните възрастови групи изпитват по-сериозни материални лишения, отколкото мъжете в същите възрасти.

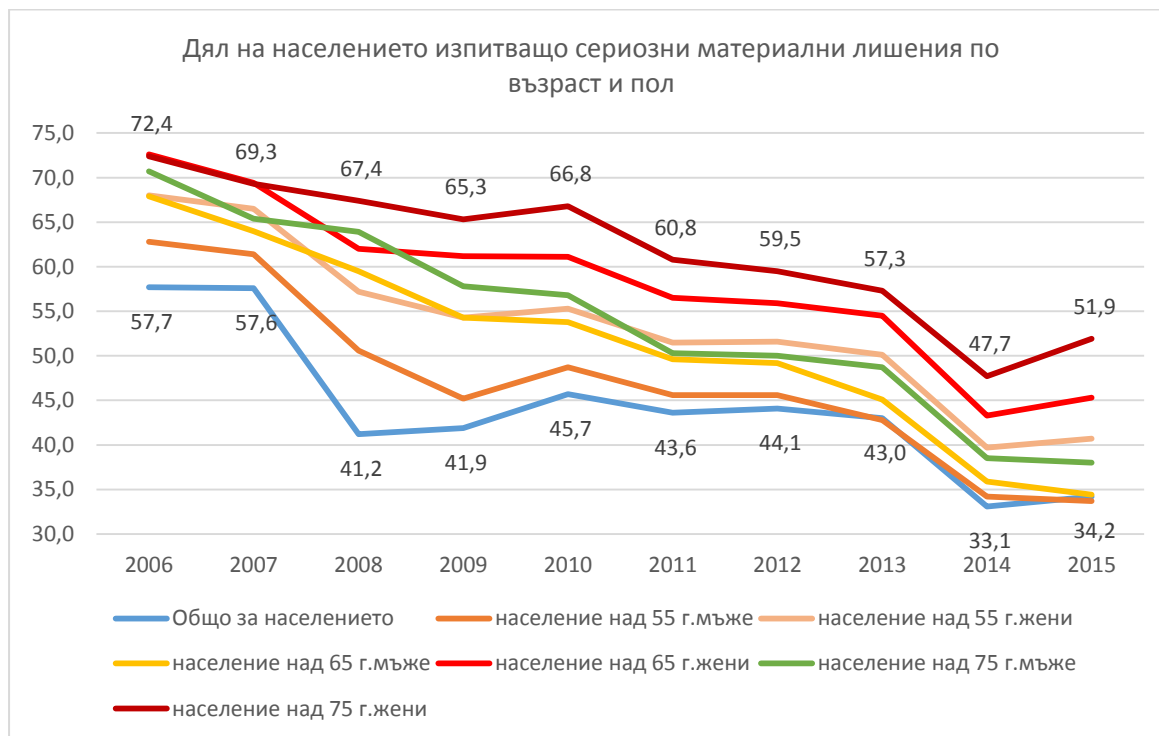
¹⁸ По данни на Евростат за периода 2006-2015 г.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: Евростат

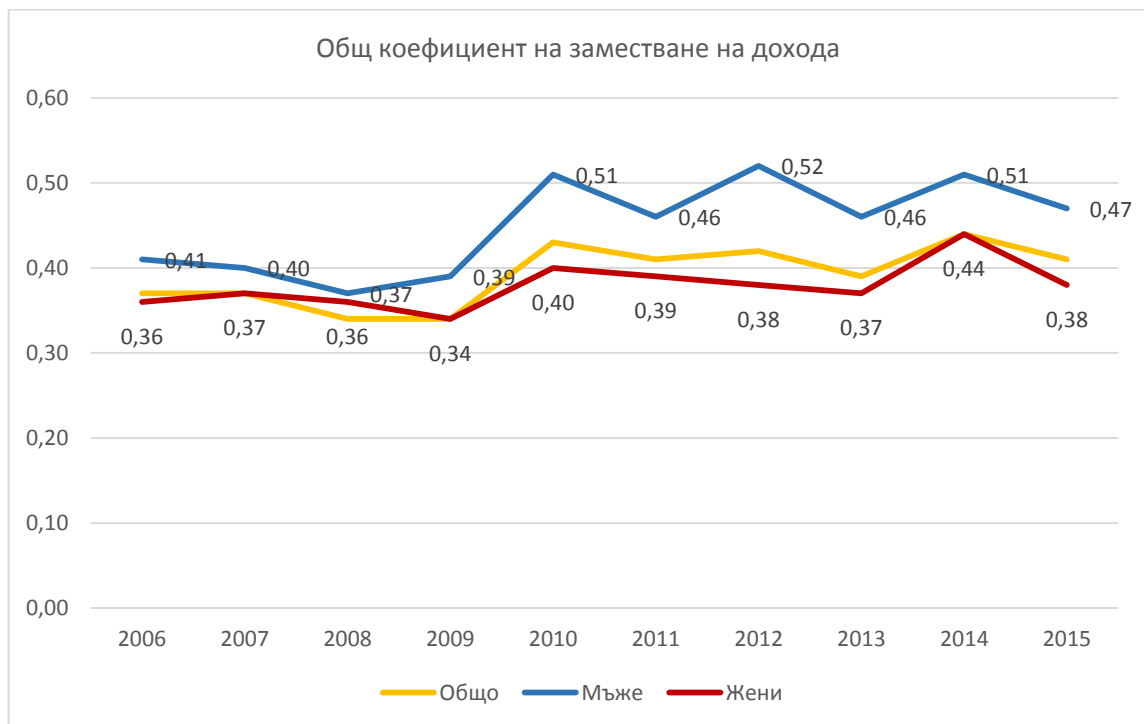
Целта на пенсиите е да осигурят адекватно ниво на доход за хората, които вече са извън трудоспособна възраст. На редица срещи на Европейския съвет се посочва предизвикателството, пред което са поставени страните, относно застаряването на населението и поддържането на адекватни и устойчиви равнища на пенсиите.

Важен измерител на благосъстоянието на възрастните хора е - коефициентът на заместване на дохода. Той се дефинира като отношение на медианната брутна пенсия на лицата на възраст от 65 до 74 години към медианното брутно възнаграждение на лицата на възраст от 50 до 59 години, като се изключват други социални надбавки. Коефициентът на заместване на дохода отразява нивото на пенсиите на пенсионирания лица спрямо дохода от труд на лицата в декадата преди пенсиониране.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: Евростат

През 2006г.¹⁹ общият коефициент на заместване на дохода е 37.0%, като за мъжете той е малко по-висок - 41.0%, в сравнение с този за жените - 36.0%. През следващите години коефициентът плавно се повишава и достига през 2015г. 41%, което е увеличение с 4.0 пункта. При мъжете и жените увеличението е съответно с 6.0 и 2.0 пункта. Този показател отразява нивото на пенсиите на пенсионирани лица спрямо дохода от труд на лицата в декадата преди пенсиониране. Видно от данните, въпреки увеличението, пенсионерите през последните години получават по-малко от половината от това, което получават работещите във възрастовата група преди пенсиониране. За сравнение стойностите на този показател средно за ЕС 27 през последните години се движат около 54-56%.

Друга позитивна тенденция, която показват статистическите данни²⁰ е намаляване на дела на хората, които живеят с материални лишения. Този показател се конструира на база притежавани стоки за дълготрайна употреба, възможности за посрещане непредвидени разходи и др. В периода 2006-2015г.²¹ делът на домакинствата, които живеят в материални лишения спада чувствително: почти двойно при мъжете над 65 г., но малко по-слабо при жените над 65г. (от 72,6% на 45,3%). Тези резултати още веднъж показват, че жените над 65г. са едни от най-уязвимите групи и тенденцията за подобряване на техния материален статус е с по-бавни темпове в сравнение с мъжете.

¹⁹ По данни на НСИ. Коефициентът на заместване на дохода представлява съотношение на дохода от пенсии на хората на възраст между 65 и 74 г. и дохода от труд на лицата между 50 и 59 години.

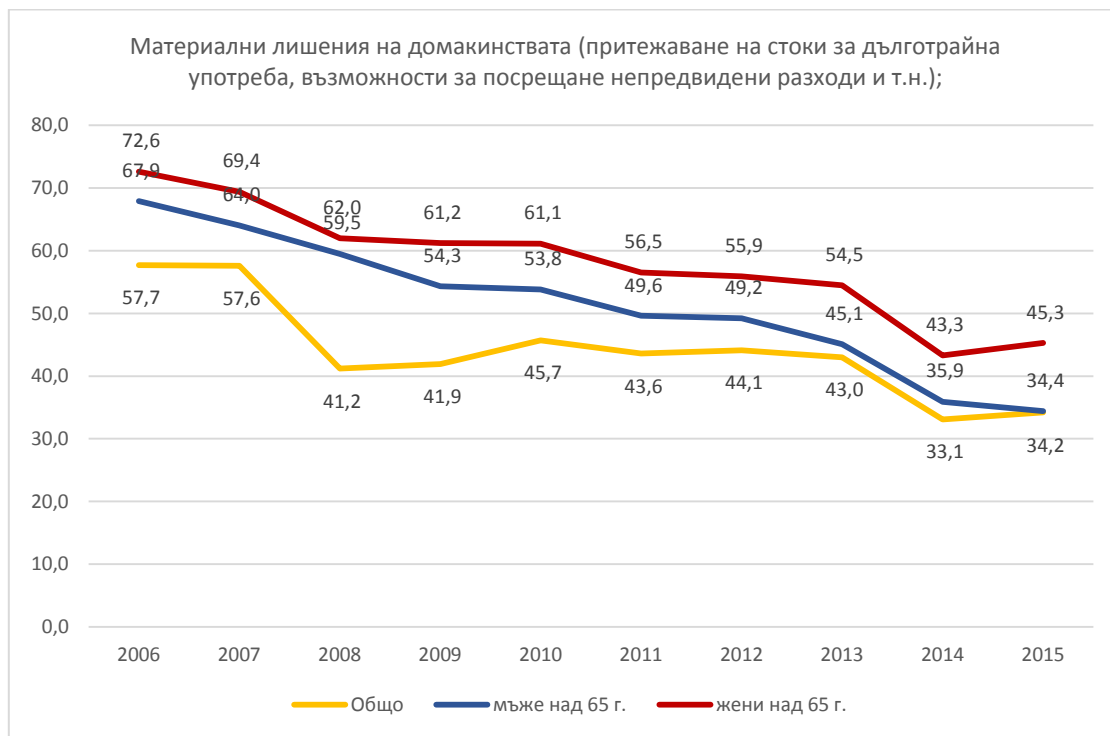
²⁰ Изследване на доходите и условията на живот EU SILC

²¹ По данни на НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: Евростат

4.2. Социално приобщаване

Участие в културния живот и посещения на културни събития

Пример за слабата активност на българското население в напреднала възраст е ниското ниво на участие в културния живот. Данните от изследването Евробарометър, проведено през 2013г.²² показват, че възрастните хора в България участват в по-малка степен в различни форми на културния живот от останалите групи в страната и в сравнение с останалите членки на Европейския съюз.

Респонденти от държавите членки на ЕС бяха попитани дали са участвали в различни видове културни дейности през последните 12 месеца и с каква честота. Най-голяма част от отговорилите както за България, така и средно за ЕС са участвали в дейности, които са сравнително достъпни и могат да се извършват от вкъщи - гледане или слушане на културна програма по телевизията или радиото (72% ЕС и 71% България) или четене на книга (68% средно за ЕС и 55% в България). Културните дейности, в които са участвали най-малко респонденти включват посещение на балет, танцово представление или опера (18% в ЕС и 11% в България), посещение на театър (28% в ЕС и 24% в България) и посещение на библиотека (31% в ЕС и 18% в България) са сравнително по-често срещани. Резултатите показват, че в процентно отношение българите проявяват по-слаба активност към различните видове културни дейности в сравнение с останалите граждани на ЕС (45% проявяват ниска активност в България и 34% средно за ЕС). Българските младежи, както и младежите в ЕС проявяват сравнително по-висока активност от

²² Special Eurobarometer 399, Cultural access and participation

останалите групи на обществото. Делът на проявяващите ниска активност сред младежите в България е 32%, а средно за ЕС 26%). С напредване на възрастта се забелязва покачване на процента на хората с ниска активност. Сред хората с по-ниска степен на образование (77% в България и 55% в ЕС) и такива, които имат затруднения при плащането на сметки (60% в България и 48% в ЕС) се забелязва също ниска степен на културна активност.

Попитани за бариерите пред достъпа им до култура, респондентите посочват като основни липсата на време и интерес. Липсата на интерес е сред основните причини за слабата посещаемост на балет, танцово представление или опера (50% в ЕС и 36% в България), на библиотека (43% в ЕС и 48% в България) и на галерия (35% в ЕС и 35% в България). За разлика от това, основна причина за ниската посещаемост на театрални постановки, концерти и кино, която преобладаваща част респондентите посочват е цената. Най-малък процент посочили „липса на интерес“ в България има сред младите (26%), докато генерално за ЕС тази група се оказва най-голям процент (44%). Най-силен фактор за ниската посещаемост на концерти от българското население над 55г. е недостигът на финансови средства (34%), докато това е причина за едва 18% от същата възрастова група в ЕС.

Респондентите участват в извън национални културни дейности най-вече чрез четене на книги от други европейски автори (31% в ЕС и 29% в България) или чрез гледане или слушане на културни предавания от други европейски страни (27% в ЕС и 34% в България). Малък брой от българските респонденти (под 8%) са посочили, че са посещавали различни културни мероприятия или исторически забележителности, за разлика от респондентите от другите европейски държави, където процентът е по-висок. Ниската активност в страната може да се обясни с ниския стандарт на живот и липсата на финансов ресурс.

Сред изброен списък от различни културни дейности 86% от българските респонденти са посочили, че не са участвали в нито една през последните 12 месеца, докато средно за ЕС неучаствалите са 62%. Въпреки това има малък процент от отговорилите, които са танцували-7% , а 5% от са участвали в певчески дейности. Генерално за всички страни членки на ЕС най-голям процент получават танцуването (13%), заснемане на филм или фотография (12%), пеене (11%) или участие в артистични дейности като рисуване, изработка на скулптури, ръчни изработки (10%). И при двете съвкупности се забелязва тенденцията, че с повишаване на възрастта намалява активността на респондентите по отношение на участието в различни артистични дейности. За България се забелязва, че се започва с висок процент неактивност още от първата възрастова група на лица между 15г. и 24г. - 72% и се стига до 93% неактивност при лицата над 55г.

**Дял на неучастващите в различни културни дейности
сред отделните възрастови групи:**

Възраст	БГ	ЕС
15-24	32%	26%
25-39	44%	34%
40-54	47%	34%
55+	51%	39%

Източник: Изследване Евробарометър 399

Делът на респондентите в България, които са посочили, че не използват Интернет за културни цели (търсене на културна информация, закупуване на културни продукти или четене на статии, свързани с култура) е по-висок от средното за ЕС (29% за ЕС и 35% за България). Едва 4% от Българите използват Интернет във връзка с култура. Сред респондентите в България най-голям

процент използват Интернет за четене на статии (43%), теглене на музика (45%), слушане на радио и музика (40%) и теглене на филми и различни програми (35%). В останалите държави членки се забелязва сходна тенденция- 53% от респондентите четат интернет статии, 44% търсят информация за културни събития и 42% слушат музика или радио.

Анализът на данните показва, че основни фактори за слабото участие на българското население в културния живот са освен липса на интерес и време, така и липса на парични средства. Липсата на средства е и основна пречка за населението над 55 годишна възраст да участва активно в културни дейности извън дома.

Ниска посещаемост на концерти по причини „Твърде скъпо“:

Възраст	БГ	ЕС
15-24	26%	35%
25-39	29%	30%
40-54	30%	25%
55+	34%	18%

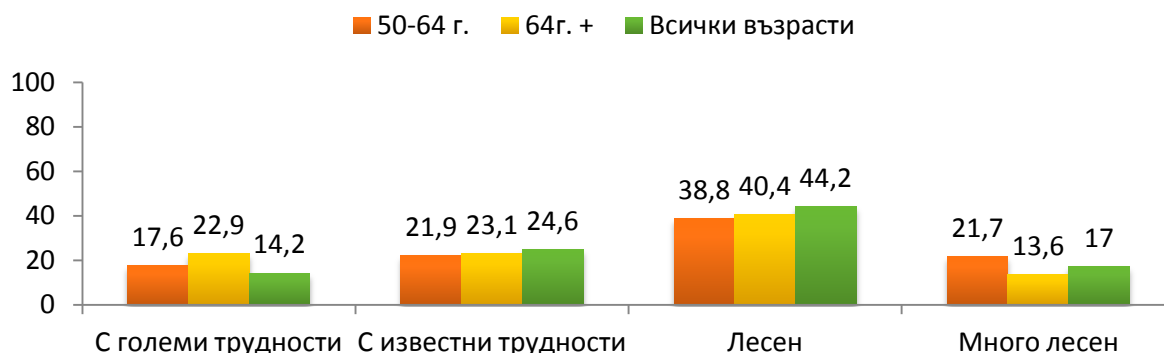
Източник: Изследване Евробарометър 399

Ниска степен на лично участие в различни артистични дейности сред отделните възрастови групи (% неучаствали)

Възраст	БГ	ЕС
15-24	72%	45%
25-39	82%	59%
40-54	88%	63%
55+	93%	71%

Източник: Изследване Евробарометър 399

Как бихте оценили достъпа до кино, театър и културни центрове за хора като вас?

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

Допълнителен фактор, който влияе на културната активност на възрастните хора в България е достъпът до кино, театър и културни центрове. Преобладаващата част от възрастните хора живеят в малките градове и селата (приблизително около 60%). Около 46% от българите над 64 години посочват, че изпитват големи или известни трудности да посетят кино, театър или културни

центрове. Причината за това е, че подобни институции са концентрирани в столицата и големите градове, което прави достъпът до тях от останалите жители на страната затруднен. През последните години се възражда практиката за гастролиране на театрални труп и музикални състави. Тези практики трябва да продължат, за да могат възрастните хора по места да има равен достъп до културни събития.

Физическа активност

Данните от изследвания на Евробарометър от 2009г. и 2013г.²³ върху физическата активност на лица от различни възрасти в страните членки на ЕС показват спад във физическата активност сред българското население. Докато през 2009г. 28% от респондентите са отбелязали, че практикуват някакъв спорт или физическо упражнение „понякога“, то през 2013г. едва 9% посочват този отговор, а 78% посочват „никога“. Данните показват значителна разлика в отговорите на другите представителите на държавите членки - през 2013г. 42% са отговорили, че никога не практикуват спорт, което показва 30% по-ниска активност при българите. Най-голям процент от респондентите в България, които не практикуват никога или рядко някакъв спорт са на възраст над 40г. (над 90%), като по-голям брой от отговорилите са от женски пол. Забелязва се ниска активност и сред по-младите групи- 50% от респондентите на възраст между 15г. и 24г. не упражняват спорт. По отношение на социалното положение на запитаните най-ниска активност се забелязва сред пенсионерите (96%), безработни (90%) и домакини (100%) по данни от изследването от 2013г.

По отношение на извършването на други физически дейности като колоездене, танцуване, градинарство и други се забелязва същата тенденция. През 2009г. 40% от респондентите са посочили, че сравнително често участват в някакъв вид физическа дейност, докато през 2013г. само 18% посочват този отговор. Повече от половината (51%) отговарят, че не упражняват никакви други физически дейности. Тук отново се забелязва значителна разлика от останалите европейци, сред които 15% са посочили, че регулярно извършат физическа дейност, а 33% често.

Често практикуващи спорт

	БГ	ЕС
Пол/Възраст		
Мъже 15-24	21%	19%
Мъже 25-39	1%	9%
Мъже 40-54	0%	7%
Мъже 55-69	3%	10%
Мъже 70+	0%	8%
Жени 15-24	3%	8%
Жени 25-39	1%	7%
Жени 40-54	1%	10%
Жени 55-69	1%	11%
Жени 70+	0%	7%

Източник: Изследване Евробарометър 412

²³ Special Eurobarometer 334; Special Eurobarometer 412

**Относително често извършват други физически дейности като:
колеездене, танцуване или градинарство:**

	БГ	ЕС
Пол/Възраст		
Мъже 15-24	29%	39%
Мъже 25-39	41%	40%
Мъже 40-54	49%	38%
Мъже 55-69	38%	39%
Мъже 70+	18%	32%
Жени 15-24	47%	45%
Жени 25-39	42%	38%
Жени 40-54	47%	40%
Жени 55-69	46%	38%
Жени 70+	21%	30%

Източник: Изследване Евробарометър 412

Причините за обвързване на респондентите с различни физически дейности през различните години не се променят. Най-значим фактор за практикуването на спорт се оказва очакването за подобряване на здравето състояние на практикуващите (35% за 2009г. и 34% за 2013г.) и желанието да се чувстват добре (18% за 2009г. и 12% за 2013г.) Въпреки, че здравето е основен мотиватор за българите, те не го посочват с толкова голяма категоричност, както респондентите от държавите членки на ЕС (62%). Други често посочени отговори сред българите са за забавление, релаксация и за контрол на килограмите. През 2009г. 22% от респондентите намират физическите упражнения като важни за социалния им живот.

Въпреки, че за респондентите спортът се оказва важна част за доброто им здравословно състояние, най-голям процент от тях посочват, че не практикуват спорт, защото нямат време (40% през 2009г. и 39% през 2013г.) Около 12% от запитаните са физически затруднени или болни, а 26% от респондентите през 2013г. посочват, че нямат мотивация или интерес. Същата тенденция се наблюдава и сред останалите държави.

Данните от двете изследвания показват, че най-предпочитано място за практика на спорт е у дома или сред природата, по пътя между вкъщи и училище или в близост до работното място или магазини. Спортни клубове и фитнес центрове получават по-малък процент, което може да се обясни с недостиг на парични средства за поддържане на членство в спортен център.

Мнозинството от респондентите и от двете изследвания твърдят, че районът, в който живеят, не предлага много възможности на жителите да бъдат физически активни. Въпреки това се забелязва лек спад на категоричността в отговорите - през 2009г. 31% от респондентите силно подкрепят твърдението, че районът им не предлага възможности, докато през 2013г. процентът на подкрепили този отговор е спаднал до 25%. Важно е да се отбележи, че с напредване на времето респондентите продължават да нямат вяра в местните власти и са склонни да се съгласят с твърдението, че те не правят достатъчно за гражданите по отношение на физическата дейност (19% през 2013г. и 23% от тях силно се съгласяват и 30% през 2013г. и 26% през 2009г. са склонни да се съгласят). Въпреки това и самите граждани не се ангажират с доброволческа дейност по отношение на каквито и да е спортни дейности, като данните и от двете изследвания показват, че едва 7% от респондентите са посочили, че го правят. Данните от 2013г. показват, че доброволци са

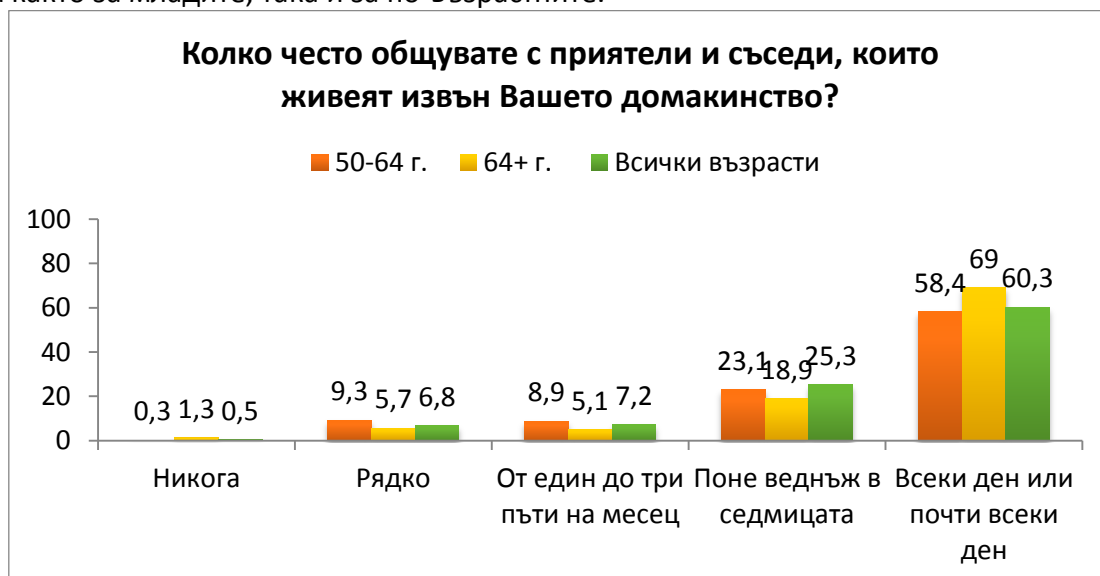

най-вече респонденти, които са студенти (10%) и мениджъри (10%) и никаква активност не се наблюдава сред пенсионерите и домакините. По отношение на същите въпроси, респондентите извън пределите на държавата показват противоположни нагласи от тези на българите - близо 80% от тях, смятат, че околността около дома им предлага възможности за физическа активност, както и отново близо 80% от тях смятат, че местните спортни центрове предлагат нужните условия за физическа дейност.

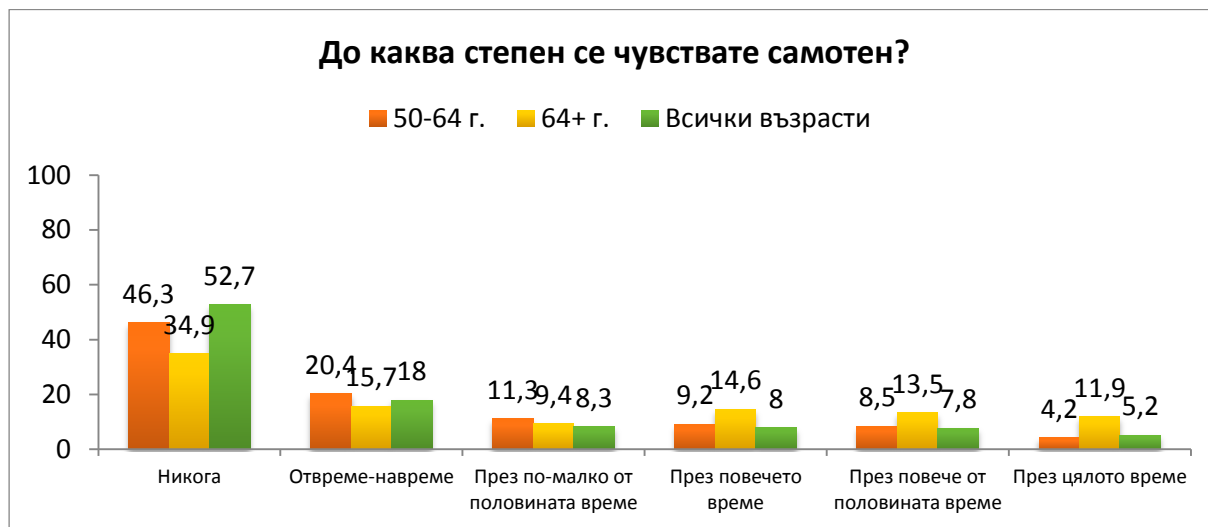
Въпреки, че голяма част от респондентите са на мнение, че извършването на физическа активност е важно за здравословното им състояние, голям процент от тях посочват липсата на мотивация и желание като основен фактор за липсата на спорт в техния живот. Липсата на интерес може да се дължи на липса на формирана физическа култура в обществото, както и на ниска подкрепа и мотивация от страна на институциите. Докато гражданите на останалите държави, представителки на ЕС, се радват на добри условия за извършване на физическа дейност, на много българи това им липсва. Затова невъзпитаването на спортна култура в населението се оказва проблем както за младите, така и за по-възрастните.

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

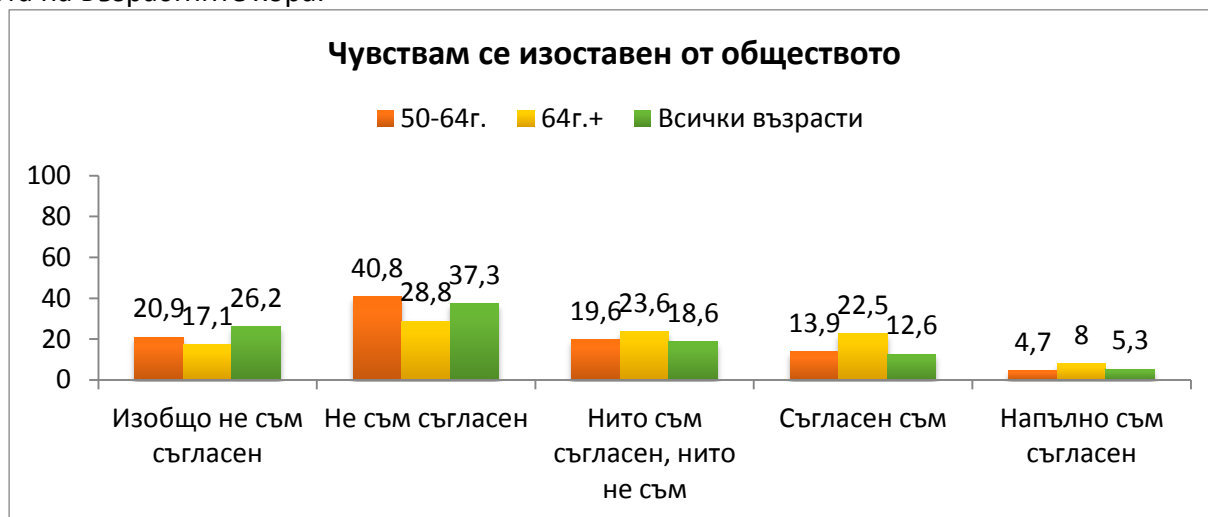
Въпреки по-слабото участие в спортни и културни дейности, възрастните хора в България не са изолирани от социално общуване. За разлика от жителите на останалите страни членки, те много по-активно общуват със свои приятели и близки: 69% от хората над 64г. общуват всеки ден или почти всеки ден. Делът на хората, които общуват рядко или никога е под 7%. Макар и малка по обем, тази група също има нужда от специално внимание. Местните власти и читалищата биха могли да полагат повече усилия за обхващане и стимулиране на общуването между възрастните хора, в това число и тези, които са в изолация и имат нужда от специално внимание и грижи.

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

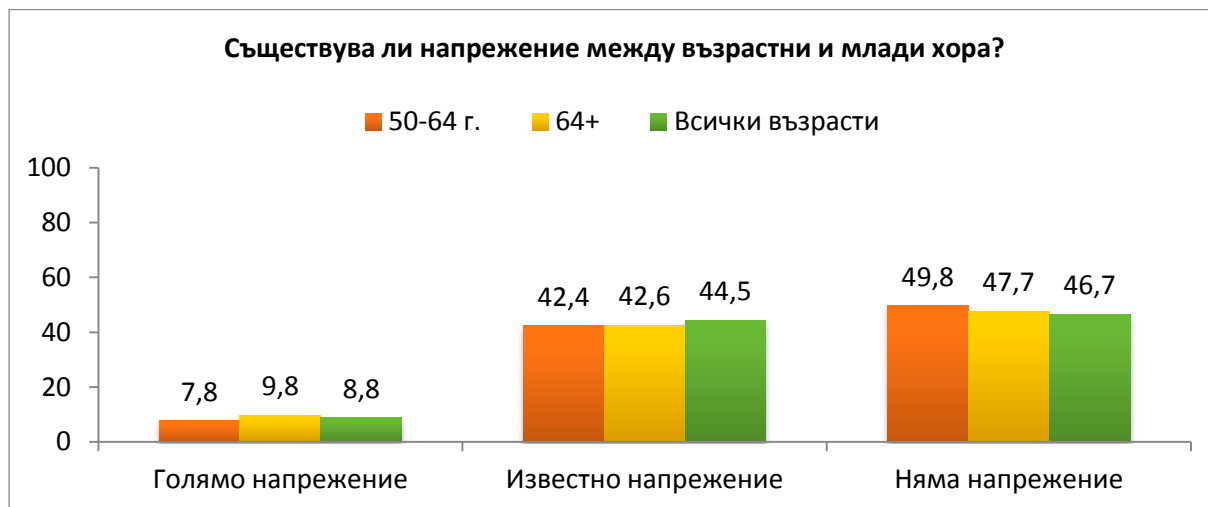
Макар и общуването между възрастните да е с висок интензитет, то не винаги успява да преодолее усещането за самота. Възрастните хора в България се чувстват в по-голяма степен самотни в сравнение със същата възрастова група средно за ЕС. Причините за това могат да се търсят както в еднообразието на заниманията и липсата на социална активност отвъд срещите и разговорите около дома, така и в липсата на развлечения и дейности, които да разнообразят живота на възрастните хора.

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

Над една пета от възрастните хора в България се чувстват изоставени от обществото. Развиването и по-доброто покритие на социалните услуги, както и създаването на мрежа за подкрепа на нуждаещите се възрастни хора биха били важни мерки за преодоляване на това усещане.

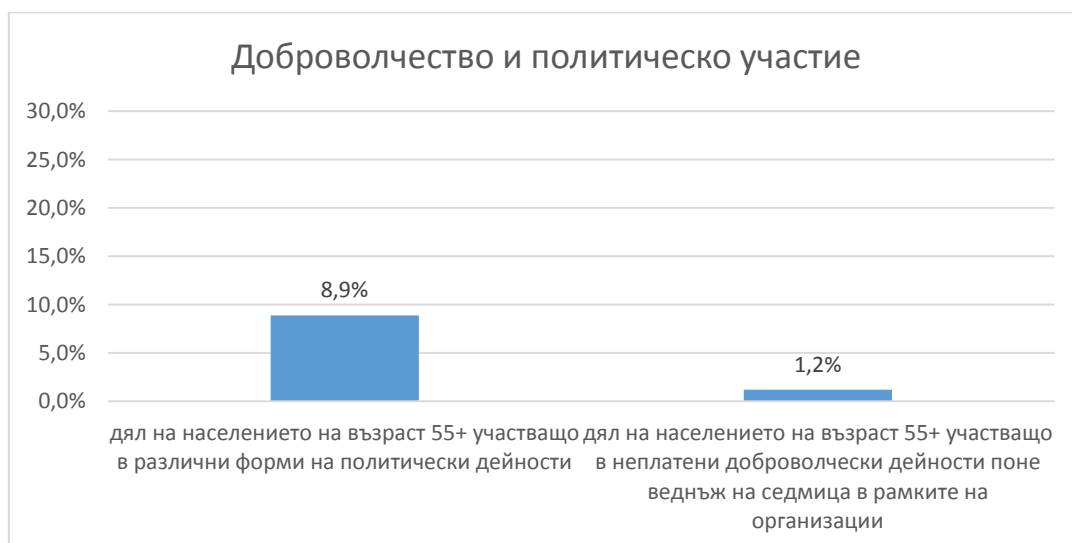

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

Макар и да не заема толкова централна роля в дневния ред на обществото, усещането за напрежение между поколения съществува както сред възрастните, така и сред младите. Въпреки това, то се възприема като умерено.

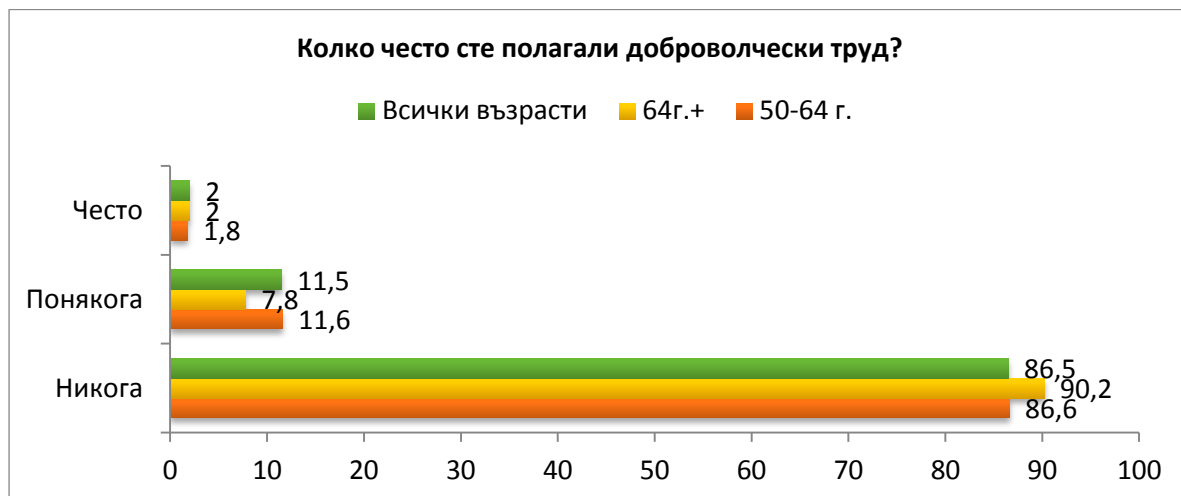
4.3. Доброволческа дейност на възрастните хора

Делът на участието на възрастните хора в различни форми на доброволчество е нисък. Причините за това са в липса на традиции и създадени форми за доброволчество, което да обхваща и по-възрастните групи от населението. Обикновено доброволческите кампании обхващат предимно различни младежки групи, учащи или по-високо статусни социално ангажирани активисти. Специфичният социален статус и потребности на възрастните хора ги правят по-пасивни когато става въпрос за доброволчески дейности.

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

Трябва да се отбележи, че делът на участието в доброволчески дейности на пенсионерите не само в България, но и средно за ЕС е нисък. Дори и държави с много традиции и по-активен социален живот на възрастните хора не постигат участие в доброволчески дейности по-високи от една пета от населението на възраст над 55г. Такива са предимно северните страни Холандия, Ирландия, Швеция, Дания.

Важна част от насърчаване на доброволчеството е и в създаване на възможността възрастните хора да участват в инициативи съобразно своите интереси, способности и в области близки до техните професионални сфери. В български условия много често доброволческите инициативи предполагат някакъв тип физически труд (почистване на публични пространства, помощ за хора с увреждания и пр.), а това не винаги е по силите и възможностите на възрастните хора. Те имат нужда от друг тип доброволчески дейности, в които да могат по-добре да реализират своите способности и опит.

Дял участващи в доброволчески дейности

	БГ	ЕС
Общо	3%	7%
Образование (приключено на)		
15-	0%	4%
16-19	1%	6%
20+	7%	10%
Учащ	10%	10%
Професия		
Самоосигуряващ се	4%	9%
Мениджър	10%	12%
"Бели якички"	5%	8%
Работник	3%	8%
Домакин	0%	4%
Безработен	1%	6%
Пенсионер	0%	5%
Учащ	10%	10%

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

4.4. Учене през целия живот

Учене през целия живот

Данните за участие в учене през целия живот и активността на възрастните хора в учебни дейности показват, че през 2014г. близо 1 млн. 900 хил. души от населението над 55 години няма никакво участие в учебни занимания, било курсове за преквалификация или като цяло някаква дейност, свързана с обучение. Основната причина, с която обясняват липсата на активност е напредналата възраст – общо 1 540 100 души посочват, че напредналата им възраст им пречи да участват в различни учебни дейности. Следващата причина е недоброто здравословно състояние, посочено от 142 400 души.

Разпределението по области показва, че най-много са тези от Югозападния регион – 407 800 души. Това не е изненадващо предвид факта, че в този район е включена и столицата.

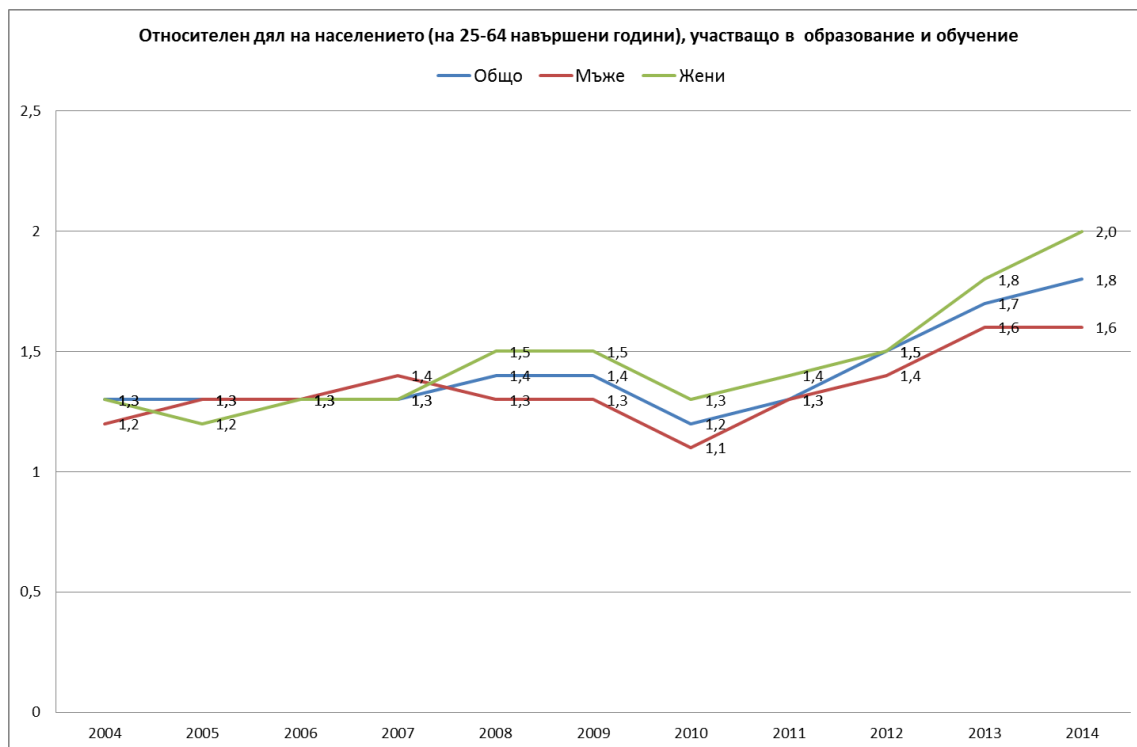
Разглеждайки данните за последните 4 години, се забелязва леко понижение в бройката на хората над 55 години, които са изключени от занимания, свързани с учене и учебен процес. Това от своя страна означава, че са необходими стъпки за привличането на възрастните в активности, свързани с учебен процес.

Ученето през целия живот означава непрекъснато развитие и усъвършенстване на уменията, което би могло да доведе до повишаване качеството на живот на всеки един индивид. Ученето през целия живот, освен адаптиране към променящите се условия на средата и изискванията на пазара на труда, може да бъде от полза и по отношение на придобиване на знания за различни състояния и симптоми, възникващи с напредване на възрастта, както и за по-добрата грижа и качество на живот, произтичащи от здравната култура и профилактика. В този смисъл данните говорят, че трябва да бъде проведена политика на увеличаване на възрастните хора в дейности, които могат да бъдат от полза за тях и за техните близки. Необходимо е да бъдат идентифицирани тези дейности, които да окажат най-силно въздействие върху тяхното по-активно живеене и които да им дадат възможност да усещат полезност от своята дейност, което ще доведе и до по-високата им мотивация за участие в социалния живот.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Информационни и комуникационни технологии - ИКТ

През 2015г. потреблението на интернет от домакинства в цялата страна е нараснало с близо 20% - от 33,1% през 2010г. на 59,1% за 2015г. Най-голям процент на потребление се забелязва в домакинствата в Югозападния район (67,8%) и най-малък в Северозападния (44,9%) през 2015г. Причина за това е във факта, че столицата, където делът на потребление е най-висок, се намира в Югозападния район. Влияние оказват също и стандарта на живот и степента на икономическа активност на населението.

Забелязва се положителна тенденция в потреблението на Интернет сред възрастните хора между 55г. и 64г. То нараства с всяка изминала година, като например през 2009г. 16,4% от тях ползват интернет услуги, а през 2015г. процентът е нараснал до 37,6%. От 2004г. до 2014г. се наблюдава най-високо потребление в Югозападния район, като с всяка година разликата между районите намалява, а за 2015г. данните показват най-голям процент потребление на интернет от хора над 55г. в Северния район (48,7%) след, който го следва Югозападния (46,1%). Най-ниско потребление на Интернет от възрастни хора се наблюдава в Северозападния (29,4%) и Южен централен район (29,7%) през 2015г. Средно 22,2% жени и 21,8% мъже на възраст 55-74г. използват Интернет най-малко веднъж седмично, което показва, че няма голяма разлика при потреблението на интернет от двата пола.

Въпреки, че се наблюдава ръст на интернет потреблението сред възрастните хора в България, процентът остава малък в сравнение с останалите държави, членки на ЕС. Данни от Евростат²⁴ показват, че средно 59% от населението между 55г. и 74г. във всички държави членки използват интернет, докато в България процентите са само 27%. Освен това, по честота на

²⁴ Eurostat, Individuals - computer use, 2015

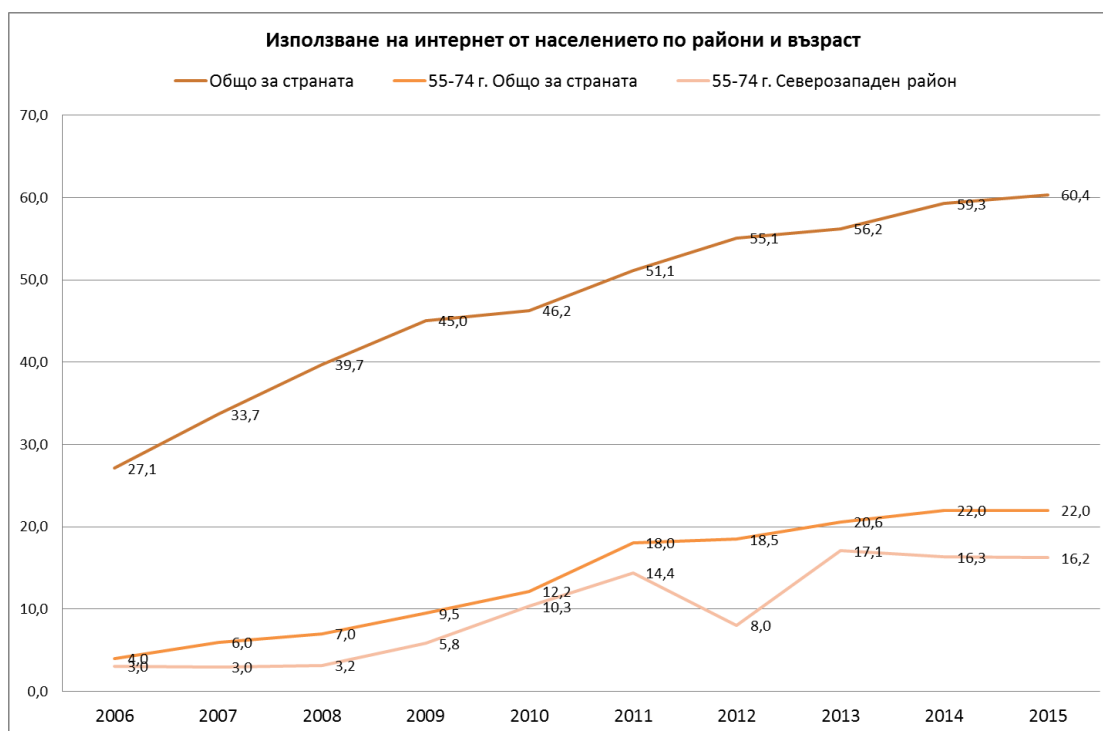

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

потребление данните за България показват още по-ниски проценти - 12% за България и 46% за ЕС използват интернет поне веднъж седмично²⁵. Ниската степен на потребление от възрастни хора може да се дължи на факта, че едва 18% от лицата на възраст между 55г. и 74г. са посочили, че използват компютър вкъщи²⁶.

Бързината, с която интернет и мобилните технологии навлизат в живота на хората поставя изключително остро необходимостта те да станат част и от живота на по-възрастните хора. Това би подобрило значително достъпа им до информация, но също така би имало позитивен ефект върху техния живот.

Има редица примери за технологии, базирани на интернет, които значително облекчават живота на възрастните хора, включително и чрез подобряване на наблюдението на техните състояния, връзката им с близки и роднини, идентифициране на емоционалното им състояние и др.

Източник: НСИ

²⁵ Eurostat, Individuals - frequency of computer use, 2015

²⁶ Eurostat, Individuals - places of computer use, 2011

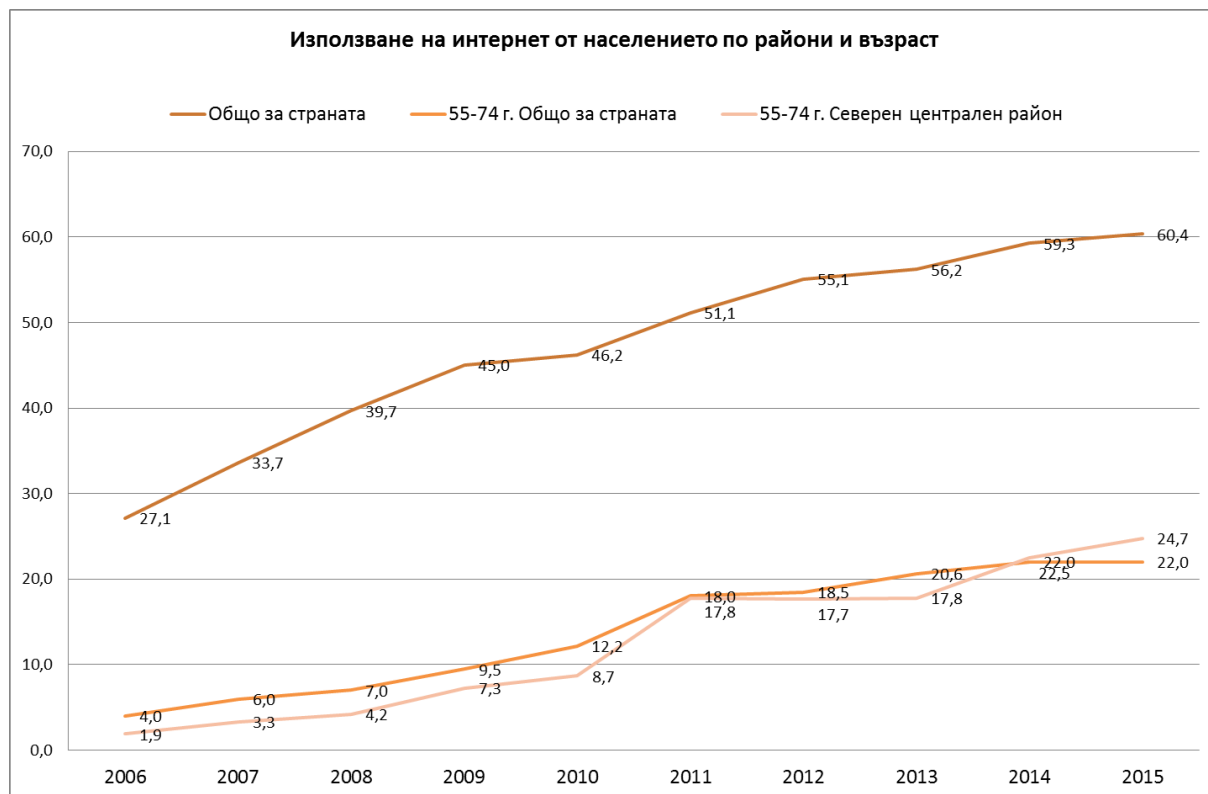

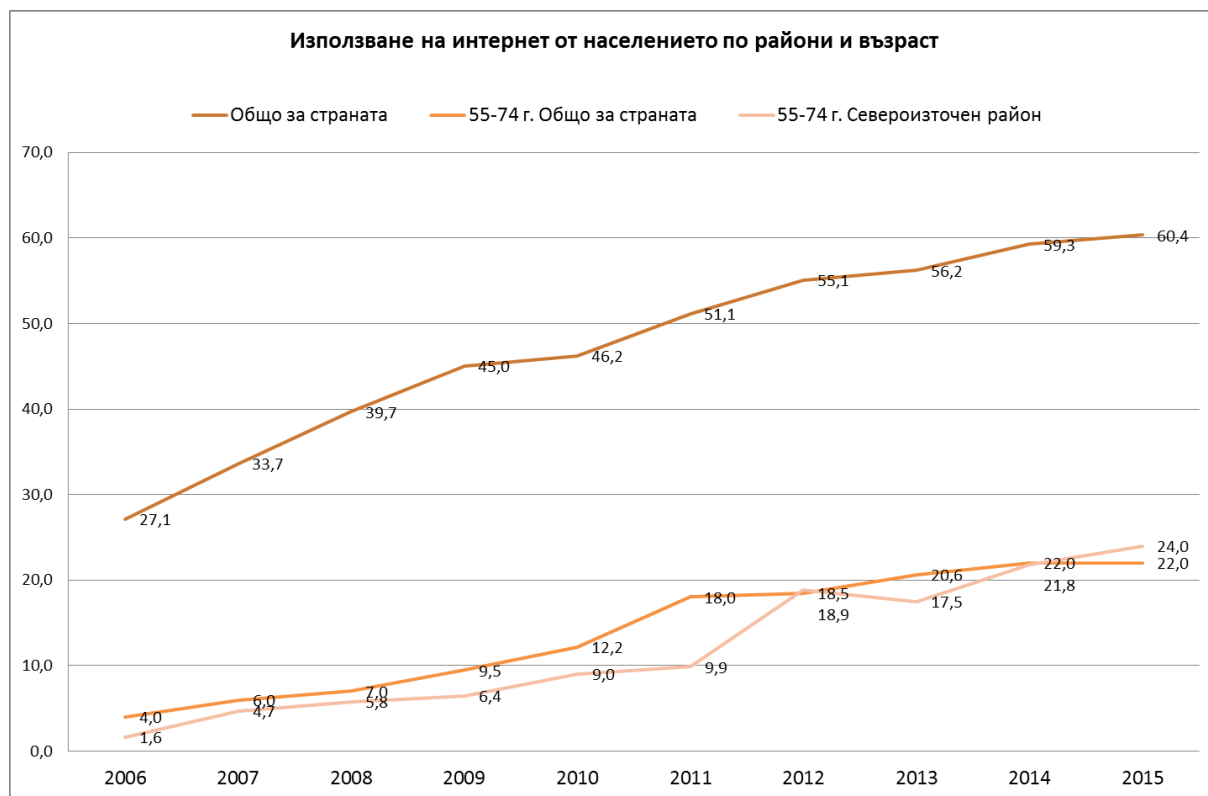

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: НСИ

Източник: НСИ

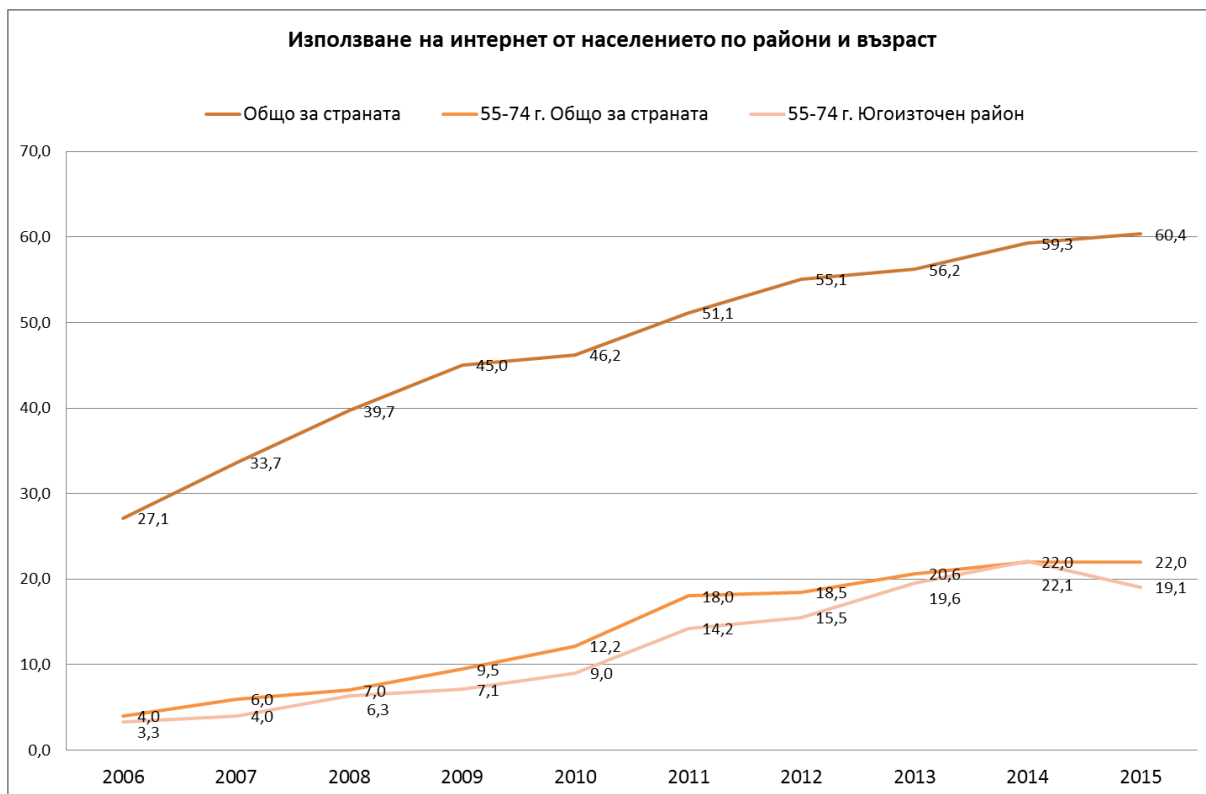

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

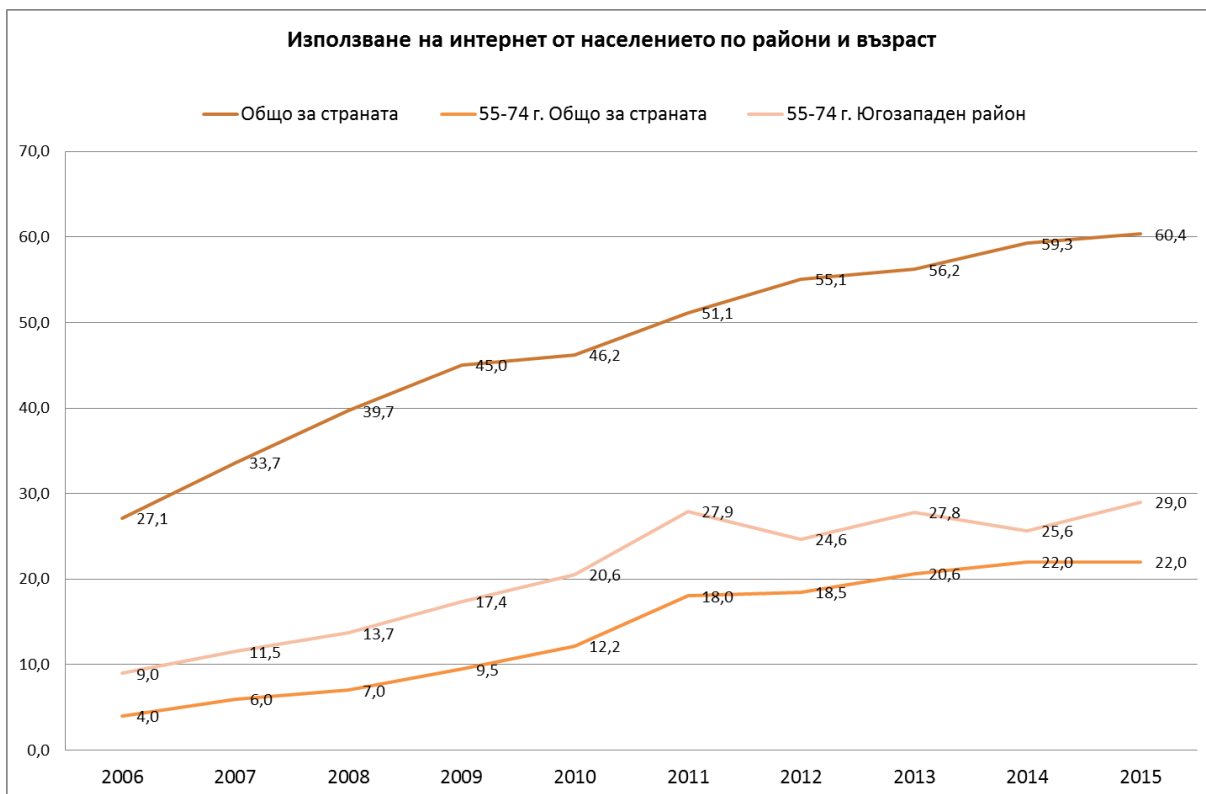

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

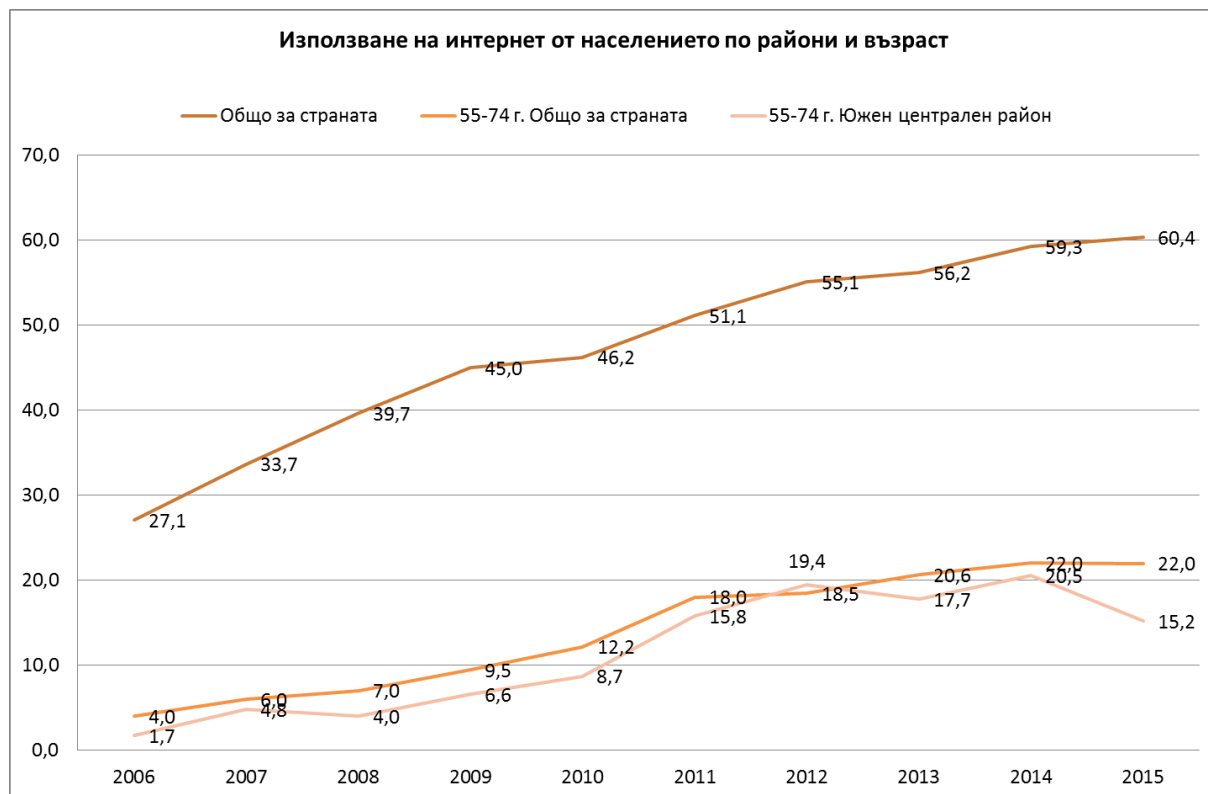
Източник: НСИ

Източник: НСИ

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Източник: НСИ

4.5. Участие в процесите на вземане на решения

Политическо участие на възрастните хора

Последните няколко национални избори в България показват намаляваща изборителна активност сред повечето възрастови групи. Участието на възрастните хора в политическия живот е важна част от участието им в социалния живот на общността, в която живеят. В България, но и в европейски мащаб като цяло, активното включване на хората над 55 години в политическия и социален живот допринася за по-високата им ангажираност в процесите на представителната демокрация и им дава възможност за по-ефективно участие в тези процеси. Освен това, опитът на възрастните хора, преминали през различни исторически етапи и политически режими, може да се окаже изключително важен. Ето защо, споделянето на този опит с по-млади хора в рамките на неформални организации трябва да бъде разглеждано като позитивен елемент от общуването помежду им. Такива форми могат да бъдат съпричастност към дейността на различни неправителствени организации, и различни форми на доброволчество, участие в различни обществени обсъждания и дебати и др.

Изследването „Качество на живот“ 2012 разглежда до каква степен гражданите вземат участие в представителната демокрация и до каква степен самите те вярват, че могат да окажат въздействие върху политическите решения посредством действията си и посредством действията на различни неправителствени организации.

Основните резултати от изследването показват, че голяма част от анкетираните смятат, че дейността на неправителствените организации повлиява местните и националните политики – 75% от анкетираните са на това мнение, докато много малка част смята, че неправителствените

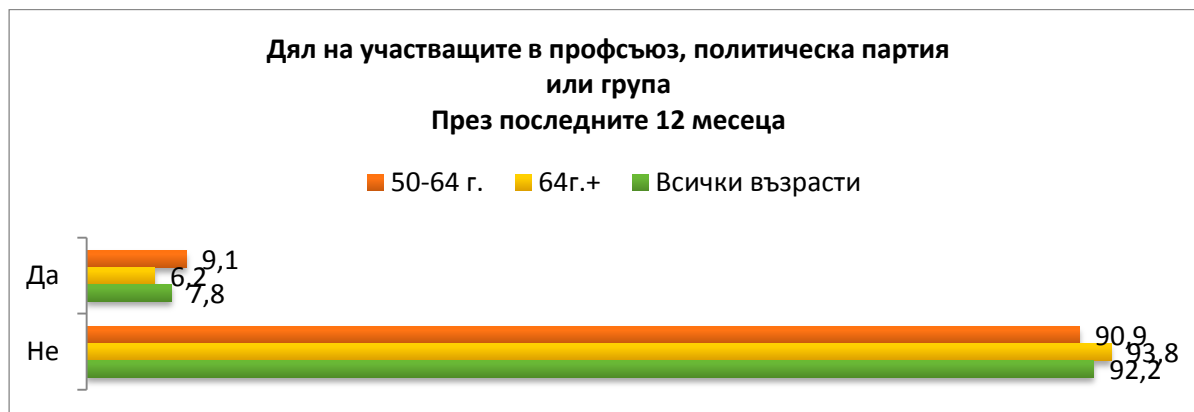
организации могат да влияят на европейската политика. Въпреки това, гражданите на пет държави – Румъния, Гърция, България, Португалия и Кипър смятат, че европейските граждани нямат нужда от НПО-та.

Данните сочат, че около 7 от 10 анкетирани смятат, че гласуването в местни и национални избори е ефективен начин за повлияване на политическите решения. Прави впечатление, че участието в местни избори е инструментът, който се възприема като най-ефективен и най-значим от гледна точка на възможност за повлияване на политиката. Гражданите на всички държави, с изключение на Словения смятат, че гласуването на национални избори също е ефективен начин за това, макар и в по-малка степен.

Изследването показва, че много популярна форма на гражданска ангажираност е подписването на петиция. Средно за всички страни-членки на Европейския съюз, гражданите, които са подписвали петиция са 34%, като процентите варират между 7% в Кипър и достигат до 53% във Великобритания.

По отношение на данните за България, близо половината от анкетираниите – 49% твърдят, че няма нужда от неправителствени организации, докато 42%, смятат, че те не са безполезни и имат важно място в обществото. Също така, хората над 55 години са тези, които в най-голяма степен смятат, че няма нужда от дейността на различните НПО-та и че те не споделят вижданията и каузите на тези организации. Причините за това са и във факта, че много рядко неправителствените организации работят по теми и въпроси, които са от пряко значение за възрастните хора. Диверсифицирането на дейността на неправителствените организации и насочването им към проблемите на възрастните хора е изключително важен фактор, както за повишаване на доверието към тях, така и за създаване на по-добра среда за активен живот на възрастните хора.

Делът на възрастните хора, които участват в профсъюзи, политически партии или групи е нисък, и почти не се различава от средното за страната.

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

Подобни са данните и за участие в протести и демонстрации. Възрастните хора между 50 и 64г. участват в по-голяма степен от хората над 64 в протести и демонстрации. Въпреки това, като цяло активността за страната е ниска (под 2%).

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

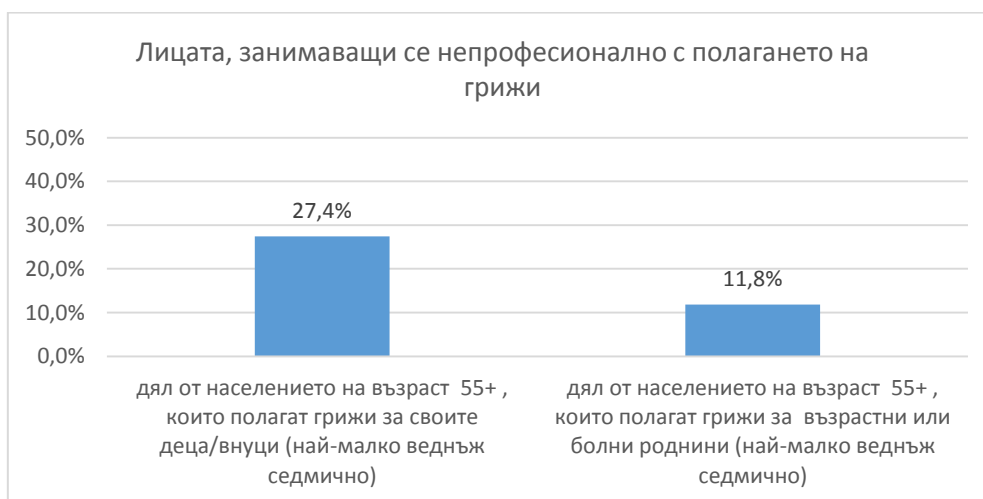
4.6. Подкрепа за лицата, занимаващи се непрофесионално с полагането на грижи

Солидарността между поколенията в едно застаряващо общество изисква създаването на условия, които да позволят на възрастните хора да имат повече независимост, която да им даде възможност по-добре да се грижат за живота си и да дават своя принос за обществото, като по този начин им бъде осигурена възможност да живеят достойно като пълноценни членове на обществото. Това изисква балансирано разпределение на ресурсите и на възможностите между поколенията.

Все още в български условия има твърде малко практики за осигуряване на професионална подкрепа и обучение за лицата, занимаващи се непрофесионално с полагането на грижи. Липсват практики и форми за осигуряване на отпих и подходяща социална защита с цел предотвратяване на социалното изключване на хората, занимаващи се с полагането на грижи.

Причините за това са в липсата на по-нетрадиционни и гъвкави социални услуги, които могат да бъдат в помощ на лицата, занимаващи се непрофесионално с полагане на грижи, особено, когато става въпрос за по-продължителен период.

Няма и форми, чрез които лицата, занимаващи се непрофесионално с грижи, да получават обучения или да развиват умения, които са им необходими.

Източник: Европейско изследване на качеството на живот

Според редица изследвания грижите за деца и възрастни подлагат допълнително работещите на стрес и ги лишават от възможност за пълноценна почивка. Ето защо е много важно да бъдат създадени допълнителни системи, които да подпомагат семействата и да намаляват рисковете, свързани с по-продължителен стрес и ангажираност и осигуряване на повече време за отход и възстановяване за работещите. Безспорно един такъв важен ресурс е подкрепата, която възрастните хора оказват при отглеждане на техните внуци или при грижа за други възрастни болни роднини. Аналогично на това тези системи биха подпомогнали и възрастни лица, занимаващи се непрофесионално с грижи за свои близки и биха осигурили подкрепа и почивка, както и възможности за пълноценен живот и развлечения в този период.

Част 5. Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора в сферата на самостоятелния живот

За всеки от аспектите, свързани с насърчаване на самостоятелния живот бяха анализирани актуалното състояние, съществуващите практики и предизвикателства, както и факторите, оказващи влияние за повишаване активността на възрастните хора и по-активното им участие в обществото.

Отделните фактори, свързани с насърчаване на самостоятелния живот бяха приоритизирани чрез експертни оценки и бяха очертани както ключовите предизвикателства в това поле, така и възможностите за тяхното преодоляване и насърчаване на активния живот на възрастните хора. Специално внимание беше отделено и на нуждите на възрастните хора и по-специално необходимостта от промяна в някои от публичните услуги, в това число в сектор здравеопазване и социални услуги и др.

Анализът използва като инструмент Индекса за активен живот на възрастните хора (Active Ageing Index) и се фокусира върху неговата тематична област: **независим и самостоятелен живот в добро здраве**.

При анализа в тематична област „независим и самостоятелен живот в добро здраве” бяха взети предвид следните индикатори:

- Физическа активност: Процент от хора на възраст 55 и повече години, които се занимават с физически упражнения или спорт най-малко 5 пъти в седмицата
- Достъп до здравна и стоматологична грижа: процентен дял на възрастните хора на 55 и повече годишна възраст, които съобщават, че нямат непосредствени нужди от медицински и стоматологичен преглед
- Условия за независим живот: процентен дял на възрастните хора на 75 и повече годишна възраст, живеещи в самостоятелни домакинства или домакинства от двама души
- Среден разполагаем общ доход: съотношението на средния разполагаем доход на хората на възраст над 65 към средния разполагаем доход на тези на възраст под 65 години
- Елиминиране на риска от изпадане в бедност: процентен дял на възрастните хора на 65 и повече годишна възраст, които не са застрашени от изпадане в бедност, при праг на бедността отговарящ на 50% от средния национален приравнен разполагаем доход

- Елиминиране на сериозните материални лишения за възрастните хора: процентен дял от хората на възраст 65 и повече, които не търпят сериозни материални лишения
- Физическа сигурност на по-възрастната част от населението: процентен дял на възрастните хора на 55 и повече годишна възраст, които не се чувстват застрашени да станат жертва на тежко престъпление

Допълнително в тази част е представен анализ на актуалното състояние и на факторите, оказващи влияние за активния живот на възрастните хора в следните аспекти, свързани със самостоятелния живот:

- **Насърчаване на грижите за здравето и превенция на заболяванията:** бяха анализирани ключови индикатори, свързани със здравословния статус и достъпа до здравеопазване, грижи за здравето, както и превенция на заболяванията. Бяха анализирани и други, свързани със стила на живот и навиците индикатори – възможности за почивки и туризъм, достъп до различни услуги за възстановяване и развлечения, тютюнопушене, спорт, здравна профилактика и др. Беше изследвано кои са факторите и доколко са налице у нас предпоставки за удължаване на годините живот в добро здраве за жените и мъжете и за намаляване на риска от изпадане в състояние на зависимост.
- **Подходящи жилищни условия и услуги:** беше направен анализ доколко са адаптирани жилищните условия и доколко са осигурени услуги, които дават възможност на възрастните хора със здравословни проблеми да живеят при възможно най-голяма степен на самостоятелност.
- **Достъпен транспорт:** в тази част беше направен анализ доколко са адаптирани транспортните системи в отделните общини, както и линиите от междуселищния транспорт, за да станат те достъпни, безопасни и сигурни за възрастните хора, като им дават възможност да запазят своята самостоятелност и да участват активно в обществото.
- **Среда, стоки и услуги, благоприятстващи активния живот на възрастните хора:** в тази част на анализа беше проследено доколко местната среда, както и стоките и услугите са подходящи за хората от всички възрасти, дали и до колко има дискриминация по признак възраст по отношение на достъпа до стоки и услуги и др.
- **Максимална степен на самостоятелност при дългосрочни грижи:** беше направен анализ дали и доколко хората, които имат нужда от дългосрочни грижи и помощ, са включени в максимално възможна степен в процеса, дали са им създадени условия за самостоятелност и дали тези хора са третирани с достойнство, съпричастност и съчувствие.

5.1. Насърчаване на грижите за здравето и превенция на заболяванията

Здравно състояние, здравен статус на населението

Съгласно Регламент (ЕС) № 141/2013 на Европейската комисия, българската държава провежда т.нар. “здравно интервю”. То е част от Европейската система на здравни изследвания, чиято цел е да се събере информация за здравето, начина на живот и ползването на здравни услуги от населението на ЕС. Изследването се провежда на всеки пет години по обща методология и с единен въпросник във всички държави - членки на ЕС. България е провела две вълни на интервюто: през 2008-ма и през 2014г. като и в двете вълни тематичните области на изследването

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

са разработени така, че произведената информация да е в отговор на нуждите както за управлението на системите на здравеопазване, така и в областта на науката. Въпросникът на здравното интервю е разделен в 4 модула:

- Здравен статус
- Здравни грижи
- Начин на живот
- Социо-демографски характеристики

Размерът на извадката е около 4500 домакинства във всяка една страна на Европейския съюз.

По отношение на здравния статус са включени въпроси за самооценка на здравето, разпространение на хронични заболявания, физически и сетивни функционални ограничения, непосредствени нужди по отношение на извършването на персонални ежедневни дейности и дейности по поддържане на домакинството, психично здраве. Прави впечатление, че в данните за България, интервюираните над 65 години определят здравословното си състояние като „задоволително“ - около 45,4% от анкетираните. Една пета от тях – около 20,4% пък определят състоянието си като „Лошо“. За разлика от останалите възрастови групи (15-24; 25-44; 45-64 г.), тази възрастова група почти не споделя задоволство от здравословното си състояние: едва 1,5% от тях смятат, че имат много добро здравословно състояние. Този факт се потвърждава и от сравнително високия процент от хора над 65 години, които твърдят, че имат хронично заболяване – 86,5 %.

По отношение на честотата на консултация към личен лекар, това е възрастовата група, която най-често се обръща към личен лекар в последната една година – 88,5%, но за сметка на това рядко се обръща към стоматолог – 69,1% не се посещавали стоматолог през последните 12 месеца. Сходен процент от анкетираните над 65 години заявяват, че правят профилактика на кръвното си налягане – 87,3% , кръвната захар – 71,2% през последната година и холестерол - близо 69,9%. Това означава, че грижите за денталното здраве са поставени на втори план, за разлика от посещенията при личен лекар.

Макар и да спада делът на възрастните хора, които посочват, че имат непосредствени нужди от здравна и дентална грижа (от средно 30% през 2006г. на около 20% през 2013г.) все още в сравнение с останалите страни членки на ЕС делът на възрастните хора, които имат непосредствени нужди остава висок.

Дял на лицата над 55 г., които посочват, че имат непосредствена нужда от медицински преглед и лечение по възрастови групи и по причини	2006 г.					2013				
	Общо за страната	55 - 64 г	65 - 74 г	75 - 84 г	85 и повече години	Общо за страната	55 - 64 г	65 - 74 г	75 - 84 г	85 и повече години
Нямам непосредствени нужди	75,4	71,9	70,3	74,2	70,6	87,6	85,7	86,2	83,9	80,2
Не мога да си позволя/прекалено скъпо/Не се покрива от здравната каса	15,8	19,7	19,9	14,6	13,3	6,7	9,0	7,1	6,8	6,2
Прекалено отдалечено /няма удобен транспорт/	1,2	1,2	3,4	3,8	8,0	0,6	0,4	1,1	2,0	5,2
Не мога да намеря време, поради служебни ангажменти, отглеждане на деца и др. причини	1,7	0,9	0,2	0	0	0,7	0,8	0,1	0,1	0
Не познавам добър лекар, специалист	0,2	0,4	0,1	0	1,6	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3
В списъка на чакащите съм/Нямам направление от личен лекар	1,6	1,5	2,2	0,9	1,4	1,5	1,1	2,6	2,8	1,4
Имам страх от лекари, болници, прегледи, лечение	0,3	0,6	0,2	0,1	0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8
Изчаках здравния ми проблем да се оправи от само себе си	3,0	2,9	2,8	4,7	3,1	2,2	2,5	2,2	2,5	3,7
Други причини	0,8	0,9	1,0	1,7	1,9	0,4	0,2	0,3	1,4	2,3

Източник: НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Дял на лицата над 55 г., които посочват, че имат непосредствена нужда от дентален преглед и лечение по възрастови групи и по причини	2006					2013				
	Общо за страната	55 - 64 години	65 - 74 години	75 - 84 години	85 и повече години	Общо за страната	55 - 64 години	65 - 74 години	75 - 84 години	85 и повече години
Нямам непосредствателни нужди	72.7	67.4	68.2	74.6	74.7	88.5	85.2	88.0	88.6	92.3
Не мога да си позволя/прекалено скъпо/Не се покрива от здравната каса	21.9	28.0	27.1	20.4	13.0	9.1	12.7	9.8	8.7	4.9
Прекалено отдалечено /няма удобен транспорт/	0.5	0.6	1.5	1.3	4.5	0.2	0.2	0.6	0.3	1.1
Не мога да намеря време, поради служебни ангажменти, отглеждане на деца и др. причини	0.9	0.3	0.1	0	0	0.4	0.3	0	0	0
Не познавам добър лекар, специалист	0.1	0.0	0.1	0	0	0.0	0.1	0.0	0.1	0
В списъка на чакащите съм/Нямам направление от личен лекар	0.7	0.8	0.4	0.3	0	0.3	0.2	0.5	0.5	0.3
Имам страх от лекари, болници, прегледи, лечение	1.3	0.6	1.0	0.2	0.5	0.4	0.6	0.2	0.1	0
Изчаках здравния ми проблем да се оправи от само себе си	1.2	1.7	0.7	1.0	3.1	0.7	0.5	0.7	0.7	0
Други причини	0.7	0.5	0.9	2.1	4.2	0.3	0.2	0.2	0.9	1.4

Източник: НСИ

По отношение на начина на живот и възприетите като полезни практики като тютюнопушене, консумация на алкохол и индекс на телесната маса, възрастните над 65 години са в по-голяма степен от средното с наднормено тегло. В същото време обаче поради различни здравословни състояния, а и поради осъзнаване на негативните ефекти от тютюнопушенето, делът на пушачите сред възрастните хора значително намалява. Въпреки това, профилактиката и превенцията на различни заболявания трябва да се засили. Много често сред факторите за увеличаване на дела на различни хронични заболявания са липсата на физическа активност, нездравословното хранене и консумацията на алкохол. Създаването на мрежа от организации инициативи, които да работят по тези теми и да насърчават грижата за здравето би имало позитивен ефект на местно ниво по отношение на здравния статус на възрастните хора.

От данните за непосредствателни нужди от медицински преглед и лечение на различните възрастови групи над 55 години прави впечатление, че във всички възрастови групи (55-64; 65-74; 75-84 и 85+) в последните 4 години – от 2010г. насам се увеличава броят на хората, които нямат непосредствателни нужди.

С напредване на възрастта намалява делът на хората, които са в добро психично здраве. Забелязва се тенденция, хората с по-високо образование да запазват в по-голяма степен психичното си здраве, въпреки напредването на възрастта.

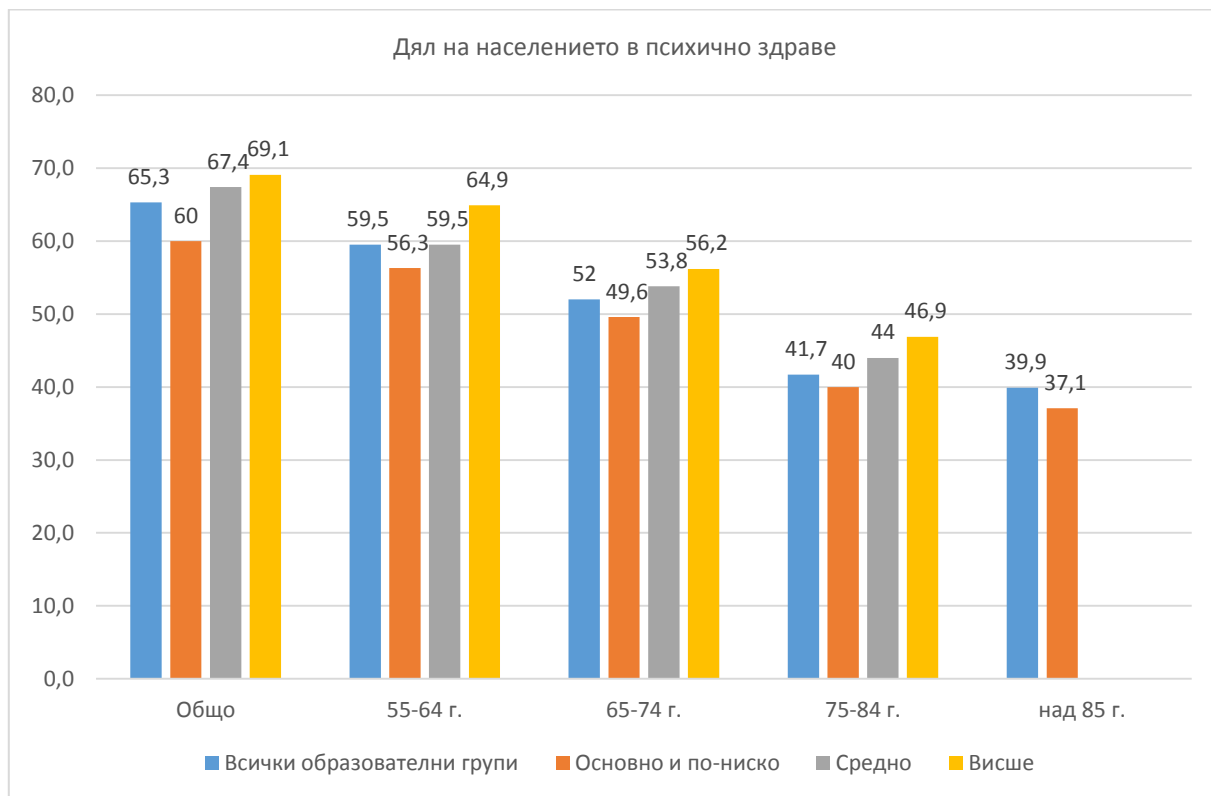
Делът на хората, които имат затруднения във физическите и зрителните функции също нараства с напредване на възрастта. Отново са налице много високи разлики в зависимост от образованието на лицата като във възрастовата група 65-74г. разликата между основно и висше образование е повече от 20 процентни пункта: с основно образование между 65-74г. 52% изпитват ограничения във физическите и зрителните функции, а в висше образование в същата възрастова група 30%.

Разликите по пол показват, че при равна възраст и образование жените в по-голяма степен успяват да съхранят физическите си и зрителни функции. Причините за това са както в по-добрата профилактика при жените, така и в различните типове труд, които упражняват.

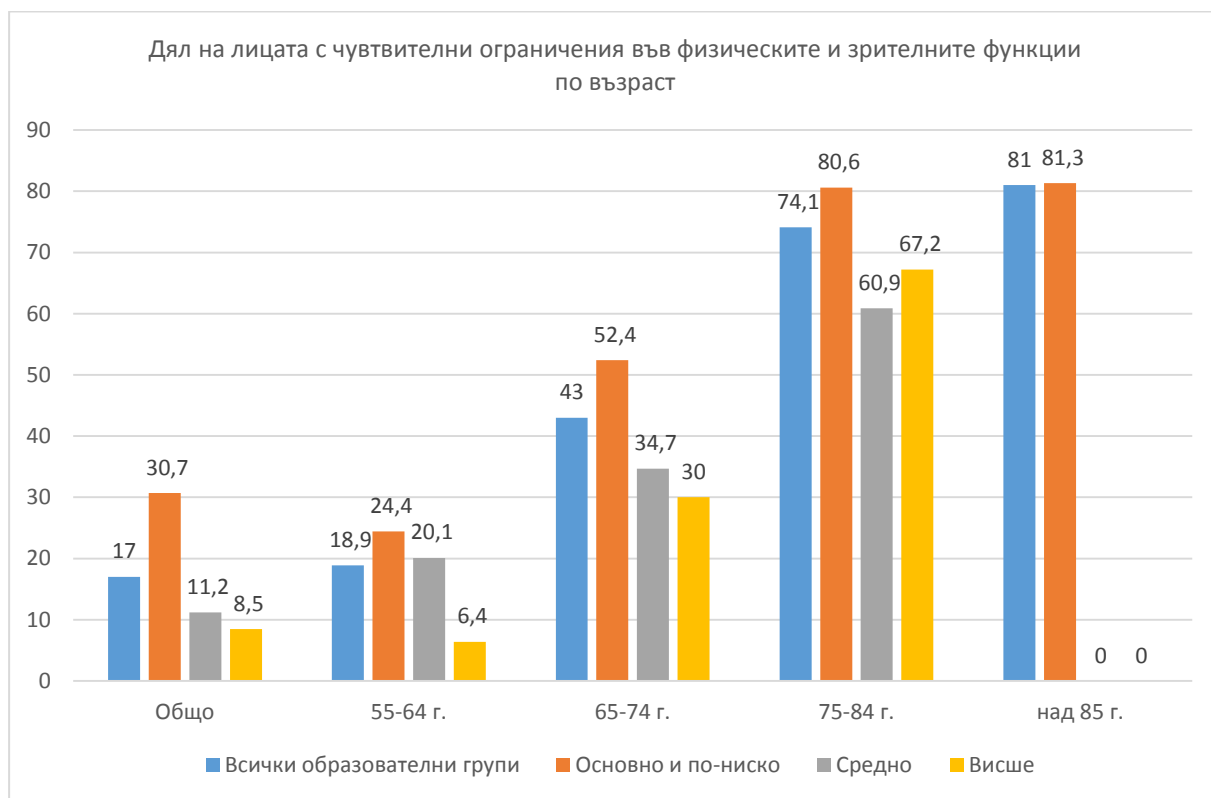

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: Евростат

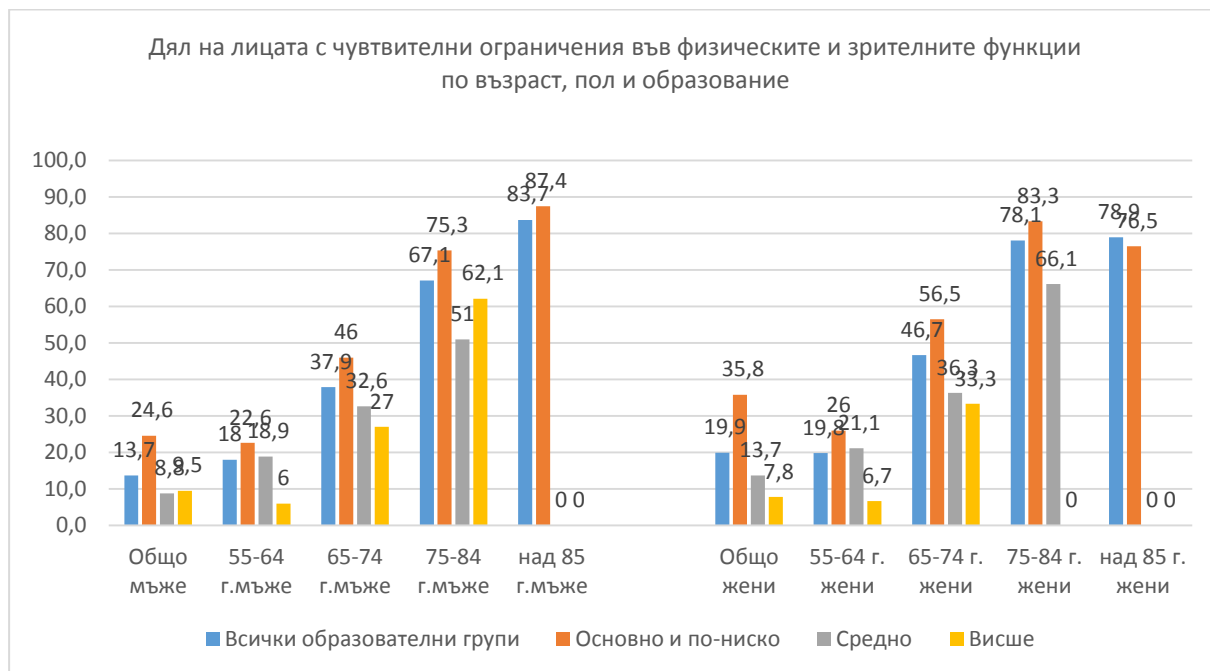

Източник: Евростат

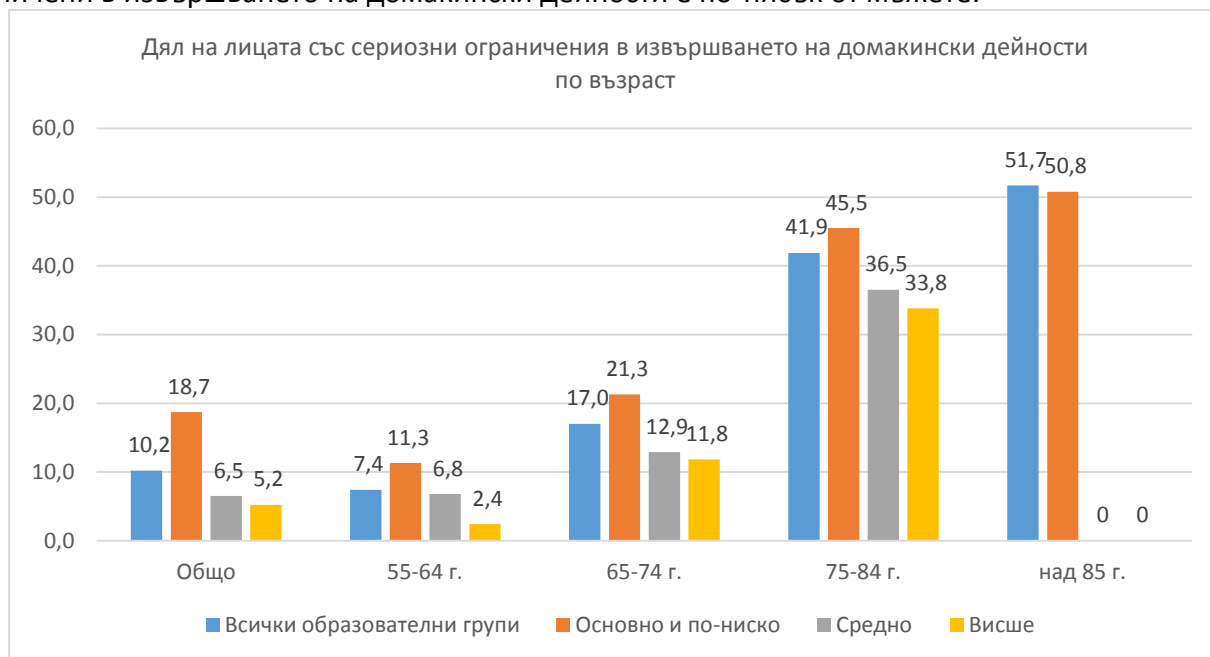

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: Евростат

По-чувствителното ограничение в извършването на домакински дейности започва след 75г., където 42% посочват, че имат затруднения. Това показва необходимостта от допълнителна подкрепа и социални услуги, предназначени за тези групи. Отново мъжете имат по-големи затруднения, но прави впечатление, че при хората с ниско образование почти няма разлика по пол, докато при възрастните хора със средно и висше образование делът на жените, които са ограничени в извършването на домакински дейности е по-нисък от мъжете.

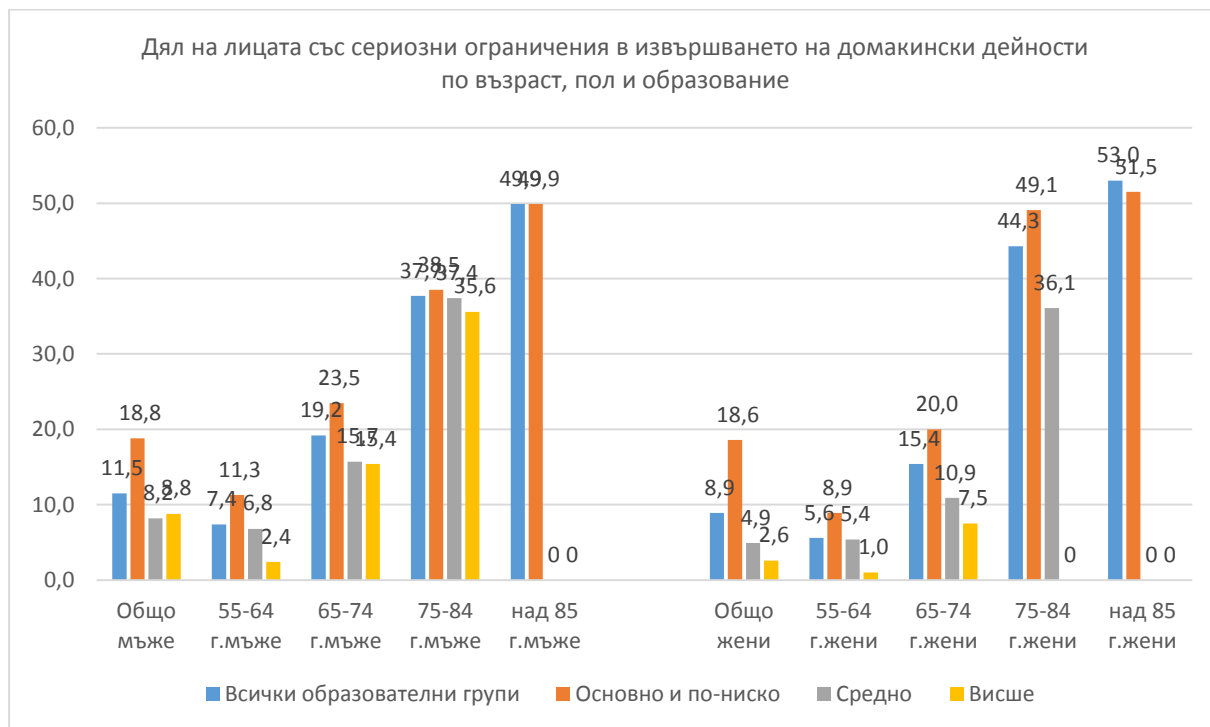

Източник: Евростат

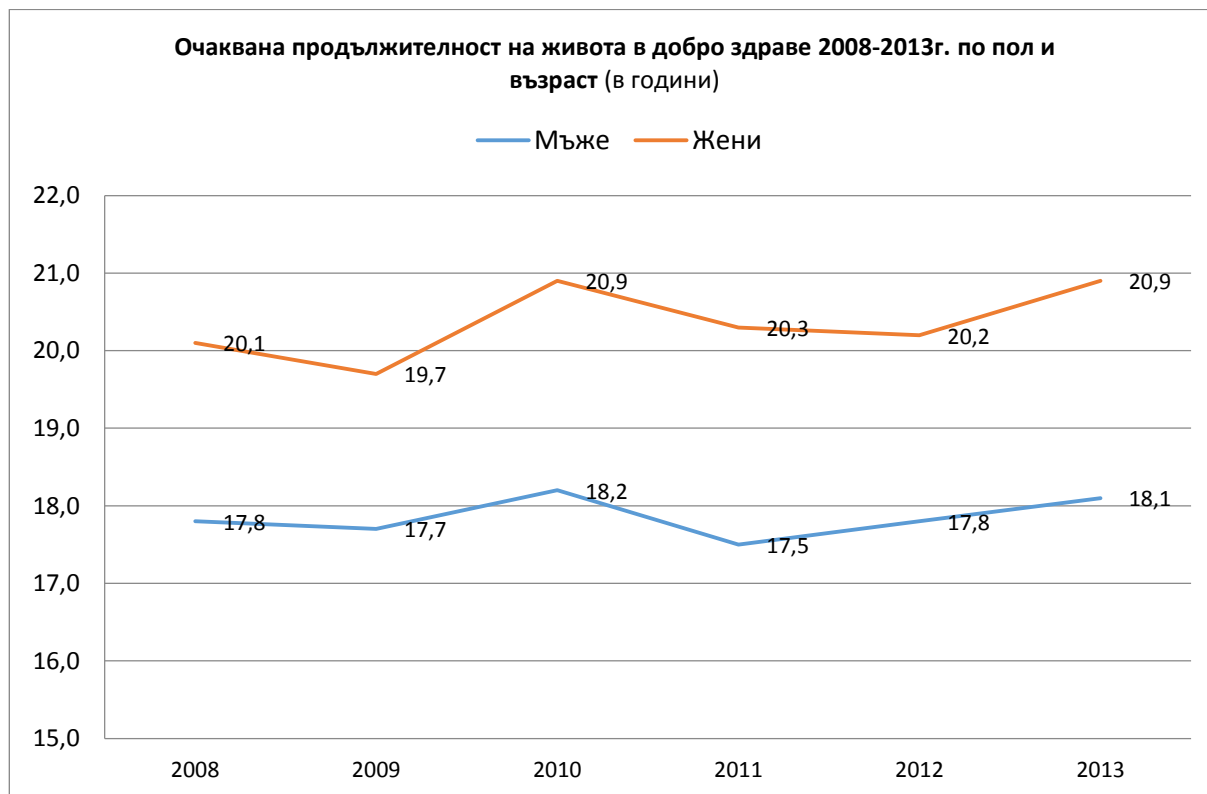

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: Евростат

Източник: НСИ

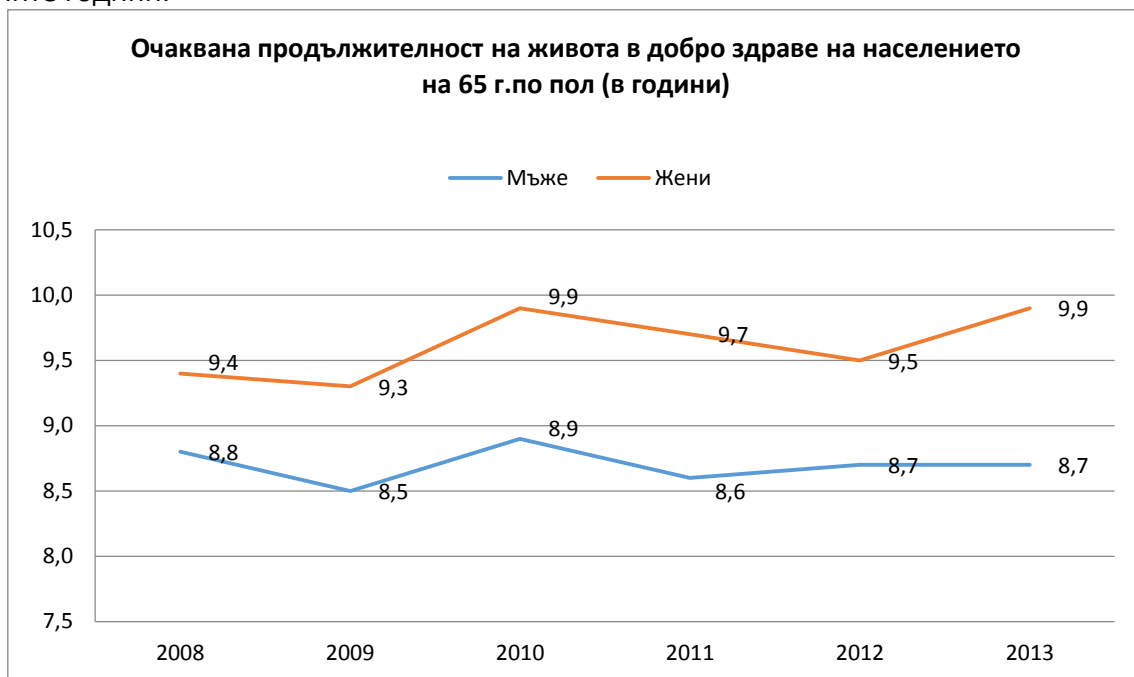
Няма съществена промяна в очакваната продължителност на живота в добро здраве през последните години. Стойностите са по-високи за жените, отколкото при мъжете, тъй като общата очаквана продължителност на живот при жените е по-висока. Очакваната предстояща

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

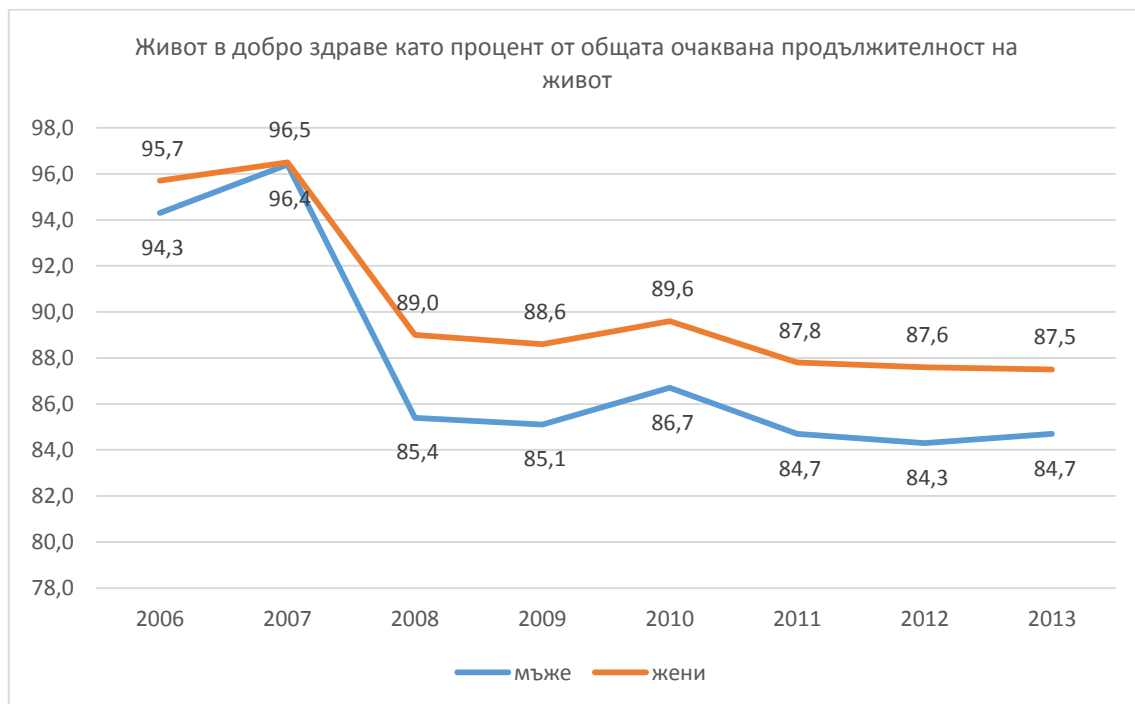
продължителност на живот в добро здраве при 50 годишни мъже е 18 години, а при жените в същата възраст е почти 21 години. При населението на 65 години стойностите са съответно 9,9 години при жените и 8,7 мъжете. Тук също не се забелязва промяна в тенденцията през последните години.

Източник: НСИ

Животът в добро здраве като част от общата продължителност на живот отразява същата тенденция. Жените прекарват по-голяма част от живота си в добро здраве в сравнение с мъжете. През последните години се наблюдава тенденция животът в добро здраве като дял от общата продължителност на живот да спада леко. Причините за това могат да са различни, но са свързани, от една страна, с увеличаващата се продължителност на живот, от друга, с повишаване на дела на хроничните заболявания.

Източник: НСИ

5.2.Подходящи жилищни условия и услуги

Важно място в анализа на начина на живот на възрастните хора заемат и жилищните условия и услуги. За разлика от практиката в повечето европейски страни жилищата да бъдат адаптирани съобразно нуждите на възрастово население, у нас базови характеристики на дома не се налични в жилищата на възрастните българи. Въпреки позитивните тенденции през последните години, все още около една пета и една четвърт от самотно живеещите българи над 65г. нямат на разположение вътрешна тоалетна. В тези групи делът на възрастните, чието жилище не е в добро състояние е също доста висок, като този проблем се усеща по-чувствително при жените.

През последните години се наблюдава тенденция на подобряване на жилищните условия в страната, в това число и на жилищните условия в домакинства, в които живеят възрастни хора. Прави впечатление, че самотно живеещите възрастни жени разполагат с по-лоши условия на живот от самотно живеещите възрастни мъже. Причините за това са както в разликите в материални статус, които са коментирани по-рано в анализа, така и в различните възможности за справяне с възникнали проблемни ситуации в дома. Близко 5 процентни пункта по-висок е делът на самотно живеещите жени, които живеят в жилища с течаш покрив, влажни стени и подове или разрушени прозорци в сравнение със самотно живеещите мъже на същата възраст.

В сравнение с останалите групи от населението, можем да се каже, че възрастните хора в много по-малка степен живеят в пренаселени домакинства, като тенденцията през последните години е този дял при хората над 65 г. да намалява систематично.

Подобна е тенденцията и с други характеристики на дома като наличие на вътрешна тоалетна в жилището. Делът на домакинствата, които не разполагат с вътрешна тоалетна намалява, като все още най-уязвими по този показател са възрастните хора (над 65г.). Тук прави впечатление, че самотно живеещите възрастни мъже в по-голяма степен от самотно живеещите

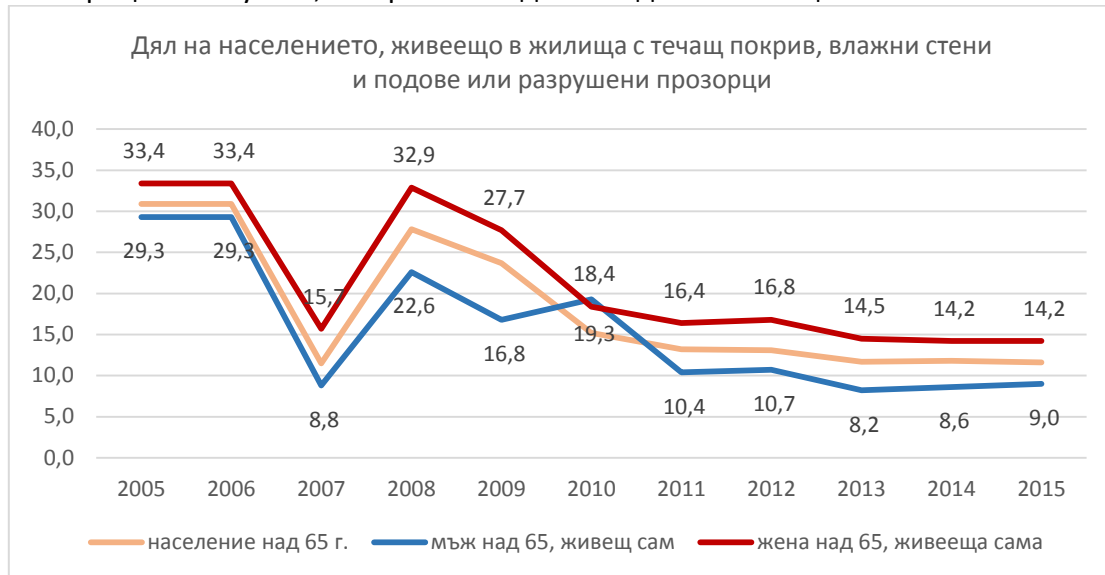

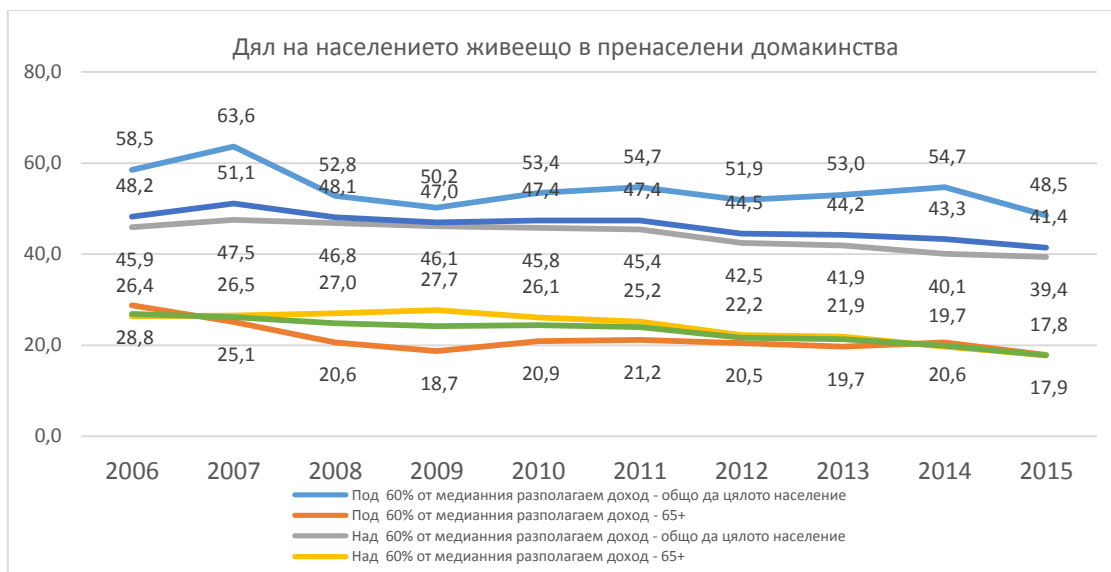

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

възрастни жени не разполагат с вътрешна тоалетна, като разликата между двата пола е била в рамките на 5 процентни пункта, но през последните години е налице сближаване на стойностите.

Източник: Евростат

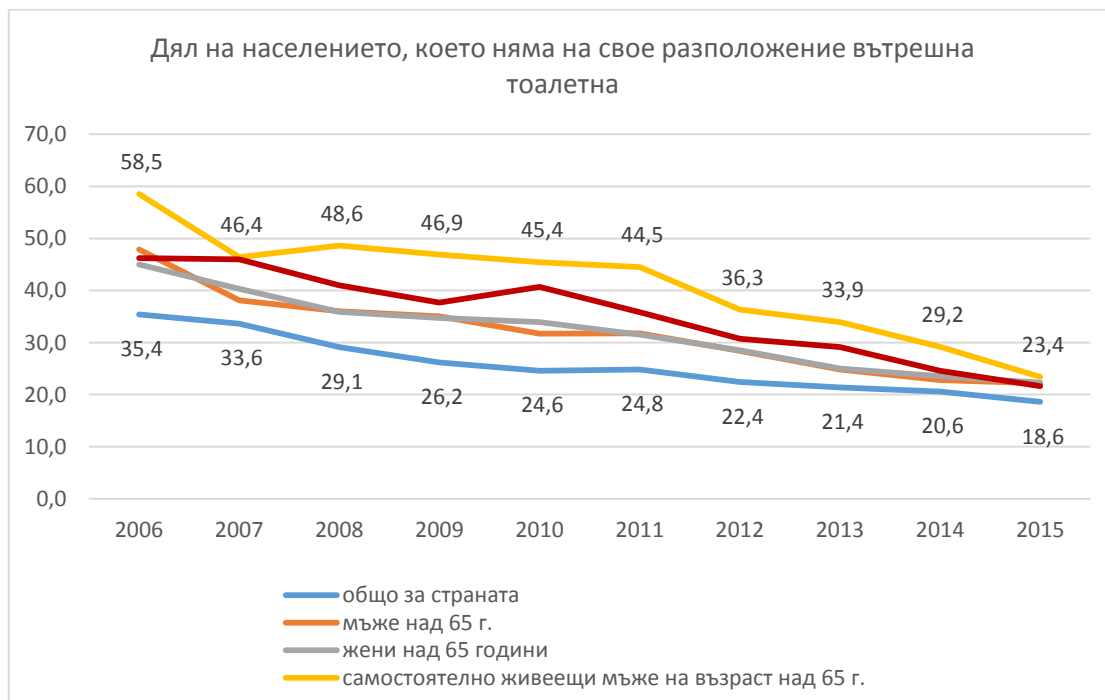

Източник: Евростат

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Източник: Евростат

Схема „Помощ в дома” по приоритетна ос 5 на ОП РЧР цели да създаде устойчив модел за осигуряване на достоен живот и грижа в домашна среда за хора, които са в частична или пълна невъзможност за самообслужване и са в риск от социална изолация. По операцията са създадени Центрове за грижа в домашна среда или Звена за грижа в домашна среда към съществуващите Домашни социални патронажи, в които се извършват три основни типа почасови дейности:

- дейности за лична помощ, в това число и дейности с медико – социална насоченост;
- дейности за социална подкрепа и социално включване;
- комунално- битови дейности

Дейностите са насочени към безработни лица, в трудоспособна възраст, които не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или на професионална пенсия за ранно пенсиониране; лица с трайни увреждания с ограничения или невъзможност за самообслужване, както и към възрастни хора с ограничения или невъзможност за самообслужване.

Друга операция, насочена към предоставяне на широкообхватни публични социални услуги, които да гарантират равен достъп до тях на лицата от целевите групи, да подобрят качеството на услугите и да доведат до устойчивост на системата, е „Социални услуги за социално включване”. Сред целевите групи са и възрастни хора, хора с увреждания, ползватели на социални услуги в общността и др.

В рамките на приоритетна ос 5 на ОПРЧР са предоставени социалните услуги социален/ личен асистент /домашен помощник. Финансираха се социални услуги в общността за хора, които поради различни ограничения от здравословен характер са изключени от социалния живот и са в риск от зависимост от институционален тип грижи. Мерките са насочени преимуществено към лица с увреждания, чиито ограничения от здравословен характер ги поставят в изолация и/или невъзможност сами да организират социалния си живот; самотно живеещи лица, които поради

различни причини от здравословен характер не са в състояние сами да организират бита си и да поддържат хигиената в дома си и др.

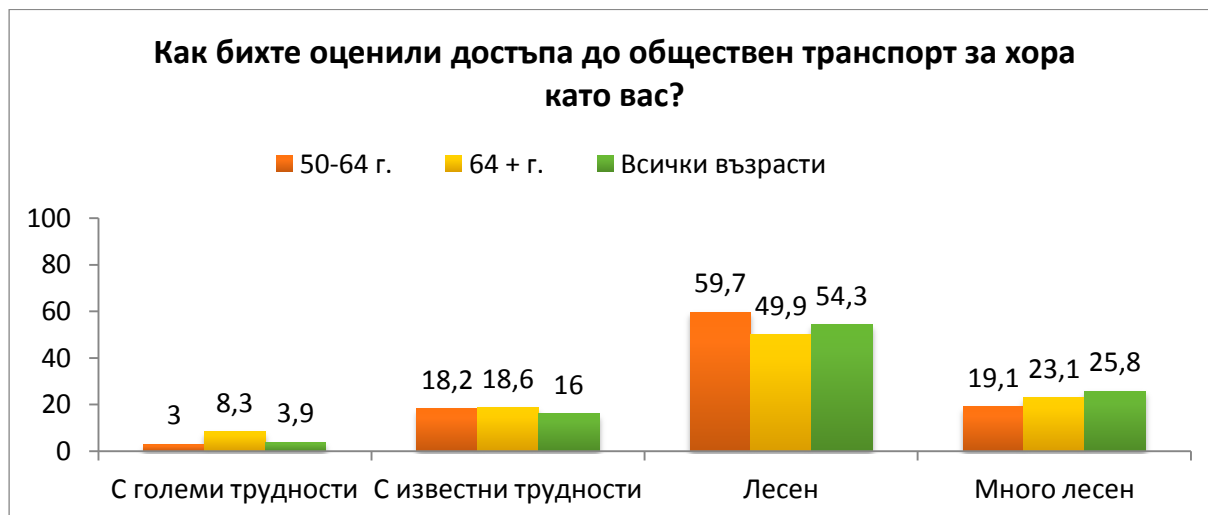
Голяма част от хората, настанени в институции, имат собствени жилища, но са били принудени да постъпят в институции поради липсата на услуги в общността и ограничен достъп до обществени услуги. В тази връзка, акцент при деинституционализацията на възрастните следва да е предоставянето на пакет от подкрепящи услуги в и извън дома, включително мерки за адаптиране на жилището и подобряване на достъпността и т.н.

Препоръките бяха взети предвид и бяха отразени при разработването на ОП РЧР за периода 2014-2020 г., както и намериха изражение в част от първите стартирани мерки по програмата, насочени към предоставяне на услуги.

Основният напредък в рамките на приоритетна ос 5 на ОПРЧР през отчетната година се наблюдава по отношение на мерките, насочени към разкриване на нови и подкрепа на съществуващи форми на социални услуги в общността, обслужване на лица в семейна среда и предоставяне на социални услуги в общността. Напредък се наблюдава и по отношение на лицата, които са започнали работа след осигуряването на грижа в семейна среда за техни деца и близки. 768 или близо 10 % е броят на лицата на възраст между 55 и 64 години, включени през 2009г. в мерки по оста. 400 от тях са жени. Дейностите по схемите по приоритетна ос 5 на ОПРЧР са насочени пряко към групите в неравностойно положение, в т. ч. лица над 55 години, което обяснява високия дял на тези участници сравнено с други приоритетни оси.

5.3. Достъпен транспорт

Процесът по обновяване и модернизация на публичния транспорт тече в повече по-големи общини в страната. В същото време, редица малки общини нямат средства и значително изостават в осигуряването на модерен и адаптиран за нуждите на възрастните хора транспорт. До голяма степен възрастните хора в България не са мобилни и ограничават своите пътувания и придвижвания в рамките на страната. Приспособяването на транспортната инфраструктура към нуждите на хората с увреждания и по-трудноподвижни граждани, за да бъдат те достъпни, безопасни и сигурни за възрастните хора, като им дават възможност да запазят своята самостоятелност и да участват активно в обществото изостава.

Източник: Изследване “Качество на живот”, 2012

Сред хората между 50 и 64 години делът на българите, които изпитват затруднения при достъпа до обществен транспорт е около 21% като при тези над 64г. се повишава до 27%. Ограниченият достъп е свързан както с намалената честота на линиите на градския и междуградския транспорт, така и със затруднения в достъпа до превозните средства и тяхното цялостно състояние, което не винаги е благоприятно за възрастни хора.

5.4.Среда, стоки и услуги, благоприятстващи активния живот на възрастните хора

Повечето маркетингови стратегии и кампании пренебрегват възрастните хора като потребители. Причините за това са в по-ограниченото потребление и по-ограничения разполагаем доход, с който разполагат преобладаващата част от възрастните хора у нас. Много малко продукти и услуги биват таргетирани към по-възрастните потребители. Малко са фирмите в български контекст, които взимат предвид предпочитанията и нуждите им и разработват продукти за тази група или внасят таргетирани към тях продукти. В рекламните кампании хората над 50 г. са рядко включвани. Допълнителен аргумент в тази посока е и по-високата спестовност на тези групи, поради страх от настъпване на бъдещи неблагоприятни събития или специфични нужди, в това число нужди свързани със здравето и лечение. Независимо от тези тенденции някои търговски вериги насърчават и улесняват пазаруването на възрастните хора чрез специално насочени към тях кампании и намаления на цените в неактивните часове, с продукти, които са на по-ниска стойност и имат специфични характеристики, които отговарят на нуждите на възрастните хора (например мобилни апарати с по-големи бутони и цифри, удобни за възрастта дрехи и обувки и много други). Това, което не се отчита от маркетинговите специалисти е, че профилът и структурата на българските пенсионери се променя. В новите кохорти пенсионери навлизат по-платежоспособни и по-активни възрастни хора, със стил на живот много близък до останалите групи от населението (45-55 г.). В същото време, с реформите в пенсионната система и с по-доброто участие на пазара на труда част от тези групи са платежоспособни, имат добри инвестиции, което им дава възможност за добър стандарт на живот и по-активно потребление, пътуване и др. Ето защо през следващите години най-вероятно компаниите и търговските мрежи ще проявяват все по-голям интерес към тези групи и ще насочат своите усилия към оползотворяване на тези неизползвани възможности.

5.5.Максимална степен на самостоятелност при дългосрочни грижи

Третият Европейски демографски форум посочва необходимостта от осигуряване на повече възможности за възрастното население за принос в обществото, за по-голяма самостоятелност и независимост. В същото време, редица състояния не позволяват на възрастните хора да извършват самостоятелно базови домакински дейности.

За подпомагане на възрастните хора са разработени редица социални услуги, които имат за цел да подпомогнат социалното включване и намаляване на бедността, както и да преодолеят изолацията на възрастните хора. Въпреки това, наличните услуги са твърде недостатъчни, разпространени са неравномерно на територията на страната и не успяват да покрият в достатъчна степен наличните нужди. Съществен проблем е и фактът, че преобладаващата част от услугите се финансират на проектен принцип, предимно с европейски средства, поради което е

поставен под въпрос тяхната устойчивост и достъпност след приключване на проекта. Допълняемостта с национални средства също не е достатъчна и не създава възможност за добро обезпечаване на нуждите.

Наличните към момента социални услуги са институционални и такива в общността с тенденция към увеличаване на вторите. Те се характеризират с различна степен на развитие, различни доставчици (общини и НПО), като са развити неравномерно на територията на страната, много често концентрирани предимно в градовете и в по-малка степен в селата, поради което достъпът до тях е различен и все още остава предизвикателство осигуряването на равни възможности и равен достъп. Голяма част от експертите посочват, че все още липсват стандарти, които да гарантират качеството на социалните услуги, остарели са методическите указания и материалната база, което затруднява постигането на добро качество на живот и задоволително покриване на потребностите на нуждаещите се.

В рамките на рамката за финансиране по линия на Структурните и Кохезионния фонд на ЕС са разработени следните приоритети за финансиране с цел подпомагане на групи в неравностойно положение:

Целта на *приоритетна ос 5* . „Социално включване и насърчаване на социалната икономика“ на ОПРЧР е да се подкрепи социалното включване на уязвими групи чрез развитие на мрежа от подкрепящи бъдещата интеграция на пазара на труда социални услуги, насърчаване на социалното предприемачество и повишаване на трудоспособността и продължителността на трудовия живот на работната сила чрез по-добро здраве.

Поради многостранния характер на политиката по социално включване и стратегическите ѝ приоритети в рамките на тази приоритетна ос се фокусират върху:

- 1) Насърчаване на равните възможности за достъп до пазара на труда за уязвимите групи чрез широк спектър качествени и комплексни подкрепящи социални и здравни услуги;
- 2) Създаване на устойчиви модели за развитие на социални предприятия и насърчаване на общностните инициативи за развитие на социалната икономика;
- 3) Насърчаване на равните възможности за уязвимите групи чрез иновативни подходи;
- 4) Подобряване на здравното състояние на населението чрез подобряване достъпа до здравни услуги и повишаване на здравната култура, особено сред уязвимите групи.

Акцентът е поставен върху разширяването и нарастване на обема от социални услуги, насочени към:

- Полагане на грижи за зависими близки;
  - Дейности за лична помощ, в това число и дейности с медико-социална насоченост;
  - Дейности за социална подкрепа и социално включване
  - Комунално-битови дейности
- Развиване на социални услуги във вече съществуващи алтернативни форми и поставяне на акцент върху предоставяне на услуги, базирани на индивидуален подход
- Социални услуги за превенция на социалното изключване и преодоляване на неговите последици
- Намаляване риска от зависимост от институционален тип грижи и подобряване качеството на живот на възрастни болни лица и хора с увреждания, както и преодоляване на последиците от социалното изключване и бедността.
- Подобряване качеството на живот и на достъпа до услуги за социално включване в отговор на комплексните потребности, включително и здравни, на хора с увреждания и хора над

65г. в невъзможност за самообслужване. От друга страна операцията има за цел да предостави възможности за връщането на реалния пазар на труда на лицата, които полагат грижи за близките си с увреждания.

Сред основните ползватели са:

- Хора с увреждания
- Лица, които полагат грижи за зависими членове на семейството, деца и семейства в риск
- Лица на социално подпомагане
- Възрастни хора
- Лица, напускащи специализирани институции за предоставяне на социални услуги

За насърчаване развитието на социалната икономика се предоставя подкрепа на съществуващи специализирани предприятия и кооперации на хора с увреждания и социални предприятия. От друга страна, се подкрепя създаването на нови форми на социални предприятия, в това число и защитени работилници, и условия за активизиране на общностни и доброволчески инициативи, допринасящи за повишаване на равнището на социалния капитал.

За подобряване качеството на живот на хората от уязвимите групи и/или техните семейства се иницират мерки за насърчаване на равните възможности и за разширяване обема, многообразието и целенасочеността на социалните услуги, предоставяни в общността, и в специализираните институции. Акцентът се поставя върху разширяването на възможностите за намиране на работа чрез нарастване на обема и многообразието от социални услуги, които се предоставят в общността, в съответствие с индивидуалните потребности на нуждаещите се, разработването на комплексни подходи и използването на иновативни методи в контекста на електронното включване, като инструмент за социална интеграция.

Обхватът на интервенциите е фокусиран върху прилагането на комплексни социални, обучителни и трудовотерапевтични програми за възрастни от уязвимите групи за интегрирането им в обществото, социалното им включване и адаптирането на част от тях в дейности в сферата на социалната икономика. Създават се условия за разкриване на нови форми на социални услуги в общността и за осигуряване на заетост на специалисти чрез разкриване на нови работни места в тази сфера.

Специално внимание е отделено на развитието на формите на социални услуги, които се предоставят в семейна среда на зависими членове от семейството, поради факта, че в България съществува голяма група хора, които полагат грижи за зависими свои близки (деца и лица с увреждания, възрастни хора и др.) и вследствие на това са поставени в социална и икономическа изолация и стават обект на социално подпомагане. Предоставянето на социални услуги в посока обгрижване в домашна среда подкрепя, както лицата, ангажирани с тази дейност, така и самите зависими членове на семейството и дава възможност за по-активното им участие в социално-икономическия живот на общността, предотвратяване настаняването в специализирани институции и включване на голяма група хора на пазара на труда.

Подкрепата за доразвиването на предоставяните социални услуги във вече съществуващите алтернативни форми и в специализираните институции се налага поради това, че въпреки постигнатото, все още липсва добре разработена и разнообразна мрежа от социални услуги в общността, която да отговаря на съвременните изисквания. Необходимо е да се постави акцент върху предоставянето на услуги, основани на индивидуален подход и насочени към

подобряване на личните умения на хората от уязвимите групи за повишаване пригодността им за участие в трудова дейност.

Тези мерки са насочени към ползватели на социални услуги в специализираните институции и в общността (деца и пълнолетни лица), хора с увреждания, уязвими етнически групи (роми и др.), лица, които полагат грижи за зависими членове на семейството, деца и семейства в риск (бедни семейства и др.), лица на социално подпомагане, възрастни хора, лица, напускащи специализирани институции за предоставяне на социални услуги, лица, страдащи от различни зависимости, бивши затворници и други групи в риск от социално изключване.

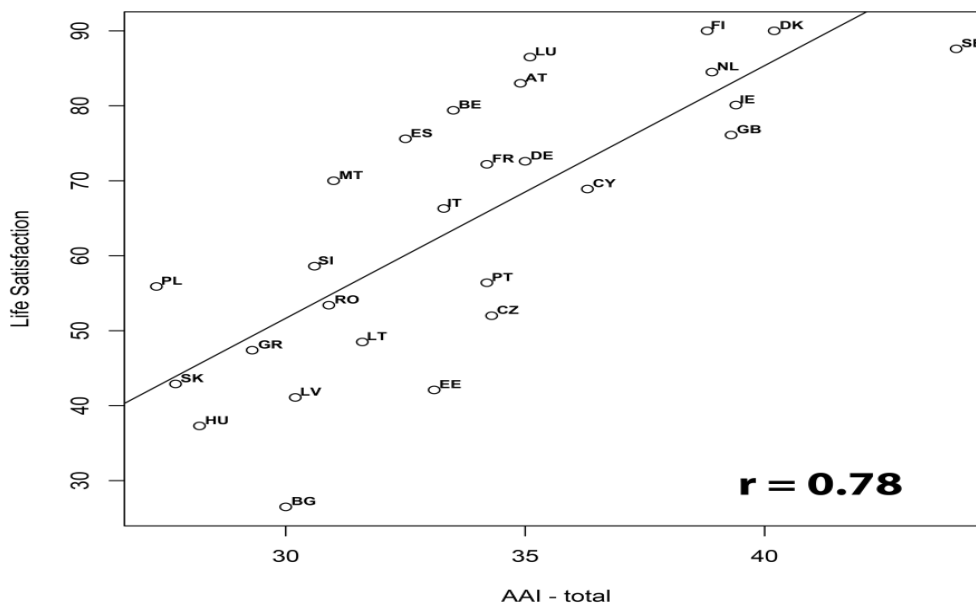
Част 6. Възможности за използване на потенциала на възрастните хора и създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора на национално ниво и на ниво NUTS 2

6.1.Потенциал за насърчаване на активния живот на възрастните хора в различните области на политиките

Нито една от анализираниите области не може да претърпи бързи промени, без те да бъдат катализирани от институционални мерки. Промените в ключовите характеристики на възрастните хора, в техния начин на живот и модели са видими. Те ще продължават с естествените темпове на демографското развитие. В същото време, насърчаването на активния живот на възрастните хора е възможно само чрез създаване на образи и модели от най-ранна възраст: здравословно хранене и спорт, включеност в социалния живот и ангажираност с обществените и политически процеси. Промяната в стила на живот на по-младите поколения ще се отрази благоприятно на техния начин на живот и нагласи, когато преминат в по-висока възраст. В същото време, много важен резултат от анализа на Индекса за активен живот на възрастните хора е фактът, че в държавите с по-висок индекс е налице по-висока удовлетвореност от живота. Стойностите на Индекса на активен живот на възрастните хора корелират силно с удовлетвореността от живота.

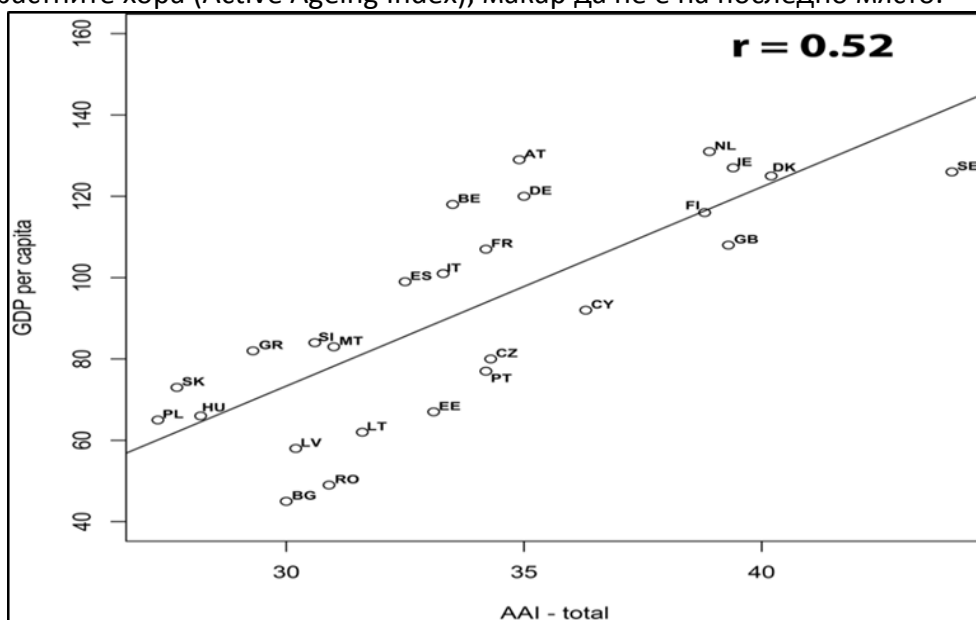

Източник: Индекс на активен живот на възрастните хора

В рамките на анализа бяха разгледани и икономическите фактори, които влияят на активността на възрастните хора и как те кореспондират с основните области (domains), включени в индекса. Данните показват, че корелацията между брутният вътрешен продукт на глава от населението и общия индекс на активен живот на възрастните хора е средна. Към момента резултатите показват, че България е сред страните с ниски общи стойности на Индекса за активен живот на възрастните хора (Active Ageing Index), макар да не е на последно място.

6.2. Идентифицирани възможности за участие и сътрудничество на заинтересованите страни за насърчаване на активния живот на възрастните хора

Основен източник на финансиране на мерки, които могат да катализират участието и сътрудничеството на заинтересованите страни за насърчаване на активния живот на възрастните хора е Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси”. Тематичният обхват на програмата не е променен спрямо ОП РЧР 2007 – 2013г. ОП РЧР 2014 – 2020г. покрива същите три основни сфери: заетост, социално включване и модернизиране на институциите. В тези области в България все още има недостиг на ресурси и много нуждаещи се от подкрепа, а в същото време самите нужди на безработните и нискоквалифицираните на пазара на труда, на социално изолираните хора и на хората в риск, не са се променили много, особено след тежката социално-икономическа криза.

Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” /ОПРЧР/ 2014-2020, залага нови подходи и нови акценти в познатите вече теми, като отразява и новите послания на Европейската комисия за програмния период 2014 – 2020г. През новия програмен период всички фондове и финансираните от тях програми следва да допринасят за целите на стратегията „Европа 2020”. Целите на стратегията „Европа 2020” са отразени във формулираните в чл. 9 на Регламент 1303/2014 тематични цели, съответстващи на целите за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Съгласно Регламента средствата от фондовете на ЕС следва да бъдат концентрирани в ограничен брой тематични цели, имащи пряк принос за изпълнение на целите на ЕС за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж: стратегия „Европа 2020” – т.нар. „тематична концентрация”. Осигуряването на пълно съответствие между целите на политиката по сближаване и целите на стратегията „Европа 2020” е и водещата идея при формулирането на тематичните цели от страна на Европейската комисия. Тематичната концентрация позволява увеличаване на ефективността на публичните интервенции чрез достигане на критична маса с реално въздействие върху социално-икономическото положение на страната и нейните райони.

В новата Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2014-2020г. са включени всички тематични цели, чрез които Европейският социален фонд може да подкрепя изпълнението на стратегията „Европа 2020”. Тематичните цели, които се подкрепени чрез средства от Европейския социален фонд са:

ТЦ 8) насърчаване на устойчивата и качествена заетост и подкрепа за мобилността на работната сила;

ТЦ 9) насърчаване на социалното приобщаване, борба с бедността и всяка форма на дискриминация;

ТЦ 10) инвестиции в образованието, обучението, включително професионално обучение за придобиване на умения и ученето през целия живот;

ТЦ 11) повишаване на институционалния капацитет на публичните органи и заинтересованите страни и допринасяне за ефективна публична администрация.

Включените в ОП РЧР 2014-2020г. приоритети са избрани в резултат на работата на формирана тематична работна група за разработването ѝ, в която участие взеха широк кръг заинтересовани страни.

Мерките по приоритетна ос 1 „Подобряване достъпа до заетост и качеството на работните места” на ОПРЧР пряко допринасят и към двете приоритетни направления на Националната програма за реформи по отношение на националната цел за повишаване равнището на заетост до 76% до 2020г. (за групата между 20 и 64 г.). От една страна, инвестициите за подобряване достъпа до заетост за търсещите работа и неактивните лица и за насърчаване стартирането и развитието на самостоятелна стопанска дейност ще имат директен принос за повишаване предлагането на

труд от групите в неравностойно положение на пазара на труда (посредством посреднически услуги, обучения, мерки за насърчаване на мобилността), но и на търсенето на труд от страна на работодателите (посредством стимулите за работодателите да наемат търсещи работа лица). С това се създават предпоставки за повишаване на общото равнище на заетост и равнището на заетост за групите в неравностойно положение на пазара на труда.

От друга страна, инвестициите в адаптиране на работниците, предприятията и предприемачите към промените ще имат принос към подобряване качеството на работните места (чрез включените допустими дейности, позволяващи подобряване организацията и условията на труд в предприятията, насърчаване равните възможности между жените и мъжете на работното място и др.), както и за подобряване съответствието между търсене и предлагане на пазара на труда – чрез допустимите дейности за инвестиции в знанията и уменията на заетите лица, насърчаването на мобилността (географска и професионална) на заетите лица, предоставянето на посреднически услуги за заети лица и др.

Също така, приоритетна ос 2 „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване” на ОПРЧР пряко кореспондира с приоритетното направление, изведено в Националната програма за реформи.

Акцентите в програмата са от една страна осигуряването на повече и по-качествени работни места, а от друга подкрепа за активното социално включване за всички хора в неравностойно положение.

ОП РЧР запазва силната си приоритизация и поставя фокус върху ограничен набор от важни проблеми за политиките в областта на заетостта и социалното включване. Това, на първо място, е борбата с безработицата сред уязвимите групи на пазара на труда, с особен акцент върху продължително безработните и по-възрастните хора. На следващо място, приоритет на програмата е повишаването на адекватността на уменията на заетите лица спрямо актуалните нужди на бизнеса.

Програмата допринася за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване, насочвайки усилия към социално-икономическата интеграция на най-маргинализираните групи и общности, активното включване на хората най-отдалечени от пазара на труда, интеграцията на хората с увреждания и деинституционализацията на децата и възрастните.

В периода 2014-2020г. по ОП РЧР са заделени много повече средства за политиките за заетост и социално включване. Средствата, предназначени за програмата, са в размер на 1 092 млн. евро или близо 2 млрд. и 136 млн.лв. с включено националното съфинансиране. Най-голяма част от средствата по програмата са насочени към осъществяване на политиката по заетостта. Заделените средства са около 1, 266 млрд. лв. или близо 60 % от средствата по програмата. За подкрепа на политиките в областта на социалното включване са отделени около 658 млн. лв. или близо 31% от средствата по програмата. За подобряване на институционалния капацитет са заделени около 86 млн. лв. или 4 % от ресурса на програмата. Всички допустими по програмата бенефициенти могат да кандидатстват за безвъзмездна помощ от 39 млн. лв. или 1,8 % за проекти за транснационално сътрудничество.

В ОП РЧР 2014-2020 е **поставен фокус върху специфични целеви групи**. Така например акцент е поставен върху действия за активиране и интегриране в заетост на продължително безработни и неактивни лица на възраст между 34-50 г., на лица с ниско образование от всички възрастови групи, както и на лица над 54г. Подкрепа за повишаване адекватността на умения

спрямо актуалните нужди от страна на бизнеса се фокусира върху лица на възраст над 54г. и на такива със средно или по-ниско образование.

През програмния период 2014 – 2020г. се подпомага доброволната транснационална мобилност на работната сила чрез модернизиране на институциите на пазара на труда, като публични и частни служби по заетостта, както и чрез схеми за мобилност и по-добро сътрудничество между институциите и съответните заинтересовани страни.

Друга приоритетна група, за която се реализират целенасочени мерки по програмата са хората с увреждания. Новият момент в контекста на деинституционализацията е целева подкрепа на замяната на институционалния модел на грижа за възрастните и хората с увреждания с услуги в общността.

Приоритетно се инвестира в действията за интегриране на ромите, имайки предвид неблагоприятните социално-икономически условия на живот на по-голямата част от представителите на този етнос.

6.3. Възможности за подобрения на съществуващи или предложения за въвеждане на нови адекватни политики за насърчаване на активния живот на възрастните хора

Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2014-2020г. (ОП РЧР) е съобразена с приоритетите на основните стратегически междусекторни и секторни документи, имащи отношение към дейността на Министерството на труда и социалната политика. Тя отчита позицията на службите на Европейската комисия, както и получените от Европейската комисия първи неформални коментари по проекта на програмата.

При програмиране на мерките е взето предвид становището на службите на Комисията относно разработването на Споразумение за партньорство и програми в България за периода 2014—2020г. и препоръките, отправени в него.

Службите на Европейската комисия са формулирали в становището приоритети за финансиране от европейските структурни и инвестиционни фондове, които са един от най-важните инструменти за справяне с основните предизвикателства за развитие на България и за изпълнение на стратегията „Европа 2020”. Всеки фонд и в частност Европейският социален фонд трябва да даде приоритет, когато е уместно, на политиките, разгледани в отправените конкретни препоръки към отделните държави и в националните програми за реформи.

Един от приоритетите, посочени в гореспоменатото становище на службите на ЕК е „Увеличаване на участието на пазара на труда чрез подобрена заетост, социално приобщаване и образователни политики,,.

В документа е посочено, че „заетостта, образованието и социалното приобщаване следва и занапред да бъдат основни грижи за България. Фондовете следва да допринасят за растеж, характеризиращ се с голям брой работни места, като тяхното въздействие върху заетостта, подобряването на качеството на образованието и намаляването на бедността трябва да се максимизира.”

В тази връзка увеличаване на степента на заетост на по-възрастните хора и на групите от хора в неравностойно положение и трайно безработните е изведено като един от приоритетите за финансиране по програмата и е фокус на инвестициите в областта на заетостта.

Със становището е изведен и друг приоритет, свързан с подобряване на качеството на образованието. Съгласно документа „концентрирането на инвестиции от фондовете в образованието трябва да се засили в следващата финансова рамка, за да се увеличи тяхното влияние върху готовността за заетост. Фондовете би трябвало да подсилят действията в полза на ученето през целия живот, като по-специално се осигури по-голямо участие в този процес на нискоквалифицирани и възрастни лица. И накрая, фондовете трябва да спомогнат за подобряване на привлекателността на професионалното образование и обучение и за преодоляване на несъответствията между резултатите от образованието и пазара на труда, като се отделя специално внимание на тези сектори на икономиката, които благоприятстват растежа.” Очертаните препоръки са намерили своя израз в предвидените допустими дейности по програмата в рамките на приоритетна ос 1 на ОПРЧР.

По отношение на приоритета, свързан с насърчаване на социалното включване, в становището на службите на ЕК е посочено, че инвестициите трябва приоритетно да се използват за активно включване на лицата, които по различни причини са изправени пред риск от бедност. В този смисъл ОП РЧР 2014-2020 предвижда да се даде приоритет на разработването на целева и индивидуализирана подкрепа и засилване на мерките за оказване на помощ за завръщане на работа с фокус върху по-възрастни лица, младежи и уязвими групи.

В рамките на приоритетна ос 2 на ОПРЧР се предвижда и засилена подкрепа за по-нататъшното прехвърляне от грижа в институционални заведения към грижи, оказвани в общностни среди за деца, хора с увреждания и с проблеми в психичното здраве, за възрастните хора, включително целеви инфраструктурни инвестиции. За тази цел се подкрепят интегрирани подходи, които комбинират грижа за децата, образование, здравеопазване и подкрепа за родителите, като се поставя особен акцент върху предотвратяване на настаняването на децата в институционални заведения.

С оглед гореизложеното стратегията на новата програма поставя акцента върху три основни направления: 1) по-висока и по-качествена заетост; 2) намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване; и 3) модернизиране на публичните политики в сферата на пазара на труда, социалното включване, здравеопазването, недискриминацията и равните възможности.

Първият стълб съсредоточава усилията на ОП РЧР върху постигането на по-висока и по-качествена заетост. В контекста на целите на стратегията на ЕС „Европа 2020” и националните цели на България в Националната програма за реформи (2012-2020 г.), ситуацията на пазара на труда в България превръща приоритета за повишаване на равнището на заетост в една от най-важните цели на политиките за постигане на приобщаващ растеж. Неслучайно, повишаването на участието на пазара на труда, в т.ч. чрез подобряване на политиките за трудова заетост, е първият приоритет за финансиране, посочен и в позицията на службите на ЕК относно изготвянето на споразумението за партньорство и финансираните от ЕС програми в България за периода 2014-2020г. стратегията на ОП РЧР мобилизира средствата от ЕСФ, за да насърчи търсенето на работна сила и да подкрепи създаването на нови работни места във всички сектори на икономиката. ОП РЧР предлага на търсещите работа и на работодателите подходящ пакет стимули, в т.ч. информация, посреднически услуги, ориентирани към заявките за свободни работни места обучения и стимули за намаляване на разходите за труд. От съществено значение за успеха на инвестициите в уменията на икономически неактивните и безработните лица е обучението за повишаване на професионалната квалификация или придобиването на нова да бъдат съобразени с конкретните нужди на работодателите, както в съответния сектор на икономиката, така и на

регионално и местно ниво, т.е. да се отчитат потребностите на местните пазари на труда. Целта е инвестициите да бъдат насочени към ценни за икономиката и бизнеса умения, но и приоритетни за икономическото развитие на страната сектори. Също толкова важно е да бъдат правилно идентифицирани и нуждите на самите лица от развитие на техните умения – лични, социални, професионални и такива специфични за конкретни работни места. По този начин икономически неактивните и безработните лица разполагат с подходящ набор от умения, съответстващи на търсените от страна на работодателите, което улеснява тяхното интегриране или реинтегриране в заетостта. Не на последно място, самите обучения трябва да бъдат предоставяни при спазване на определени стандарти за качество, които също следва да са съобразени с нуждите на работодателите и да отчитат установените нужди на обучаемите.

Стратегията на ОП РЧР се основава и на идеята за изпреварващо предвиждане на потребностите на бизнеса и пазара на труда и осигуряването на съответстващи на тях умения. В унисон с водещата инициатива на ЕС по стратегията „Европа 2020” - „Програма за нови умения и работни места” (COM(2010) 682 final), стратегията на ОП РЧР разпознава нуждата от инвестиции в знанията и уменията на работната сила. Това е не само пътят към постигане на по-високи равнища на заетост, доколкото хората в трудоспособна възраст ще бъдат по-адаптивни към променящите се условия в икономиката, но и пътят към постигане на по-висока производителност и конкурентоспособност на българската икономика – висококвалифицираната работна сила е една от нужните предпоставки за въвеждане и използването на новите технологии и иновациите в рамките на производствения процес. Планирането на инвестициите е съобразено не само с краткосрочните, но и с дългосрочните предизвикателства пред бизнеса, по отношение на уменията на работната сила. Ето защо, инвестициите в човешки ресурси трябва в максимална степен да бъдат ориентирани към потребностите на работодателите – обученията трябва да водят до придобиване на умения за работните места, които са свободни в момента, но и които се очаква да бъдат създадени в бъдеще. В този смисъл, приоритетно за ОП РЧР е осигуряването на достъп до финансов ресурс за развитие на човешките ресурси за микро-, малки и средни предприятия, които са гръбнака на българската икономика.

Стратегията на ОП РЧР дава отговор на едно от структурните предизвикателства пред българския пазар на труда – несъответствието на знанията и уменията на работната сила с търсените на пазара на труда. Осигуряването на такова съответствие е ключ за справянето с предизвикателствата на високите нива на безработица. ОП РЧР допринася за решаването на този проблем, като от една страна осигурява достъп до обучения за безработните и групите в неравностойно положение на пазара на труда, адекватни на търсенето на бизнеса, и като подкрепи усилията на работодателите да актуализират уменията на своя персонал, от друга.

Балансирането на тези два приоритета, а именно достъп до обучение за безработните и групите в неравностойно положение на пазара на труда и приоритетното инвестиране в обучения, даващи достъп до висока квалификация, е необходимо, за да не се получи сегментация и поляризация на пазара на труда. ОП РЧР помага да се избегне рисковата ситуация, при която част от работната сила все по-трудно успява да се адаптира към изискванията на икономиката и заема работните места предимно в „периферията” – такива с ниско качество, изискващи ниска квалификация и рутинни умения.

Изпълнението на тези цели изисква да бъде развит нужният капацитет за по-добро наблюдение и изпреварващо предвиждане на потребностите на пазара на труда и на изискванията по отношение на съответните умения. Прогнозите показват, че в бъдеще ще има по-

високи изисквания по отношение на уменията във всички професии, във всички сектори на икономиката. На второ място, нараства търсенето на висококвалифицирана работна сила. Това налага „отваряне” на обучителните системи към всички групи на пазара на труда, както и включване на бизнеса в организацията и предоставянето на самите обучения – чрез участие в дефиниране и адаптиране на учебни програми, чрез организиране на нетипични форми на обучение като обучение от наставник, обучение на работното място и др.

Подкрепата за стартирането на самостоятелна стопанска дейност и развитието на предприемачеството дава нови хоризонти за професионално развитие на безработни и наети лица. В своята реализация, това приоритетно направление в стратегията на ОП РЧР е в унисон с Плана на ЕС „План за действие „Предприемачество 2020 г.” (COM(2012) 795 final). ОП РЧР активно съдейства за реализацията на мерките от всеки един от трите стълба на Плана за действие на ЕС, а именно:

- Обучение за предприемачество за придобиване на бизнес умения, ключови за предприемачеството компетенции и предприемачески начин на мислене;
- Създаване на подходяща среда за предприемачеството чрез предоставяне на достъп до финансов ресурс за стартиране и развитие на собствен бизнес в първите моменти от съществуването на фирмата;
- Достигане на специфични групи, които по-трудно и по-рядко стартират предприемаческа дейност, като например жените, младите хора, по-възрастните хора, хората с увреждания, дълготрайно безработните. Мерките подкрепят и наетите лица, които са натрупали достатъчно знания и опит и желаят да направят нова крачка в професионалното си развитие, започвайки собствен бизнес.

Вторият стълб е свързан с необходимостта от постигане на значителен, осезаем и устойчив напредък в посока намаляването на високия риск от бедност и социално изключване, на които са изложени българските граждани. Рискът от бедност и социално изключване поставя България на челните места сред държавите — членки на ЕС в тази негативна класация.

Анализите показват, че най-актуалните проблеми по отношение на социалното изключване в страната са свързани с безработица, ниско образование, ниски доходи, осигуряване на достъп до информация и комуникация, осигуряване на достъпна физическа среда и транспорт, особено за хората с увреждания, достъп до култура и спорт, до публични услуги, включително и финансови. В унисон с тематичната насоченост на инвестициите на ЕСФ, и при изпълнение на Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 и основавайки се на разбирането, че качествената заетост е най-добрият изход от бедността и социалното изключване, безспорният приоритет на ОП РЧР в рамките на втория стълб от нейната стратегия е подкрепата за политиките за активно включване, съчетаващи комплекс от интегрирани мерки за улесняване достъпа до заетост на хората, отдалечени от пазара на труда.

Едновременно с това обаче, не бива да се пропуска фактът, че в страната има и социални групи, които по обективни причини, например възраст, не могат със собствени усилия да се справят с удовлетворяването на своите потребности. Това не бива да се превръща в причина тези хора да бъдат обречени на изолация и маргинализация и изключване от обществения живот, нито пък в причина за остро неравенство в достъпа им до ключови за водене на независим и пълноценен живот услуги – социални и здравни.

Стратегията на ОП РЧР предвижда и целева подкрепа за замяната на институционалния модел на грижа за възрастните и хората с увреждания с услуги в общността. В това отношение е необходимо още по-фокусирано въздействие и инвестиции.

Развитието на междусекторни услуги и социални услуги в общността и в домашна среда е базово условие за осигуряване на равен и ефективен достъп до основни услуги за хората, нуждаещи се от дългосрочни грижи. В съответствие с Националната стратегия за дългосрочна грижа, ОП РЧР се стреми към създаване на условия за независим и достоен живот за възрастните хора и хората с увреждания чрез подобряване на достъпа до социални услуги и тяхното качество, разширяване на мрежата на тези услуги в страната, деинституционализация, както и насърчаване на взаимодействието между здравните и социалните услуги. Това спомага и за осигуряване на комплексна подкрепа на семействата, които полагат основно към момента грижи за хора с увреждания и възрастни хора.

В този стълб стратегията на ОП РЧР включва също и подобряване достъпа до здравеопазване и повишаване на здравната култура на уязвимите групи и общности чрез интегриране на достъпа до здравни услуги с услугите в други сфери (социална, пазар на труда), както и чрез здравно-информационни кампании. Изследването „Индекс на здравния потребител” (Health Consumer Powerhouse (2013) “Euro Health Consumer Index 2013) нарежда България на 30-то място от 34 държави. На база на съдържащите се в индекса области (права на пациентите и информация, достъп, резултати, обхват на услугите, превенция, фармацевтика), може да бъде направен изводът относно необходимостта от подобряване достъпа до качествени здравни услуги. Това важи в особена степен за хората в риск от бедност и социално изключване с оглед на ясно забележимите здравни неравенства по отношение на посочените области.

Ниските доходи и бедността, безработицата, условията на трудовата и околната среда също представляват рискови фактори със сериозно влияние върху здравословното състояние на населението. Но освен на социално-икономическите детерминанти, влошената картина по отношение на общественото здраве се дължи и на рискови фактори, свързани с начина на живот. Това са прекомерното тютюнопушене и употребата на алкохол, употребата на наркотици и други стимуланти, ниската физическа активност, нездравословно хранене, стресът.

С оглед на силно изразените негативни тенденции по отношение здравното състояние на населението, ОП РЧР 2014-2020г. подкрепя приоритетите на Националната здравна стратегия за по-ефективно планиране и управление на човешките ресурси за осигуряване на равен достъп до качествено здравеопазване, особено за най-уязвимите групи от населението, от една страна, и промоция на здравето и профилактика на болестите за ограничаване на рисковите фактори, влияещи върху здравето на нацията, от друга. Предоставяната по ОП РЧР подкрепа съответства и на Политика 6.5.: Целенасочени усилия към подобряване здравето и благосъстоянието на уязвимите групи в обществото” от Националната здравна стратегия.

Третият стълб е модернизирването на публичните политики в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд. Стратегията на ОП РЧР е изградена на идеята, че преодоляването на предизвикателствата в обществения сектор като цяло не е възможно без наличието на добре функциониращи, ефективни и ефикасни публични институции. Необходимите реформи не могат да бъдат лесно проведени, ако институционалната рамка не създава нужните условия. Ето защо, както и през миналия програмен период, ЕСФ чрез ОП РЧР продължава инвестициите в капацитета на институциите, в

т.ч. в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд.

В основата на инвестициите в третия стълб са приоритетните направления за действие, идентифицирани в Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 и Националната здравна стратегия 2014 – 2020 г., Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г).

В сферата на социалното включване са подкрепени дейности, имащи за цел изграждането на капацитет за провеждане на ключовите реформи в социалния сектор, например деинституционализацията на децата и възрастните. Програмата подкрепя инвестициите в сферата на здравеопазването в изпълнение на някои от политиките на Националната здравна стратегия 2014 – 2020г. В този стълб стратегията на оперативната програма е насочена към подпомагане на публичните институции в тази сфера.

Стратегията на ОП РЧР по отношение на подпомагането в сферата на здравеопазването във всички стълбове е в унисон със Съобщението на Европейската комисия от 29 юни 2011г. „Бюджет за стратегията „Европа 2020“, където се подчертава, че „подкрепата за постигане на добро здраве представлява неразделна част от целите за интелигентен и приобщаващ растеж в стратегията „Европа 2020“. Запазването на здравето и активността на хората за по-дълъг период има положителен ефект върху производителността и конкурентоспособността”.

Една от задачите на Регламент (ЕС) № 1304/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013г. относно Европейския социален фонд и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1081/2006 на Съвета (ОВ L 347, 20/12/2013) е да се насърчава равенството между половете, недискриминацията и равните възможности. Укрепването и изграждането на капацитет на структурите, които изпълняват политиките в сферата на равните възможности и недискриминация е един от основните приоритети на третия стълб. В този смисъл програмата подкрепя и дейността на Комисията за защита от дискриминация с цел извършване на анализи, проучвания, изследвания в сферата на равните възможности и различните проявления на дискриминация, за цел повишаване обществената осведоменост и нетърпимост към неравното третиране по всички признаци като инструмент за превенция на дискриминацията.

Насочени са мерки, целящи създаването на по-добра координация между институциите, доставчиците на социални и здравни услуги и гражданския сектор, включително чрез включването на гражданския сектор в изпълнението на държавните политики за социално включване. Продължава практиката за укрепване капацитета на Агенцията за социално подпомагане с цел подобряване предоставянето на социални услуги в страната. Подкрепят се мерки за подобряването/създаването на нови модели за по-високо качество и финансови стандарти за остойностяване на социалните услуги съобразно нуждите на ползвателите и др.

Подкрепата за социалните иновации е важна част от стратегията на ОП РЧР за модернизиране на публичните политики. Те могат да бъдат приложени във всички области, попадащи в обхвата на програмата, в т.ч. за подобряване пригодността за заетост на работната сила, активното включване, улесняване достъпа до социални и здравни услуги, удължаване на трудовия живот в добро здраве и др. мерки, насочени към възрастните хора.

Наред със социалните иновации, обменът на знание за това, „кои подходи работят и кои – не” в социалната сфера, е другият инструмент за реализацията на стратегията на ОП РЧР за модернизиране на политиките за социално включване, здравеопазване и равни възможности и

недискриминация и условия на труд. Стъпвайки на опита от програмен период 2007-2013 г., ОП РЧР оказва подкрепа за транснационалното сътрудничество между организации от България и други държави — членки на ЕС. От малки по мащаб инициативи за обмен на опит и добри практики, транснационалните проекти следва да послужат като основа за формулиране на ефективни и ефикасни политики на национално ниво.

ПРИОРИТЕТНА ОС 1 „ПОДОБРЯВАНЕ ДОСТЪПА ДО ЗАЕТОСТ И КАЧЕСТВОТО НА РАБОТНИТЕ МЕСТА”

Стратегията на ОП РЧР дава отговор на едно от предизвикателствата пред развитието на българския пазар на труда – застаряването на населението. Прогнозите показват, че в дългосрочен план ще нараства дялът на хората в по-високите възрастови групи (т.нар. „по-възрастни работници”) от общата численост на работната сила. Това предполага да са налице политики, които да позволят по-възрастните работници да бъдат задържани по-дълго на пазара на труда в добро здраве. В съответствие с цел 3.1. „Осигуряване на условия за активен трудов живот на възрастните хора” на Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България (2012-2030 г.), както и с Направление 7 на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.) ОП РЧР дава възможност да бъдат предприети всеобхватни действия в противовес на факторите, възпрепятстващи активния трудов живот на по-възрастните хора.

Тези препятствия са най-вече неадекватни на търсенето на пазара на труда умения и квалификация, неподходящи условия на труд и отсъствието на стратегии за управление на човешките ресурси, отчитащи потребностите на по-възрастните работници. Ето защо, работодателите имат възможност да адаптират работната среда към нуждите на по-възрастните работници и служители, а техните усилия да бъдат подкрепени с мерки за повишаване на икономическата активност и подобряване на достъпа до заетост за по-възрастните.

Мерките, насочени към адаптирането и интегрирането на по-възрастните на пазара на труда са формулирани преимуществено в рамките на Приоритетна ос № 1 „Подобряване достъпа до заетост и качеството на работните места” на ОПРЧР.

Целта на реализираните по оста дейности е да се предостави възможност за прилагане на интегрирани политики на пазара на труда и съчетаване на мерки за интегриране на икономически неактивните и безработните лица, търсещи работа, от една страна, и за подобряване организацията и условията на труд в предприятията, от друга, като те се комбинират с улеснен достъп до форми на учене през целия живот. Тук се включват както обучението и развитието на професионални умения, така и усъвършенстването на универсални умения на работната сила, като например: владеење на езици, цифрова грамотност, предприемачески умения. Акцент е поставен върху подкрепата за инициативи за усъвършенстване на основни умения и ключови компетенции на по-възрастното население .

Основно направление за финансиране през новия програмен период в сферата на пазара на труда е улесняването достъпа до заетост за търсещите работа и неактивните лица, включително трайно безработни и лица, отдалечени от пазара на труда, а също и чрез местните инициативи за заетост, и подкрепа за мобилността на работната сила.

В рамките на този приоритет особен фокус е поставен върху безработните или неактивните лица над 54 годишна възраст, като за целта е формулираната отделна специфична цел и

кореспондиращи индикатори за отчитане на резултатите от реализираните в тази посока интервенции.

Поставената цел е свързана и увеличаване броя на започналите работа безработни или неактивните лица над 54 годишна възраст и се аргументира с факта, че по-възрастните работници (над 54 години) са една от най-уязвимите групи на пазара на труда. В контекста на целите за удължаване на активния трудов живот, ОП РЧР подкрепя националните усилия за обръщане на негативната тенденция все по-голяма част от по-възрастните работници да не участват в заетост, било то поради безработица или излизане от работната сила. По този начин се създават условия и за повишаване на средната продължителност на трудовия живот – показател, по който България значително изостава от средните за ЕС равнища.

В резултат от инвестициите по ОП РЧР е улеснено включването на по-възрастните безработни и неактивни лица на пазара на труда и намалява безработицата сред тази част от трудоспособното население, като по този начин допринася за изпълнението на националната под-цел за заетост сред по-възрастните хора (55-64 г.) от 53% през 2020г.

Най-често проблемите на по-възрастните трудоспособни хора са комплексни и включват неактуални или недостатъчни знания, умения и компетенции, които не отговарят на търсените от работодателите, невъзможност да се справят с нови технологии, наличие на негативни стереотипи и пренебрежение към знанията и опита на по-възрастните от страна на работодателите, наличие на социална ангажираност, която ги е откъснала за дълго от работа.

Мерките адресират последиците от актуални проблеми със сериозно отражение върху отделни групи на пазара на труда, като например демографските тенденции в страната и продължителната безработица, ясно очертаната негативна тенденция за застаряване, която се отразява върху броя на хората в трудоспособна възраст, както и трудностите за намиране на възможности за заетост, които изпитват безработните в предпенсионна възраст. Предвидените дейности отчитат спецификите на целевите групи на пазара на труда и са включени в целенасочени интервенции за преодоляване на трудностите пред вливането им в работната сила. Положени са усилия и се работи с работодателите за преодоляване на дискриминационните нагласи на някои от тях към наемането на определени уязвими групи на пазара на труда.

Този подход предполага предоставянето на персонализирани услуги на всички неактивни и безработни лица, съобразени с техните индивидуални нужди. Сред възможните дейности, които са насочени към безработните или неактивните лица над 54 годишна възраст са:

- Предоставяне на посреднически услуги на пазара на труда, активиране на неактивни лица, организиране и участие в трудови борси и др. подкрепящи услуги за заетост;
- Професионално информироване и консултиране, вкл. по въпроси относно упражняването на трудови и осигурителни права;
- Психологическо подпомагане;
- Предоставяне на мотивационно обучение;
- Предоставяне на обучение за повишаване на професионалната квалификация или придобиване на нова;
- Предоставяне на обучение за придобиване на ключови компетентности;
- Осигуряване на заетост след предоставяне на посреднически услуги и/или обучение;
- Предоставяне на стимули за насърчаване на мобилността на търсещи работа лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда;

- Предоставяне на стимули на работодатели за наемането на безработни лица от групите в неравностойно положение на пазара на труда;
- Работа с работодателите за преодоляване на дискриминационни нагласи при наемането на представители на уязвими групи на пазара на труда, заедно с предоставянето на посреднически услуги за работодателите.

Очакваните резултати са до 2023г. в мерки по програмата да бъдат включени 12 370 безработни участници, вкл. продължително безработни, или неактивни участници, извън образование и обучение, над 54 г.; 11 630 участници на възраст над 54г. да са придобили квалификация при напускане на операцията, а 3 710 – да са започнали работа, вкл. като самонаети.

Второто направление, в рамките на което възрастните хора получават подкрепа за интегрирането и по-дългото оставане на им на пазара на труда по линия на ЕСФ е свързано с подобряване на равния достъп до възможностите за учене през целия живот за всички възрастови групи във формален, неформален и неофициален вид, осъвременяване на познанията, уменията и компетенциите на работната ръка, както и насърчаване на гъвкави процеси на учене, включително чрез професионална ориентация и валидиране на придобитите компетенции .

И под този приоритет е поставен специален фокус върху лицата над 54 г., като интервенциите по програмата целят увеличаване броя на тези лица с придобита и/или с подобрена професионална квалификация и/или ключови компетентности.

Икономическите последици от застаряването на населението върху пазара на труда и неговото функциониране са многопосочни: очаква се да намалее количеството и качеството на труда; неблагоприятно е отражението и върху неговата цена, а оттам и върху конкурентоспособността на бизнеса и икономиката, качеството и производителността на труда; очакват се промени в образователното равнище на работната сила, професионалните компетенции и адаптивност към промените и др. В резултат от предоставянето на подкрепа по тази специфична цел се очаква да се повиши пригодността за заетост на по-възрастните работещи, както и да се създадат възможности за кариерно развитие на хората над 54 г.

В условия на икономическа криза и процес на оптимизация на разходите на предприятията, заетите над 54г. са сред лицата в най-голям риск от загуба на своето работно място. Това до голяма степен е породено от неадекватността на техните знания и умения спрямо потребностите на бизнеса от умения за работа с новите производствени, информационни и комуникационни технологии, както и владееенето на чужди езици. В тази връзка включването на лица над 54г. в различни форми на обучения допринася за придобиването на актуални знания, умения и квалификация, които съответстват на изискванията на работодателите и с това повишава тяхната конкурентоспособност на пазара на труда. Подходът ще бъде прилаган като заетите лица ще получат възможност за индивидуален избор, съобразен с конкретните им нужди.

Удовлетворяването на конкретните нужди на заетите лица над 54 г., съобразени с изискванията на икономиката и търсенето на пазара на труда е от определящо значение за дейностите, които се осъществяват в рамките на този приоритет.

Предвиждат се дейности, свързани преди всичко с предоставяне на обучения, в т.ч. професионални обучения, обучения за придобиване на ключови компетентности, обучения за придобиване на специфични за конкретни сектори и/или работни места умения.

Прилагането на посочените по-горе подходи осигурява разнообразни форми за включване на трудоспособното население в учене през целия живот, допринася за разширяването на

възможностите за модернизиране на знанията и уменията на заетите и удовлетворява изискванията на бизнеса за адекватно квалифицирана работна сила.

Сред възможните дейности, които са насочени към безработните или неактивните лица над 54 годишна възраст са:

- Предоставяне на обучение за повишаване на професионалната квалификация и/ или за придобиване на нова;
- Предоставяне на обучение за придобиване на ключови компетентности;
- Осигуряване на достъп до продължаващо обучение с цел по-добра професионална реализация и повишена професионална подготовка на кадрите;
- Осигуряване на достъп до иновативни форми за учене през целия живот;
- Разработването и внедряване на системи за съобразено с нуждите на работодателите обучение на заети лица, отговарящи на високи стандарти за качество;
- Подкрепа за практики, насочени към адаптиране на знанията и уменията на заетите към реалните нужди на пазара на труда и на ниво предприятие
- Въвеждане на обучителни методи и програми, основани на практиката, за повишаване знанията, уменията и компетенциите на заетите съобразно нуждите на пазара на труда;
- Подкрепа за реализация на стратегии за учене през целия живот за работната сила, в сътрудничество със социалните партньори, включително обучения и развиване на умения, надграждане на преносими компетенции, като чужди езици, дигитални компетенции, предприемачество и др.

Очакваните резултати са до 2023г. в мерки по програмата да бъдат включени 29 985 заети участници, вкл. самостоятелно заети, над 54г. - 29 985, а 26 990 лица над 54 г., да са придобили квалификация.

Третото приоритетно направление, което е подкрепено по първата приоритетна ос на ОП РЧР и което оказва ефект върху насърчаването на активния живот на възрастните хора и успешното им интегриране на пазара на труда, е свързано с модернизиране на институциите на пазара на труда и повишаване на адекватността спрямо потребностите на пазара на труда.

Предвижда се с подкрепата от ЕСФ да бъдат актуализирани и въведени нови процеси на планиране, изпълнение, мониторинг, оценка и контрол на политики и услуги в институциите в сферата на пазара на труда.

Усилията са насочени към формулиране и прилагане на интервенциите на пазара на труда, които да ограничат нивата на безработица, да насърчат повишаването на нивата на заетост и да повишат аналитичния капацитет за изготвяне на регулярни анализи и тематични изследвания за състоянието и развитието на пазара на труда в България.

От важно значение е необходимостта от предоставяне на по-ефикасни услуги за търсещите работа лица и работодателите. Това от своя страна подпомага увеличаването на броя и качеството на услугите, предоставяни от институциите на пазара на труда, за търсещи работа лица и работодатели.

Основен фокус е предоставянето на услуги за трайното интегриране на пазара на труда на лицата в трудоспособна възраст чрез повишаване качеството и ефикасността на набора от услуги за активиране на икономически неактивните лица, реинтегриране в заетостта на безработните

лица и за установяване и задоволяване на нуждите на работодателите от работна сила с определени опит, знания, умения и характеристики.

В отговор на нарастващите предизвикателства на пазара на труда, институциите на пазара на труда трябва да подобрят качеството на предоставяните услуги чрез провеждане на политика за постигане на устойчиви резултати. В същото време дейностите и предоставяните услуги трябва да се фокусират и върху все по-нарастващото разминаване между търсене и предлагане на пазара на труда, чрез осигуряване на индивидуализиран подход както към търсещите работа лица, така и към нуждите на работодателите. От важно значение е необходимостта от разнообразяване и повишаване качеството на услугите за търсещите работа, ромите, продължително безработните, хората с ниско образование или квалификация, несъответстваща на нуждите на работодателите, както и по-възрастните работници.

Комплексът от предвидени инвестиции допринася за разширяване на обхвата и ефективността на активните политики по заетостта, както и за подобряване ефективността на Агенцията по заетостта чрез по-добро насочване на предоставяните услуги към най-уязвимите лица.

В рамките на този приоритет са подкрепени дейности, насочени към усъвършенстване на политиките на пазара на труда и тяхното прилагане. Финансират се дейности за анализ на действащите политики и откриване на дефицити и пречки пред постигането на по-голяма ефективност и ефикасност на прилаганите мерки, след което ще бъдат разработени нови или ще бъдат по-добре целенасочени съществуващи политики, с цел да обхванат в по-пълна степен уязвимите групи на пазара на труда и икономически неактивните лица.

Продължаващото изграждане на Агенцията по заетостта като модерна обществена служба за заетост е свързано с постоянното усъвършенстване на посредническата дейност, разширяване обхвата и подобряване качеството на услугите, които предлагат бюрата по труда на търсещите работа лица и работодателите. Основните направления за модернизация на посредническите услуги са свързани със създаване на ефективна организация за улесняване на достъпа до услуги на клиентите на бюрата по труда, усъвършенстване на информационната среда и по-добра комуникация, с прилагане на индивидуалния подход в процеса на предоставяне на услуги.

Специален акцент при планиране на инвестициите е изграждането на подходящ капацитет в системата на Агенцията по заетостта за удовлетворяване нуждите на бизнеса от работна сила с определени умения и квалификация. Разработват се услуги и подходи в работата на Агенцията по заетостта, които да гарантират по-доброто съотнасяне на уменията и квалификацията на безработните лица към изискваните за свободните работни места при работодателите. Друг важен акцент е подпомагането на най-уязвимите групи на пазара на труда, като нискоквалифицираните и възрастните работници, дългосрочно безработните, ромите и младите хора да повишат пригодността си за заетост. За целта се предвижда разработването на нови и разширяване обхвата на съществуващите услуги и мерки за профилиране, както и подобряване професионалните умения на трудовите посредници за работа с определени уязвими групи и с работодателите с цел по-голяма ефективност.

Като мярка за превенция срещу безработица, в т.ч. дълготрайна безработица, и икономическа неактивност са въведени инструменти за повишаване атрактивността на услугите на Агенцията по заетостта. Осигуряват се специализирани трудови посредници.

ПРИОРИТЕТНА ОС 2 „НАМАЛЯВАНЕ НА БЕДНОСТТА И НАСЪРЧАВАНЕ

НА СОЦИАЛНОТО ВКЛЮЧВАНЕ” на ОПРЧР

В рамките на Приоритетна ос № 2 „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване” са формулирани дейности, насочени към подобряване на достъпа на хора с увреждания и хора над 65г. в невъзможност за самообслужване до услуги за социално включване и здравеопазване.

Самотно живеещите възрастни над 65-годишна възраст, поради зависимостта от социалните плащания и липсата на подкрепа от страна на близки и роднини, са изправени пред висок риск от изпадане в бедност или социално изключване. Независимо от факта, че през последните години се наблюдава разширяване на социалните услуги в общността като видове и като обхват, потребностите от тях остават незадоволени. Основните проблеми на хората над 65 г., които са в частична или пълна невъзможност да се самообслужват въкъщи, най-често поради здравословни проблеми и обикновено самотноживеещи, е невъзможността да организират самостоятелно бита си и ежедневните си дейности, както и липсата на социални контакти. Нараства необходимостта от развитието на социални и здравни услуги, предоставяни в домашна среда.

Демографската тенденция в България е свързана със застаряване на населението, което води до нарастващата потребност от грижа за възрастните. Мерките по ОП РЧР 2014-2020г. следва да допринесат за изграждането на адекватна мрежа от услуги в общността и в домашна среда, включително и предоставяне на почасови услуги в подкрепа на социалното включване на възрастните.

Подкрепата е насочена и към развитие на междусекторни услуги за хора с увреждания, както и към социални и здравни услуги в общността, в подкрепа на социалното им включване.

Чрез изпълнението на интегрирани мерки по ОП РЧР за подобряване на достъпа до основни социални и здравни услуги се цели постигане на равни възможности, независимост и социална интеграция за тази специфична група и преодоляване на последиците от социалното изключване и бедността.

Подкрепата за развитие на форми на дългосрочни грижи ще окажат превантивна роля и ще предотвратят настаняването в специализирани институции и излишното хоспитализиране и ще допринесат за промяна на досегашния институционален и все още медицински ориентиран модел на грижа за възрастните и хората с увреждания.

В резултат на изпълнението на мерките, ще се подобри качеството на живот на възрастните, нуждаещи се от постоянно обслужване в ежедневието си, и на хората с увреждания чрез осигуряване на дългосрочна грижа, вкл. подкрепящи и интегрирани социални и здравни услуги в общността и в домашна среда. Услугите следва да са ориентирани към самия потребител и към неговите променящи се социални и здравни потребности.

Друга основна цел в рамките на оста е намаляването броя на възрастните и хората с увреждания, настанени в институции чрез предоставяне на социални и здравни услуги в общността, включително услуги за дългосрочна грижа.

Институционалният модел на грижа в България се предоставя главно в домове за хора с увреждания и в домове за стари хора. Настанените в тези домове хора са изключени от ползването на социални услуги в общността.

Системата за дългосрочни грижи и социални услуги в България значително се разшири през последните години. Предприетите действия бяха в посока за постепенно премахване на институционалния модел на грижа и замяна с предоставяне на повече базирани в общността и

близки до семейната среда социални услуги. Въпреки положените усилия, съществуват проблеми, от чието адресиране зависи по-нататъшното успешно развитие на политиката за деинституционализация на възрастните и на хората с увреждания в България. Според данни на Агенцията за социално подпомагане към януари 2014г. броят на специализираните институции за възрастни и хора с увреждания е 160.

Изпълнението на мерките по тази цел имат за цел изграждането на адекватна мрежа от качествени и устойчиви социални услуги, предлагани в общността, които да отговарят на индивидуалните и специфични потребности на възрастните хора и хората с увреждания, настанени в специализирани институции с цел осигуряване на предпоставки за независим и достоен живот. Чрез предоставянето на социални и здравни услуги в общността ще се осигурят условия за живот в среда близка до семейната, ще се подкрепят потребителите и ще се насърчи социалното им включване. Извеждането им от специализираните институции ще подобри качеството на живот на възрастните и на хората с увреждания, както и ще допринесе за тяхното пълноценно включване в обществото.

В сферата на здравеопазването, в рамките на инвестиционния приоритет се подкрепят съпътстващи дейности, насочени към осигуряване на информационно – образователни и здравно-консултативни услуги за превенция и здравословен живот. Те целят подобряването на знанията и формирането на правилни нагласи у населението (особено подрастващите) за отговорно поведение по отношение на здравето. Целта е, където е необходимо да бъде улесняван и достъпа до здравни услуги, като неразделна част от интегрираните услуги за социално включване и осигуряване на по-високо качество на живот.

Сред възможните за финансиране дейности, които са насочени към възрастните лица са:

- Предоставяне на подкрепящи услуги, в т.ч. интегрирани междусекторни услуги в общността или в домашна среда; услуги за ранно детско развитие; услуги за превенция и ранна интервенция за деца, услуги за възрастни хора (включително самотноживеещи хора над 65г. в невъзможност за самообслужване), за хора с увреждания и други уязвими групи от населението;
- Осигуряване на необходимите ресурси и услуги, включително услуги по превенция за премахване на институционалния модел на грижа за децата и младежите чрез създаване на мрежи от социални услуги и междусекторни услуги в общността, в семейна или близка до семейната среда;
- Осигуряване на необходимите ресурси и услуги за премахване на институционалния модел на грижа за възрастните хора и хората с увреждания чрез създаване на мрежа от социални и междусекторни услуги в общността;
- Развитие на приемна грижа и други превантивни и алтернативни форми на грижа и услуги;
- Подобряване достъпа до здравеопазване и промоция на здравето, в т.ч. чрез целеви действия, насочени към деца, младежи и уязвими групи;
- Местни социални дейности за социално включване.

Очакваните резултати са до 2023 г 30 310 лица с увреждания и лица над 65г. в невъзможност за самообслужване да бъдат обхванати по мерки по програмата, а 1 590 да бъдат включени в интервенции, свързани с процеса по деинституционализация на възрастни.

Предвижда се до 2023г. да се подобри достъпа до социални услуги на 27 280 Участници с увреждания и участници над 65г., в невъзможност за самообслужване, а 1 430 Участници над 18г. да получават социални и здравни услуги в общността, след извеждането им от институция.

ПРИОРИТЕТНА ОС 3 „МОДЕРНИЗАЦИЯ НА ИНСТИТУЦИИТЕ В СФЕРАТА НА СОЦИАЛНОТО ВКЛЮЧВАНЕ, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО, РАВНИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ И НЕДИСКРИМИНАЦИЯТА И УСЛОВИЯТА НА ТРУД”

Инвестициите по приоритетна ос № 3 „Модернизация на институциите в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд” на ОПРЧР за периода 2014-2020г. ще са насочени към укрепването на институционалния капацитет и в ефикасността на публичните администрации и публичните услуги в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд.

С планираните мерки е адресирана липсата на ресурси и капацитет за адекватна оценка на нуждите на специфични целеви групи като уязвими групи, хора с увреждания, малцинства и др., са необходими усилия в посока подобряване капацитета за разработване на политики.

В сферата на социалното включване се подпомага изграждането на капацитет за провеждане на ключовите реформи в социалния сектор, например деинституционализацията на децата и възрастните.

Подкрепят се мерки за подобряването/създаването на нови модели за по-високо качество и финансови стандарти за остойностяване на социалните услуги, съобразно нуждите на ползвателите и др. Финансирани са мерки за допълнително подобряване на достъпността и ефективността на социалните услуги и трансфери за децата и възрастните хора.

Изброените по-горе мерки целят подобряване качеството на работа на институциите, както и провеждане на адекватна политика в сферите на социалните и здравните услуги. Мерките отразяват идентифицираните нужди за правилно планиране и прогнозиране, за подобряване на инструментариума за реализиране на съответните политики и стимулиране развитието на персонала, работещ в тези сфери.

Ще продължат да се извършват анализи и изследвания с цел да се планират по-добре процесите на деинституционализация на възрастни. Мерки ще надградят операция „Развитие на системата за планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище” по ОП РЧР 2007-2013г., в рамките на която се извършва анализ на състоянието на специализираните институции за възрастни хора, а именно за хора с психични разстройства, с физически и сетивни увреждания, с деменция, с умствена изостаналост и за стари хора. Във основа на получените резултати от анализа ще се определи кои специализирани институции незабавно трябва да бъдат закрити и кои могат поетапно да бъдат закривани в периода на действие на Стратегията за дългосрочна грижа. Планирано е провеждане на изследване на прилаганите в страната стандарти за социални услуги с цел изработване на измерители за качеството на услугите.

Ще продължи практиката да бъдат извършвани оценки на ефекта от реализираните политики в сферата на социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията и условията на труд.

В сферата на социалното включване се предприемат насърчителни мерки за включване във всички сфери на живота на лица от уязвими групи, както и мерки за интеграция и включване в трудовата, културната, икономическата, социалната сфера на различни групи лица, като особено внимание следва да се обърне на лицата с увреждания (в различните подгрупи), лица от малцинствата, бежанци и мигранти, младежите и възрастните хора, лицата с нисък социален

статус, други групи лица в неравностойно положение, с оглед тяхното ефективно включване в живота на обществото и създаване на предпоставки за изравняване на възможностите.

ОП РЧР предвижда реализирането на редица мерки за недопускане на различни форми на дискриминация. В процес на реализация са мерки с участието на всички заинтересовани страни (на национално и на местно ниво, представители на национално представените институции на работниците и служителите и на работодателите, органи на държавната и местна власт) с цел подобряване на социалния диалог през призмата на принципа на недопускане на форми на дискриминация при упражняване правото на труд.

ПРИОРИТЕТНА ОС 4 „ТРАНСНАЦИОНАЛНО СЪТРУДНИЧЕСТВО“ на ОПРЧР

Подкрепата за развитието на транснационалното сътрудничество в ОП РЧР 2014 – 2020г. обхваща всички сфери, подпомогнати от оперативната програма. Инвестициите по тази ос ще допринесат за трансфера и въвеждането на социални иновации, добри практики, партньорски подходи към намиране на решения за общи проблеми, изграждане на специфични умения за партньорство и др., в сферите на пазара на труда, социалното включване, здравеопазването, равните възможности и недискриминацията, условията на труд и изграждането на административния капацитет в тях.

С оглед повишаване добавената стойност на проектите, които се финансират в рамките на настоящата приоритетна ос, те се изпълняват от партньори от България и от минимум още една държава — членка на ЕС.

Партньорите ще могат да избират между два подхода: (1) сътрудничество между проекти в различни държави членки или (2) сътрудничество между мрежи и/или изграждане на партньорства за разрешаване на специфичен проблем.

Всеки финансиран проект по приоритетна ос 4 ще следва да допринася за социалните иновации, т.е. да съдържа иновативен елемент. Това означава, че проектите задължително трябва да включват нови форми на организация и взаимодействие, които дават отговор на обществените очаквания за нови и по-добри начини за решаване на социалните проблеми и удовлетворяване на социалните нужди.

Заложените мерки под тази приоритетна ос ще допринесат за насърчаване на международното сътрудничество, трансфера на добри практики и модели в областта на политиките на пазара на труда с цел оказването на подкрепа за МТСП за формулирането на политики и активни мерки на пазара на труда, адекватни на актуалните нужди на работодателите, от една страна, и развитието и укрепването на капацитета на Агенцията по заетостта като публична институция за предоставяне на тези услуги и повишаване ефективността на нейната работа, от друга.

В резултат на изпълняваните интервенции ще се направи крачка към изграждане на формални и неформални мрежи в рамките на ЕС за развитие на алтернативни перспективи, за идентифициране и осъществяване на приоритети и действия, за намиране на общи решения на общи проблеми, за обмяна на идеи чрез съвместно разработване, изпълнение и финансиране на проекти, при които може да се очаква добавена стойност. Придобиването на нови знания и умения ще допринесе да се адресира необходимостта от предоставяне на по-ефикасни услуги за търсещите работа, с конкретен акцент върху някои от уязвими групи на пазара на труда като например възрастните работници. Ще се подобри работата на обществените услуги по заетост и ще се подобри на вътрешната организация и ефективността на работните процеси.

Осъществяването на транснационален проект съвместно с държави-членки, които провеждат успешни политики, насочени към преодоляване на трудностите, които настъпващите бързи икономически промени носят за работната сила ще подпомогне възрастните лица в адаптирането им към нови работни места, ще допринесе за проучване на добрите модели и практики като на тяхна база се дава възможност за инициране на промени за въвеждане на гъвкави форми на заетост, по-лесно съвместяване на професионалния живот, семейния и личния живот, организацията на работния процес и условията на труда спрямо нуждите на по-възрастните работници и служители, за да се осигури по-дългото им оставане в заетостта и др. Проектите ще стимулират разпространението и трансфера на иновативни резултати в прилаганите политики и практиката. Изследването и проучването на успешната политика на пазара на труда в останалите държави-членки и възможностите за трансфер и прилагане на чуждестранния опит, добри практики и иновативни модели на въздействие ще допринесе за подобряване на качеството на работните места в предприятията, което ще ги направи по-конкурентоспособни и адаптивни спрямо изменящите се условия.

Насърчаването на транснационалното сътрудничество ще се прави и по отношение на обмяна на опит, добри практики и модели за осигуряване на дългосрочна грижа на хора в невъзможност за самообслужване и за хората с увреждане и за намаляване броя на децата, младежите и възрастните, настанени в институции, както и по отношение на обмяна на опит, добри практики и модели за осигуряване на активно социално включване и равни възможности за уязвимите групи

Мерките, които са в процес на реализация, ще спомогнат за осигуряването на необходимите ресурси за премахване на институционалния модел на грижа за хора с увреждания и възрастни, настанени в специализирани институции чрез създаване на мрежа от социални услуги в семейна среда или в среда, близка до семейната. Подкрепя се реализацията на програми за обществена подкрепа и социално включване за лица, напускащи специализираните институции. Подкрепят се съвместни и координирани мерки за превенция и предотвратяване на причините, които пораждат бедност и социално изключване и др.

6.4. Капацитет за активен живот

Основните измерения на капацитета за активен живот на възрастните хора произтичат от техния здравен, образователен и социален статус. Като цяло капацитетът на възрастните хора за активен живот може да бъде определен като добър. Той произтича най-вече от добрия образователен статус на населението и факта, че образователния статус систематично нараства. Няколко обаче за областите, в които е необходимо да бъдат търсени подобрения и да бъдат положени усилия за подобряване на капацитета и активността на възрастните хора:

- Необходимо е да се подобри здравният статус на населението и свързаните с него психично здраве, дентална грижа и обща физическа активност.
- Необходимо е да се повиши социалната активност на възрастните хора и участието им социалния живот, културни събития (концерти, театри, кино) и други творчески занимания.
- Важна част от подобряване на капацитета за активен живот на възрастните хора е и повишаване на стандарта им на живот и възможностите за подобряване на жилищните условия.

- С цел повишаване на социалната свързаност и информираността на възрастните хора е важно да се повиши достъпът им до ИКТ и използването на технологии в дома.
- Макар и към момента образователният статус на възрастните хора да е добър и да се наблюдава тенденция на непрекъснато нарастване, би било добре да се развиват и усъвършенстват различни форми на учене през целия живот, които да подобрят адаптивността и квалификацията на възрастните съобразно нуждите на пазара на труда.
- С цел повишаване на активността на възрастните хора, в това число и физическата им мобилност, е важно да се подобри достъпът на възрастните хора до транспортни услуги като се преодолее постепенно слабата транспортна свързаност на малките населени места и недобрата физическа достъпност на преобладаващата част от транспортните средства.
- Макар и през последните години заетостта на възрастните хора (над 55 г.) да нараства, все още е необходимо да се създават по-гъвкави и съобразени с възрастта форми на заетост. Това би било изключително важно с цел съхраняване и предаване на опита на възрастните хора и повишаване на капацитета на организациите. Сформиране на смесени екипи от млади и възрастни служители и работници дава много добри практически резултати в реалния процес на производство.
- С цел по-добро приобщаване на възрастните хора в социалния живот и постигане на синергия в различни социални сфери е важно да се създадат условия и да се насърчава доброволчеството на възрастните хора. За целта е необходимо да се изграждат подходящи форми и инициативи за доброволчество.
- Необходимо е създаване на повече форми за социално включване на възрастните хора като за целта основният ресурс в тази област биха могли да бъдат читалищата, които по степен на покритие и като модел са уникална възможност за целенасочена работа с възрастните хора.
- Необходимо е да бъде насърчаван в по-голяма степен независимият живот на възрастните хора, включително и чрез внедряване на технологии и специфични услуги за дома, насочени към променящите се нужди произтичащи от възрастта.

SWOT Анализ

На база на направения анализ на Активния живот на възрастните хора могат да бъдат открити следните силни и слаби страни, възможности и заплахи:

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Увеличаваща се средна продължителност на живот • Нарастващ дял на хората с висше образование във възрастовите групи над 55г. • Висок дял на очакваните години живот в добро здраве в очакваната продължителност на живот • Добра социална свързаност и 	<ul style="list-style-type: none"> • Нисък стандарт на живот и висока бедност, особено сред част от пенсионерите • Слаб достъп до ИКТ и нисък дял на възрастните хора, които използват информационни технологии • Нисък дял на възрастните хора, участващи в различни форми на учене

<p>комуникация с членовете на семейството, близки и приятели</p> <ul style="list-style-type: none"> • Изградена мрежа от читалища, която създава условия за развиване на дейности в полза на възрастните хора на локално ниво • Съществуващи самодейни състави и творчески групи, в които участват възрастни хора 	<p>през целия живот</p> <ul style="list-style-type: none"> • Слаба мотивация на възрастните хора за участие в процесите на взимане на решения • Недобре осигурен достъп на възрастните хора до транспортни услуги (слаба транспортна свързаност на малките населени места и недобра физическа достъпност на преобладаващата част от транспортните средства) • Ниска заетост на възрастните хора (над <u>55 г.</u>) • Ниска степен на доброволчество и участие в обществото • Ниска степен на участие в културни събития и слабо посещения на концерти, театри, кино и др. • Ниска степен на физическа активност и участие в спортни занимания • Висок дял българи над 55 г., чиито потребности от здравна и дентална грижа остават неудовлетворени • Слаби възможности за независим живот на възрастните хора
<p>Възможности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Потребност от квалифицирани специалисти и нарастващо търсене на пазара на труда • Съхраняване на културните традиции и културните институции и читалищата на местно ниво чрез използване на капацитета на възрастните хора • Използване капацитета на НПО за развиване на дейности, насочени към възрастните и с активното участие на самите възрастни (лица над 55 г.) • Развиване на доброволчеството в полза на възрастните хора и в същото време развиване на доброволчество сред възрастните хора 	<p>Заплахи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Влошаване на икономическата конюнктура • Концентрация на икономическата активност в няколко големи градове на страната • По-труден достъп до здравни и социални услуги в малките населени места и особено в малките села в слабо-развитите райони на страната • Неравномерно разпределяне на социалните услуги и неравномерно качество като особено засегнати са по-отдалечените населени места и селата • Понижена сигурност и рискове от извършване на криминални деяния

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

• Развиване на самодейни състави, краеведски дейности и творчески групи за съхраняване на културните традиции и обичаи на местно ниво • Насърчаване на бизнеса да адаптира работните места за възрастните хора и да полага усилия за съхраняване на опита чрез съвместни екипи от млади и възрастни служители и работници • Изграждане на капацитет на местно ниво и подобряване на качеството на социалните услуги, насочени към възрастни • Подобряване на услугите и продуктите за възрастни хора	срещу възрастните хора и тяхното имущество • Дискриминация по възрастов признак в обществото и на пазара на труда • Незадоволително състояние и ниво на поддържане на съществуващата инфраструктура (транспорт, води, ИКТ, здравеопазване, образование и др.)

Част 7. Добри практики за създаване на капацитет и благоприятна среда за активен живот на възрастните хора

ОБЛАСТ ВРАЦА

ПЕНСИОНЕРСКИ КЛУБОВЕ, ОБЩИНА ВРАЦА

Община Враца осигурява социално включване на възрастни хора посредством дейности, реализиращи се в 28 пенсионерски клуба на територията на община Враца, в които се извършва:

- Организиране и популяризиране на културни и социални прояви;
- Обмен на опит с други пенсионерски клубове в страната;
- Туристически посещения;
- Участие във фолклорни събития и прояви (Фолклорен фестивал „Да съхраним българското“).

Национално сдружение на общините в България

ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРИ ПРЕДОСТАВЯНЕТО НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЗА ВЪЗРАСТНИ ХОРА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА ВЕЛИКО ТЪРНОВО ДОМ ЗА СТАРИ ХОРА „ВЕНЕТА БОТЕВА”

Възрастните хора са призвани да пазят традициите, да ни подкрепят, да ни помагат да съзряваме. Те притежават огромен запас от натрупана мъдрост, имат житейския опит, който само годините могат да дадат. Те изслушват търпеливо болките и проблемите на другите. Водили са достоен живот и са съграждали България с безкрайна енергия, отдаденост и вяра.

Едно от най-големите препятствия, пред което хората от третата възраст се изправят, се оказва самотата и социалната изолация. Основна цел пред всички нас е да изградим среда, в която те да остаряват в добро здраве, като пълноправни членове на обществото и да се чувстват по-независими в ежедневието и по-ангажирани като граждани.

Дом за стари хора „Венета Ботева” е специализирана институция за предоставяне на социални услуги с отделение за лежачо болни, която разполага с капацитет за настаняване на 130 потребители.

Основна цел на социалната услуга е задоволяване на ежедневните потребности на потребителите, предоставяне на денонощно медицинско наблюдение, осигуряване на атмосфера за преодоляване на чувството на изолираност и изоставеност, създаване на условия за социални контакти и възможности възрастните хора да се чувстват неразделна част от обществото. Поради това в лого на институцията се е превърнала фразата: „Живот, мъдрост и достойни старини”

В Дом за стари хора „Венета Ботева” се провеждат многобройни дейности, които ангажират свободното време на потребителите, сформирани са и различни групи: певческа група, танцова формация, театрална труппа, литературен кръг, издава се вестник.

Формата на трудова дейност се прилага като част от комплексни дейности, подпомагащи цялостното възстановяване на организма, с различни методи на двигателна активност.

Трудотерапията се конструира както чрез индивидуални, така и групови дейности. Провеждат се персонални разговори с новопостъпилите потребители на Дом за стари хора „Венета Ботева”, с цел запознаване с видовете трудотерапия и включването им в група по интереси.

Видове трудотерапия, които се осъществяват в Дом за стари хора „Венета Ботева”, са: Арттерапия (техника графика с конец, техника изонит), Ерготерапия (плетене с вестници, квиллинг, работа с картон, папие маше, декупаж), Плетива (плетене на една или две куки, плетене с кабел, макраме), Музикотерапия (певческа и танцова група), Градинотерапия (отглеждане на саксийни и градински цветя, почистване и окопаване на дворното място).

Екипът на социалната услуга работи в посока подпомагане участието на потребителите на Дом за стари хора „Венета Ботева” с изработените от тях изделия в различни базари и изложби. Средствата, спечелени по време на ежегодно организираните от Община Велико Търново базари, се влагат в редица начинания в полза на потребителите - организиране на празник, екскурзия или сбъждане на нечия мечта.

Танцовите и певчески групи също имат възможност за сценична изява, както по време на мероприятията организирани в самата социална услуга, така и по време на външни участия.

По традиция за седма поредна година в Дом за стари хора „Венета Ботева” се организира сладоледено парти. Възрастните хора изнасят колоритна програма с много песни и танци в различни стилове - латино, рап, руско-цигански, хавайски, испански, гръцки, кънтри и народни танци, и изненадват публиката с уникални костюми. По време на партито всички получават сладка разхлада, която е осигурена като подарък от представители на бизнес сектора.

Всяка година в Дом за стари хора „Венета Ботева” по повод Рождество Христово възрастните хора изпълняват сценка, която пресъздава поднасяне на дарове на Богородица и Младенеца от тримата Влъхви. Организират и Коледно тържество, на което под формата на пиеса представят съхранените през годините български традиции и обичаи.

За седма поредна година чрез кампанията „Сбъдни мечта” ръководството на Дом за стари хора „Венета Ботева” превръща мечтите на потребителите в реалност. Част от реализираните дейности по тази инициатива са осигуряване на средства за операции, посещение на родна къща, екскурзии до желана дестинация, козметични процедури, среща с бивши колеги и предоставяне на възможност за кратко завръщане на работното място, осъществяване на среща с екипа на любим футболен отбор, издаване на книга с авторски творби, промяна интериора на стаите, осигуряване на самостоятелна стая.

Международният ден на възрастните хора се отбелязва с традиционният конкурс „Мисис баба и мистър дядо - Дом за стари хора „Венета Ботева”, в който всички желаещи да участват могат да се включат с изпълнение на песен – индивидуално или в група, със стихотворение, танц или скеч. Неутрално жури оценява изпълненията, като избира Мисис баба и Мистър дядо и техните подгласници.

С цел подкрепа за активен социален живот и разнообразяване на свободното време на възрастните хора в Дом за стари хора „Венета Ботева”, се провеждат редица мероприятия, насочени към отбелязване на бележити дати, национални и религиозни празници. За възрастните хора от Дом за стари хора „Венета Ботева” се организират екскурзии на море или планина и посещения на различни културни забележителности.

Дългосрочните грижи за възрастните хора изискват междуинституционално взаимодействие при предоставяне на социалните и здравните услуги. Мерките за избягване на социалната изолация са от първостепенна важност за нормалното съществуване на възрастните хора. Те спомагат за развитие на психическите и физическите им възможности и разкриват неподозиран потенциал.

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

КЛУБОВЕ НА ПЕНСИОНЕРИ И ХОРА С УВРЕЖДЕНИЯ – ВЕЛИКО ТЪРНОВО

На територията на община Велико Търново са разкрити и функционират 34 Клубове на пенсионери и хора с увреждания. Те представляват социална услуга в общността, която е форма за социална интеграция и имат за цел да съдействат за поддържане на социалните контакти и жизнения стандарт на пенсионерите и инвалидите в община Велико Търново.

Всеки месец в Клубовете се отбелязват предстоящите национални и български народни празници според традициите и обичаите, свързани с тях, провеждат се беседи, литературни четения, конкурси и концерти. Периодично се организират изleti, екскурзии и посещения на исторически значими места.

За изпълнение на своите цели Клубовете организират и провеждат редица инициативи и дейности както самостоятелно, така и съвместно с неправителствени организации, съюзите на пенсионерите и хората с увреждания в България, фондации, частни физически лица и Центровете за работа с деца и младежи, функциониращи на територията на община Велико Търново.

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

В традиция за Клубовете в община Велико Търново се превърна провеждането на Общински песенен празник „Цветница“. През 2016г. инициативата се реализира за 27-ми пореден път, а участие взеха художествените състави към Клубовете на територията на община Велико Търново.

За девета поредна година Община Велико Търново съвместно с Общински съвет на съюза на пенсионерите – 2004 организират и провеждат фотоизложба по повод Международния ден на възрастните хора. Всяка година фотоизложбите представят различна тематика, а участниците в тях получават грамоти за активно участие и други поощрителни награди.

През 2016г. членовете на Клубовете, функциониращи на територията на община Велико Търново, ще вземат участие в Девети Общински празник на художественото слово. Организатори са Община Велико Търново и Общински съвет на съюза на пенсионерите – 2004, а обичаен домакин на събитието е с. Самоводене.

За трета поредна година на територията на община Велико Търново се провежда Общински празник „Театрално вълшебство“. Участници в художествената постановка са театралните самодейни състави към Клубовете, които ще представят скетчове, комедийни или драматични изпълнения.

Всяка година художествените състави към Клубовете участват в Коледно-новогодишен концерт, благодарение на който имат възможност да отправят поздрав за светлите зимни празници, да представят своите възможности и да се докоснат до професионална сцена.

Клубовете и Центровете за работа с деца и младежи, които реализират своята дейност на територията на община Велико Търново, участват активно в множество съвместни мероприятия. Обмяната на опит, знания и внимание влияе благотворно както на децата и младежите, така и на възрастните хора.

Проект „С грижа за възрастните хора“ ангажира вниманието от една страна на децата и младежите, а от друга - на възрастните хора. Началото на проекта е поставено през 2014г., а самата инициатива няма краен срок. Тя цели младите и възрастните хора да се изправят заедно в борбата срещу телефонните измами, да се запознаят с други превантивни мерки за борба с престъпността и благодарение на допълнителната информираност да се намали броя на престъпленията срещу хората от третата възраст.

Периодично в Клубовете на пенсионера и инвалида и Центровете за работа с деца и младежи се организират приятелски срещи, съвместни творчески занимания и турнири по шах и табла.

Росица Димитрова
Директор на дирекция "Социални дейности и здравеопазване"
при Община Велико Търново

ОБЛАСТ ГАБРОВО
ПРОЕКТ „ПРИЕМИ МЕ НА СЕЛО“

Проектът има за цел да осигури обмяната на знания, ценности и опити между млади хора, които нямат връзка със село и не познават начина на живот там и възрастни хора, които живеят в такава среда. Доброволци на възраст между 16 и 29 години приемат ролята на „приемни внуци“ в домовете на по-възрастни хора, които приемат ролите на „баба под наем“ или „дядо под наем“. Възрастни хора биват наемани, за да отглеждат за определен период от време децата. По този начин възрастните хора осигуряват трудова заетост за себе си, заместват родителите на децата и учат младите на традиционни кулинарни специалитети, на работа в градината, на домашен бит и култура, както и предоставят възможност на „внуците си под наем“ да живеят в извънградска среда.

Основна цел е опознаване, съхраняване и популяризиране на българското културното наследство - традиции, занаяти и обичаи, чрез предаване опит и знания между поколенията. „Приеми ме на село“ насърчава общуването между представители на различни възрасти, стимулира толерантността, разбирателството, взаимодействието и междукултурния диалог. Разработен е модел на Приемно село в България, в което млади хора от града /„внучета назаем“/ имат възможността да живеят при баби и дядовци „под наем“ и да се включат активно в селския живот. Чрез реализирането на различни дейности в рамките на инициативата, младите хора придобиват нови знания и умения, свързани с фолклора, народните занаяти, традиционния бит и култура на българското село и спомагат за популяризиране на културно ни наследство. През 2014 г. инициативата „Приеми ме на село“ е разширена и мултиплицирана, чрез включване на пет приемни села и бе поставено началото на създаване на мрежа от Приемни села в България. Тя е изцяло насочена към разширяване на достъпа на децата и младите хора до българското културното наследство – фолклор, народни традиции, занаяти и обичаи. Дейностите, които се реализират в рамките на проекта, са в три основни направления: Кулинарно наследство: Приготвяне на традиционни домашни специалитети и запознаване с целия цикъл дейности, свързани с определеното ястие. Например: Дърпана баница – усвояване на умения, свързани с доене на кози, приготвяне на домашно сирене, биене на домашно масло, замесване на тесто и т.н. Приготвянето на обредни хлябове; Записване на автентични народни рецепти; Фолклорни Традиции Изучаване на народни песни и хора; Изучаване и възстановка на местни обичаи и традиции; Работа на терен - изследване, проучване и документиране на интересни факти, свързани с местния бит, традиции и обичаи. Традиционни занаяти - Изучаване на традиционни занаяти – плетачество, предачество, тъкачество, плетене на кошници, изработване на сувенири от природни материали, ковачество и др. Селски бит – запознаване и усвояване на традиционните домашни дейности, запазени и до днес в селския бит - косене на трева, прекопаване на лозе, бране на царевицата, вадене на картофи, водене на добитъка на паша, доене на животни, носене на вода с менци, цепене на дърва за огрев, приготвяне на зимнина и пр.

Резултати:

- създадена мрежа от Приемни села в България;
- разработена Стратегия за развитие на „Мрежа Приемни села – България“;
- 50 младежа придобили нови знания и умения, свързани с традициите, бита и занаятите в с. Новаковци и с. Стоевци;
- проведени 2 кулинарни конкурса, предадени и записани традиционни готварски рецепти и рецепти от традиционната медицина; разучени народни песни и хора, пресъздадени два народни обичая; оформена цветна градина в центъра на селото; документиран интересни факти, свързани с местния бит, традиции и обичаи;

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

- създадени основи за подобряване на комуникацията между младите и възрастните хора;
- популяризиране на регион Габрово, като атрактивна дестинация;
- проведена една пресконференция с медиите;
- изработени рекламни материали – 60 тениски;
- осигурено финансиране извън проекта и изработен един филм ;
- изработени, отпечатани и разпространени 200 книжки;
- поддържане страница на проекта във Фейсбук;
- постигната публичност и популяризация сред обществеността на реализацията на проект „Приеми ме на село”

ОБЛАСТ РУСЕ

ФОНДАЦИЯ „ТРЕТА ВЪЗРАСТ” – ГР. РУСЕ
7016 гр. Русе, ул. „Матей Попов” № 4,
тел. за контакти 082860441
ДНЕВЕН ЦЕНТЪР ЗА СТАРИ ХОРА

Фондация „Трета възраст” е местна неправителствена организация, учредена с решение на Русенски окръжен съд на 10.07.2000г.

През месец март 2002г. фондацията е пререгистрирана като организация за осъществяване на дейност по смисъла на Закона за юридическите лица с нестопанска цел и вписана в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел за осъществяване на обществено полезна дейност.

В продължение на 16 години ние оставаме верни на мисията на организацията:

1. Да работим за повишаване качеството на живот, преодоляване на социалната изолация, формиране на адекватно на съвременните реалности съзнание и изграждане на достоверни представи в обществото за проблемите и нуждите на лица в неравностойно социално положение (възрастни хора, лица с увреждания, социално слаби, тежко болни и др.).

2. Оказване на материална и морална подкрепа на посочените по-горе нуждаещи се лица.

Основните цели, които сме си поставили са да:

- Подпомагаме и подкрепяме социално-слаби граждани, хора с увреждания и самотно-живеещи възрастни хора, нуждаещи се от грижи.
- Организираме хуманитарни дейности в полза на хората в социален риск.
- Участваме в инициативите за развитие на европейската интеграция на българското общество.

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

- Развиваме успешно сътрудничество с Община Русе, Министерството на труда и социалната политика и другите държавни и обществени органи и организации в полза на хората в неравностойно положение и предоставяне на социални услуги.

От самото си създаване Фондацията предоставя социални услуги и грижи за хората в неравностойно положение и има свои върхове. Един от тях е Дневен център за стари хора в Русе, създаден с неуморна и последователна работа, с безброй опити за промяна на политики и мислене, с постигнати резултати в интеграцията и социалното включване на възрастните хора.

Как започнахме?

Началото беше поставено през 2001г. с изпълнението на първия ни спечелен проект “Социални грижи за стари и болни хора по домовете”. Ние се грижихме за тежко и неподвижно болни в техните домове всекидневно, а с останалата част около 35 човека, които бяха с по няколко хронични заболявания, но на практика са здрави и нямат нужда от такива грижи, както тежко болните, се срещаме няколко пъти седмично. Предоставяхме им различни социални услуги, пак в техните домове. Тези хора проявиха инициатива да се събират на групи и пожелаха по възможност да имат помещение, където да могат да общуват помежду си и да преодолеят чувството на самота и изолация. След приключване на проекта през 2002г. продължихме да работим със същата група хора, като спечелихме друг проект, финансиран от посолството на Кралство Холандия. През периода на реализация на проекта, хората прекарваха по-голямата част от свободното си време при нас. Те участваха в организираните от нас срещи, традиционни празници и тържества, консултации по социални въпроси и други дейности за контакти и интеграция. Така стигнахме общо до идеята, че трябва да се създаде дневен център, където старите хора да могат да се чувстват неразделна част от обществото и там да получават различни социални услуги. Уверени бяхме в нуждата му и бяхме сигурни, че той ще стане техен втори дом.

Потърсихме съдействието на Община Русе, за да получим помещения и да създадем дневен център. С решение на Общинския съвет през месец януари 2003г. сградата ни бе дадена за ползване за срок от 10 години - втори етаж на ул. «Йосиф Цанков» №47, без двете помещения, които бяха заети. Обединени холандски фондации изпратиха свои представители на посещение - господин Тео Зелденрост и госпожа Мария Петкова, които одобриха сградата за функциониране за Дневен център. Кандидатствахме и проектът ни отново беше одобрен – „Създаване на дневен център за възрастни хора“. Извършихме ремонтните дейности и първоначално обзавеждане.

Така **Дневният център за възрастни хора беше създаден по спонтанен начин и по инициатива на самите възрастни хора.**

Дневният център беше **тържествено открит на 12.05.2004г. с водосвет и пожелания за здраве и активен живот.**

Дневният център беше един от първите дневни центрове разкрити в страната. **Той беше иновация за възрастните хора от града, поради което към него беше проявен изключителен интерес и капацитетът му бързо се запълни.**

От 2004 до 2008г. екипът за управление полагаше усилия чрез разработка и печелене на проекти да създава благоприятни условия за живот и работа с хората.

През 2008г. получихме и останалите две помещения, които отремонтирахме и обзаведохме с помощта на дарители-фирми от град Русе.

Хората бяха мотивирани да живеят активно и пълноценно.

През 2009г. се възползвахме от **новата държавна политика за предоставяне на социални услуги в общността.**

Социалната услуга - **Дневен център за стари хора гр. Русе** беше разкрита със Заповед на Изпълнителният директор на Агенция за асоциално подпомагане през месец януари 2009г. **като делегирана държавна дейност, финансирана от Републиканския бюджет.** През същата година Фондацията участва в обявления от Община Русе **конкурс за управление на социална услуга „Дневен център за възрастни хора“.**

Вече 7 години Фондацията е доставчик на социална услуга „Дневен център”, въз основа на сключен договор през същата година с Община Русе.

Приемаме това доверие от страна на Община Русе, Регионална дирекция за социално подпомагане – гр. Русе, Дирекция за социално подпомагане – гр. Русе като оценка за добре свършена работа.

Към днешна дата, при капацитет 50 потребители, в Дневния център се осигуряват комплексни грижи на 50 възрастни хора от гр. Русе, но има много нуждаещи се и желаещи да се възползват от тази услуга.

В целевата група са включени:

- **Самотни възрастни хора, изолирани в тесния кръг на своите проблеми, лишени от социални контакти;**
- **Хора в нетрудоспособна възраст, напуснали активния живот, имащи потребност да преодолеят психологическата бариера, която ги кара да се чувстват ненужни и да им осигури условия за взаимопомощ;**
- **Възрастни хора запазили активното си отношение към социалния живот, които имат възможност за културни и социални изяви.**

Къде сме днес?

От дистанцията на времето, днес ние отчитаме, **че основната цел на Програмата за развитие на социална услуга „Дневен център за стари хора” успешно се изпълнява.** В него ежедневно се обгрижват 50 възрастни самотни граждани от гр. Русе. Тук се **предоставя топла храна на обяд, реализират се здравни и рехабилитационни програми съобразени със здравните потребности на хората, провеждат се дейности за социални контакти и осмисляне на свободното им време.** Създадена е благоприятна микросреда, която допринася за намаляване на социалната изолация, за повишаване на социалната интеграция и социално включване на хората в общността.

1. **Дневния център се намира в поддържана и модернизирана материално-техническа база на ул. Йосиф Цанков № 47, втори етаж. Помещенията са оборудвани и приведени в съответствие с изискванията и изцяло отговарят на критериите и стандартите за работа с възрастните хора.** Той е напълно обзаведен и оборудван за социализиране, независим и пълноценен живот на потребителите, подпомагани от професионалисти съгласно Методиката за организиране и предоставяне на този вид услуга в общността.

За целта се използва втори етаж от двуетажна масивна сграда от 250 кв.м., отремонирана и пригодена точно за този вид социална услуга.

Сградата отговаря на санитарните и хигиенни норми и в дневния център са обособени:

- **Дневна зала** - оборудвана с необходимото обзавеждане, телевизор с кабелна телевизия, стереоуредба с DVD и мека мебел, акордеон, климатик и др. пособия за провеждане на образователни занимания, трудотерапия, арттерапия, музикотерапия и други дейности за социални контакти и интеграция. Потребителите организират свободното си време: провеждане на **тихи игри за релаксация – посрещане на гости и проследяване на интересни серийни филми и предавания, прочит на местния и регионален печат.**

- **Зала с пет стационарни компютъра** с непрекъснат достъп до интернет, два принтера и две копирни машини.

- **Зала за гимнастики** – с уреди - бягаща пътечка, кростренажор, вибомасажор, велоергометър, масажни възглавнички, инфрапетмасажори, апарат за мускулна стимулация, топки, точилки. Тук се провеждат програми за обща поддържаща терапия, комплекси упражнения по групи заболявания и индивидуална механотерапия, подвижни игри за релаксация и други.

- **Кабинет за медико-социална работа** – който е обзаведен с медицински шкаф, медицинска кушетка, термомасажорно легло, апарати за измерване на кръвно налягане, измерване на тегло и ръст, апарати за измерване на кръвна захар, електрокардиограф и други уреди и пособия, необходими за

провежданата индивидуална рехабилитация, психо-социална работа, здравно-рехабилитационни консултации и др. вид терапии с потребителите.

В двата Кухненски бокса има две готварски печки и две микровълнови фурни, два хладилника и един фризер, съдомиялна и пералня. Осигурени са всички видове инвентар и кухненски уреди **за: хранене на възрастните хора; за провеждане на кулинарни занимания** и приготвяне на традиционни местни ястия. Тук се използват интересни рецепти и дегустират кулинарни вкусоти. Разменят се изпитани рецепти, а в навечерието на празници се аранжират кулинарни изложби.

- **Възрастните хора сами се грижат за парковото пространство** и реализират инициативи за поддържане района на Дневния център. В градинката сме засадили градински цветя, за които хората се грижат през цялата година. В помещенията се обособи кът със стайни цветя и предмети изработени от самите възрастни хора.

2. Осигурен е достъп на възрастните хора до комплексни социални услуги и ежедневни грижи за поддържане на общото им състояние, като:

- **На трудно подвижните и болни потребители**, които живеят в по-отдалечените места на града от социалното заведение се предлага транспорт с автомобил Мерцедес А190, който ни беше дарен от Германия през месец ноември 2012г.;

- Осигурява се **топъл обяд за потребителите с право на избор на меню;**
- **Осигурени са ежедневно здравно наблюдение и поддържаща рехабилитационна терапия** за поддържане на здравия им тонус за дълготраен активен живот;

- **Ежедневна здравна профилактика.** Тя включва ежедневно измерване на **кръвно налягане, пулс, телло и кръвна захар; контрол за редовното приемане на предписаните лекарства и медикаменти;** прилагат се превантивни мерки чрез насочването им за последващо лечение, както и спазването на предписаните диети и храни;

- С хората ежедневно се провеждат **ЛФК за обща поддържаща терапия; индивидуални занимания за подобряване на фината моторика; механотерапия и вибромасаж; дозирани пешеходни разходки на открито и излети; йога практика и курс по народни танци и мажоретки.**

3. Тук се провеждат дейности за организиране на свободното време и социално интегриране.

- Под формата на трудова и занимателна дейност, в Дневния център се провежда **трудотерапия чрез – изобразително изкуство, шев и кройка, изработване на различни предмети домашно плетиво, дантели, кулинарни занимания; занимания по цветарство**, които постигат съчетание от умствени и физически усилия със социално обоснована мотивировка за нея.

Имаме сключен договор с Пощенска банка София и изработваме мартенички, които в банката подаряват на Първи март на своите служители и клиенти. Първата година изработихме 3500 броя, след това две години по 5000 хиляди, следващите две години по 7500 броя и последните две години - 10000.

- **Заниманията по музикотерапия** са средство за преодоляване на емоционалния дефицит, поради което е важна част от работата за организиране на свободното време и социално интегриране на възрастните хора. Групата по музикотерапия участва в организираните дейности за социални контакти при нас.

- **Артистични занимания-разучаване на сценки, пиеси и др., рецитиране на стихове.**
- **Празнуват се всички рождени и именни дни, всички национални празници- Коледа, Бабин ден, Никулден, Първи март, Осми март, Първа пролет, Великден, Международният ден на възрастните хора с празнични обяди и организирана програма.**

- Пет поредни години участваме в дискусия на тема „Солидарност между поколенията” организирана от фондация „Лале”, която се провежда в град София. Имаме възможността да представим услугите, които предоставяме пред всички присъстващи. Всяка година организираме събития с деца на празника Солидарност между поколенията- 29 април.

- На организираните от фондация „Лале” борса на проекти и идеи в град Русе, три години сключвахме най-много сделки с бизнеса в сравнение с всички други участващи НПО в Русе.

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

• Вече шестнадесет години се организират екскурзии до известни забележителности на страната.
4. Тук се провеждат дейности за разширяване на социалните контакти и интеграционни връзки между хората. Възрастните хора поддържат приятелски отношения с редица Дневни центрове в страната.

5. Дневният център за възрастни хора е утвърден **като добра социална практика и обект на интерес от страна на наши колеги и неправителствени организации**, работещи с и за възрастни хора от страната.

От 2004 година фондацията единствена предоставя услугата „Дневен център за стари хора“ в Русенска област. За успешната си дейност и високото качество на предоставяната услуга, фондацията бе отличена за „Проект на годината“ в социалната сфера за България през 2005г. Доволни сме за признанието, което получихме. Всичко, което сме създали е ставало последователно и сме се съобразявали с нуждите и потребностите на възрастните хора.

Какви са резултатите?

На 12.05.2014г. отпразнувахме 10 годишен юбилей **горди от постигнатото:**

- Фондацията **успешно разработи социалната услуга Дневен център за възрастни хора гр. Русе;**
- Този **уникален дневен дом за възрастни хора** е нашият висок връх и от създаването си досега в него са преминали над **100 граждани в неравностойно** положение в град Русе.

- **Разполагаме с поддържана и модернизирана материално-техническа база**, предоставена ни от Община Русе.

- Изградени и обучени са екипи от специалисти и доброволци.

- **Дейността на Дневен център, като място за активно стареене на хората от третата възраст** е представена в AGE „Европейска платформа“, работеща с и за възрастни хора от страните на Европейския съюз.

От 11 до 14 май 2011г. в Брюксел присъствахме на общо събрание на Европейската платформа за работа с възрастни хора. Фондацията беше приета да членува в мрежата, след общо гласуване на всички останали членове. Членовете на европейската мрежа са 180 организации от всички европейски държави. По случай приемането ни представихме презентация за дейността на дневния център. Участвахме в работни групи. На събранието присъства еврокомисарят на труда и социалната политика Ласло Андор, който ни поздрави и прояви интерес към дейността ни.

В работните групи се обсъди как да се съчетае опитът от различните държави на европейско ниво. Ние споделихме нашата позиция. Обсъждаше се как старите хора да водят активен и пълноценен живот.

Дневният център е база за провеждане на текущи и държавни практики на студенти от Русенския университет, специалност Социална педагогика, Социални дейности и Медицински сестри, както и стажове на студенти от чужбина.

Създаде се при нас едно гражданско обединение от хора на пенсионна възраст, които са много доволни от услугите, които им предоставяме.

По различни поводи Дневният център е бил показван като успешна социална услуга пред различни международни и български организации, пред други общини, имащи намерение да предоставят услугата.

В него са обменяли опит социални работници и управители от дневни центрове.

В Дневния център се провеждат семинари с участници от цялата страна.

Благотворителната дейност на фондацията е насочена предимно в Русенска област.

Ние успяхме защото...

- Ние успяхме защото сме отдадени на това, което правим. Екипът ни е мотивиран, поради което успяхме да **изградим доверие и сигурност и хората ни вярват.**

- Но усилията ни нямаше да бъдат успешни без **партньорството** ни с Община Русе. Провеждаме съвместни инициативи и изяви за разширяване на социалните контакти и интеграционни връзки с хора от други общини.

Програмата за предоставяне на социалната услуга „Дневен център за стари хора“ се предоставя единствено от фондация „Трета възраст“ в цялата област вече дванадесет години. Дневният център е с най-

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

много потребители в България. Той се подпомага и подкрепя от различни български и чуждестранни партньори на различни нива и под различни направления.

Адмирации към всички членове на Дневния център, специалисти и доброволци, за направеното досега, с което пишат историята му. Нека си пожелаем и в бъдеще да бъдем все така мотивирани, да осъществяваме мисията за подобряване качеството на живот и социално включване на хората в неравностойно положение и най-вече на хората от третата възраст. Надяваме се, че и държавата ще бъде като майка за нашите родители, както те са се грижили за нас и за нея. Дневните центрове за стари хора са единствената социална услуга създадена за хората от третата възраст и с годините ние доказахме колко е необходима.

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора“
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Ценка Димитрова, ръководител Дневния център „Трета възраст“
Албена Недева, социален работник в Дневния център „Трета възраст“
Цветана Илиева, медицинска сестра
д-р Стоян Стоянов, кинезитерапевт

ОБЩИНА ЦЕНОВО, ОБЛАСТ РУСЕ
ПРАЗНИК „ОБИЧАИТЕ ПО НАШЕНСКИ“

Празникът „Обичаите по нашенски“ събра за първи път заедно млади и стари жители на село Новград. Идеята да се пресъздаде празничната атмосфера в един обикновен селски дом принадлежи на ръководството на Народно читалище „Христо Ботев“ и на кмета на населеното място Диана Копчева. Инициативата беше бързо и безрезервно подкрепена от възпитаниците на Детска градина „Славейче“, от колектива на Основно училище „Алеко Константинов“ и участниците в пенсионерския клуб „Янтра“.

На празника на 19.09.2016 г., който се организира за първи път, бяха пресъздадени обичаи и ритуали на християнската и мюсюлманската общност, характерни за този край. На едно място бяха събрани и традиционни местни гозби. Млади и възрастни жители на Новград останаха впечатлени от пресъздаването на обичаите от пролетния фолклорен цикъл – Трифон Зарезан, Заговезни, Лазаровден, Великден и Гергьовден, и от зимните празници – Никулден и Бъдни вечер. Мюсюлмани представиха типичните за общността Курбан и Шекер байрам и обичая „Искане на прошка“.

Национално сдружение на общините в България

ОБЛАСТ ВАРНА

АСОЦИАЦИЯ „ДА СЪХРАНИМ ЖЕНАТА“
ЦЕНТЪР ЗА СОЦИАЛНА РЕХАБИЛИТАЦИЯ И ИНТЕГРАЦИЯ
ЗА ВЪЗРАСТНИ ЖЕНИ
гр. Варна

Асоциация „Да съхраним жената“ има богат 20 годишен опит в работата с възрастните жени за превенция на тези негативно въздействащи фактори.

Центърът за Социална Рехабилитация и Интеграция за възрастни жени е комплексна социална услуга, за активен и творчески живот на възрастните хора. В България почти всички възрастни хора имат дом. На тях им липсват контакти, общуване, внимание, прилагане на опита им в полезна насока. Към удовлетворението на тези потребности е насочена **Социалната програма на Община Варна, Асоциация „Да съхраним жената“, чрез комплекс от над 30 социални дейности** в ЦСРИ за възрастни жени „Импулс“ развива комплексна социална услуга вече девета година.

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

До голяма степен ЦСРИ е сполучлива алтернатива на институционализацията в Домовете за стари хора.

Целта е да се компенсират трите рискообразуващи фактори при старите хора: бедността, възрастовата обремененост и влошеното здраве. Мерките и услугите за превенция на риска от изолация и маргинализация включват и комплекс от дейности за удовлетворяване на духовните потребности на възрастните хора от контакти и общуване, от информираност и активност, в личния им и социален живот. Асоциацията спечели доверието на гражданите на Варна, като работеща успешно със социално слаби хора, с жени с увреждания и самотноживеещи възрастни жени в пенсионна възраст.

Осигурени са всички необходими условия: **база, медико-рехабилитационна техника, компютърно и електро обзавеждане, шевни машини, кухненско оборудване и обзавеждане**. Кадровият потенциал е сертифициран за работа с възрастни хора. Експерт-ръководителите са подготвили комплекс от обучителни и рехабилитационно – интеграционни програми, лекции, беседи, сценарии за открити събития, интерактивни игри, тестове и казуси, което представлява богатство и разнообразие от интелектуални плодове в социалната работа с потребителите на ЦСРИ за възрастни жени.

Резултатите от социалната услуга ЦСРИ за възрастни жени са:

- приемат пенсионирането по- леко, без драматизъм, продължават да бъдат активни и извън дома си, интегрират се безконфликтно в общността.
- преодоляват по- безболезнено самотата, особено след загуба на партньора си.
- получават подходяща социална среда и те се възприемат, като важна част от една работеща общност.
- имат възможност да разкрият, неразкрит до сега **личностни възможности и таланти, или да практикуват своето хоби**, което повишава самооценката и самочувствието им, че могат да творят и да бъдат полезни.
- имат възможност да споделят личен опит, да получат нови знания, умения.
- откъсване от проблемите на бедността, самотата, болестите, със смислени занимания: здравни беседи, музикотерапия, арттерапия, танцтерапия, поезия, гимнастика и много други „ инвестиции” в психично здраве.
- имат по-ниски разходи за ел.енергия, телефон, вода и т.н. за времето на участия в занимания на центъра.
- получават дарения като: хранителни продукти, хигиенни материали, дрехи, чанти, обувки, помощни медицински средства- бастуни, проходилки, столове за баня, инвалидни колички, табли за хранене на колела и др., Част от тези дарения и продукти на центъра са дарени на ВВП Митрополия и на Сдружение „Св. Андрей” в кметство Аспарухово.

Национално сдружение на общините в България

Проект „Иновативен обществен модел за Сребърна Социална Борса”

Асоциация „Да съхраним жената” инициира провеждането на кръгла маса по повод **проект „Иновативен обществен модел за Сребърна Социална Борса”**. Той е осъществен с финансовата подкрепа на Дирекция „Социални дейности” към Община Варна. Проектът изгради, конструира и тества ефективното функциониране на услугата за почасова грижа за семейства и възможността за надомна социална подкрепа, на лица със специфични потребности и зависими от грижи. Успешната работата по проекта даде възможност на 15 доброволци да работят и създаде качествено нов социален модел за подкрепа в домашна среда на хора в риск. Устойчивостта и развитието на ССБ е приоритет в перспектива. За мултиплициране на положителния опит и резултатите от проекта се проведе оживена дискусия. Отчетено бе, че на 15 семейства се протегна ръка за помощ. Работата по проекта е ново завоевание за Социалната програма на Варна. Всички бяха единомдушни, че проектът трябва да има развитие и бъдеще. Като представители на администрацията Кристиан Богоев заместник-областен управител и г-жа Адриана Григорова, Директор „Социално подпомагане” - Варна, както и представители на Дирекция „Социални дейности” и Бюро по труда Варна, споделиха своето положително мнение по отношение на извършената

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

работа към момента. Те подкрепиха усилията за работа в дома на хора със затруднения извън институционалното пространство. На състоялата се среща потребители на проекта, асистенти обгрижващи лица в нужда се включиха емоционално с желание да покажат важността на проекта за тях самите, за израстването им като професионалисти и хора желаещи доброволно да бъдат в подкрепа и да помогнат нуждаещи се. С благодарност, че могат да получат подкрепа, изразиха позиция и обгрижените лица. Всичко това имаше цел да покаже нарасналата нужда от това да се изгради система за ефективна помощ в дома на лица в социален риск. По време на срещата г-н Иван Табаков представител на Варненската търговско-индустриална камара също изрази подкрепа и се включи в отворената дискусия с конкретни предложения. Засегнат бе въпросът и за доброволния труд, който е в основата и на проектната работа. Г-жа Монка Николова сподели също за своя опит, подкрепа към проекта за устойчивост, отправиха и бизнес дамите от „Обществото на предприемчивите”. Ръководителят на проекта Йорданка Ненчева обобщи, че ССБ е иновативен модел и механизъм за приемственост в обгрижването в 11те ЦСРИ и за стажове и проекти на студенти въобще, но най-вече от социалните специалисти – социални дейности, психология и здравен мениджмънт. Изказа и своята благодарност към участниците в него и сподели желанието на екипа на Асоциация „Да съхраним жената”, да продължи работа в насока на неговото прерастване от модел в работеща Сребърна Социална Борса, в подкрепа на повече хора в риск. Извършената работа до момента, обучение, домашни посещения, създаден горещ телефон и информационна база е вече предначертан път към един по-разширен и мащабен обсега на работа. ССБ внася качествено нова регулация и хармонизира взаимоотношенията между интереси, очаквания и възможности. Това пролича и от есетата на потребителите и на асистентите.

Асоциация „Да съхраним жената”

РЕГИОНАЛЕН ЕКСПЕРТНО-КОНСУЛТАНСКИ И ИНФОРМАЦИОНЕН ЦЕНТЪР "ЧИТАЛИЩА" - ОБЛАСТ ВАРНА
ТЕЛ.:052 320370

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ „ХРИСТО СМИРНЕНСКИ-1926”**с.Здравец, Община Аврен, Област Варна**

п.к.:9137, ул.“Хан Кубрат”, №32

тел.: 0882377627; zdravec_avren@abv.bg

Практиката за приобщаване на възрастните хора към активен живот в НЧ „Христо Смирненски-1926” с. Здравец, общ. Аврен, обл. Варна се основава на групите за автентичен фолклор, които са създадени, за да събират гласовите жени и мъже на село Здравец. В момента към читалището има пет групи, които работят активно за постигане на високи творчески резултати.

Женска фолклорна група „Здравец“, която събира, съхранява и пее типични за селото песни. Пресъздава старинни обичаи и обреди като: Старинна сватба, Седянка, Белянка, Бабин ден, Еньов ден, бабаМарта, Великден, Бъдни вечер и много др. Разучават много автентични хора, като Талима, Левата, Изхвърли кондак, Ганкино, Пандаляш и др. Годишните минават, сменят се ръководства и участници, но песните и обичаите остават, благодарение на всички преминали и оставили частица от себе си, и съхранили българското песенно изкуство. Ръководител на групата е Маестро Димитър Стойков, който е живото доказателство за активността, която кипи в селото. Макар и на преклонната 85 г. възраст, той не жали труд и отделяйки от ценното си време в студ и мраз, в дъжд и сняг, в жегата и зноя идва и дава всичко от себе си за да я има песента, за да я предаде на младото поколение и да остави това фолклорно богатство след себе си. В момента в групата пеят жени от 50 до 90 г. възраст.

Мъжка фолклорна група „Здравец“ е създадена през 2013 г. и се ръководи от Маестро Стойков. За кратко време тя постига огромни успехи и печели редица награди от фолклорни фестивали. Медните гласове на нашите мъже са балсам за ухото. Макар и малко на брой, те работят и печелят сърцата на хората и на журито и винаги се връщат с приз.

Група за шлагерна и стара градска песен „Китна пролет“ е създадена, за да отговори на потребностите на хората влюбени в шлагерната музика. Колективът започва работа през 2008 г. с ръководител Ивелина Томова. От тогава до сега постига много успехи и печели редица награди от фестивали за шлагерна и стара градска песен. Винаги, когато се събират на репетиция участниците споделят, че това е отмора и мехлем за душата.

Коледарска група – чрез нея се опазва приемствеността от старото към младото поколение. Всяка година на Коледа, групата радва жителите и гостите на селото. Влизайки в домовете на хората, коледарите внасят заряд за по-добро и изпълват сърцата и душите на стопаните с вяра и благоденствие.

Фолклорна танцова група „Здравец“ – създадена е от близо две години с хореограф Росен Иванов. Тя приобщава и младо и старо да се разкърши, разчупи, да научи и задоволи своите потребности от танци. Много добра терапия е след тежък работен ден.

Освен участията си в групите, много от хората четат и използват разнообразието от книги на библиотеката, за да задоволят и мисловните си потребности, да придобият нови знания, които да им вдъхнат сили и надежда за справяне с проблемите на живота.

Ето така читалището работи, за да задоволи нуждите на населението. Да убеди хората, че могат дори на преклонна възраст да бъдат активни и полезни, както за себе си, така и за околните.

Миглена Желева, работник в библиотеката

ОБЛАСТ ТЪРГОВИЩЕ
ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ

Ежегодно общината осигурява почивка за възрастни хора в общинската си почивна база, намираща се в гр. Балчик.

Всяка година на 22 септември общината организира събор в с. Осен, като основно целевата група са възрастните хора.

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

На територията на община Търговище са изградени и Дневен център за стари хора, и Дневен център за възрастни хора с увреждания, като съществуват и 33 пенсионерски клуба, като 9 от тях се намират в града, а останалите 24 в селата.

Национално сдружение на общините в България

ОБЛАСТ СЛИВЕН ОБЩИНА СЛИВЕН

На територията на община Сливен функционират **клубове на пенсионера**, в които членуват голям брой възрастни хора. Развиват активно културно – масова дейност. Организирант концерти по случай национални празници, като освен участие на техни самодейни колективи канят и участници от институции, предоставящи услуги за деца и лица с увреждания.

Друга добра практика е провеждане на **Национален събор «Карандила пее»** на който се събират самодейци и самодейни колективи от цялата страна.

Домашен социален патронаж предоставя социални услуги в домовете на възрастните хора. Към Домашен социален патронаж има Звено «Домашен помощник». Услугите са насочени към самотноживеещи хора и хора с увреждания, които са в невъзможност да организират сами своя бит. Община Сливен изпълнява и проект „Подкрепа и разширяване дейността за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността или в домашна среда на Звено за социални услуги „Домашен помощник” към Домашен социален патронаж, град Сливен” финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. По време на провеждане на подбора на домашни помощници и лични асистенти са избрани и лица в предпенсионна възраст. Предоставят се услуги в семейна среда на възрастни хора и лица, деца с увреждания и осигуряване на заетост на млади хора и лица в предпенсионна възраст.

Национално сдружение на общините в България

ОБЛАСТ ЯМБОЛ

БЪЛГАРСКИ
ЧЕРВЕН КРЪСТ

ОБЛАСТЕН СЪВЕТ НА БЪЛГАРСКИ ЧЕРВЕН КРЪСТ – ЯМБОЛ
8600, гр. Ямбол, бул. „ Д. Благоев “ № 1, тел./факс: 046 / 66 44 24, e.mail:
yambol@redcross.bg

В залата на БЧК Ямбол се проведе кръгла маса на тема “Политики на местната общност по проблемите на възрастните хора в област Ямбол” по проект „Повишаване информираността на обществото по проблемите на възрастните хора и защита на техните права”. Участие взеха: Раиса Синелникова, Експерт Швейцарски Червен кръст; г-жа **Юлия Литова**, Дирекция Социално-здравни политики, НС на БЧК-София; г-жа **Неда Бъчварова**, Директор на Дирекция „Хуманитарни дейности” Община Ямбол, г-жа **Мариана Милева**, Ръководител служба „Социални дейности” Община Елхово; Комисар **Георги Кючуков**, Началник отдел “Охранителна полиция”, ОД на МВР – Ямбол; **Петя Панайотова**, Директор на Дом стари хора /ДСХ / и Домашен социален патронаж; д-р **Румяна Русева**, гл. инспектор в Дирекция «Обществено здраве» в Регионална Здравна инспекция; инж. **Зарка Петкова**, Ръководител Областна пощенска станция – Ямбол; г-жа **Кина Атанасова**, рег. координатор на Национална пациентска организация; г-жа **Мария Демирева**, представител от Община Ямбол; **Кръстина Атанасова**, Общинска организация на инвалидите; г-н **Костадин Атанасов**, Председател на Общински клуб на пенсионера 2004; **предсатвители на целевата група по проекта – възрастни хора; местни печатни и електронни издания.**

Директорът на БЧК – Ямбол, инж. **Митко Филипов** откри кръглата маса, организирана от областната организация на Български Черен кръст – Ямбол и **представи участниците в нея. Представители от целевата група на проекта презентираха пред участниците постигнатите резултати до момента.** По време на кръглата маса бяха обсъдени положителните тенденции в процеса на прилагане на участническия

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

подход при партньорството ни с гореизброените институции и неправителствени организации. Всички партньори споделиха съвместните инициативи, реализирани до момента по проекта в полза на възрастните хора. От изказванията на участниците в кръглата маса, стана ясно, че благодарение на съвместните ни дейности е създаден един отворен модел на работа с възрастните хора в област Ямбол, който води до постигане на трайни промени в местните общности, влияещи върху качеството на живот на уязвимите възрастни хора.

Доказателство за успешните политики на местната общност в полза на възрастните хора бе посещението в ДСХ – Ямбол, където доброволци от БЧК зарадваха с лакомства, възрастните хора, настанени в Отделението за лежачо болни към дома. Друга група възрастни хора от проекта се включиха в Арт ателие и заедно с домакущите в ДСХ изработиха красиви великденски сувенири.

На 04.03.2015г. в БЧК – Ямбол се проведе работна среща по проект „Повишаване информираността на обществото по проблемите на възрастните хора и защита на техните права”. В срещата участваха г-н Костадин Атанасов, Председател на „Общински съюз на пенсионера 2004” - гр. Ямбол; инж. Митко Филипов, Директор на Секретариата на ОС на БЧК – Ямбол и Гергана Георгиева, щатен специалист в Секретариата на ОС на БЧК – Ямбол. Целта на срещата бе отчитане на съвместните реализирани дейности по проекта с Пенсионерските клубове от град Ямбол. Участниците в срещата заявиха готовност да продължат да работят съвместно с БЧК – Ямбол в полза на възрастните хора, без значение, че проектът приключи в края на 2014г. Дискутираха се примерни инициативи за бъдеща работа свързани с отбелязването на 1 октомври – Международен ден на възрастните хора; 29 април - Европейски ден на солидарността между поколенията; 5 декември – Ден на доброволеца и др.

Г-н Костадин Атанасов, изрази готовност за съвместна работа, като представител на Ръководството на Пенсионерските клубове от една страна, а от друга сподели личния си опит, като част от целевата група на проекта, който БЧК – Ямбол реализира в момента, в заключение добави, че е уверен, че ще продължи доброто партньорството, което до момента съществува с Ямболската червенокръстка организация.

Директорът на Секретариата на ОС на БЧК – Ямбол, инж. Митко Филипов връчи благодарствени грамоти на Председателите на Пенсионерските клубове за активно участие в дейностите на проект „Повишаване информираността на обществото по проблемите на възрастните хора и защита на техните права”. Директорът благодари на възрастните хора за съвместната работа по проекта и изрази подкрепата си за бъдещи съвместни дейности с Клубовете на пенсионера.

Специалист: Гергана Георгиева

ОБЩИНА ТОПОЛОВГРАД

Домашният социален патронаж е услуга в общността, която изцяло се финансира от общинския бюджет. Предназначена е за лица в пенсионна възраст, които не са в състояние сами да организират и задоволяват ежедневните си жизнени потребности; възрастни без близки и роднини; лица с трайни увреждания.

Предоставя се допълнителна възможност на целевата група за избор на услуги, които в максимална степен отговарят на техните потребности. Създаден е «Център за почасово предоставяне на услуги за социално включване в общността или в домашна среда», който предоставя комплексна услуга за хора над 65 г. с ограничения или в невъзможност за самообслужване.

Целта на проекта е насърчаване социалното включване и повишаване достъпа до висококачествени, включително здравни и социални услуги на възрастните хора. Надграждаща услуга е и проектът “Осигуряване на топъл обяд”, чрез който се дава възможност на потенциалните потребители да имат топла храна през целия период на годината. Всяка седмица се

предоставя разнообразно меню, с което да се осигури балансирано хранене на целевата група, при спазване на изискванията за безопасност на храните и националните стандарти и норми за хранене.

Социалните услуги на Домашен социален патронаж включват дейности по задоволяване на ежедневни битови потребности, здравни потребности, образователни потребности, дейности в свободното време.

Услуги, предлагани от ДСП са:

- ежедневно приготвяне и разнасяне по домовете на разнообразна храна;
- поддържане на личната хигиена и хигиената на помещенията, обитавани от обслужваните;
- съдействие при необходимост от преглед при личния лекар и покупка на лекарства;
- помощ в общуването и поддържането на социални контакти, развлечения и занимания;
- битови услуги – закупуване на хранителни продукти, вещи от първа необходимост, заплащане на ел. енергия, телефон и др. със средства на лицето;
- подsigуряване на отоплителни материали със средства на патронираните лица.
- осигуряване на специализиран транспорт за достъп на целевата група до Центъра за почасово предоставяне на услуги;
- осигуряване на медицински, психологически и терапевтични услуги по домовете.

Национално сдружение на общините в България

ОБЛАСТ БУРГАС НЧ“ФАР-1946“- ГР. БУРГАС

Като започна от определението на Аристотел, че човек представлява съчетание между Дух, Душа и Тяло, без съмнение – Духът никога не остарява. Материята-да, но ролята на Духа е да одухотвори материята, да я оживотвори, да помогне за регенерирането и следствие на това, Човек да бъде вечно млад. В резултат на работа с много духовни школи, колективът на НЧ“Фар-1946“- Бургас успешно работи с голям контингент от хора, които се числят към така наречената трета възраст.

Ще посоча няколко направления, които характеризират дейността ни: На първо място съвместната ни дейност с Бургаска асоциация за екологичен и селски туризъм (БАЕСТ). През 2016г. направихме пет екскурзии в Странджа планина, която се намира на няколко километра от Бургас. С краеведческа цел опознахме селата: Бяла вода, Граматиково, Кондолово, Бродилово, Малко Търново, Бръшлян и др. Посетихме музеи, разсадници, църкви, манастирчета, светилища, Мишкова нива и гроба на Бастет. Всички бяхме хора от третата възраст. Научихме изключително много за този невероятен край от България, за който вярваме, че при една разумна и добра историческа и туристическа политика, ще се говори и показва в света, който ще бъде очарован да научи, че Мишкова нива е едно от най-енергийните места в България, Балканите и света.

Втората ни дейност е с проф. Светлана Карась от Москва, която има основана “Международна висша школа за музикални изкуства“. В нея музика учат от четири до осемдесет и четири годишни. За тях организирахме в продължение на две години „Международен фестивал за изпълнение на руска музика“. Във фестивала взеха участие много изпълнители от трета възраст, които по нищо не се отличаваха от младите музиканти, напротив, те бяха изключително амбициозни в представянето си.

От четири години работим със Сдружение за българо-гръцко приятелство „Пиргос“- Бургас. Поддържахме съвместно дамски хор“Ангир“ (“Котва“), който изключително успешно ни представя у нас и в Гърция. Хорът се състои изключително от жени от третата възраст. Те се забавляват с удоволствие по време на репетициите си. С диригента Александър Перпериев концертите им са атрактивни и незабравими. През м.септември 2016г. чествахме двадесетгодишната певческа дейност на хор „Ангир“.

Забележителна е дейността на читалището и с поетите, и писателите от клуб “Морски таралежи“. Той има също много изяви в града ни и на различни фестивали на хумора и сатирата в страната. Печелим

непрекъснато първите награди. Участниците в клуба също са от трета възраст, но само тяхните имена са доказателство за високо качество, например: Ваньо Вълчев, Недялко Йорданов, арх.Коцев и много други на брой петдесет и четирима.

Донка Брусева, секретар на НЧ „Фар 1946” – Бургас

МАЛКО ТЪРНОВО ЗА ЧИТАЛИЩЕТО И ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА – С БЛАГОДАРНОСТ

Обичам моята работа и организацията, в която работя. В центъра, на площада в малкото ни градче, е любимото на много поколения читалище. Създадено преди 102 години, то винаги е било жив и действащ организъм, притегателен център за млади и стари. Носило е фолклорните традиции, съхранило е будния дух на странджанци, техния стремеж към знания и образование.

В момента гр. Малко Търново прогресивно обезлюдява, и тук остават да живеят все повече възрастни хора. В читалището функционират два състава, чиито членове са пенсионери, на брой около 30 човека. Единият от тях е Фолклорен състав „Филек“, а другият – Състав за стари градски песни „Старата липа“. Тези хора през по-голямата част от живота си са били самодейци в читалището, свирили са на музикални инструменти, играли са театрални постановки, пели са и са танцували. И днес те отделят от времето си, не само за да намират своето спасение от самотата, но и да се чувстват значими и полезни. Те празнуват заедно своите празници и са приятели, които се подкрепят в радост и тъга. Техните песни прославят града ни не само в областта, но и на национални инициативи и фестивали.

Всички те, които са живели и живеят с идеята „читалище“, са допринесли да го има днес – с богатата си история, красиво и достолепно. Всеки от тях е оставил в него частица от себе си. Ние,

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

работещите, самодейците и местната общност, сме горди и щастливи, че сме техни продължители. За да пребъде читалищното дело и да помним кои сме и какво си имаме.

Милена Дренчева

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

ОБЛАСТ ПАЗАРДЖИК

**СКЕЙЛИНГ АНАЛИЗ НА ДЕМОГРАФСКИ ДАННИ ЗА ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА
 В ГРАДОВЕТЕ И СЕЛАТА НА ОБЛАСТИТЕ ОТ ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН
 В ПЕРИОДА 2000 – 2015 ГОДИНА**

Светлан П. Карталов

Областна администрация Пазарджик,
 4400 Пазарджик, ул. “Екзарх Йосиф” №2

Изследването, което представяме, бе направено във връзка с подготовката на автора за участие в Регионална кръгла маса (Южен централен район) за представяне и обсъждане на *Анализ на специфичните национални и регионални предизвикателства и на възможностите за насърчване на активния живот на възрастните хора*, изготвен по проект “Разработване на национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора” по Грантово споразумение между Европейската комисия и Министерството на труда и социалната политика с референтен номер №VS/2014/0026. Изследвани са специфични регионални демографски данни и характеристики относно популацията на възрастните хора в градовете и селата в региони на ниво NUTS 2 (Южен централен район) и NUTS 3 (областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково) с метода на скейлинг анализ, разработен основно от Работната група по урбанистичен скейлинг към Института в Санта Фе (SFI), САЩ.

Подходът на настоящото изследване се основава на урбанистичния модел, разработен от Луис Бетанкорт от SFI, чрез разширяване на приложното му поле от градовете, за които той е създаден, към региони от ниво NUTS 3 и в контекста на анализ с обхват регион от ниво NUTS 2. Това разширение е възможно и обосновано заради полицентричния и йерархичен характер на урбанистичната структура на посочените регионални нива. В този структурен контекст се формулира и проверява хипотеза за мащабна инвариантност на характеризиращи демографски индикатори, които отразяват регионалната специфика на ниво NUTS 2. Тези индикатори са проследени в период от 15 години – от 2000 до 2015 година на база официални демографски данни, публикувани от Националния статистически институт. Очертаните тенденции са интерпретирани в контекста на стратегическия анализ за нуждите на разработването на “национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора” и в частност – на регионални инициативи за стратегическа интервенция в подкрепа на активния живот на възрастните хора.

Подходът на изследването може да бъде използван при анализа на демографските данни и от останалите пет региона (района на планиране) от ниво NUTS 2, с което да се подкрепи и националния стратегически анализ по предмета на стратегията.

Основното предположение на урбанистичния скейлинг е, че в обхвата на урбанистичната система определени нейни характеристики могат да бъдат представени във вида:

$$Y(N,t) = Y_0(t)N(t)^{\beta}e^{\xi(t)} \quad (1)$$

Където $N(t)$ е броят на населението в даден момент t , $Y_0(t)$ е базов, общ за всички елементи в изследваната урбанистична система, фактор, а β е безразмерен скейлингов показател. Величината $\xi(t)$ характеризира отклонението на всеки един от елементите в изследваната урбанистична система от степенния закон и се изследва статистически.

От (1) получаваме, след логаритмуване на двете страни на равенството:

$$\ln Y_i = \ln Y_0 + \beta \ln N_i + \xi_i \quad (2)$$

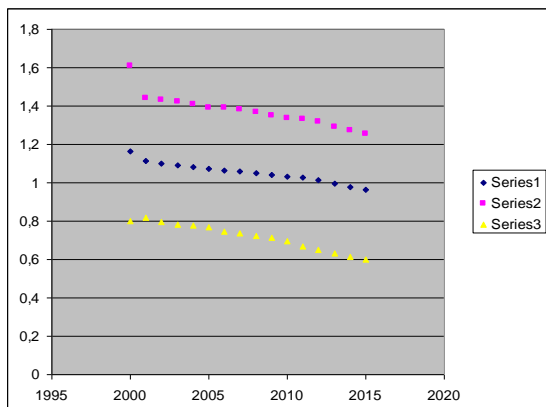
което е уравнение на права с наклон β в логаритмичен мащаб.

Декомпозирането на всяка урбанистична характеристика до две компоненти – очакваната стойност като функция на броя на населението и отклонението от нея – дава възможност да изследваме общото и частното за всеки един елемент на урбанистичната система, както и системното и поведение.

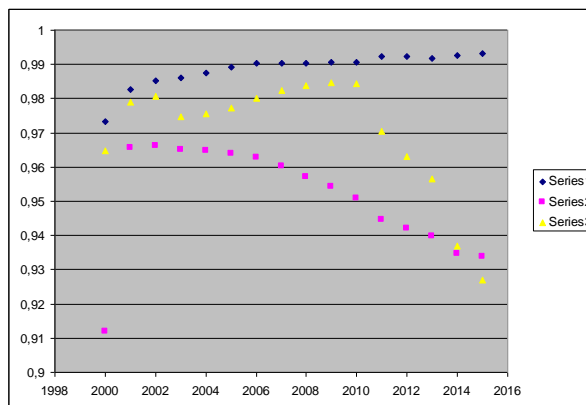

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

β -област (синьо), β -град (розово), β -село (жълто)

R^2 -област, R^2 -град, R^2 -село

Резултатите от проведения скейлинг анализ са следните:

- В периода от 2000 до 2015г. зависимостта на големината на популацията на възрастните хора над 60 години, включително частите от нея на живеещите в градовете и в селата, от общия брой на населението в Южен централен район, са мащабно инвариантни показателни функции от вида (1). В изследвания период стойностите на алометричните показатели β намаляват в линейна регресия. Това е така, както общо за популацията на възрастните хора на 60 и повече години, така и за частите и – живеещите в градовете и живеещите в селата възрастни хора на 60 и повече години.
- В периода от 2000 до 2012 година** зависимостта на големината на популацията на възрастните хора над 60 години от общия брой на населението в Южен централен район е суперлинейна ($\beta > 1$). Това означава, че **популацията на възрастните хора расте с нарастване на броя на населението, но по-бързо от него**. Образно казано, в област с два пъти по-голямо население популацията на възрастните е повече от два пъти по-голяма. **От 2013г. нататък** тенденцията на регрес на β води до това, че зависимостта на големината на популацията на възрастните хора над 60 години от общия брой на населението в Южен централен район да е вече сублинейна ($\beta < 1$). Това означава, че **популацията на възрастните хора расте с нарастване на броя на населението, но по-бавно от него**. Така в област с два пъти по-голямо население популацията на възрастните е по-малко от два пъти по-голяма – т.е. **в областите с по-малко население относителният дял на възрастните хора в населението е по-голям**.
- През целия период от 2000 до 2015г. зависимостта на големината на популацията на възрастните хора над 60 години, живеещи в градовете, от общия брой на населението в Южен централен район е суперлинейна ($\beta > 1$), със стойности, намаляващи от 1,6072 до 1,2556. Това са много високи стойности, показващи, макар и с характерната за целия период тенденция към намаляване, че **в областите с голямо население относителният дял на живеещите в градовете възрастни хора с възраст над 60 години е съществено по-висок от относителният дял на живеещите в градовете възрастни хора с възраст над 60 години в малките области**. От 2000 към 2015г. тези големи разлики намаляват, но остават съществени.
- През целия период от 2000 до 2015г. зависимостта на големината на популацията на възрастните хора над 60 години, живеещи в селата, от общия брой на населението в Южен централен район е сублинейна ($\beta < 1$). Регресията на стойностите на β в продължение на последните четиринадесет години - от 0,8171 през 2001 до 0,5996 през 2015 година – очертава стабилна тенденция на увеличаващо се отклонение от равновесната стойност $\beta = 1$. В резултат, **относителният дял на живеещите в селата възрастни хора на 60 и повече години е съществено по-висок в малките области, в сравнение с големите и продължава вече четиринадесет години да расте**.
- Връзката между динамиката на общия брой на населението и размера на популацията на възрастните хора на 60 и повече години, оценена чрез стойностите на коефициентите на

детерминация и корелация е много силна е се усилва през периода от 2000 до 2015г. В това няма особена изненада, доколкото тази популация е интегрална част от населението във всяка област. Високите стойности на положителната корелация сочат, че сложната адаптивна система на населението в обхвата на региона реагира с общ адаптивен отговор на промените на средата – вътрешна и външна. Тези стойности нарастват, което е знак за допълнителна консолидация на системата около общ сценарий на развитие. Усилването на корелацията е и косвен белег за застаряване на населението, доколкото при по-висок относителен дял на възрастните хора в населението те имат и по-съществен принос в динамиката му, в качеството си на подсистема в общата адаптивна система. В периода след 2001г. корелацията между размера на популацията на възрастните хора в градовете и общия брой на населението намалява. По същото време корелацията между размера на популацията на възрастните хора в селата се колебае – първоначално расте, после намалява. Този резултат можем да интерпретираме като ефект на вътрешната миграция на младите хора – с цел заетост и/или образование те мигрират към градовете и най-вече към по-големите градове, с което неутрализират влиянието на популацията на възрастните в градовете върху динамиката.

6. Стабилната тенденция на регрес на β , практически през целия период на изследване от 2000 до 2015г., позволяваща линейна интерполация с висок коефициент на детерминация, дава възможност да бъде направена прогноза относно демографската характеристика на областите в региона към 2020г. Изчислените стойности са следните: $\beta_{2020}=0,96$, $\beta_{\text{Град}2020}=1,22$ и $\beta_{\text{Село}2020}=0,54$.

С помощта на модела на урбанистичния скейлинг може да се даде прогноза за степента на урбанизация до 2020г. Отношенията на численостите на популациите на възрастните хора над 60 години в града и селата могат да бъдат разгледани като индикатори за степента им на урбанизация. За тях получаваме прогнозното за 2020г. съотношение:

Ако населението в три (моделни) области на Южен централен район се отнася като

$$N_{A2020} : N_{B2020} : N_{C2020} = 1 : 2 : 5,$$

то степените им на урбанизация се отнасят като

$$U_A : U_B : U_C \sim 1 : 2 : 3$$

Изводът, който се налага е, че **първо, когато броят на населението в областта е по-голям, относителният дял на популацията на възрастните хора на 60 и повече години е сравним, но по-малък. Заедно с това, когато населението на областта е по-голямо, относителният дял на популацията на живеещите в градовете възрастни хора е по-голям. И накрая, когато броят на населението на областта е по-малък, относителният дял на популацията на живеещите в селата е съществено по-голям.**

Какви са причините, обуславящи установената в това изследване динамика на скейлинговия параметър на демографското състояние на местните общности в областите и региона. В доктрината на урбанистичния скейлинг стойностите на β са обвързани с хаусдорфова размерност на мрежите, които обуславят динамиката на демографските и социоикономически характеристики. Без да влизаме в подробности извън целта на това изследване, ще отбележим че общата за целия период и за всеки тип популация тенденция на регрес на β е знак за деградация на инкорпориращите възрастните хора на 60 и повече години социални и социотехнически мрежи. Бихме могли да назовем това състояние с нерадостния термин “социална остеопороза”. Социалните структури на възрастните хора губят “тъкан” и тази тенденция е устойчива през целия петнадесетгодишен период от време от 2000 до 2015г. Изтъняват връзките им със социума и с останалите генерации от населението. Това е особена форма на социално изключване в резултат на намаляваща ефективност на адаптацията към промените на средата. С всички произтичащи от това негативни последствия. Особено – в контекста на общата тенденция към застаряване.

Следва да отчетем и полицентричния йерархичен характер на урбанистичната структура на посочените регионални нива. Областите с по-голям брой население са такива най-вече заради наличието на мощен градски център, в който то е съсредоточено в много висока степен. Този градски център, обаче, по правило привлича по различен начин различните генерации. В него се съсредоточават с цел

образование и/или заетост – своя и на децата им – представителите на по-младите генерации. Колкото по-голям е този административен и градски център, а с него и областта, толкова тази тенденция е по-силна. И съвсем определено води и до между областна миграция – от малките към големите области – на тези генерации. Гравитацията на големите градове привлича и възрастните хора на 60 и повече години. Най-вероятно – заради улеснения достъп към здравни, социални и културни услуги с по-високо качество. Колкото по-големи са градовете, толкова по-силно привличат – в резултат, относителният дял на живеещите в града възрастни хора в популацията им е по-голям в по-големите области (а те са и областите с по-големите градове). По този начин възрастните хора от малките области в региона се установяват приоритетно като живеещи в селата.

Направените констатации имат своята стратегическа стойност при стратегическо планиране на ниво NUTS 2. Те позволяват избор на единен подход, който, обаче, отчита спецификите. Добрата новина е, че планирането може да се базира на една проста и лесно установима променлива – броят на населението - и през нея да се отрази спецификата на всяка отделна област в динамика. Заедно с това, методът дава възможност да се прогнозира съотношенията между относителните дялове на популациите на възрастните хора на 60 и повече години, живеещи в градовете и живеещи в селата, в общия брой на населението, дори без да разполагаме с прогноза за него. Това е съществено, както по отношение на създаването на целенасочени комплекси от интегрирани инициативи за интервенция, така и при тяхното ресурсно обезпечаване и програмно бюджетиране по формули, съдържащи коефициенти и натурални показатели. Балансите село-град по отношение на популациите от възрастни хора на 60 и повече години са специфични за всяка една област и както бе показано – са в силна връзка с броя на населението и. Същевременно, различни са социалните характеристики на местните микро общности, в които възрастните хора на 60 и повече години обитават. Определението “застаряващи местни общности” крие зад себе си качествено различни съотношения – в зависимост от това дали става дума за кварталната микро общност в големия град на голяма област и сравнимата с нея по големина микро общност на едно малко село в съседната на нея малка област. Очевидно е, че “*предизвикателства и на възможностите за насърчаване на активния живот на възрастните хора*” в този качествено различен контекст на средата са също така качествено различни – и като комплекс интегрирани инициативи за интервенция и като необходимото за изпълнението им ресурсно обезпечаване.

ОБЩИНА ПАЗАРДЖИК

В по отдалечените населени места от общинския център преобладават предимно възрастни хора. На територията на Община Пазарджик има разкрити 38 Клуба на пенсионера, три Клуба на хора с увреждания, Клуб на учителите пенсионери, Съюз на слепите, Съюз на глухите, Сдружение «Диабет» и Съюз на офицерите и сержантите от резерва. Във всички населени места от общината има разкрит Клуб на пенсионера. Обзавеждането, отоплението, осветлението и поддръжката се финансират от общината. В клубовете се организират социални контакти, създава се възможност за активен живот на хората от трета възраст и хората с различни увреждания и инвалидите.

В Клубовете се активизира художествената самодейност, представители от отделните клубове участват ежегодно в провеждани от страната фестивали. Общинска администрация ежегодно организира и провежда фестивал на фолклорната песен в местността «Добра вода», като осигурява транспорт, тържествен обяд и награди за участниците. Участниците във фестивала са над 3000 души (хора от трета възраст и хора с увреждания). В рамките на календарната година всеки клуб организира екскурзия до избрана от тях дестинация в рамките на страната с финансиране от Общината.

В Клубовете се организират сбирки с цел получаване нова информация за дейности във всички сфери на живота. С приоритет са лекциите за опазване на здравето. Извършват се прегледи от лекари специалисти в отделни области.

Национално сдружение на общините в България

ОБЛАСТ ПЛОВДИВ ОБЩИНА КРИЧИМ

В **Дневен център за стари хора** в община Кричим се предоставят следните услуги:

- Здравно и социално консултиране;
- Дневна грижа;
- Осмисляне на свободното време;
- Групова работа;
- Рехабилитация /провеждане на лечебна гимнастика;
- Хранене.

Капацитетът на ДЦСХ – Кричим е 35 потребители.

Основните резултати, които са постигнати са в **сферата на преодоляването на социалното изключване и опазване на здравето и независимостта в по-късна възраст**. През 2015г. – 2016г. в ДЦСХ са реализирани редица мероприятия и дейности, които насърчават потребителите да са активни и с достойнство да показват уменията си на по-младото поколение и съвместно с децата на ЦОП гр. Кричим участват в изработване на мартеници, плетива, Великденска украса, Коледна украса и картички по различни поводи за благотворителните базари и изложби, организирани от община Кричим. Организират се посещения и обмяна на опит с други центрове, фестивали за «Честване на деня на възрастните хора, деня на «Стара градска песен», деня на « Родилната помощ».

Потребителите от Дневния център са сформирали вокална група «Орхидеи» и активно участват на фестивали. На 20.06.2015г. вземат участие на фестивал в гр. Сопот, а на 22.10.2016г. участват на фестивала на старата градска и шлагерна песен «Нежни спомени» в гр. Панагюрище.

В периода 2015-2016г. потребителите са провели 7 екскурзии, посетени са много културни и исторически обекти.

Национално сдружение на общините в България

ОБЩИНА ПЪРВОМАЙ

В община Първомай се работи активно с възрастните хора, като добрата практика е организирането и популяризирането на възможности за участие в културни, спортни и здравни мероприятия и прояви, с цел социално включване и превенция на изолацията.

Ежегодно в Културния календар на община Първомай е заложено провеждането на **фестивали на народното творчество и песен**, където изявата е както за младите, така и за възрастните хора от общината. Така се запазва и укрепва солидарността между поколенията.

ОБЛАСТ КЪРДЖАЛИ ГР. КЪРДЖАЛИ

Областната стратегия за развитие на социалните услуги за периода 2016-2020 г. е стратегически документ, който залага на необходими и реално изпълними дейности, съобразени със социално-икономическото развитие на региона и потребностите на населението. В широк контекст политиките на социално включване обхващат всички уязвими общности и индивиди, нуждаещи се от подкрепа. В чисто икономически план намалението на активното население по населени места, общото застаряване на населението и увеличаване на лицата с увреждания показва необходимостта от социални услуги, както и осигуряване на по-широк достъп на нуждаещите се до тях. Обособяването на интервенцията за децата и

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

възрастните хора в отделни направления показва повишено внимание към спецификата на услугите за тези рискови групи.

Дългосрочната цел, която Областният съвет на БЧК Кърджали си поставя в направление «социално-помощна дейност» с акцент върху хората от третата възраст е предоставянето на качествени социални и здравни услуги, грижи и знания в общността. В две социално значими за областта институции - **Дом за стари хора и Хоспис Червен кръст** ЕООД Областният съвет на БЧК надгражда пакета от услуги, развива публичните партньорства и дава реален принос към решаване на проблемите на уязвими възрастни хора от областта. През 2015г. в Дома за стари хора бяха осъществени 36 трудотерапии, 24 християнски беседи и бяха отбелязани празниците Баба Марта, Великден, Европейски ден за солидарност между поколенията, Гергьовден, Международен ден на възрастните хора, Коледа, Нова година. Бяха посетени Храм Успение богородично Кърджали, новооткрития Парк „Арпезос-север”, парк „Простор”.

Във Великденската благотворителна кампания с финансови средства на стойност 2 173,60 лева и хранителни продукти бяха подпомогнати 110 самотни, възрастни и болни хора, а в Коледната - 86 възрастни болни и самотни хора.

Като пример за добра практика, допринасяща за активен живот на възрастните хора, може да бъде посочена дейността на **Спортно-интелектуален клуб „Ахридос”** към Военния клуб град Кърджали. Създаден през 2013 г. от 26 учредители, Клубът е сдружение към Националната федерация „Спорт за всички”, а дейността му е с подчертано патриотична насоченост и обединява 40 души с разностранни интереси и способности. Към Клуба действат:

- Танцова формация с ръководител Георги Милев;
- Състав на Дамска вокална група „Ахрида” към НЧ „Обединение-1913” с ръководител Гергина Стаматова;
- Фолклорна група „Зорница” с ръководител Любомир Толумбаджиев;
- Литературен кръг с организатор Недялка Стоянова;
- Туристическа секция с ръководител Христо Ботев;
- Лечебна гимнастика с ръководител Елена Топалова;
- Хумористичен кръг с ръководител Румяна Маринова;
- Фотографски кръг с ръководител Вили Радкова.

За 3 години активна дейност Спортно-интелектуален клуб „Ахридос” се превърна в привлекателно място за общуване и приятно прекарване на свободното време на възрастните хора. Традиционните ежеседмични сбирки отбелязват по оригинален и вълнуващ начин национални и местни празници и годишнини, представят нови литературни постижения, допринасят за здравето, физическото укрепване и емоционално разтоварване на своите членове. С участията си в почти всички общоградски събития Клубът зае авторитетно място в културния живот на град Кърджали, а с успешното си участие в национални форуми достойно защитава областта.

На Националния преглед на Клубовете за здраве и дълголетие във Велинград през 2014 г. Спортно-интелектуален клуб „Ахридос” спечели призовото трето място с музикално-танцовата композиция „Родопа пее и танцува”, а с участието си през последните 2 години в VI и VII фестивал „Хоро край поморийския бряг” отново впечатли и жури, и публика.

Големи бяха суперлативите на кмета на Поморие за групата като "шокираща и невероятна за възрастта си”.

На Х-я Национален преглед на пенсионерските клубове и читалищни състави клубните творчески състави завоюваха III-та комплексна награда и два сребърни медала за литературно творчество на членовете на литературния кръг Христина Въчева и Минка Ганева.

В истински празник на духа се превърна представянето на стихосбирката "Откровения" на литературния кръг на Клуб "Ахридос" на 27 май 2016 г. в Художествена галерия "Станка Димитрова" Кърджали. Събитието бе посветено на Празника на българската просвета и култура и на славянската писменост. С голяма благодарност Елена Топалова, председател на Клуба, връчи първите броеве на книгата на депутатката Цвета Караянчева и областния управител Илия Илиев, подпомогнали финансово за

отпечатването ѝ. Авторките не принудено представиха посланията си, а литературни критици дадоха висока оценка на творбите. **Във възрастта на втората младост всички те са запазили своя вечно млад и търсещ дух, което** ги прави свежи и неуморни в търсенето на все по-нови стимули за творческото пресъздаване на живота. Публиката изживя истинско удоволствие от майсторското изпълнение на стиховете от актрисата Антоанета Миланова в акомпанимент на виртуозния пианист Петко Мюфтиев, син на една от авторките. Вълнуващ музикален поздрав отправи и детска вокална група "Християнче" към храм "Успение Богородично" Кърджали, ръководена от член на Клуба - Иванка Христова. Бурни аплодисменти предизвикаха обещанията на г-жа Караянчева, че поема финансирането още на 100 екземпляра на книгата и на г-н Илиев за спонсориране на втора книга на Литературния кръг.

Клубните кулинарки издадоха Рецептурник с кулинарни авторски рецепти и рецепти за билколечение, който беше разпространен сред приятели.

Танцовата формация ежегодно участва в Първомайското надиграване. Успешни са Националния фолклорен празник в Девисилово, община Крумовград и Националният преглед на Клубовете за здраве и дълголетие.

През настоящата година дамската вокална група „Ахрида“ стана Лауреат на XVI Национален фестивал на старата градска песен и шлагер „С песните на Ари“ гр. Хасково. Предстои и участие във Втори Национален фестивал на старата градска песен „С песни от свила - минаха години“ в Свиленград, организиран от община Свиленград и НЧ „В. Левски“-1933“.

В чест на 90 годишния юбилей на НЧ „Иван Буюклиев - 1926 с. Пчеларово, община Черноочене, Спортно-интелектуален клуб „Ахридос“ поднесе вълнуващ спектакъл на жителите на селото и техните гости. Кулминация бе композицията на танцовата формация на Клуба „От Пчеларово започна...“ Мини-спектакълът „Сворнато“ хоро илюстрира радостното посрещане на освободителния поход на българската армия, започнал от Пчеларово през 1912 година. Танцът „Дуна“ прибави картина с ликуването на целия народ с включени авторски стихове. Повод за гостуването на Клуба в с. Пчеларово беше и желанието да се осъществят творчески контакти, които да се превърнат в добра традиция.

Туристическа секция организира излети и походи, курбан за здраве с поход до крепостта "Моняк", както и взе участие в 56-ти Републикански женски поход.

Клубът поддържа приятелски връзки и обменни гостувания с пенсионерски клубове в гр. Хасково, Ивайловград, Силистра, Смолян и др. Клубът има страница във фейсбук.

Не без основание Спортно-интелектуален клуб „Ахридос“ се нарича **клуб на приятели и мечтатели**. Всичките му представителки са слънчеви, сърцати и усмихнати. Навсякъде срещат симпатия и радушна подкрепа, защото умеят да се раздават и въпреки болезните и трудностите се радват на живота, ценят и споделят всеки пълноценно изживян миг. Тези неуморни жени с млад дух са толкова дейни, че засрамват младите по ентузиазъм, доказвайки, че младостта е състояние на духа, което всеки ден се разгаря с творческа нагласа и служене на другите.

Нека им пожелаем да са все така възторжени и всеотдайни, да съхранят вярата и оптимизма и с любов да ги предават на младото поколение.

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

*Областен управител на област Кърджали
В.Сефер – младши експерт "ОКМД" в ОА Кърджали
Областен съвет БЧК*

ОБЛАСТ СОФИЯ СТОЛИЦА НАЦИОНАЛНО СЪСТЕЗАНИЕ ПО БЕДСТВЕНА ГОТОВНОСТ ЗА ВЪЗРАСТНИ ХОРА

Първо национално състезание по бедствена готовност за възрастни хора организира Българския Червен кръст, което се проведе в НУЛЦ на БЧК, с. Лозен по повод Международния ден на възрастните хора. Инициативата се провежда в рамките на проекта „Повишаване информираността на обществото по проблемите на възрастните хора и защита на техните права“. Състезателите, които бяха хора от цялата страна, на възраст над 60 години, бяха обучени в оказването на първа долекарска помощ, психосоциална подкрепа и реакции при бедствия. По време на състезанието възрастните хора имаха възможност да покажат практически умения при оказване на първа помощ и се справиха с травми от спортни и битови инциденти, както и оказваха психологическа подкрепа на пострадали при наводнение. Освен практическите пунктове, възрастните хора демонстрираха добри знания и на пунктовете за теоретични знания, свързани с права на възрастните хора и нормативни документи. Всички участници в състезанието получиха грамоти за участие и награди.

Български Червен Кръст

ОБЛАСТ КЮСТЕНДИЛ ОБЩИНА КЮСТЕНДИЛ

Комплексът за социални услуги, включва:

1. Домашен социален патронаж - Кюстендил е местна дейност. Осигурява доставяне на храна по домовете с капацитет 450 потребители; Санитарно обслужване с капацитет 34 потребители; Безвъзмездна подкрепа за социално включване, в лицето на социален работник и на психолог;

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Общинска социална трапезария с капацитет 50 потребители. Дейностите са форма на дългосрочно предоставяни услуги в общността.

2. ЦНСТ за деца и младежи с увреждания (неприложимо)

КСУ се работи до пълно решаване на проблема и нуждите на всеки потребител.

КСУ е създаден с решение на ОбС, но не е юридическо лице и осъществява дейността си от името и за сметка на Община Кюстендил, с ресурс от републиканския бюджет, съобразно Закона за общинската собственост, Закона за държавния бюджет.

Специалистите са ангажирани с: изработването на оценки и индивидуални планове на потребителите; обсъждане с потребителите на услугата и техните семействата въпроси, свързани с личностните нужди и потребности; работи се при нужда, самостоятелно или групово; провеждат се консултации с потребителите и техните близки и се предоставя оказват психологическа подкрепа; съдейства се при възникнали трудности в общуването и в поведението; участват и провеждат обучения за формиране на социални умения, групи за взаимопомощ и др. Мобилната работа осигурява подкрепа за изготвяне на необходимите документи за явяване на трудово-експертна лекарска комисия и други.

Услугата обхваща средно годишно 315 потребители.

В рамките на услугата е създадена „Група по взаимопомощ” за лица с психични проблеми. Целта на тази група е чрез споделянето и дискутирането на проблеми, да покаже на членовете на групата на първо място, че не са сами. Посещавайки срещите 2 пъти седмично, те научават как другите се справят с трудностите, какво са опитали досега и какво им е помогнало, как се борят за преодоляването им и какво ги крепи. Членовете на групата оказват един на друг силна подкрепа и мотивация, а това са важни стъпки за всяко лице с психични проблеми. Услугата обслужва средно годишно 10 потребители.

Национално сдружение на общините в България

Използвана литература

1. Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012-2030 г.)
2. Национална концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в България (2012-2030 г.)
3. План за 2016г. за изпълнение на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението на Република България (2012-2030 г.)
4. План за 2015г. за мониторинг на изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012 - 2030 г.)
5. Отчет за 2014г. за изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012 - 2030 г.)
6. Цели, приоритети и политики за изпълнение на стратегията за демографско развитие на Република България- БАН, 2015г.
7. Доклад за отразяване на Националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в Република България (2012 - 2030 г.) в секторните политики (2012 – 2014 г.)
8. План за мониторинг през 2014г. на изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението на Република България (2012 – 2030 г.)
9. Отчет за 2013г. на изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението на Република България (2012 – 2030 г.)
10. План за мониторинг през 2013г. на изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението на Република България (2012 - 2030 г.)
11. Отчет за 2012г. на изпълнението на Актуализираната Национална стратегия за демографско развитие на населението на Република България (2012 - 2030 г.) през 2013г.
12. Система от показатели за мониторинг и анализ на изпълнението на Националната стратегия за демографско развитие в България (2006 - 2020 г.)
13. Сборник „Иновативни подходи за насърчаване на здравословен, активен и достоен живот на възрастните хора“, София, 2013 г.
14. Национално представително статистическо проучване за идентифициране, картографиране и анализ на проблемите и потребностите на възрастните хора на и над 50 години на национално и регионално ниво
15. Национална работна програма по участието на България в Европейската година на активния живот на възрастните хора и солидарност между поколенията 2012г.
16. Наръчник за публично-частно партньорство на общинско ниво за предоставяне на дългосрочни грижи и услуги за възрастни хора, 2012г.
17. Демографското бъдеще на Европа - от предизвикателство към възможност, 2006г.
18. Съобщение на Европейската комисия “Към Европа за всички възрасти”
19. Съобщение на Европейската комисия от 2007г. “Укрепване на връзките между поколенията”
20. Съобщение на Европейската комисия “Демографското бъдеще на Европа – от предизвикателство към възможност”
21. Съобщението на Европейската комисия “Справяне с последиците от застаряването на населението в ЕС”
22. Ръководни принципи на ЕС за насърчаване на активния живот на възрастните хора (active ageing)
23. Международен план за действие на ООН по застаряването и Регионалната стратегия за Европа към него
24. Декларацията на министрите от Виена 2012г. във връзка със застаряването
25. Приносът на ЕС към активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

26. Декларация на Съвета на Европа относно Европейската година на активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията (2012): Пътят напред
27. Доклад На Комисията до Европейския Парламент, Съвета, Европейския Икономически и Социален Комитет и Комитета на Регионите относно изпълнението, резултатите и общата оценка на Европейската година на активния живот на възрастните хора и солидарността между поколенията (2012 г.)
28. Активен живот на възрастните хора, Специален Евробарометър, Януари 2012г.
29. Regional Implementation Strategy For The Madrid International Plan Of Action On Ageing 2002
30. Report on the First Meeting of the UNECE Expert Group on conceptualizing and measuring Active Ageing, 2012
31. Report on the Second Meeting of the UNECE Expert Group on conceptualizing and measuring Active Ageing, 2014
32. Report on the Third Meeting of the UNECE Expert Group on conceptualizing and measuring Active Ageing, 2014
33. Active Ageing Summary 2014
34. Active Ageing Summary 2015
35. Active Ageing Index (Индекс на активен живот на възрастните хора на ЕК)
  - 35.1 Active Ageing Index 2014 A Legacy of the 2012 European Year for Active Ageing and Solidarity between Generations
  - 35.2 Active Ageing Policy Framework
  - 35.3 The Active Ageing Index and its extension to the regional level (Cracow, 15-16 October 2014)
  - 35.4 Results of the pilot study of Active Ageing Index in Georgia
  - 35.5 Active Ageing Index monitoring ageing policy in Biscay
  - 35.6 European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing, Marianne van den Berg, DG SANCO, European Commission, 2013
  - 35.7 Report Of The Fourth Meeting Of The Expert Group On The Active Ageing Index
36. Global Age Watch Index, Brussels, 2014
37. Comparison Of The Draft Elements For The Political Declaration Of The 2007 UNECE MINISTERIAL CONFERENCE ON AGEING AND THE MIPAA/RIS
38. Доклад на Евростат "Хората в ЕС - кои сме ние и как живеем?"
39. Зелена книга за демографската промяна
40. Стратегия Европа 2020
41. Преглед на резултатите на от стратегията „Европа 2020“
42. Резолюция на Европейския парламент от 7 септември 2010г. относно ролята на жените в едно застаряващо общество (2009/2205(INI))
43. Материали от Третия европейски демографски форум (22-23 ноември 2010 г., Брюксел)
44. Европейски практически насоки за насърчаване на активния живот на възрастните хора в национален контекст
45. Материали и Декларацията от Леон „Общество за всички възрасти: предизвикателства и възможности“, 2007
46. Смятане на икономическото въздействие на застаряването на населението. Доклад на Световната банка
47. Конституцията на Република България
48. Закон за защита от дискриминация
49. Население и демографски процеси 2014 – издание на НСИ

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Приложение

ИНДЕКС НА АКТИВЕН ЖИВОТ НА ВЪЗРАСТНИТЕ ХОРА

ЗАЕТОСТ (ОБЩО)		1.1 коефициент на заетост 55- 59	1.2 коефициент на заетост 60- 64	1.3 коефициент на заетост 65- 69	1.4 коефициент на заетост 70- 74	Тегла				2014 AAI (December 2014)	
Nr.	Държава	LFS-2012	LFS-2012	LFS-2012	LFS-2012a	W1	W2	W3	W4	Value	Rank
1	Белгия	56,1	21,0	4,7	2,0	25,0	25,0	25,0	25,0	21,0	24
2	България	62,5	29,2	6,6	2,2	sum 100				25,1	15
3	Чехия	71,2	27,5	9,2	4,2					28,0	14
4	Дания	77,8	43,5	14,9	7,0					35,8	3
5	Германия	74,9	46,5	11,1	5,1					34,4	5
6	Естония	71,3	48,6	27,0	12,0					39,7	2
7	Ирландия	57,6	39,8	16,2	8,6					30,6	12
8	Гърция	47,9	24,7	6,9	2,2					20,4	25
9	Испания	54,8	31,8	5,2	1,5					23,3	18
10	Франция	67,1	21,7	5,9	1,8					24,1	17
11	Италия	57,7	22,8	8,0	3,5					23,0	19
12	Кипър	64,2	36,5	15,4	9,6					31,4	10
13	Латвия	66,5	37,9	15,6	7,8					32,0	9
14	Литва	64,6	37,5	14,0	6,0					30,5	13
15	Люксембург	56,0	22,5	6,0	2,9					21,9	22
16	Унгария	56,1	13,9	5,3	1,8					19,3	27
17	Малта	53,9	15,8	6,9	3,6					20,1	26
18	Холандия	72,5	43,9	12,7	6,3					33,9	6
19	Австрия	62,8	21,2	9,1	5,8					24,7	16
20	Полша	52,6	22,6	9,5	4,7					22,4	20
21	Португалия	56,6	35,6	21,7	16,6					32,6	8
22	Румъния	51,8	29,3	22,4	20,4					31,0	11
23	Словения	47,5	15,2	7,6	6,1					19,1	28
24	Словакия	62,6	19,6	3,8	1,6					21,9	21
25	Финландия	73,9	42,9	12,6	5,4					33,7	7
26	Швеция	82,0	64,2	19,2	8,3					43,4	1
27	Великобритания	70,7	45,2	19,4	7,8					35,8	4
28	Хърватия	48,1	24,4	8,0	6,1					21,7	23

EU28

Средна	62,2	31,6	11,6	6,1
Стандартно отклонение	9,5	12,2	6,2	4,5
N	28	28	28	28
Минимум	47,5	13,9	3,8	1,5
Максимум	82,0	64,2	27,0	20,4

27,9
6,7
28
19,1
43,4

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

ЗАЕТОСТ (МЪЖЕ)		1.1 коефициент на заетост 55- 59	1.2 коефициент на заетост 60- 64	1.3 коефициент на заетост 65- 69	1.4 коефициент на заетост 70- 74	Тегла				2014 AAI (December 2014)	
Nr.	Държава	LFS-2012	LFS-2012	LFS-2012	LFS-2012a	W1	W2	W3	W4	Value	Rank
1	Белгия	63,9	25,9	6,6	3,0	25,0	25,0	25,0	25,0	24,9	26
2	България	61,8	39,3	9,2	3,3	sum 100				28,4	19
3	Чехия	80,8	39,3	12,4	5,6					34,5	11
4	Дания	81,1	50,0	20,0	10,6					40,4	5
5	Германия	80,7	54,8	14,4	7,0					39,2	7
6	Естония	67,0	50,1	27,5	13,1					39,4	6
7	Ирландия	62,9	47,9	22,5	13,6					36,7	9
8	Гърция	62,3	33,0	10,4	3,5					27,3	23
9	Испания	64,5	38,1	6,2	1,9					27,7	21
10	Франция	71,0	23,7	7,1	2,5					26,1	24
11	Италия	69,7	30,7	12,6	6,1					29,8	17
12	Кипър	74,9	51,4	22,6	13,6					40,6	4
13	Латвия	65,1	39,4	18,3	10,9					33,4	14
14	Литва	66,4	43,4	17,8	7,0					33,7	13
15	Люксембург	64,1	26,8	8,6	2,9					25,6	25
16	Унгария	62,5	17,4	7,5	3,0					22,6	28
17	Малта	80,0	26,5	12,8	6,0					31,3	15
18	Холандия	82,2	53,3	18,5	9,2					40,8	3
19	Австрия	73,8	28,6	11,1	8,0					30,4	16
20	Полша	63,0	32,9	13,4	7,3					29,2	18
21	Португалия	61,6	40,6	28,5	24,1					38,7	8
22	Румъния	63,0	37,0	24,9	21,7					36,7	10
23	Словения	57,3	20,3	10,0	7,5					23,8	27
24	Словакия	71,4	31,5	5,6	1,6					27,5	22
25	Финландия	70,2	43,6	16,5	7,7					34,5	12
26	Швеция	84,3	68,4	24,0	11,1					47,0	1
27	Великобритания	75,3	55,3	24,0	10,4					41,3	2
28	Хърватия	60,0	32,9	10,2	8,2					27,8	20

EU28

Средна	69,3	38,6	15,1	8,2
Стандартно отклонение	7,9	12,1	7,0	5,5
N	28	28	28	28
Минимум	57,3	17,4	5,6	1,6
Максимум	84,3	68,4	28,5	24,1

32,8
6,4
28
22,6
47,0

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

ЗАЕТОСТ (ЖЕНИ)		1.1 коефициент на заетост 55- 59	1.2 коефициент на заетост 60- 64	1.3 коефициент на заетост 65- 69	1.4 коефициент на заетост 70- 74	Тегла				2014 AAI (December 2014)	
Nr.	Държава	LFS-2012	LFS-2012	LFS-2012	LFS-2012a	W1	W2	W3	W4	Value	Rank
1	Белгия	48,4	16,3	3,0	1,2	25,0	25,0	25,0	25,0	17,2	20
2	България	63,1	20,6	4,6	1,4	sum 100				22,4	14
3	Чехия	62,1	16,7	6,6	3,1					22,1	16
4	Дания	74,4	37,2	10,2	3,5					31,3	4
5	Германия	69,3	38,7	8,1	3,5					29,9	7
6	Естония	74,9	47,6	26,7	11,5					40,2	1
7	Ирландия	52,4	31,7	9,9	3,9					24,5	12
8	Гърция	34,9	17,0	3,9	1,0					14,2	27
9	Испания	45,4	25,7	4,3	1,2					19,2	18
10	Франция	63,5	19,9	4,8	1,1					22,3	15
11	Италия	46,3	15,4	3,8	1,3					16,7	22
12	Кипър	53,6	22,2	8,6	5,9					22,6	13
13	Латвия	67,6	36,7	13,9	6,1					31,1	5
14	Литва	63,1	33,2	11,6	5,4					28,3	8
15	Люксембург	47,5	18,1	3,7	2,9					18,1	19
16	Унгария	50,5	11,2	3,6	1,1					16,6	24
17	Малта	26,8	5,4	0,9	0,8					8,5	28
18	Холандия	62,9	34,6	7,0	3,7					27,1	10
19	Австрия	52,3	14,2	7,3	3,9					19,4	17
20	Полша	43,1	13,7	6,7	3,0					16,6	23
21	Португалия	52,2	31,1	16,1	10,6					27,5	9
22	Румъния	41,8	22,8	20,5	19,6					26,2	11
23	Словения	37,5	10,1	5,6	5,1					14,6	26
24	Словакия	54,5	9,4	2,4	1,6					17,0	21
25	Финландия	77,5	42,1	9,1	3,4					33,0	3
26	Швеция	79,6	59,9	14,5	5,6					39,9	2
27	Великобритания	66,2	35,7	15,2	5,4					30,6	6
28	Хърватия	37,8	16,6	6,3	4,4					16,3	25

EU28

Средна	55,3	25,1	8,5	4,3
Стандартно отклонение	13,8	13,1	5,9	4,0
N	28	28	28	28
Минимум	26,8	5,4	0,9	0,8
Максимум	79,6	59,9	26,7	19,6

23,3
7,8
28
8,5
40,2

а за Латвия и Словакия, няма различия между половете, поети в равнището на заетост на 70-74.
Последна актуализация на Евростат данни 09.11.2014, извлечена от 09.11.2014

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Участие в обществото (ОБЩО)		2.1 Доброволчество (поне веднъж в седмицата)	2.2 Грижи за деца и внуци	2.3 Грижи за възрастни	2.4 Политическо участие (вкл.онлайн петиции)	Тегла				2014 AAI (March 2015)	
Nr.	Държава	EQLS-2012	EQLS-2012	EQLS-2012	EQLS-2012	W1	W2	W3	W4	Value	Rank
1	Белгия	11,3	38,7	14,5	16,7	25,0	25,0	30,0	20,0	20,2	9
2	България	1,2	27,4	11,8	8,9	sum 100				12,5	27
3	Чехия	6,2	37,2	14,8	17,4					18,8	11
4	Дания	17,4	26,8	6,3	33,3					19,6	10
5	Германия	10,0	17,9	8,5	20,6					13,6	24
6	Естония	3,4	26,5	12,6	7,8					12,8	25
7	Ирландия	20,1	39,4	16,5	21,3					24,1	1
8	Гърция	1,3	34,1	11,3	7,3					13,7	22
9	Испания	5,9	36,1	15,7	12,9					17,8	15
10	Франция	16,5	35,5	13,0	29,3					22,8	4
11	Италия	11,3	53,7	16,9	13,7					24,1	2
12	Кипър	4,3	44,5	9,0	15,8					18,1	14
13	Латвия	1,4	31,3	10,7	12,1					13,8	21
14	Литва	2,6	33,3	13,5	8,5					14,7	19
15	Люксембург	17,5	31,6	11,8	32,0					22,2	6
16	Унгария	2,4	38,9	13,3	5,3					15,4	18
17	Малта	9,7	31,7	15,0	12,1					17,3	16
18	Холандия	20,6	30,9	14,0	26,8					22,4	5
19	Австрия	15,9	25,0	11,9	22,3					18,2	13
20	Полша	2,7	22,5	13,3	9,3					12,1	28
21	Португалия	5,9	27,9	14,6	6,3					14,1	20
22	Румъния	2,6	28,7	11,3	7,3					12,7	26
23	Словения	5,8	41,2	10,6	6,6					16,3	17
24	Словакия	1,4	31,2	11,5	10,4					13,7	23
25	Финландия	12,8	31,0	17,1	22,0					20,5	8
26	Швеция	18,3	26,1	10,2	43,8					22,9	3
27	Великобритания	15,6	26,7	16,1	30,8					21,6	7
28	Хърватия	5,8	33,7	15,0	21,7					18,7	12

EU28

Средна	8,9	32,5	12,9	17,2
Стандартно отклонение	6,6	7,3	2,7	10,0
N	28	28	28	28
Минимум	1,2	17,9	6,3	5,3
Максимум	20,6	53,7	17,1	43,8

17,7
3,9
28
12,1
24,1

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Участие в обществото (МЪЖЕ)		2.1 Доброволчество (поне веднъж в седмицата)	2.2 Грижи за деца и внуци	2.3 Грижи за възрастни	2.4 Политическо участие (вкл.онлайн петиции)	Тегла				2014 AAI (March 2015)	
Nr.	Държава	EQLS-2012	EQLS-2012	EQLS-2012	EQLS-2012	W1	W2	W3	W4	Value	Rank
1	Белгия	15,8	40,3	14,3	17,5	25,0	25,0	30,0	20,0	21,8	7
2	България	0,7	27,0	11,3	9,8	sum 100				12,3	23
3	Чехия	7,1	38,2	17,6	22,5					21,1	8
4	Дания	20,2	26,9	5,1	38,4					21,0	9
5	Германия	11,6	17,3	7,3	26,1					14,6	20
6	Естония	0,8	21,0	13,5	11,1					11,7	26
7	Ирландия	18,7	34,8	12,1	25,1					22,0	6
8	Гърция	1,4	27,7	7,1	11,6					11,7	25
9	Испания	5,7	30,3	13,2	18,3					16,6	17
10	Франция	15,6	38,9	11,3	34,7					24,0	2
11	Италия	12,5	49,9	15,1	18,2					23,8	3
12	Кипър	5,9	37,9	8,3	20,2					17,5	15
13	Латвия	0,8	22,9	6,9	9,1					9,8	28
14	Литва	1,9	33,5	16,8	10,5					16,0	18
15	Люксембург	21,2	31,8	15,0	45,8					26,9	1
16	Унгария	3,2	36,6	13,4	8,7					15,7	19
17	Малта	11,1	31,4	12,5	17,4					17,9	14
18	Холандия	21,9	32,5	14,0	28,3					23,5	4
19	Австрия	21	22,1	10,8	27,0					19,4	12
20	Полша	4	17,4	11,0	10,7					10,8	27
21	Португалия	4,9	29,3	12,5	8,8					14,1	21
22	Румъния	2,2	28,3	7,4	9,6					11,8	24
23	Словения	9	37,8	12,9	8,3					17,2	16
24	Словакия	3	27,0	9,4	13,1					12,9	22
25	Финландия	10,5	28,6	15,9	20,4					18,6	13
26	Швеция	17,3	26,9	10,6	41,5					22,5	5
27	Великобритания	13,8	26,3	14,3	31,8					20,7	10
28	Хърватия	7,1	34,9	10,6	29,4					19,6	11

EU28

Средна	9,6	30,6	11,8	20,5
Стандартно отклонение	7,1	7,3	3,2	10,9
N	28	28	28	28
Минимум	0,7	17,3	5,1	8,3
Максимум	21,9	49,9	17,6	45,8

17,7
4,7
28
9,8
26,9

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Участие в обществото (ЖЕНИ)		2.1 Доброволчество (поне веднъж в седмицата)	2.2 Грижи за деца и внуци	2.3 Грижи за възрастни	2.4 Политическо участие (вкл.онлайн петиции)	Тегла				2014 AAI (March 2015)	
Nr.	Държава	EQLS-2012	EQLS-2012	EQLS-2012	EQLS-2012	W1	W2	W3	W4	Value	Rank
1	Белгия	7,7	37,3	14,7	16,0	25,0	25,0	30,0	20,0	18,9	8
2	България	1,6	27,8	12,2	8,1	sum 100				12,6	28
3	Чехия	5,5	36,4	12,7	13,6					17,0	15
4	Дания	14,9	26,8	7,4	28,8					18,4	11
5	Германия	8,6	18,3	9,4	15,9					12,7	27
6	Естония	5	29,9	12,1	5,7					13,5	24
7	Ирландия	21,4	43,7	20,1	17,8					25,9	1
8	Гърция	1,2	39,7	15,0	3,5					15,4	19
9	Испания	6	41,0	17,8	8,4					18,8	9
10	Франция	17,2	32,9	14,4	25,0					21,8	6
11	Италия	10,3	56,8	18,3	10,0					24,3	2
12	Кипър	2,9	50,1	9,5	12,1					18,5	10
13	Латвия	1,8	36,2	12,8	13,9					16,1	17
14	Литва	3	33,1	11,7	7,3					14,0	23
15	Люксембург	14,3	31,5	8,9	19,5					18,0	13
16	Унгария	1,8	40,6	13,1	2,9					15,1	20
17	Малта	8,6	31,9	17,0	7,7					16,8	16
18	Холандия	19,4	29,4	14,1	25,5					21,5	7
19	Австрия	11,9	27,3	12,8	18,6					17,4	14
20	Полша	1,7	26,2	14,8	8,4					13,1	26
21	Португалия	6,6	26,8	16,1	4,5					14,1	22
22	Румъния	2,8	29,1	14,0	5,7					13,3	25
23	Словения	3,5	43,9	8,9	5,3					15,6	18
24	Словакия	0,2	34,3	13,2	8,3					14,2	21
25	Финландия	14,7	32,9	18,1	23,3					22,0	5
26	Швеция	19,3	25,4	9,8	45,9					23,3	3
27	Великобритания	17,2	27,1	17,6	30,0					22,4	4
28	Хърватия	4,8	32,9	18,3	15,8					18,1	12

EU28

Средна	8,4	33,9	13,7	14,6
Стандартно отклонение	6,5	8,2	3,4	9,9
N	28	28	28	28
Минимум	0,2	18,3	7,4	2,9
Максимум	21,4	56,8	20,1	45,9

17,6
3,8
28
12,6
25,9

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Независим и сигурен живот (ОБЩО)		3.1 Физическа активност	3.2 Без непосредствени нужди от здравна и дентална грижа	3.3 Условия за независим живот	3.4 Относителен медианен доход	3.5 Без риск от бедност	3.6 Без материални лишения	3.7 Физическа сигурност	3.8 Учене през целия живот	Тегла								2014 AAI (December 2014)	
№	Държава	EQLS-2012	SILC-2012 ^a	SILC-2012 ^a	SILC-2012 ^d	SILC-2012	SILC-2012	ESS-2012 ^b	LFS-2012 ^c	W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7	W8	Value	Rank
1	Белгия	16,5	94,3	89,1	74,3	92,8	97,1	74,9	2,7	10	20	20	10	10	10	10	10	72,5	12
2	България	0,7	79,6	71,9	73,7	82,6	46,8	57,8		10	20	20	10	10	10	10	0	62,7	26
3	Чехия	4,9	93,5	87,6	83,6	98,6	94,0	65,0	3,9	10	20	20	10	10	10	10	10	71,2	13
4	Дания	25,2	92,0	99,5	75,0	96,7	99,4	87,9	22,9	10	20	20	10	10	10	10	10	79,0	1
5	Германия	12,4	92,5	96,8	87,9	91,6	97,2	74,6	2,0	10	20	20	10	10	10	10	10	74,4	8
6	Естония	20,0	81,6	83,7	71,8	95,7	92,9	57,9	4,1	10	20	20	10	10	10	10	10	67,3	20
7	Ирландия	25,4	95,4	87,2	88,4	92,3	97,7	77,1	2,7	10	20	20	10	10	10	10	10	74,9	7
8	Гърция	6,5	82,3	76,2	100,0	92,2	85,7	46,7	0,4	10	20	20	10	10	10	10	10	64,8	25
9	Испания	15,8	89,6	73,4	93,1	93,8	97,1	67,4	4,8	10	20	20	10	10	10	10	10	69,8	15
10	Франция	22,5	91,2	95,8	100,0	96,2	97,6	67,1	2,0	10	20	20	10	10	10	10	10	75,9	5
11	Италия	5,4	86,8	83,2	94,8	93,0	87,0	67,4	2,3	10	20	20	10	10	10	10	10	69,0	17
12	Кипър	13,9	88,1	83,6	69,6	86,3	92,5	71,1	2,8	10	20	20	10	10	10	10	10	68,0	19
13	Латвия	12,0	68,4	73,9	79,8	94,5	73,6	39,9	2,9	10	20	20	10	10	10	10	10	58,7	28
14	Литва	18,5	91,3	84,2	78,1	94,9	75,9	41,9	1,5	10	20	20	10	10	10	10	10	66,2	22
15	Люксембург	24,2	95,3	88,0	100,0	97,6	100,0	64,1	4,4	10	20	20	10	10	10	10	10	75,7	6
16	Унгария	5,6	87,5	77,6	97,4	97,7	82,6	66,2	0,4	10	20	20	10	10	10	10	10	68,0	18
17	Малта	17,0	95,5	78,0	80,1	91,0	93,6		2,4	10	20	20	10	10	10	0	10	70,1	14
18	Холандия	23,4	97,7	97,5	89,7	97,4	99,3	81,5	6,8	10	20	20	10	10	10	10	10	78,9	3
19	Австрия	22,2	96,5	83,1	93,4	91,1	98,1	68,7	5,5	10	20	20	10	10	10	10	10	73,8	10
20	Полша	7,0	77,0	68,8	94,9	93,5	85,2	76,7	0,6	10	20	20	10	10	10	10	10	64,9	24
21	Португалия	5,9	78,5	80,0	91,7	93,4	91,6	70,1	3,2	10	20	20	10	10	10	10	10	67,3	21

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

22	Румъния	1,3	70,1	74,4	100,0	91,3	71,4	63,6	0,4	10	20	20	10	10	10	10	10	100	61,7	27
23	Словения	9,6	97,3	84,0	87,4	89,2	93,4	94,6	5,6	10	20	20	10	10	10	10	10	100	74,2	9
24	Словакия	5,1	90,5	72,3	81,4	97,2	89,2	58,9	0,8	10	20	20	10	10	10	10	10	100	65,8	23
25	Финландия	48,9	88,2	96,0	77,7	94,5	98,5	89,5	12,1	10	20	20	10	10	10	10	10	100	79,0	2
26	Швеция	42,6	87,1	98,7	77,5	94,5	99,6	84,0	16,5	10	20	20	10	10	10	10	10	100	78,6	4
27	Великобритания	16,9	94,1	94,2	89,4	91,4	85,0	69,4	8,3	10	20	20	10	10	10	10	10	100	73,7	11
28	Хърватия	7,4	87,5	78,3	85,9	84,2	98,6	86,7	0,2	10	20	20	10	10	10	10	10	100	69,5	16

EU28

Средна	15,6	88,2	84,2	86,3	93,0	90,0	69,3	4,5
Стандартно отклонение	11,4	7,8	9,2	9,5	3,9	11,7	13,7	5,2
N	28	28	28	28	28	28	27	27
Минимум	0,7	68,4	68,8	69,6	82,6	46,8	39,9	0,2
Максимум	48,9	97,7	99,5	100,0	98,6	100,0	94,6	22,9

70,6
5,5
28
58,7
79,0

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Независим и сигурен живот (МЪЖЕ)		3.1 Физическа активност	3.2 Без непосредствени нужди от здравна и дентална грижа	3.3 Условия за независим живот	3.4 Относителен медианен доход	3.5 Без риск от бедност	3.6 Без материални лишения	3.7 Физическа сигурност	3.8 Учене през целия живот	Тегла									2014 AAI (December 2014)	
№.	Държава	EQLS-2012	SILC-2012 ^a	SILC-2012 ^a	SILC-2012	SILC-2012	SILC-2012	ESS-2012 ^b	LFS-2012 ^c	W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7	W8	100	Value	Rank
1	Белгия	21,5	94,6	90,3	75,9	92,3	98,1	85,6	2,6	10	20	20	10	10	10	10	10	100	74,6	11
2	България	0,5	80,6	75,5	80,1	89,8	50,8	70,9		10	20	20	10	10	10	10	0	90	67,1	24
3	Чехия	3,7	93,3	86,4	86,0	99,3	96,5	72,1	3,9	10	20	20	10	10	10	10	10	100	72,1	13
4	Дания	24,9	90,5	99,6	76,4	98,0	99,1	97,0	15,4	10	20	20	10	10	10	10	10	100	79,1	4
5	Германия	14,2	92,3	97,8	88,5	92,5	97,6	86,3	1,9	10	20	20	10	10	10	10	10	100	76,1	8
6	Естония	18,1	82,7	84,7	74,7	97,1	94,1	69,8	2,8	10	20	20	10	10	10	10	10	100	69,1	20
7	Ирландия	21,5	96,0	90,6	92,0	92,6	97,7	87,3	2,2	10	20	20	10	10	10	10	10	100	76,7	7
8	Гърция	8,4	83,7	77,2	100,0	92,7	88,2	54,8	0,5	10	20	20	10	10	10	10	10	100	66,6	26
9	Испания	16,3	89,9	72,9	97,7	95,0	97,5	79,4	3,5	10	20	20	10	10	10	10	10	100	71,5	14
10	Франция	27,4	91,4	95,8	100,0	96,8	97,8	80,9	1,7	10	20	20	10	10	10	10	10	100	77,9	5
11	Италия	6,3	87,7	80,1	97,4	94,2	88,9	79,6	2,0	10	20	20	10	10	10	10	10	100	70,4	16
12	Кипър	18,7	88,4	82,1	73,7	89,2	93,3	77,3	1,9	10	20	20	10	10	10	10	10	100	69,5	18
13	Латвия	11,5	69,2	73,1	86,3	96,2	78,3	53,6	2,0	10	20	20	10	10	10	10	10	100	61,2	28
14	Литва	12,5	91,6	85,2	84,4	95,5	79,8	47,7	0,6	10	20	20	10	10	10	10	10	100	67,4	23
15	Люксембург	24,7	94,9	88,5	100,0	99,0	100,0	76,1	4,2	10	20	20	10	10	10	10	10	100	77,1	6
16	Унгария	7,5	87,4	79,9	100,0	98,2	87,3	69,6	0,4	10	20	20	10	10	10	10	10	100	69,8	17
17	Малта	19,3	95,3	74,4	79,4	90,2	94,3		2,0	10	20	20	10	10	10	0	10	90	69,4	19
18	Холандия	22,6	98,3	97,7	90,9	97,3	99,6	92,0	6,2	10	20	20	10	10	10	10	10	100	80,1	2
19	Австрия	22,4	96,1	80,9	99,5	92,9	98,6	72,1	4,6	10	20	20	10	10	10	10	10	100	74,4	12

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

20	Полша	8,1	78,5	68,2	100,0	96,0	89,5	79,8	0,6	10	20	20	10	10	10	10	10	100	66,7	25
21	Португалия	6,3	79,0	80,8	96,7	94,2	93,4	75,5	2,6	10	20	20	10	10	10	10	10	100	68,8	21
22	Румъния	1,3	73,0	75,9	100,0	94,4	74,5	67,6	0,5	10	20	20	10	10	10	10	10	100	63,6	27
23	Словения	9,2	97,0	84,4	95,9	93,2	94,5	98,1	3,8	10	20	20	10	10	10	10	10	100	75,7	9
24	Словакия	4,8	91,5	71,2	82,9	98,3	92,5	69,9	0,6	10	20	20	10	10	10	10	10	100	67,4	22
25	Финландия	47,0	89,4	95,7	84,1	96,9	98,6	96,6	8,7	10	20	20	10	10	10	10	10	100	80,2	1
26	Швеция	42,4	87,2	98,2	85,7	96,4	99,6	92,3	10,3	10	20	20	10	10	10	10	10	100	79,8	3
27	Великобритания	17,4	94,5	93,7	91,0	92,1	88,0	81,8	6,9	10	20	20	10	10	10	10	10	100	75,4	10
28	Хърватия	8,6	87,8	76,4	94,6	87,1	98,6	93,5	0,2	10	20	20	10	10	10	10	10	100	71,1	15

EU28

Средна	16,0	88,6	84,2	89,8	94,6	91,7	78,0	3,4
Стандартно отклонение	11,2	7,3	9,3	9,0	3,2	10,5	13,1	3,5
N	28	28	28	28	28	28	27	27
Минимум	0,5	69,2	68,2	73,7	87,1	50,8	47,7	0,2
Максимум	47,0	98,3	99,6	100,0	99,3	100,0	98,1	15,4

72,1
5,2
28
61,2
80,2

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

	Независим и сигурен живот (ЖЕНИ)	3.1 Физическа активност	3.2 Без непосредствени нужди от здравна и дентална грижа	3.3 Условия за независим живот	3.4 Относителен медианен доход	3.5 Без риск от бедност	3.6 Без материални лишения	3.7 Физическа сигурност	3.8 Учене през целия живот	Тегла								2014 AAI (December 2014)	
										W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7	W8	Value	Rank
1	Белгия	12,4	94,0	88,3	72,9	93,2	96,2	64,9	2,7	10	20	20	10	10	10	10	10	70,7	12
2	България	0,8	78,8	69,8	69,5	77,6	44,1	47,9		10	20	20	10	10	10	10	0	59,7	26
3	Чехия	5,8	93,6	88,4	82,4	98,2	92,2	57,1	3,8	10	20	20	10	10	10	10	10	70,4	14
4	Дания	25,5	93,2	99,4	73,8	95,6	99,6	79,1	30,1	10	20	20	10	10	10	10	10	78,9	1
5	Германия	10,8	92,7	95,7	87,5	90,8	96,9	63,3	2,0	10	20	20	10	10	10	10	10	72,8	11
6	Естония	21,2	80,9	83,3	68,5	95,0	92,3	51,3	4,9	10	20	20	10	10	10	10	10	66,2	21
7	Ирландия	29,1	94,8	84,9	85,9	92,1	96,6	66,5	3,3	10	20	20	10	10	10	10	10	73,3	10
8	Гърция	4,8	81,1	75,4	99,3	91,9	83,7	39,0	0,4	10	20	20	10	10	10	10	10	63,2	25
9	Испания	15,4	89,4	73,7	91,7	92,9	96,9	57,8	6,0	10	20	20	10	10	10	10	10	68,7	15
10	Франция	18,6	91,0	95,7	96,3	95,8	97,5	54,7	2,2	10	20	20	10	10	10	10	10	73,9	6
11	Италия	4,6	86,0	85,1	92,9	92,1	85,5	57,1	2,5	10	20	20	10	10	10	10	10	67,7	16
12	Кипър	9,7	87,8	84,7	67,8	83,8	91,7	65,8	3,8	10	20	20	10	10	10	10	10	66,8	18
13	Латвия	12,2	67,9	74,2	76,1	93,7	71,4	33,6	3,5	10	20	20	10	10	10	10	10	57,5	28
14	Литва	22,0	91,1	83,8	75,8	94,7	73,8	37,3	2,1	10	20	20	10	10	10	10	10	65,5	22
15	Люксембург	23,7	95,7	87,6	100,0	96,6	100,0	50,9	4,6	10	20	20	10	10	10	10	10	74,2	5
16	Унгария	4,2	87,5	76,4	95,4	97,4	79,9	63,7	0,3	10	20	20	10	10	10	10	10	66,9	17
17	Малта	15,0	95,6	80,5	80,7	91,7	93,0		2,9	10	20	20	10	10	10	0	10	70,6	13
18	Холандия	24,1	97,2	97,4	88,9	97,6	99,0	70,7	7,4	10	20	20	10	10	10	10	10	77,7	4
19	Австрия	22,1	96,8	84,5	91,1	89,8	97,8	65,4	6,3	10	20	20	10	10	10	10	10	73,5	8
20	Полша	6,2	75,9	69,1	89,5	91,9	82,7	74,3	0,6	10	20	20	10	10	10	10	10	63,5	24

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

21	Португалия	5,7	78,2	79,5	88,3	92,9	90,3	66,6	3,7	10	20	20	10	10	10	10	10	100	66,3	20
22	Румъния	1,2	67,7	73,5	94,5	89,0	69,0	60,0	0,2	10	20	20	10	10	10	10	10	100	59,6	27
23	Словения	9,9	97,6	83,8	81,8	86,4	92,6	92,2	7,3	10	20	20	10	10	10	10	10	100	73,3	9
24	Словакия	5,4	89,8	72,9	80,6	96,5	87,2	51,5	0,9	10	20	20	10	10	10	10	10	100	64,7	23
25	Финландия	50,4	87,3	96,3	72,7	92,8	98,4	83,4	15,3	10	20	20	10	10	10	10	10	100	78,0	2
26	Швеция	42,9	86,9	99,1	73,1	93,0	99,6	75,0	22,7	10	20	20	10	10	10	10	10	100	77,8	3
27	Великобритания	16,5	93,8	94,6	87,1	90,8	98,6	59,0	9,7	10	20	20	10	10	10	10	10	100	73,9	7
28	Хърватия	6,6	87,3	79,3	79,7	82,1	82,8	81,1	0,2	10	20	20	10	10	10	10	10	100	66,6	19

EU28

Средна	15,2	87,8	84,2	83,7	92,0	88,9	61,8	5,5	69,3
Стандартно отклонение	12,0	8,3	9,2	9,7	4,8	12,5	14,0	6,9	5,8
N	28	28	28	28	28	28	27	27	28
Минимум	0,8	67,7	69,1	67,8	77,6	44,1	33,6	0,2	57,5
Максимум	50,4	97,6	99,4	100,0	98,2	100,0	92,2	30,1	78,9

Няма данни

a EUSILC2012, Белгия и Ирландия липсва данни, за Белгия са използвани данни от 2011 г., за Ирландия, се използвани данни от 2010.

b Резултатите за Гърция и Хърватия са изготвени на база на ESS 2010; за Латвия, Австрия и Румъния ESS2008; Люксембург ESS2004.

с за България: ниска надеждност на данните, няма налична оценка на Евростат; Румъния: използано е изследването LFS2013

с изчислението за мъжете в Литва се основава на общите данни и жените са оценявани с помощта на примерни претегляния от EUSILC2012; изчислението за жените за Румъния се основава на общите данни и мъжете да оценяват с помощта на примерни претегляния от EUSILC2012

d Максималната горна стойност от 100 единици се прилагат за този показател (например за Люксембург, където средната относителна доход е по-висок за 65+, стойността на този показател е фиксирана на 100)

Забележка: LFS данните за индикатор 3.9 са с последна актуализация 07/21/2014, извлечена на 11/09/2014

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Капацитет за активен живот (ОБЩО)		4.1 Очаквана продължителност на живота на 50 г. възраст 55г.	4.2 Дял на годините живот в добро здраве в очакваната продължителност на живота на възраст 55 г.	4.3 Психично здраве	4.4 Използване на ИКТ	4.5 Социална свързаност	4.6 Образователно равнище на възрастните хора	Тегла							2014 AAI (December 2014)	
	Държава	EHLEIS 2012a	EHLEIS 2012	EQLS-2012	ICT Survey 2012	ESS-2012b	LFS-2012	W1	W2	W3	W4	W5	W6		Value	Rank
1	Белгия	55,7	61,8	73,7	55,0	59,6	50,8	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,3	7
2	България	46,7	65,7	55,3	18,0	48,2	66,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	52,2	17
3	Чехия	51,0	56,5	61,4	36,0	44,3	84,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	54,3	14
4	Дания	54,0	63,5	87,3	73,0	63,8	65,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	65,1	2
5	Германия	55,8	41,7	74,6	52,0	46,6	81,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	55,8	13
6	Естония	51,6	38,5	54,2	41,0	30,7	81,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,5	23
7	Ирландия	56,3	65,2	77,4	43,0	52,5	49,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,0	8
8	Гърция	56,4	50,5	48,6	13,0	27,3	38,5	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	45,8	26
9	Испания	59,1	52,9	68,2	29,0	67,5	28,9	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	56,3	12
10	Франция	59,4	54,2	67,7	55,0	61,0	54,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	59,1	9
11	Италия	58,5	46,4	68,4	24,0	58,2	34,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	53,4	15
12	Кипър	56,4	52,0	56,8	22,0	39,6	49,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	50,4	19
13	Латвия	47,8	47,0	51,4	35,0	38,3	79,7	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	48,2	21
14	Литва	48,8	46,7	49,7	24,0	23,0	78,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	45,3	27
15	Люксембург	56,1	63,5	78,2	75,0	57,0	66,1	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	63,6	3
16	Унгария	47,4	48,1	61,5	37,0	21,1	65,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	46,9	25
17	Малта	57,0	71,8	62,2	33,0		17,5	33,3	23,3	16,7	6,7	0,0	6,7	87	57,1	11
18	Холандия	55,9	56,0	73,7	77,0	67,3	56,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	61,8	4

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

19	Австрия	56,3	52,4	75,3	45,0	52,3	69,8	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	58,2	10
20	Полша	51,0	52,0	51,8	24,0	27,1	74,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,9	22
21	Португалия	56,2	44,1	64,5	22,0	73,6	16,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	52,1	18
22	Румъния	47,5	43,5	44,3	13,0	24,0	51,8	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	40,9	28
23	Словения	54,6	43,4	52,4	28,0	47,2	71,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	50,0	20
24	Словакия	48,9	30,6	55,2	37,0	50,2	79,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,1	24
25	Финландия	56,1	49,5	81,6	68,0	57,2	66,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,5	6
26	Швеция	56,9	76,1	83,4	78,0	66,9	67,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	69,2	1
27	Великобритания	56,2	59,7	67,2	66,0	64,3	67,8	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	61,3	5
28	Хърватия	49,9	56,0	62,9	20,0	53,9	61,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	52,8	16

EU28

Средна	53,8	53,2	64,6	40,8	49,0	59,7
Стандартно отклонение	3,9	10,3	11,7	20,5	15,4	18,8
N	28	28	28	28	27	28
Минимум	46,7	30,6	44,3	13,0	21,1	16,0
Максимум	59,4	76,1	87,3	78,0	73,6	84,3

54,4
6,9
28
40,9
69,2

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Капацитет за активен живот (МЪЖЕ)		4.1 Очаквана продължителност на живота на 50 г. възраст 55г.	4.2 Дял на годините живот в добро здраве в очакваната продължителност на живота на възраст 55 г.	4.3 Психично здраве	4.4 Използване на ИКТ	4.5 Социална свързаност	4.6 Образователно равнище на възрастните хора	Тегла							2014 AAI (December 2014)	
	Държава	EHLEIS 2012a	EHLEIS 2012	EQLS-2012	ICT Survey 2012	ESS-2012b	LFS-2012	W1	W2	W3	W4	W5	W6			
1	Белгия	51,2	65,2	75,0	59,0	54,3	54,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	59,6	7
2	България	41,2	69,4	61,8	19,0	48,7	67,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	52,5	19
3	Чехия	46,0	59,6	60,9	41,0	38,9	92,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	53,4	18
4	Дания	51,0	62,7	90,2	77,0	63,5	71,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	65,0	3
5	Германия	52,2	43,7	77,1	61,0	43,5	88,8	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	56,2	13
6	Естония	43,0	43,1	51,5	40,0	21,2	80,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	43,8	27
7	Ирландия	52,8	66,4	82,3	45,0	54,2	47,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,2	6
8	Гърция	52,0	55,8	55,2	15,0	30,3	42,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,4	24
9	Испания	53,6	57,1	72,1	34,0	70,0	33,7	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	57,0	12
10	Франция	53,6	57,8	69,9	58,0	55,4	59,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	58,2	10
11	Италия	53,8	51,3	74,0	32,0	59,4	38,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	54,8	14
12	Кипър	53,0	56,2	67,4	27,0	45,0	55,9	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	53,6	17
13	Латвия	39,6	51,0	55,8	36,0	42,0	78,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,6	23
14	Литва	40,0	51,0	54,2	25,0	19,9	80,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	43,9	26
15	Люксембург	52,8	67,0	84,1	85,0	55,9	75,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	65,4	2
16	Унгария	41,2	53,4	66,6	40,0	21,8	73,1	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,7	22
17	Малта	51,8	77,2	63,3	38,0		22,3	33,3	23,3	16,7	6,7	0,0	6,7	87	57,5	11
18	Холандия	52,8	60,6	77,3	83,0	64,0	65,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	63,0	4
19	Австрия	52,0	53,5	80,9	55,0	51,9	80,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	59,2	8

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

20	Полша	44,2	56,1	52,2	26,0	25,1	78,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	46,8	25
21	Португалия	51,0	51,8	68,2	30,0	76,0	17,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	53,7	16
22	Румъния	42,0	50,5	50,2	14,0	24,0	63,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	42,5	28
23	Словения	49,6	48,0	49,7	32,0	48,3	79,1	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	49,9	20
24	Словакия	43,2	35,6	57,8	42,0	51,5	87,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,8	21
25	Финландия	51,4	52,9	82,2	68,0	52,6	65,7	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	59,1	9
26	Швеция	54,0	78,5	89,3	81,0	63,6	69,1	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	69,7	1
27	Великобритания	53,4	62,9	73,8	66,0	60,2	75,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	62,2	5
28	Хърватия	44,4	60,4	66,7	26,0	55,7	74,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	54,1	15

EU28

Средна	48,8	57,1	68,2	44,8	48,0	64,9	54,7
Стандартно отклонение	5,0	9,6	12,1	21,0	15,6	19,5	7,1
N	28	28	28	28	27	28	28
Минимум	39,6	35,6	49,7	14,0	19,9	17,6	42,5
Максимум	54,0	78,5	90,2	85,0	76,0	92,3	69,7

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Капацитет за активен живот (ЖЕНИ)		4.1 Очаквана продължителност на живота на 50 г. възраст 55г.	4.2 Дял на годините живот в добро здраве в очакваната продължителност на живота на възраст 55 г.	4.3 Психично здраве	4.4 Използване на ИКТ	4.5 Социална свързаност	4.6 Образователно равнище на възрастните хора	Тегла							2014 AAI (December 2014)	
	Държава	EHLEIS 2012a	EHLEIS 2012	EQLS-2012	ICT Survey 2012	ESS-2012b	LFS-2012	W1	W2	W3	W4	W5	W6		Value	Rank
1	Белгия	59,8	58,9	72,7	50,0	64,7	47,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,9	5
2	България	51,2	62,9	49,9	18,0	47,9	65,9	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	52,0	16
3	Чехия	55,6	54,0	61,7	31,0	50,3	77,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	55,3	14
4	Дания	57,6	64,2	84,6	70,0	64,2	59,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	65,5	2
5	Германия	59,8	39,8	72,5	43,0	49,6	74,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	55,7	12
6	Естония	57,4	35,9	55,9	42,0	36,0	82,5	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	49,9	20
7	Ирландия	59,8	64,0	72,7	41,0	50,7	50,8	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	59,9	9
8	Гърция	60,0	46,0	42,7	11,0	24,4	35,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	44,2	27
9	Испания	63,8	49,5	64,8	24,0	65,5	24,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	55,6	13
10	Франция	64,4	51,2	66,0	52,0	65,9	49,7	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,0	8
11	Италия	62,2	42,4	64,0	17,0	58,4	30,7	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	52,3	15
12	Кипър	59,0	48,1	47,7	17,0	34,9	42,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	47,5	23
13	Латвия	53,2	44,7	48,9	33,0	36,7	80,5	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	48,8	22
14	Литва	54,8	44,2	47,1	24,0	25,4	76,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	46,5	25
15	Люксембург	60,6	60,4	72,8	66,0	58,2	57,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	62,4	3
16	Унгария	52,4	44,3	57,9	35,0	20,5	59,2	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	46,5	26
17	Малта	59,8	67,2	61,3	28,0		13,0	33,3	23,3	16,7	6,7	0,0	6,7	87	56,0	11
18	Холандия	59,4	51,9	70,4	70,0	70,7	47,8	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,9	6
19	Австрия	60,2	51,5	70,9	37,0	52,3	60,5	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	57,4	10

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

20	Полша	56,4	48,9	51,6	22,0	28,6	71,0	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	48,8	21
21	Португалия	60,6	38,0	61,5	16,0	72,1	14,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	51,0	18
22	Румъния	52,0	38,1	39,8	11,0	23,9	42,3	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	39,6	28
23	Словения	59,4	39,7	54,4	24,0	46,4	63,9	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	50,2	19
24	Словакия	53,8	27,1	53,4	33,0	49,3	72,6	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	46,8	24
25	Финландия	60,8	46,7	81,2	68,0	61,1	67,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	61,9	4
26	Швеция	60,0	74,0	78,1	74,0	70,4	65,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	69,0	1
27	Великобритания	59,2	56,8	61,6	66,0	67,8	60,4	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	60,7	7
28	Хърватия	54,8	52,6	60,0	16,0	53,1	50,1	33,3	23,3	16,7	6,7	13,3	6,7	100	52,0	17

EU28

Средна	58,1	50,1	61,6	37,1	50,0	55,1	54,2
Стандартно отклонение	3,5	10,7	11,7	20,1	16,1	18,9	7,0
N	28	28	28	28	27	28	28
Минимум	51,2	27,1	39,8	11,0	20,5	13,0	39,6
Максимум	64,4	74,0	84,6	74,0	72,1	82,5	69,0

Няма данни

Резултати за Гърция и Хърватия са базирани на ECC 2010; данните за Латвия, Австрия и Румъния са базирани ESS2008; данните за Люксембург са базирани на ESS2004.

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”

Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

ОБЩО		Indices				Тегла				2014 AAI (March 2015)	
Nr.	Държава	Emp	Soc	Liv	Cap	Emp	Soc	Liv	Cap	Value	Rank
1	Белгия	21,0	20,2	72,5	60,3	35	35	10	20	33,7	15
2	България	25,1	12,5	62,7	52,2			sum	100	29,9	22
3	Чехия	28,0	18,8	71,2	54,3					34,4	11
4	Дания	35,8	19,6	79,0	65,1					40,3	2
5	Германия	34,4	13,6	74,4	55,8					35,4	9
6	Естония	39,7	12,8	67,3	47,5					34,6	10
7	Ирландия	30,6	24,1	74,9	60,0					38,6	6
8	Гърция	20,4	13,7	64,8	45,8					27,6	28
9	Испания	23,3	17,8	69,8	56,3					32,6	17
10	Франция	24,1	22,8	75,9	59,1					35,8	7
11	Италия	23,0	24,1	69,0	53,4					34,0	14
12	Кипър	31,4	18,1	68,0	50,4					34,2	12
13	Латвия	32,0	13,8	58,7	48,2					31,5	19
14	Литва	30,5	14,7	66,2	45,3					31,5	20
15	Люксембург	21,9	22,2	75,7	63,6					35,7	8
16	Унгария	19,3	15,4	68,0	46,9					28,3	26
17	Малта	20,1	17,3	70,1	57,1					31,5	21
18	Холандия	33,9	22,4	78,9	61,8					40,0	3
19	Австрия	24,7	18,2	73,8	58,2					34,1	13
20	Полша	22,4	12,1	64,9	47,9					28,2	27
21	Португалия	32,6	14,1	67,3	52,1					33,5	16
22	Румъния	31,0	12,7	61,7	40,9					29,6	24
23	Словения	19,1	16,3	74,2	50,0					29,8	23
24	Словакия	21,9	13,7	65,8	47,1					28,5	25
25	Финландия	33,7	20,5	79,0	60,5					39,0	5
26	Швеция	43,4	22,9	78,6	69,2					44,9	1
27	Великобритания	35,8	21,6	73,7	61,3					39,7	4
28	Хърватия	21,7	18,7	69,5	52,8					31,6	18
EU28		27,9	17,7	70,6	54,4					33,9	

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

МЪЖЕ		Indices				Тегла				2014 AAI (March 2015)	
№.	Държава	Emp	Soc	Liv	Cap	Emp	Soc	Liv	Cap	Value	Rank
1	Белгия	24,9	21,8	74,6	59,6	35	35	10	20	35,7	15
2	България	28,4	12,3	67,1	52,5			sum	100	31,4	23
3	Чехия	34,5	21,1	72,1	53,4					37,4	10
4	Дания	40,4	21,0	79,1	65,0					42,4	3
5	Германия	39,2	14,6	76,1	56,2					37,7	9
6	Естония	39,4	11,7	69,1	43,8					33,6	19
7	Ирландия	36,7	22,0	76,7	60,2					40,3	5
8	Гърция	27,3	11,7	66,6	47,4					29,8	28
9	Испания	27,7	16,6	71,5	57,0					34,1	18
10	Франция	26,1	24,0	77,9	58,2					36,9	11
11	Италия	29,8	23,8	70,4	54,8					36,8	12
12	Кипър	40,6	17,5	69,5	53,6					38,0	8
13	Латвия	33,4	9,8	61,2	47,6					30,8	24
14	Литва	33,7	16,0	67,4	43,9					32,9	20
15	Люксембург	25,6	26,9	77,1	65,4					39,2	6
16	Унгария	22,6	15,7	69,8	47,7					29,9	27
17	Малта	31,3	17,9	69,4	57,5					35,7	16
18	Холандия	40,8	23,5	80,1	63,0					43,1	2
19	Австрия	30,4	19,4	74,4	59,2					36,7	13
20	Полша	29,2	10,8	66,7	46,8					30,0	26
21	Португалия	38,7	14,1	68,8	53,7					36,1	14
22	Румъния	36,7	11,8	63,6	42,5					31,8	22
23	Словения	23,8	17,2	75,7	49,9					31,9	21
24	Словакия	27,5	12,9	67,4	47,8					30,5	25
25	Финландия	34,5	18,6	80,2	59,1					38,4	7
26	Швеция	47,0	22,5	79,8	69,7					46,2	1
27	Великобритания	41,3	20,7	75,4	62,2					41,7	4
28	Хърватия	27,8	19,6	71,1	54,1					34,5	17

EU28	32,8	17,7	72,1	54,7
------	------	------	------	------

35,8

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

ЖЕНИ		Indices				Терла				2014 AAI (March 2015)	
Nr.	Държава	Emp	Soc	Liv	Cap	Emp	Soc	Liv	Cap	Value	Rank
1	Белгия	17,2	18,9	70,7	60,9	35	35	10	20	31,9	12
2	България	22,4	12,6	59,7	52,0			sum	100	28,6	21
3	Чехия	22,1	17,0	70,4	55,3					31,8	13
4	Дания	31,3	18,4	78,9	65,5					38,4	3
5	Германия	29,9	12,7	72,8	55,7					33,3	9
6	Естония	40,2	13,5	66,2	49,9					35,4	7
7	Ирландия	24,5	25,9	73,3	59,9					36,9	6
8	Гърция	14,2	15,4	63,2	44,2					25,5	28
9	Испания	19,2	18,8	68,7	55,6					31,3	17
10	Франция	22,3	21,8	73,9	60,0					34,8	8
11	Италия	16,7	24,3	67,7	52,3					31,6	15
12	Кипър	22,6	18,5	66,8	47,5					30,6	19
13	Латвия	31,1	16,1	57,5	48,8					32,0	11
14	Литва	28,3	14,0	65,5	46,5					30,7	18
15	Люксембург	18,1	18,0	74,2	62,4					32,5	10
16	Унгария	16,6	15,1	66,9	46,5					27,1	25
17	Малта	8,5	16,8	70,6	56,0					27,1	24
18	Холандия	27,1	21,5	77,7	60,9					37,0	5
19	Австрия	19,4	17,4	73,5	57,4					31,7	14
20	Полша	16,6	13,1	63,5	48,8					26,5	27
21	Португалия	27,5	14,1	66,3	51,0					31,4	16
22	Румъния	26,2	13,3	59,6	39,6					27,7	23
23	Словения	14,6	15,6	73,3	50,2					27,9	22
24	Словакия	17,0	14,2	64,7	46,8					26,8	26
25	Финландия	33,0	22,0	78,0	61,9					39,4	2
26	Швеция	39,9	23,3	77,8	69,0					43,7	1
27	Великобритания	30,6	22,4	73,9	60,7					38,1	4
28	Хърватия	16,3	18,1	66,6	52,0					29,1	20
EU28		23,3	17,6	69,3	54,2					32,1	

Описание на методологията

Избраната методология по съставянето на Индекса за активен живот трябва да отразява прозрачен метод за представяне на съвкупността от индикатори на активното стареене.

22-ата избрани индикатора са агрегирани в Индекса за активен живот според следните четири методологични стъпки:

1. Първо, всички активни индикатори на стареенето са изразени като положителни индикатори, вземащи позитивно нормативно оценяване, което означава, че колкото по-висока е стойността, толкова по-добър е резултатът от активното стареене. Например, индикаторът за финансова сигурност на равнището в риск от бедност е изразен от гледна точка на липса на риск от бедност. Индикаторите, включващи осигуряването на грижа от по-възрастни хора, се считат за положителни, поради подчертаването на стойността на грижата за обществото.
2. Второ, всеки от индикаторите е изразен в проценти, с долна граница 0 и горна граница 100. Тук допускането на горна граница от 100 не може винаги да бъде считано като оптимално, тъй като предполага утопичната и малко вероятна цел за възможно най-пълноценно активно стареене. Така например целевите граници на индикатора за заетостта на по-възрастни служители предполагат пълна заетост.
3. Трето, за всяка от областите се пресмята аритметичната претеглена стойност на индикаторите. Тук получените индекси за отделните области са съставени от различни съвкупности от индикатори. Тези резултати дават 4 индекса, зависещи от пола, по 1 за всяка област, а именно: индекс на заетостта; индекс на участие в обществото, индекс на самостоятелния и сигурен живот и индекс на възможността и активирането на околната среда за активно стареене.
4. Четвърто, общият агрегиран индикатор след това е калкулиран като аритметичната претеглена средна на индексите за всяка от областите. Крайните експлицитни тегла се използват за четирите области и са респективно 35, 35, 10 и 20 (Виж „кутия“ 4 за повече детайли, особено разликата между експлицитни и имплицитни тегла). Тези тегла и теглата, използвани в стъпка 3 са извлечени от препоръките на Експертната група (Таблица 3.1 дава стойностите на експлицитните и имплицитните тегла определени при агрегирането на индикаторите за индексите при всяка от областите, за да бъде съставен цялостния AAI). Важен проблем е този по претеглянето. В отсъствието на безпогрешно теоретична и емпирична основа за приноса на всеки от индикаторите за определена област и за приноса на всяка област за активното стареене, е решено да се използват теглата, препоръчани от Експертната група. Важно съображение е, че има имплицитно различни тегла, приложени към индикаторите и областите, определени от съответно относителния размер на стойността на индикатора и от стойността на индекса за дадената област. По тази причина, въздействието на всеки от индикаторите върху областта, както и това на индекса на съответната област върху цялостния АС, са анализирани много внимателно и крайният избор на експлицитни тегла е калибриран, така че да срещне препоръките на Експертната група относно претеглянето.

Индексите, вземащи под внимание пола, са съставени като се има предвид стойността на индикаторите за пол, но използвайки едни и същи тегла като тези за цялата популация. Пресмятане от този вид улеснява анализирането на различията между мъжете и жените. Освен това, разликите между индексите АИС по пол се отнасят към половите различия в страните, а не към различията между държавите за един и същи пол.

Ако Индексът за активен живот по пол за всяка страна бъде сравнен с AAI по пол на представящата се най-добре страна, това би предоставило картина на това колко добре или зле са например жените в страна А в сравнение с жените в най-добре представящата се страна, а не само в сравнение с мъжете в тяхната държава.

**Метод на претегляне,
използван при съставянето на Индекса за активен живот на възрастните хора**

Важен елемент от методологията на Индекса на активното стареене е изборът на тегла, които да бъдат определени за отделните индикатори при обединяването на индикаторите в индекс, специфичен за съответната област (и също така, тегла, които да бъдат определяни за отделни области при обединяването на специфичните за всяка област индекси в общия AAI). Преди резултатите от AAI са съставяни като се използват равни тегла за всички индикатори във всяка от областите и равни тегла за всички области в AAI. **Този метод е предпочитан поради факта, че не включва субективни преценки на изследователите**, които да потвърждават относителната важност на дадена област или индикатор от област. Въпреки това, този метод на равните тегла е разгледан обстойно по време на втората среща на Експертната група и впоследствие се вземат няколко решения за преработване на методологията на теглата, използвана при съставянето на AAI:

- Експертите се съгласяват, че трябва да се използват различни експлицитни тегла за различните области на AAI, както и за различните индикатори в дадена област.
- Трябва да се има предвид, че индикаторите с по-висока стойност имат имплицитно по-голямо тегло в индекса на дадена област и обратно. Също така, областта, чийто индекс е с по-висока стойност ще има имплицитно по-голямо тегло в общия AAI и обратно.
- Членовете на Експертната група са помолени да проведат симулация за претегляне, използвайки таблица от „Ексел“, съдържаща резултати от АИС. В седмицата след втората среща на Експертната група, екипът на АИС получава 10 препоръки от Експертната група, както и от партньорите на проекта, уточняващи какво да бъде теглото за всяка област и за всеки индикатор от дадена област. Според препоръките е важно да се направи разликата между „експлицитни“ и „имплицитни“ тегла (чиито стойности са представени в таблица 3.1)
- Експлицитни тегла: Това са финалните съвкупности от тегла, определени за индивидуалните индикатори и области. Те се получават след приемането на първоначална стойност на експлицитните тегла. След това експлицитните тегла се преработват, така че стойностите на получените имплицитни тегла съвпадат с тези, препоръчани от експертите.
- Имплицитни тегла: имплицитното тегло на даден индикатор се получава като се умножи стойността на експлицитното тегло по стойността на индикатора, когато индикаторите се обединяват в определен за областта индекс. Също така, имплицитното тегло на всяка от областите се получава от умножаване на експлицитно тегло за областта и стойността на определения за областта индекс. Разликите между имплицитни и експлицитни тегла могат да бъдат разбрани най-добре при преглеждането на допълнителните тегла определени за 1-ва и 2-ра област. Крайното експлицитно тегло както за 1-ва, така и за 2-ра област, е определено като 35% за всяка. Въпреки това, равните тегла за първите две области са резултат от калибрирането, което е от значителна важност, имайки предвид относително ниските стойности на индексите от 2-рата област. Крайният резултат е същото експлицитно тегло, но имплицитните тегла са съответно 28% и 19% за 1-ва и 2-ра област и те съответстват на

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

препоръките на Експертната група. По този начин, да повторим, имплицитните тегла за всеки индикатор или област са изчислени като умножение на експлицитните тегла и стойността на индикатора или областта. Стойността на експлицитното тегло е калибрирана, така че избраните крайни имплицитни тегла съвпадат с тези, препоръчани от Експертната група. Освен това, колинеарните индикатори също предполагат двойно претегляне за дадена област, но анализ на корелацията на индикаторите в отделните области потвърждава, че случаят не е такъв. (вижте повече от анализ на чувствителността от Заиди и др. 2012)

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

**Тежест на индикаторите и под-областите
в рамките на Индекса на активен живот на възрастните хора**

Индикатори/Области	Експлицитно тегло за индикатор (пропорция в областта)	Експлицитно тегло за област	Имплицитно тегло за индикатори и области
Коефициент на заетост за възрастова група 55-59г.	25%		58%
Коефициент на заетост за възрастова група 60-64г.	25%		27%
Коефициент на заетост за възрастова група 65-69г.	25%		10%
Коефициент на заетост за възрастова група 70-74г.	25%		5%
1ва област: Заетост	100%	35%	28%
Доброволческа дейност	25%		19%
Грижа за деца, внуци	25%		46%
Грижа за по-възрастни хора	30%		22%
Политическо участие	20%		13%
2ра област: Участие в обществото	100%	35%	19%
Физическа активност	10%		2%
Достъп до здравна и стоматологична грижа	20%		26%
Независим живот	20%		24%
Относителен среден доход	10%		12%
Липса на риск от бедност	10%		13%
Липса на материални лишения	10%		13%
Физическа безопасност	10%		9%
Учене през целия живот	10%		1%
3та област: Независим и сигурен живот в добро здраве	100%	10%	21%
Очаквана предстояща продължителност на живота на възраст 55г	33%		37%
Дял на годините живот в добро здраве в очакваната предстояща продължителност на живота на възраст 55 г.	23%		22%
Психично благополучие	17%		19%
Използване на компютърни и информационни технологии	7%		4%
Социална свързаност	13%		12%
Образователно равнище на възрастните хора	7%		6%
4та област: Капацитет и достъпна среда за активно стареене	100%	20%	32%

Министерство на труда и социалната политика

Проект VS/2014/0026 „Разработване на Национална цялостна стратегия за активен живот на възрастните хора”
Project VS/2014/0026 “Development of National comprehensive strategy for active ageing”

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейския съюз
With financial support from the European Union